Simona Maria STĂNESCU

Statul bunăstării între supraviețuire, reformă și integrare europeană

Simona Maria STĂNESCU

Statul bunăstării între supravieţuire, reformă şi integrare europeană

PRO UNIVERSITARIA
BUCUREŞTI
2013®

Coordonator al colecției
ȘTIINTE PSIHO-SOCIALE: Mihaela Tomiță

Copyright © 2013, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al **Editurii Pro Universitaria**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
STĂNESCU, SIMONA MARIA
Statul bunăstarii între supraviețuire, reformă și integrare europeană / Simona Maria Stănescu. - București : Pro Universitaria,
2013
Bibliogr.
ISBN 978-606-647-826-7

339.9(100)(075.8)

CUPRINS

Listă de tabele și grafice 8

Listă de abrevieri 9

Introducere 11

Capitolul I. Precizări conceptuale și cadrul metodologic al analizei statului bunăstării 15
I.1. Statul bunăstării 15
I.1.1. Scurt istoric al statului bunăstării 15
Tipologii ale statului bunăstării 22
I.1.2. Concepte relevante pentru analiza statului bunăstării 27
Politica publică 28
Politica socială 29
Sistemul de asistență socială 33
Securitatea socială 34
Protecția socială 36
Inovația socială 36
I.1.3. Perspective privind statul bunăstării 40
Perspectiva keynesistă 40
Perspective post-fordiste 42
Teoria trecerii de la „warfare" la „welfare" 44
Teoria convergenței și a treia cale 48
I.2. Metodologia de analiză a statului bunăstării 50

Capitolul II. Contextul actual al statului bunăstării 54
II.1. Criza/crizele statului bunăstării 54
Globalizarea 58
Reformele statului bunăstării în Europa Centrală și de Est 63
II.2. Reglementări în domeniul social 67

II.2.1. Reglementări sociale adoptate pe plan internațional, în afara spațiului comunitar 67

Declarația Universală a Drepturilor Omului 69
Obiectivele de Dezvoltare a Mileniului 70
Criză sau redefinire? 70

II. 2. 2. Reglementări sociale adoptate în spațiul comunitar: modelul social european 71

Privire de ansamblu 72
Modelul social european 79
Relevanță și viabilitate: va supraviețui modelul social european? 84

II.2.3. Reglementări naționale 89

Etnia, națiunea și cetățenia 89

Capitolul III. Politica socială românească 99
III.1. Politica socială în perioada comunistă 99
III.2. Politica socială în perioada tranziției 108
Influența actorilor financiari internaționali 119

Capitolul IV. De la stat candidat la stat membru 123
IV.1. Suveranitatea națională în contextul integrării europene 123

IV.1.1. Statul națiune și suveranitatea națională 125

Statul subsidiar și delegarea prerogativelor 130
Transferul de autoritate: principiul subsidiarității 133

IV.1.2. Independență și interdependență 134

Viitorul statului națiune 136

IV.2. Aderarea la Uniunea Europeană 143

IV.2.1. Extinderea Uniunii Europene: perspectiva statelor membre 144

Analiza schimbărilor din *aquis*-ul comunitar 148

IV.2.2. Aderarea la Uniunea Europeană: perspectiva țărilor candidate 150

IV.3. Impactul aderării României asupra construcției instituționale în domeniul social 153
România: de la țară candidată la stat membru 153

Procesul de negociere a *aquis*-ului comunitar în domeniul social 160
Progresele României în negocierile din domeniul social 163

Capitolul V. Concluzii 173

Bibliografie 179

Anexe 205

Anexa 1. Obiectivele sociale reflectate în programele de guvernare din România 205
Anexa 2. Politica socială reflectată în programele de guvernare din România 208
Anexa 3. Sistemul de asistență socială reflectat în programele de guvernare din România 212
Anexa 4. Prestațiile sociale socială reflectate în programele de guvernare din România 218
Anexa 5. Serviciile sociale socială reflectate în programele de guvernare din România 221
Anexa 6. Grupurile vulnerabile reflectate în programele de guvernare din România și alte acte normative 226
Anexa 7. Integrarea europeană reflectată în programele de guvernare din România 264
Anexa 8. Evoluția procesului de aderare a țărilor candidate 267
Anexa 9. Valurile de aderare la Uniuniea Europeană 270
Anexa 10. Analiză comparativă a *aquis*-ului comunitar negociat de țările din al cincilea val de aderare la Uniunea Europeană: 2004 și 2007 271
Anexa 11. Evoluția negocerilor pentru Capitolul 13 - Politica socială și ocuparea forței de muncă pentru țările din al cincilea val de aderare la Uniunea Europeană: 2004 și 2007 275

Listă de tabele și grafice

Tabel 1. Principalele caracteristici ale regimurilor bunăstării..... 24
Tabel 2. Clasificare alternativă a regimurilor bunăstării:..... 25
Tabel 3. Politicile bunăstării și politicile bunăstării prin muncă..... 46
Tabel 4. Principalele simptome ale crizei statului bunăstării 55
Tabel 5. Elemente teritoriale și funcționale în formarea politicilor..... 138
Tabel 6. Argumente pro și contra extinderii puterii Uniunii Europene din perspectivă franceză..... 140
Grafic 1. Privire de ansamblu asupra evoluției capitolelor de negociere .. 157
Grafic 2. Capitolele de negociere din perspectiva intervalului de timp alocat..... 158
Grafic 3. Alocarea de timp necesar negocierii capitolului 13 Politica socială și ocuparea forței de muncă în rândul țărilor candidate din valul cinci de extindere 161
Tabel 7. Perspective privind obiectivele sociale reflectate în programele de guvernare din România..... 205
Tabel 8. Perspective privind politica socială reflectate în programele de guvernare din România 208
Tabel 9. Perspective privind sistemul de asistență socială reflectate în programele de guvernare din România..... 212
Tabel 10. Perspective privind prestațiile sociale socială reflectate în programele de guvernare din România..... 218
Tabel 11. Perspective privind serviciile sociale socială reflectate în programele de guvernare din România..... 221
Tabel 12. Perpective privind grupurile vulnerabile reflectate în programele de guvernare și alte acte normative 226
Tabel 13. Perspective privind integrarea europeană reflectate în programele de guvernare din România..... 264
Tabel 14. Evoluția procesului de aderare a țărilor candidate 267
Tabel 15. Valurile de aderare la Uniunea Europeană 270
Tabel 16. Analiză comparativă a *acquis*-ului comunitar negociat de țările din al cincilea val de aderare la Uniunea Europeană: 2004 și 2007 271
Tabel 17. Evoluția negocierilor pentru Capitolul 13 Politica socială și ocuparea forței de muncă negociat de țările care au aderat la Uniunea Europeană în 2004 și în 2007..... 275

Listă de abrevieri

ANOFM	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
CE	Comisia Europeană
GR	Guvernul României
IMM	Întreprinderi Mici și Mijlocii
MMFPS	Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale
MISSOC	Sistemul de informare reciprocă privind protecția socială (*Mutual Information System on Social Protection*)
MSE	Modelul Social European
OECD	Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (*Organization for Economic Cooperation and Development*)
ONG	Organizație neguvernamentală
ONU	Organizația Națiunilor Unite
PIB	Produsul Intern Brut
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
SUA	Statele Unite ale Americii
UE	Uniunea Europeană
URSS	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
VMG	Venitul Minim Garantat

Introducere

Cadrul general de analiză al lucrării îl constituie reforma politicii sociale în țările Europei de Est, în particular cazul României. Demersul de cercetare a pornit de la două întrebări complementare: care sunt tendințele statului bunăstării românesc, confruntând atât provocările perioadei postcomuniste cât și exigențele îndeplinirii condițiilor impuse de demersul aderării la Uniunea Europeană (UE)? A doua întrebare este ce factori influențează design-ul politicii sociale din țara noastră?

Dezvoltarea statului bunăstării românesc a fost influențată de o serie de factori extrogeni și endrogeni. Lucrarea nu își propune nici identificarea și nici analiza lor exhaustivă. Din ansamblul factorilor extrogeni am selectat procesul globalizării și procesul de negociere a aderării României la UE. Cu referire la globalizare, prima ipoteză de cercetare construită pe axa „de jos în sus" este aceea că programele statului bunăstării românesc tind să fie reduse la minim. A doua ipoteză de cercetare construită pe baza tezei convergenței programelor de bunăstare este aceea că impactul factorilor extrogeni statului bunăstării, în special procesul globalizării și criza economico-financiară conduc la identificarea unor soluții comune în furnizarea bunăstării.

Din punct de vedere al procesului de aderare la UE, principala ipoteză de cercetare este aceea că responsabilitățile asumate de România în cadrul procesului de negociere, mai exact adoptarea *acquis-ului* comunitar în domeniul social au determinat modificări la nivelul configurației politicii sociale. O altă ipoteză de cercetare este aceea că impact s-a regăsit preponderent la nivelul construcției instituționale și a cadrului legislativ din domeniul social.

Lucrarea este structurată în cinci capitole. Primul capitol este dedicat cadrului conceptual și metodologic. Capitolul cuprinde analiza conceptuală a statului bunăstării, perspectivele economice și sociologice de cercetare și metodologia de analiză.

Al doilea capitol prezintă contextul actual al statului bunăstării din punct de vedere al crizelor confruntate, al principalelor provocări, printre care și globalizarea și propune o incursiune în procesul de reformă al statelor bunăstării din Europa Centrală și de Est. A doua parte a capitolului prezintă principalele reglementări internaționale, comunitare și naționale adoptate în domeniul social. Scopul capitolului este de a contura cadrul general de funcționare a statului bunăstării.

Al treilea capitol radiografiază politica socială românească din perioada comunistă și din perioada tranziției de la economia planificată la cea de piață. Capitolul evidențiază principalele dificultăți întâmpinate în cele două perioade și contribuie la conturarea imaginii de ansamblu necesară înțelegerii stadiului politicii sociale în momentul în care au debutat negocierile de aderare la UE.

Capitolul al patrulea este dedicat procesului de negociere în vederea obținerii calității de stat membru. Prima parte analizează procesul din perspectiva statelor membre ale UE paralel cu perspectiva țărilor candidate și se încheie cu prezentarea procesului de aderare a României din perspectiva adoptării *acquis-ului* comunitar. A doua parte examinează dinamica suveranității naționale în contextul integrării în UE. A treia parte analizează impactul demersurilor specifice procesului de negociere în domeniul social asupra țării noastre.

Ultima capitol include concluziile cercetării. Lucrarea contribuie la analiza schimbărilor de paradigmă din domeniul statului bunăstării și la identificarea elementelor de eficientizarea a politicilor sociale în România, în calitatea de stat membru al UE.

Doresc să mulțumesc Domnului Profesor Cătălin Zamfir pentru îndrumarea cercetării mele din ultimii 13 ani de activitate în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română. Domnului Profesor Ioan Mărginean îi mulțumesc pentru îndrumarea în elaborarea tezei doctorale. De asemenea, mulțumirile mele se îndreaptă către colegii din ICCV care au contribuit la finalizarea tezei prin comentarii și sugestii pe versiuni intermediare.

Această carte a fost posibilă datorită unor granturi de cercetare acordate de Academia Română și Fundația Soroș pentru o Societate Deschisă. Cercetarea și analiza statului bunăstării nu ar fi fost complete fără bursele de

cercetare care mi-au permis asccesul la surse bibilografice și la conectarea la mediul academic internațional. Amintesc bursa Erasmus în Departamentul de Sociologie, Facultatea de Științe Sociale și Facultatea de Drept, Universitatea din Lund, Suedia; bursele oferite în parteneriat de guvernul danez și cel suedez în Departamentul de Științe Sociale, Universitatea din Roskilde, Danemarca și Institutul Raoul Wallenberg, Facultatea de Drept, Universitatea din Lund, Suedia și participarea la masterul on-line coordonat de Departamentul de Sociologie, Facultatea de Științe Sociale, Universitatea din Lund, Suedia și a masterului on-line coordonat de Universitatea din Urbino, Italia. Elementul decisiv în finalizarea tezei a fost stagiul de documentare și cercetare doctorală desfășurat prin intermediul bursei Marie Curie în departamentele *School Postgraduate Interdisciplinary Research on Interculturalism and Transculturalism* și *Centre for Comparative Welfare Studies*, Universitatea din Aalborg, Danemarca. Mulțumiri Domnului Profesor Jorgan Goul Andersen pentru srpijjinul și îndrumarea științifică și metodologică. Mulțumirile mele pentru comentariile oferite asupra unor rezultate preliminare se îndreaptă către Kjell Nilsson, Olof Nilsson, Christofer Green-Pedersen, Christian Albrekt Larsen, Jon Kvist, Alfio Cerami, Bruno Palier, Jolanta Aidukaite și Joachim Palme.

Nu în ultimul rând, mulțumesc familiei mele în special soțului Octavian Stănescu și fetiței noastre Alisei pentru tot sprijinul acordat în anii în care echilibrul dintre viața persoanală și profesională părea să fie un deziderat greu de realizat.

Capitolul I

PRECIZĂRI CONCEPTUALE ȘI CADRUL METODOLOGIC AL ANALIZEI STATULUI BUNĂSTĂRII

Capitolul este structurat în două părți: statul bunăstării și metodologia de analiză a statului bunăstării. Prima parte include istoricului statului bunăstării, abordarea conceptuală și perspectivele de analiză economică și sociologică. Conceptele considerate relevante pentru conturarea cadrului teoretic sunt: politica publică, politica socială, sistemul de asistență socială, securitatea socială, protecția socială și inovația socială.

I.1. Statul bunăstării

I.1.1. Scurt istoric al statului bunăstării[1]

Apariția statului bunăstării coincide cu trecerea politicii sociale de la etapa „modelului individualismului represiv" la „modelul individualismului liberal" (Mărginean, 1993:439). Din prisma cetățeniei, acest moment a fost considerat „o consecință, decalată în timp, a proclamării egalității și legitimității cetățeanului" (Schnapper, 2000:202).

Statul bunăstării, are în mod surprinzător, origini liberale regăsindu-se în programul german de guvernare inițiat de Bismark (Naumescu, 1999:79-80). Legea asigurărilor de boală, adoptată în anul 1883 la inițiativa sa, a sprijinit

[1] Fragmente din acest capitol au fost publicate în Vonica Răduțiu (Stănescu), S. M. (2002). Suveranitate națională și integrare europeană: o perspectivă tripartită – stat-națiune, cooperare interstatală și suveranitate națională în *** *Suveranitate națională și integrare europeană* Editura Polirom, Iași:373 – 403; în Vonica Răduțiu, S. (2003). Redefining social welfare under the impact of globalization în Voicu, B. și Horațiu Rusu, H. (coordonatori) *Globalization, European integration, and social development în European postcommunist societies*, Psihomedia Publishing House, Sibiu:173 -178 și Stănescu, S. (2006). Modelul social european, publicat în *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Zamfir, C. și Stoica, L. (coordonatori), Editura Polirom, colecția Collegium, Sociologie Antropologie, Iași: 90 – 104.

politica *bismarkiană* în a oferi eficient un „răspuns la nemulțumirea general-legitimă a muncitorilor germani aflați oricând descoperiți și expuși la sărăcie prin pierderea locului de muncă" (Cace, 2004a:25). Implementarea acestei măsuri contributorii a sprijinit cristalizarea direcțiilor strategice specifice politicii sociale a statului bunăstării.

Primele măsuri de protecție socială a grupurilor vulnerabile în Statele Unite ale Amercii (SUA) au fost adoptate în 1935, prin legiferarea „Actului securității sociale". Termenul de „bunăstare" a fost utilizat ca referire la programele sociale pentru ajutorarea mamelor singure cu copii. Programul a fost continuat prin „Ajutor pentru familii cu copil dependent" (1996), înlocuit în 1997 cu „Asistență Temporară pentru Familii în nevoie" (Handler, 2005:174). Aceste pograme au oglindit grija față de cei expuși riscului de excluziune socială.

Unul dintre primii autori care a folosit termenul de „stat al bunăstării" a fost britanicul Temple. În cartea „Cetățean și cleric" (1941), el considera că statul este al bunăstării doar în condițiile în care „și-a îndeplinit funcțiile morale și spirituale în promovarea bunăstării umane" (Alcock și alții, 2001:49).

Termenul de „stat al bunăstării" a fost consacrat în literatura de specialitate odată cu publicarea raportului Beveridge, în anul 1942 (Flora și Heidenheimer 1995 apud în Lazăr, 2010:82). Într-un context internațional în care rănile războiului mondial se resimțeau, raportul a supus atenției problema bunăstării preponderent din punct de vedere economic. A fost reafirmată credința în ocuparea forței de muncă ca sursă a unui nivel decent de trai, fără a neglija implicarea individuală.

Împărtășind interesul științific pentru teoretizarea rolului statului în context economic, Beveridge și contemporanul său Keynes au readus în discuție problema șomajului, dar din abordări diferite. Dacă pentru primul șomajul reprezinta „pregătirea spațiului economic pentru intervențiile politice", pentru Keynes „în ceea ce privește «angajarea totală», politica completează și consolidează discursul economic" (Cace, 2004b:118). În aceeași linie de idei, analiza lucrărilor publicate de Titmuss reflectă viziunea conform căreia ocuparea deplină a forței de muncă este mai degrabă un subiect din domeniului economiei decât din cel al politicii sociale (Resiman, 2001:58).

Toate aceste puncte de vedere exprimate public și supuse dezbaterii au contribuit la prospectarea atentă și înțelegerea rolului statului în ansamblul surselor de bunăstare dar și la analiza impactului pe care deciziile statului le au asupra pieței muncii în general. Alte surse ale bunăstării individuale sunt: familia, societatea civilă și piața (Preda, 2002:19). Acestora li se adaugă proprietatea individuală, organizațiile neguvernamentale, rețelele sociale bazate pe într-ajutorare reciprocă și biserica (Pop, 2007:447).

Crearea condițiilor favorabile pentru asigurarea ocupării depline a forței de muncă a fost considerată cheia în procesul de furnizare a bunăstării pentru populație (Sinfield, 1983:65). Beveridge a subliniat faptul că „fără ocuparea deplină a forței de muncă, restul este de prisos" (Beveridge, apud în Howard, 1983:2). În același timp cu lansarea acestei idei de către Beveridge, guvernul britanic și-a asumat responsabilitatea menținerii ocupării la un nivel înalt cu ajutorul unei „politici care consta în a susține cheltuielile totale" (Beaud și Dostaler, 2000:83). Eșecul autorităților britanice în a respecta acest angajament a fost considerat momentul lansării statului bunăstării. Astfel, primele elemente de securitate socială s-au bazat pe acoperirea riscului „pierderii temporare a locului de muncă, diferențierea dintre beneficiile pe termen scurt și lung și reguli contributorii" (Howard, 1983:2). Astfel, a fost lansată o nouă etapă în dezvoltarea politicilor sociale.

Pe plan internațional, guvernele naționale care s-au angajat în reforme similare după cel de al doilea război mondial au fost cele din: Belgia, Canada, Franța, Norvegia, Noua Zeelandă, Olanda și SUA (Beaud și Dostaler, 2000:84). La rândul lor, aceste state au adoptat măsuri diferite pentru combaterea șomajului în condițiile preocupării strategice pentru asigurarea unui grad ridicat de ocupare a forței de muncă. State precum Elveția, Norvegia și Suedia au înregistrat rate ale șomajului foarte scăzute, reușind respectarea angajamentului de „șomaj 0" (Preda, 2002:38). Deciziile de combatere a șomajului adoptate de fiecare stat au variat în funcție de o serie de factori naționali. Printre măsurile frecvent folosite menționăm: pensionarea anticipată, favorizarea angajării cu timp parțial și distribuirea oportunităților de angajare (Sinfield, 1983:67, 68, 70). Implementarea eficientă a depins de măsura în care acestea au fost orientate către întreaga populație și nu exclusiv spre categoriile considerate vulnerabile din punct

de vedere al inserției profesionale (de exemplu șomerii pe termen lung sau tinerii). În caz contrar, adoptarea acestor măsuri ar conduce la obținerea unor efecte vizibile pe termen scurt, dar într-o perspectivă mai lungă de timp problemele de ocupare s-ar relansa (idem:70). Sinfield consideră că accentul nu ar trebui pus pe combaterea șomajului ci mai degrabă pe crearea condițiilor propice astfel încât toți cei care doresc să muncească să reușească acest lucru (idem:72). Măsurile adoptate ar avea astfel un caracter mai degrabă proactiv decât reactiv.

Termenul de guvernare a fost definit din trei perspective: din cea a economiei politice internaționale, a politicii publice și a științei sociale post-structuraliste. În prima perspectivă, statul este considerat instituția reprezentativă a puterii naționale iar guvernarea reprezintă procesul de adaptare la schimbările din mediul său, luând în considerare puterea statului de a exercita control asupra societății și impactul procesului globalizării. În cea de a doua perspectivă se au în vedere modificările politice și administrative generate de UE și alți actori internaționali. UE constituite un nou mod de guvernare colectivă promovând chiar guvernarea la mai multe nivele. În perspectiva științei sociale post-structuralistă, guvernarea privește individul în triunghiul conturat de propriul guvern, guvernul celorlalți și guvernul statului (Daly, 2003:116-117).

Unul dintre principiile reformei americane din 1996 a fost obligativitatea muncii pentru persoanele active întărită de sancțiuni și de reglementarea perioadei pentru ajutorul de șomaj. Strategia de lucru a birourilor pentru șomaj a fost revizuită. S-a trecut de la orientarea tradițională a șomerilor strict din punct de vedere al îndeplinirii criteriilor de eligibilitatea la o consiliere individualizată. Pe baza prospectării potențialul individual de muncă au fost elaborate planuri personalizate. Implementarea acestora era monitorizată, iar nerespectarea era sancționată după caz (Handler, 2005:174). Adoptarea unor astfel de măsuri a contribuit la îmbunătățirea ocupării.

Revenind la istoricul statului bunăstării, o altă figură marcantă a fost Richard Titmuss. În ciuda reacțiilor sale inițiale de nerecunoaștere a statului bunăstării, și-a adus contribuția științifică la evidențierea principalelor caracteristici. Într-un curs nepublicat adresat studenților în data de

16 octombrie 1963, Titmuss explica statul bunăstării ca o coagulare a „două seturi de obiective care definesc împreună o «extindere a responsabilității». (...) Primul element este reprezentat în cărțile sale și în articole. Cel de-al doilea este regretabil discutat doar în cursurile și notele nepublicate. Consecința este un eșec în aprecierea semnificației a ceea ce poate fi intitulat «bunăstarea macroeconomică» în sistemul lui Richard Titmuss" (Reisman, 2001:57). Primul element include transformarea politicilor de asistență socială în politici adresate tuturor cetățenilor, serviciile în bunuri (asigurarea unei locuințe) și beneficiile în bani. Al doilea element conferă statului bunăstării calitatea macroeconomică și poate fi rezumat la revoluția keynesiană (idem:57 – 58).

În opera sa, Titmuss a folosit termenul de stat al bunăstării pentru activitatea în patru direcții: beneficiile în bani, îngrijirea sănătății, educație și alimentație, locuință și alte servicii de bunăstare (idem:59). Beneficiile în bani includ o componentă contributorie și una non-contributorie. Beneficiile contributorii sunt furnizate fără testarea salariului sau a stării de bunăstare, pe baza contribuțiilor anterioare sau în cazul unor situații de vulnerabilitate socială (lipsa unui loc de muncă, limită de vârstă). Beneficiile non-contributorii pot fi: universale, atunci când sunt acordate fără o contribuție prealabilă sau o testare prealabilă (alocația pentru copil) sau se pot acorda pe baza testării mijloacelor (asistența socială acordată familiilor sărace pe baza testării venitului sau în situațiile de urgență neacoperite de alte asigurări (idem).

Transferurile financiare contributorii includ asigurările sociale: asigurările de pensii, asigurările de șomaj, serviciile de îngrijire a sănătății și asigurările de sănătate (Cace, 2004a:29 – 52). Asigurările sociale reprezintă sprijinul oferit față de diverse riscuri sociale înfrunate de individ. Lăsând la o parte contribuția anterioară drept criteriu, „principalele instrumente ale politicilor sociale sunt: asigurările sociale, beneficiile universale și beneficiile obținute prin testarea mijloacelor" (idem:55).

Cercetările lui Titmuss l-au condus la identificarea a trei zone considerate „complicate" în ceea ce privește procesul de furnizare a bunăstării: sursele complementare statului (piața muncii, fondurile private sub forma asigurărilor voluntare private și a economiilor individuale,

bunăstarea voluntară), modelele de furnizare (un serviciu finanțat de stat nu este neapărat public) și faptul că granițele statului bunăstării nu sunt foarte bine și rigid definite (Titmuss apud Barr, 2005, pp 6-7).

Statul bunăstării nu are o definiție unanim acceptată în literatura de specialitate (Lazăr, 2010:82). În mod tradițional se consideră că el încununează responsabilitatea națională față de asigurarea bunăstării pentru toți cetățenii și contribuie la consolidarea ideii de națiune (Olsen, 1996:257). Din punct de vedere al construcției instituționale, „design-ul statului bunăstării se referă la structura în care instituțiile statului bunăstării întâmpină cetățenii. Din această perspectivă, accentul nu se pune pe ceea ce oamenii iau de la instituții, ci mai degrabă pe ceea ce au experimentat spre rezultatul final" (Kumlin, 2002:21). Această interacțiune influențează opinia publică în două direcții: afectează experiențele personale ale cetățeanului iar aceștia la rândul lor generalizează propriul comportament în procesul de formare a orientărilor politice. Măsura în care acordurile instituționale împuternicesc cetățenii are un impact direct asupra modului în care cetățenii percep experiențele și asupra nivelului de satisfacție în raport cu democrația, încrederea în politicieni și suportul pentru măsurile de intervenție a statului (idem).

Un alt element util în înțelegerea analizei bunăstării îl reprezintă responsabilitatea tuturor pentru administrarea elementelor în comun. Hardin atrage atenția asupra „tragediei bunurilor comune" în sensul epuizării resurselor limitate disponibile din cauza opțiunilor individuale de maximizare a propriului interest (Hardin, 1968:1244). Teoria gestionării bunurilor comune se referă la modul „în care un grup de beneficiari aflați într-o situație de interdependență se pot organiza și guverna pentru a obține beneficii comune permanente, chiar și atunci când toți se confruntă cu tentația de a profita de munca altora, de a se sustrage și de a deveni oportuniști" (Ostrom, 2007:43). În mod paradoxal, „persoanele care utilizează acest tip de bunuri nu vor coopera niciodată pentru a obține beneficii colective" (idem:195). „Tragedia bunurilor comune" devine astfel un argument în favoarea politicii sociale.

Discursul contemporan asupra bunăstării include „responsabilitatea personală" în a avea o muncă remunerată drept principala sursă de venit. Criteriile de acordare a ajutorului de șomaj și condițiile de eligibilitate pentru a găsi o slujbă variază de la un stat la altul. Pe de altă parte, „responsabilitatea personală" a fost interpretată și ca blamarea săracilor pentru situația în care se află (Schram, 2000, p 27). Exemplul tipic este cel al mamelor singure presate să accepte slujbe prost plătite pentru a reuși să își întrețină familia.

O etapă cheie în evoluția statelor bunăstării a reprezentat-o „trecerea de la statul premodern, întemeiat pe ierarhii sociale dictate de naștere și pe principiul onoarei, la statul modern, în care principiul onoarei este înlocuit de principiul demnității" (Marga, 1998:113).

Din punct de vedere al evoluției în timp, după o perioada în care statul bunăstării occidental s-a consolidat ca sistem socio-politic și economic (1950-1975), a urmat o perioada în care statul bunăstării s-a confruntat cu profunde dezechilibre interne (1975-1980). A treia perioada, după 1980 a fost caracterizată de căutarea unor soluții pragmatice pentru ieșirea din această criză. Printre acestea menționăm politicile sociale reziduale de inspirație neoconservatoare de dreapta, inițiate de Reagen și Thatcher (Preda, 2002:43). Rolul statului în furnizarea bunăstării era limitat.

În același timp, etapele statului bunăstării pot fi clasificate astfel: expansiunea statului bunăstării (1945-1975), restrângerea statului bunăstării (1975-1995) și statul comunitarian al bunăstării (din 1995 până în prezent) (Cace, 2004b:55-62).

Criza financiară contemporană impune statelor bunăstării naționale adoptarea unor măsuri oportune limitate totuși de resursele existente. Evoluția programelor de furnizare a bunăstării este influențată de dezvoltarea suportului tehnologic la nivel mondial, dinamica piețelor internaționale și de configurația noilor constelații geo-strategice.

Tipologii ale statului bunăstării

Complexitatea contextului european constă în coexistența statelor bunăstării vest europene și colapsul modelului alternativ comunist est european. Climatul favorabil reconstrucției și dezvoltării de după cel de-al doilea război mondial a conferit statelor vest europene un relativ avantaj la nivel tehnologic, al resurselor economice și al capacității organizaționale de a răspunde provocărilor actuale în special globalizarea. Succesul le-a conferit autoritate dar pe de altă parte, tensiunile confruntate de statele bunăstării vest europene sunt un indicator al contradicțiilor de funcționare și al nevoii de redefinire a liniilor directoare ale bunăstării colective. Castelles estimează că totalul cheltuielilor sociale implicate de „emergența unui stat al bunăstării" nu s-au redus, ci din contră, au crescut semnificativ. Pe de altă parte, „statul bunăstării vestic a depășit acum inițialele sale traiectorii de creștere" ajungând la o etapă de maturizare a programelor sociale (Castels, 2004:168).

Printre teoreticienii tipologiilor statului bunăstării, îl menționăm pe Pierson (1991). Propunerile sale de schițare a unei tipologii au fost completate de Gould (1993) care a făcut distincția între bunăstarea statului, statul bunăstării si sistemele bunăstării. Ideile au fost continuate de paradoxul redistribuirii (Korpi și Palme, 1998) în analiza targetizării sau universalizării beneficiilor sociale.

Una dintre cele mai cunoscute tipologii ale statului bunăstării îi aparține lui Esping Andersen ale cărui trei modele sunt: modelul statului bunăstării conservativ sau corporatist, modelul statului bunăstării liberal și modelul statului bunăstării social democrat (Esping Andersen, 1990). Indicatorii utilizați de Esping Andersen în realizarea tipologiei sunt: „numărul schemelor distincte de pensii, acoperirea cu asigurări a populației, diferența dintre nivelele beneficiului mediu și maxim, amploarea cheltuielilor în termenii măsurii relative a pensiilor guvernamentale pentru angajați, beneficiile pe baza testării mijloacelor, pensiile din domeniul privat și sectorul privat de îngrijire a sănătății" (Korpi și Palme, 1998:665). Analiza și selectarea indicatorilor a servit scopului de a evidenția rolul statului în procesul de furnizare a bunăstării față de piață și familie.

Direcțiile de cercetare inițiate de Esping Andersen au fost contestate sau continuate de numeroși autori. În funcție de modul de acordare al

beneficiilor, Korpi și Palme (1998) au propus următoarele criterii pentru realizarea unei tipologi a programelor de asigurare: „bazele justificării în acordare (...), principiul nivelului venitului (...) și formele de guvernare a programului de asigurare socială" (idem:666-667). Au fost identificate astfel cinci tipuri ideale de structuri instituționale pentru programele de asigurare socială: orientat, subvenționat voluntar de stat, corporatist, de securitate de bază și cuprinzător (idem. p. 667).

Atent la critica abordării insuficiente a diferențelor dintre bărbați și femei adresată colegului scandinav Esping-Andersen, Korpi a scris un studiu despre cauzele și consecințele inegalității, în care a adăugat analizei statului bunăstării dimensiunea politicilor de gen. Modelul de suport general pentru femei încurajează tradițional familia și segregarea sexuală în timp ce modelul de suport pentru bărbați și femei ca angajați cu drepturi egale promovează mai mult echilibrul și pattern-urile de egalitate. Modelul politicilor orientate spre piață lasă individului libertatea de identificare a unor soluții private (Korpi, 2000).

Preocupat de includerea sărăciei ca perspectivă de analiză, Leibfried a afirmat existența a patru regimuri de politică socială în UE: statul bunăstării scandinav (modelul modern), țările de tip Bismark (modelul corporatist), țările anglo-saxone (modelul rezidual) și țările latine (modelul rudimentar) (Leibfried, 1993). Plecând de la premiza identificării unor puncte comune în evoluția politicilor sociale în statele ex-comuniste din Europa de Est, Deacon a propus un nou set de categorii. Modelele identificate sunt: modelul post-comunist conservativ-corporatist, modelul social democrat și modelul liber capitalist (Deacon, 1993).

Redefinirea bunăstării sociale este un subiect amplu dezbătut în comunitatea științifică sociologică. Esping-Andersen, în revizuirea teoriei privind „Cele trei lumi ale capitalismului" atrăgea atenția asupra faptului ca obiectul analizei sale este studiul regimurilor bunăstării și nu al statelor bunăstării ca entități individuale. În accepțiunea sa, regimurile bunăstării se referă la modalitatea prin care producerea bunăstării este alocată între stat, piață și familii (Esping-Andersen, 1999:73). Cele trei regimuri ale bunăstării în varianta revizuită sunt: liberal, social democratic și conservativ. Prezentăm în tabelul de mai jos principalele caracteristici ale fiecărui regim.

Tabel 1. Principalele caracteristici ale regimurilor bunăstării

			Regimul bunăstării		
			Liberal	Social democratic	Conservativ
	Caracteristici	Rolul: Familiei Pieței Statului	 Marginal Central Marginal	 Marginal Marginal Central	 Central Marginal Subsidiar
		Statul bunăstării: Modul dominant de solidaritate	Individual	Universal	Relații de rudenie Corporatist Etatist
		Locul dominant al solidarității	Piață	Stat	Familie
		Gradele de-comodificării	Minime	Maxime	Înalte (pentru „câștigătorii de pâine")
		Exemple	SUA	Suedia	Germania Italia

Sursa: Gøsta Esping-Andersen (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University Press:85

Predictibilitatea instituțională reprezintă unul dintre elementele cheie ale analizei lui Esping-Andersen privind economiile post-industriale. Astfel „acordurile instituționale consolidate în statele bunăstării predetermină traiectoriile naționale și influențează condițiile de implementare a strategiilor naționale" (idem. p. 4). Clasificarea alternativă a regimurilor bunăstării se bazează pe abordarea dominantă în managementul riscurilor exercitate pe unul dintre cele trei paliere: piețele muncii, familia și statul. Acestea la rândul lor cunosc diverse situații: piața muncii poate fi reglementată sau nu după cum statul poate avea model rezidual, universalist sau de asigurare socială. Din perspectiva familiei, accentul cade pe garantarea de către stat a drepturilor sociale (idem:85-86). Prezentăm în continuare o scurtă trecere în revistă a principalelor caracteristici.

Tabel 2. Clasificare alternativă a regimurilor bunăstării:

Reglementarea pieței muncii	Puțin reglementate	Australia, Canada, Danemarca, Elveția, Noua Zeelandă, Marea Britanie, SUA
	Reglementare medie	Japonia, Irlanda, Olanda, Finlanda, Norvegia, Suedia
	Reglementare puternică	Franța, Germania, Austria, Belgia, Italia, Portugalia, Spania
Statele bunăstării	Rezidualist	Australia, Canada, Noua Zeelandă, SUA, Marea Britanie (cu o unitate)
	Universalist	Danemarca, Finlanda, Norvegia, Suedia, Olanda, Marea Britanie (cu o unitate)
	Asigurări sociale	Austria, Belgia, Franța, Germania, Italia, Japonia, Spania
Familiile	Familial	Austria, Germania, Italia, Japonia, Olanda, Portugalia, Spania și Belgia și Franța (mai puțin)
	Nefamilial	Australia, Canada, Danemarca, Finlanda, Noua Zeelandă, Norvegia, Suedia, Marea Britanie și SUA

Sursa: Gøsta Esping-Andersen (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University Press:85-86

Principala critică adusă tipologiei propuse de Esping-Andersen este neluarea în considerare a tuturor regimurilor de furnizare a bunăstării. Se impune includerea în clasificare a antipozilor (Australia și Noua Zeelandă), a regimurilor bunăstării din Asia de Est dar și a celor din Europa de Sud. Alte critici aduse se referă la ignorarea egalității de șansă între bărbați și femei pe piața muncii și orientarea cu prioritate spre bărbați în calitate de principali susținători ai familiilor. Asumându-și constructiv criticile aduse, Esping-Andersen atrăgea atenția într-un discurs rostit în 2003 asupra potențialului economic insuficient exploatat al tinerelor mame reintegrate pe piața muncii. Printre mecanismele menite să susțină acest demers amintim reglementarea regimului de muncă cu timp parțial și asigurarea serviciilor de îngrijire a copilului mic (Esping Andersen, 2003). Includerea unor astfel de facilități pentru tinerele mame în ansamblul politicilor sociale ar avea efecte pozitive multiple: facilitarea resinserției profesionale, utilizarea deprinderilor profesionale, concilierea vieții personale cu cea profesională și crearea unor noi locuri de muncă (cu timp parțial pentru mame și cu timp normal pentru servciile de îngrijire a copiilor mici).

Revenind la statele bunăstării, în virtutea dreptului la replică, Esping-Andersen și-a apărat rezultatele obținute considerând că doar trei cazuri pot fi realmente adăugate și anume: cazul australian, cazul mediteranean și cel japonez. Totalul de șase modele astfel obținute pliat pe un număr total de 18-20 națiuni ar conduce la comparații individuale care înclină balanța mai degrabă spre o analiză a statelor bunăstării decât a regimurilor bunăstării, așa cum și-a propus inițial autorul. Concluzionând, Esping-Andersen a considerat tipologia propusă ca fiind în acord cu obiectivele științifice asumate iar luarea în considerare a caracterului distinct al țărilor din sudul Europei un punct de reflexie (Esping-Andersen, 1999:86-94).

Paradoxul redistribuirii

Dezbaterile privind inegalitatea și modul de distribuire a resurselor în cadrul statului bunăstării a avut de câștigat odată cu lansarea în dezbatere publică a „paradoxului redistribuirii" (Korpi și Palme, 1998). Korpi și Palme au constatat că „cu cât beneficiile sunt mai mult orientate spre săraci și cu cât mai mult suntem preocupați de crearea unei egalități prin intermediul transferurilor publice către toți, cu atât mai puțin vom reuși să reducem sărăcia și inegalitatea" (idem: 661, 681-682). Efectul obținut este contrar celui așteptat: distanța dintre bogați și săraci se va adânci cu atât mai mult cu cât încerci să o reduci.

În analiza impactului politicilor sociale asupra reducerii sărăciei, cei doi sociologi suedezi au utilizat două seturi de date: primul cuprinzând 18 țări din Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD) selectate ca având profiluri comparabile conform lui Lijphart (1975): „regim democrat continuu și mai mult de 1 milion de locuitori" și datele provenite din Studiul Venitului Luxemburg incluzând Programul Indicatorului de Cetățenie Socială propus de Institutul Suedez de Cercetare Socială al Universității din Stockholm (idem:665).

Korpi și Palmer propun cinci strategii de furnizare a bunăstării colective. Prima este modelul direcționat în care eligibilitatea se bazează pe testarea mijloacelor (Australia). Urmează modelul contribuției voluntare și al subvențiilor de la stat; modelul corporatist cu programe de asigurări pentru

diferite categorii ocupaționale și beneficii strict legate de veniturile contribuabililor (Austria, Belgia, Franța, Germania, Italia și Japonia); modelul securității primare cu aceleași programe pentru toți asigurații (Canada, Danemarca, Irlanda, Olanda, Noua Zeelandă, Elveția, Marea Britanie și SUA) și modelul inclusiv în care criteriile de eligibilitate sunt cetățenia și participarea pe piața muncii (Suedia, Finlanda și Norvegia) (idem:663). Finanțarea reprezintă una dintre principalele provocări ale statului bunăstării datorită creșterii cheltuielilor sociale paralel cu escaladarea inegalităților sociale, a excluziunii și a sărăciei. Soluția acestei inegalități nu mai este distribuția către săraci ci distribuirea universală a beneficiilor sociale și încorporarea clasei de mijloc. Aceasta are potențial electoral și susține prin sistemul contributoriu costurile de funcționare a statului bunăstării.

I.1.2. Concepte relevante pentru analiza statului bunăstării

Subcapitolul analizează succint politica publică, politica socială, sistemul de asistență socială, securitatea socială, protecția socială și inovația socială. Conceptele nu au fost analizate exhaustiv ci s-a dorit evidențierea relației lor cu statul bunăstării.

În ciuda utilizării frecvente a termenilor apropiați (statul bunăstării, politică socială, protecție socială, asistență socială, servicii sociale, incluziune socială,) atât în analize sociologice cât și în incursiuni mai puțin științifice ale domeniului social, sensurile sunt suprapuse și adeseori chiar îndepărtate de înțelesul științific propriu zis. Preocupată de domeniul social, mass media denotă, în general, o cunoaștere insuficientă și adeseori confuzie între termenii mai sus menționați. Ca exemplificare menționăm faptul că două studii publicate în 2009 de Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (MMFPS) concluzionează că incluziunea socială este înțeleasă și utilizată în sensuri diferite chiar de către profesioniștii din domeniul social din România (*** MMFPS, 2009a:13-15, *** MMFPS 2009b:12). Considerăm că o analiză conceptuală comparativă ajută la clarificarea sensului statului bunăstării și delimitarea ariei de analiză. Principalul scop al studiului este prospectarea transformărilor de politică socială în țara noastră în contextul tranziției și al perioadei de post-aderare

la UE. Referindu-ne cu precădere la statele post-comuniste în primii ani de după căderea regimului totalitar, principalele provocări pe care acestea le-au confruntat au fost stabilitatea economică (pe termen scurt) și reformele instituționale.

Politica publică

Politicile publice includ politica socială alături de o serie de politici sectoriale precum politicile economice, politicile fiscale, politicile în domeniul protecției mediului înconjurător, politicile de urbanizare, politicile demografice și politicile salariale (Mărginean, 1993:438; Pop, 2007:447; Preoteasa, 2009:187). Politica socială este considerată un tip de politică publică (Pop, 2007:447).

Inițiată de Laswell la începutul anilor ´50, politica publică reprezenta „o nouă abordare a analizei activității guvernamentale, punând accentul pe necesitatea îmbunătățirii informației care intră în activitatea guvernamentală și a informației pe care o avem despre munca guvernamentală" (Lambru, 2007:444). Fazele de constituire a politicii publice includ: „înțelegere, promovare, prescriere, invocare, aplicare, finalizare și evaluare" (idem).

Politicile publice au fost definite ca „acțiunile colective ce au ca scop satisfacerea preferințelor cetățenilor, indiferent dacă sunt de tip guvernamental, de guvernanță sau de alt tip" (Trandafira, 2007:23). Factorii decizionali ai statului pot decide coagularea și utilizarea resurselor disponibile fie în scopul atingerii unui obiectiv public (Pop, 2007:447) fie pentru soluționarea unei probleme (Lambru, 2007:445). Obiectul politicilor publice îl reprezintă „furnizarea de bunuri și servicii publice" (Trandafira, 2007:29).

Analizând premizele eficientizării politicii publice, Trandafira consideră „posibilitatea unui aranjament instituțional, format, pe de o parte, de instituția acțiunii colective (al cărei caz particular este activitatea guvernamentală) și, pe de altă parte, de instituția pieței libere. (...) Piața va permite existența unui standard de eficiență economic care să ne permită evaluarea diverselor politici publice, iar acțiunea colectivă poate juca rolul presiunii concurențiale asupra întreprinzătorilor privați, asigurând astfel

furnizarea optimă a unui bun public, în condițiile date" (Trandafira, 2007:46).

Politica publică modernă este orientată prioritar către sectorul public de bunăstare (Castels, 2004:169). Procesul reformei în formularea politicilor publice „este legată nu atât de decizia de a adopta mai degrabă un model decât altul, ci de a asuma în mod consecvent, odată cu acesta, un set de presupoziții specifice referitoare la rolul administrației publice într-o societate" (Bondar, 2007:123).

Politica socială[2]

Analizele dedicate domeniului bunăstării utilizează o serie de termeni precum: regim al bunăstării, statul bunăstării, politică socială, securitate socială, protecție socială sau asistență socială. Intenția acestui capitol nu este de detalia exhaustiv fiecare dintre aceste concepte. Ceea ce ne propunem este mai degrabă să subliniem punctele de intersecție cu statul bunăstării, conceptul cheie al analizei propuse. Analiza propusă în această lucrare este a sistemului public român de politică socială considerat „principala preocupare a politicii publice moderne" (Castels, 2004:169).

Conceptul de politică socială este strâns legat de cel de stat al bunăstării. Green-Pedersen distinge două seturi de definiții. În sens general, statul bunăstării se referă la „spațiul" dintre stat și muncă și este orientat prioritar spre politica socială, politica macro-economică, politica industrială, politica fiscală și relațiile industriale. Într-un sens mai restrâns, statul bunăstării este sinonim cu securitatea socială incluzând diferite forme de transferuri directe precum ajutoarele de șomaj, pensiile, asistența socială, serviciile sociale și de sănătate, cele de creșterea copilului și de educație (Green-Pedersen, 2000:13). Lucrarea asumă definiția statului bunăstării în

[2] Fragmente din acest capitol au fost publicate în Vonica Răduțiu (Stănescu), S. M. (2002). Suveranitate națională și integrare europeană: o perspectivă tripartită – stat-națiune, cooperare interstatală și suveranitate națională în *** *Suveranitate națională și integrare europeană* Editura Polirom, Iași:373 – 403 și Stănescu, S. (2006). Modelul social european, publicat în *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Zamfir, C. și Stoica, L. (coordonatori), Editura Polirom, colecția Collegium, Sociologie Antropologie, Iași:90 – 104.

sens larg datorită interesului științific pentru studiul transformărilor naționale de politică socială.

Titmuss considera politica socială un instrument al autorităților utilizat în vederea asigurării bunăstării în perioada războiului (Titmuss apud în Alcock și alții, 2001:72).

Politica socială include acțiunile statului care prin instrumente specifice încadrate în direcții agreate de actorii politici democrat aleși este preocupat de furnizarea bunăstării pentru toți cetățenii (Zamfir, 1997a:12).

Politica socială a unei țări poate fi considerată ca fiind rezultatul unui complex permanent de consultare și continuă colaborare cu toți actori implicați: factori decizionali din administrație publică, reprezentanți ai angajatorilor și ai angajaților, ai societății civile și nu în ultimul rând ai cetățenilor. În această dinamică politica socială poate fi definită ca „activitățile guvernului și ale altor actori care modifică jocul liber al forțelor pieței în forma redistribuției sociale, a regularizării sociale și a drepturilor sociale" (Deacon, 2001:5).

Analiza conceptului de politică socială și-a propus așadar delimitarea funcției de instrument de lucru pentru statul bunăstării.

Politica socială a fost definită în relație cu capacitatea de a rezolva problemele sociale. Există mai multe seturi de definire a politicii sociale. O parte dintre ele consideră politica socială ca fiind ansamblu strategic de resurse orientate spre rezolvarea problemelor sociale (Mărginean, 1993:437). Enumerarea domeniilor incluse reprezintă o formă alternativă de definire a conceptului (idem.:438).

Politica socială se referă la modul în care statul reușește să răspundă variatelor nevoi ale indivizilor exprimate pe tot parcursul vieții. Unele sunt satisfăcute prin mecanismele pieței, altele de către familie sau comunitate.

În analiza teoretizărilor conceptului de politică socială au fost identificate două categorii de definiții: cele „care explică acest concept fie prin orientarea politică a măsurilor sociale, fie prin caracterul lor social" (Preoteasa, 2009:187). În ambele cazuri primează asigurarea unor serii de bunuri către cei îndreptățiți.

Considerate drept o formă de administrare publică a riscurilor sociale, politicile sociale (Esping-Andersen, 1999:36) dispun de instrumente precum „redistribuția socială, regularizarea socială și a drepturile sociale" (Deacon,

2001:5). Obiectivele politicii sociale sunt: promovarea unor bunuri publice, protecția sau securitatea socială și dezvoltarea socială. În ceea ce privește conceptul de dezvoltare socială, politica socială „formulează obiective de asigurare a unor condiții sociale care sunt considerate a fi importante global pentru colectivitate în procesul de dezvoltare a științei și culturii, a sistemului de educație, de difuzare a culturii, de promovare a familiei și a îngrijirii copilului, de creștere a solidarității sociale și a spiritului de colaborare internațional, a responsabilității umane" (idem:12).

Politica socială include sistemul contributiv și cel non-contributiv. Sistemul contributiv cuprinde beneficiile sociale furnizate pe baza unei contribuții anterioare: asigurări de șomaj, asigurări de sănătate sau pensie. Sistemul non-contributiv este reprezentat de sistemul de asistență socială compus la rândul său din prestații sociale și servicii sociale.

Noul discurs din sfera politicilor sociale este dominat de „modul social de regularizare economică", cu un accent special pe muncă dar și pe incluziune socială (Hornemann Møller, 2000:167).

Metodologia de cercetare a politicilor sociale prezintă o serie de caracteristici: „interdisciplinaritatea (apelează la metode diferite specifice științelor sociale: sociologie, psihologie, asistență socială, educație, politologie, economie ș.a.m.d); adaptabilitate (metodele se schimbă permanent în funcție de schimbările apărute în domeniul politicilor);diversitatea, inexistența unei metode unice pentru analiza de politici" (Preoteasa, 2009:187).

Scopul politicilor sociale îl reprezintă asigurarea bunăstării colective „prin mecanisme proprii de distribuire și redistribuire a resurselor existente" (Zamfir, 1997a:12).

Totodată „obiectivele politicii sociale, adică obiectivele sociale, vizează protecția socială a diferitelor categorii sociale, bunăstarea individuală și colectivă" (Pop, 2007:447). Politicile sociale la rândul lor pot fi clasificate pe domenii sectoriale: „de protecție socială, educație, sănătate, locuire și, în general, creștere a bunăstării sociale" (idem) dar firul roșu sunt obiectivele sociale care „vizează protecția socială a diferitelor categorii, bunăstarea individuală și colectivă" (idem).

Obiectivul politicii sociale poate fi dezvoltarea socială ca „proces de schimbare planificată în direcția rezolvării problemelor sociale și asigurării

bunăstării" (Precupețu, 2006:58). Strategiile de dezvoltare socială pot fi: liberale cu accent pe ideologia individualistă, comunitare și etatiste (Midgley 1998 apud. în Precupețu, 2006:58-64). În cazul primelor, statul nu constrânge indivizii și sunt promovate atitudinile antreprenoriale de autoresponsabilizare. Larionescu evidențiază două abordări diferite însumând diferite proiecte ale dezvoltării sociale în societatea românească: dezvoltarea socială ca „proces legic, corespunzător logicii capitalismului, legii sincronismului, legii orbitării" (proiectele raționalist-liberale, neoliberale etatiste, neoiobăgia) și dezvoltarea socială „în termeni de inadecvare, absență a normalității, excepție de la modelul general acreditat, lipsă de legitimitate" (Larionescu, 2004:129, 140-141). În exercițiul de identificare a elementelor comune unei noi paradigme a solidarității sociale, scopul teoriei politicii sociale ar putea fi clarificarea aportului pe care actorii publici și privați, „agențiile universale și cele specializate" îl pot juca în furnizarea bunăstării (Jordan, 2006:159).

Un concept util în înțelegerea celui de bunăstare este cel de standard de viață. Tratatele europene adoptate, documentele supuse consultării publice (Constituția Europeană) subliniază importanța îmbunătățirii calității vieți și ridicarea standardului de viață.

Unul dintre motivele pentru care guvernele naționale eșuează în formularea politicilor sociale îl reprezintă „lipsa unui set clar de priorități" (Blackstone, 1983:200). Criteriile pe baza cărora guvernele ar elabora politicile sociale sunt: „efectele distribuției (...), implicațiile asupra cheltuielilor publice, (...), posibilele efecte asupra ocupării forței de muncă, (...), presiunile demografice (...), comparațiile internaționale (...) și informațiile privind prioritățile publice conform sondajelor de opinie" (idem:202).

Bismark a considerat că politicile sociale democrate erau concentrate pe asigurarea bunăstării populației dintr-un complex de motive printre care rațiuni economice, prevenirea politicilor social democrate și preocuparea de a asigura bunăstare pentru toți cetățenii. Obstacolele identificate de Bismark în implementarea măsurilor pot fi: externe (ex. globalizarea) sau interne (lipsa legitimității politice). Unul dintre principalele obiective ale statului bunăstării, ale furnizării bunăstării sociale este acela de a preveni sărăcia (Fraiser, 1994:596).

Viitorul politicii sociale depinde de o serie de factori, printre care tendințele demografice și procesul globalizării care pot contribui la o mai bună colaborare în domeniul social la nivel european. Rezultatele evaluărilor trendurilor demografice în raport cu tendințele generale ale pieței muncii pot fundamenta elaborarea unor strategii de dezvoltare a măsurilor sociale (Borjenson, 2002:102) care să acompanieze eficient nevoile populației. Într-un astfel de scenariu, costurile necesare programelor sociale ar putea fi reduse fie prin mecanismele de pe piețele financiare internaționale, fie prin reutilizarea alocărilor financiare pentru alte programe evaluate ca nefiind prioritare față de noile nevoi identificate. Un trend demografic descendent ar avea un impact direct asupra nivelului de finanțare a securității sociale pe termen lung și ar putea determina alocarea unor fonduri suplimentare pentru acoperirea unor zone precum sistemul de îngrijire a persoanelor vârstnice sau sistemul de pensii.

Analizând pluralismul alternativelor naționale de furnizare a bunăstării, elementul comun îl constituie faptul că statul continuă să joace un rol principal în asigurarea unui nivel minim de trai pentru întreaga populație. Actuala configurație transculturală și transnațională a fluxurilor de resurse reflectă recunoașterea unanimă a calității de cetățean al lumii în contextul intensificării transferului de pattern-uri instituționale.

Sistemul de asistență socială

Sistemul de asistență socială este analizat în lucrare din perspectivă sistemului instituțional-administrativ. Sistemul de asistență socială face obiectul politicii sociale (Mărginean 1993:438). Sistemul de asistență socială de la noi din țară era până în anul 2000 caracterizat prin: „protecția socială a persoanelor cu handicap; protecția copiilor aflați în dificultate; programe și beneficii sociale generale, adresate unor categorii specifice, ca de exemplu, familii cu copii, vârstnici, indivizi cu mijloace de trai scăzute". (Pop, 2002:21)

În literatura românească asistăm la o tendință de consolidare a noțiunii de servicii sociale cu referire strict la furnizarea serviciilor sociale în concordanță cu prevederile legale privind sistemul național de asistență

socială. Literatura de specialitate scrisă până la apariția legii 705/2001 privind sistemul național de asistență socială a prezentat tendința de a folosi sintagma de servicii sociale în sensul larg asimilat ulterior politicilor sociale sectoriale.

În prezenta lucrare sistemul de asistență socială este utilizat pentru a desemna beneficiile sociale și serviciile sociale. Majoritatea beneficiilor sociale incluse la ora actuală în sistemul de asistență socială românesc sunt beneficii de natură non-contributorie. Menționăm totuși prezența printre acestea a ajutorului de îngrijire pentru copil, mamele având libertatea să aleagă între două opțiuni, ambele având baze contributorii.

Perioada postbelică a lansat „conceptul asistență socială internațională (...) ce cuprinde analize comparative, probleme sociale globale, practici internaționale, asistență umanitară internațională publică și privată, conferințe și colaborări profesionale internaționale, relații interguvernamentale, viziune globală" (Buzducea, 2010:43).

Securitatea socială

Securitatea socială a fost considerată „un instrument important al politicii de protecție socială (...) prin intermediul unor instituții și activități, asigură un larg program de ajutor" (Zamfir, 1993:467).

Din punct de vedere al „instituționalizării sistemului de securitate socială" pot fi identificate patru faze: faza experimentală (1870-1920), faza de consolidare (1920-1945), faza de expansiune (1945-1975) și cea a crizelor și reformei sistemului social (începând cu 1975) (Naumescu, 1999:79).

Comisia Europeană (CE) recunoaște și promovează sintagma de securitate socială. În acest sens a înființat încă din anul 1990 Sistemul de informare reciprocă privind protecția socială (MISSOC) capabil să ofere informații comparative. Rapoartele publicate la începutul anului 2011 includ pe lângă cele 27 de state membre o țară candidată (Islanda) alături de Elveția, Liechtenstein și Norvegia. (*** MISSOC 2011b:2). Coordonarea sistemelor de securitate socială vizează domeniile: asistență medicală, prestații de boală în numerar, prestații de maternitate și paternitate, prestații

de invaliditate, pensiile și prestații specifice limitei de vârstă, pensionarea anticipată și beneficiile de invaliditate, beneficii pentru urmași, ajutorul de șomaj, prestațiile familiale, prestațiile legate de producerea unor accidente la muncă sau de îmbolnăviri profesionale și îngrijirea pe termen lung (***, CE, 2011a:6-7, *** MISSOC 2011b:61-62). Acestora li se adaugă și alte prestații sociale acordate în general în țara de reședință și care țin de capacitatea și reglementările specific naționale, precum acordarea venitului minim garantat sau ajutoare pentru începutul anului școlar (Franța), pentru integrarea emigranților (Danemarca) sau ajutoarele pentru căldură (România).

Construcția instituțională activă în domeniul securității sociale în România include reprezentanți ai administrației publice centrale și locale. Dintr-o perspectivă mai amplă a securității sociale, pot fi integrate în ansamblul construcției instituționale și o serie de entități private cu rol în sistemul asigurărilor contributorii, respectiv pensiile. La nivel central responsabilitatea revine MMFPS; Ministerului Sănătății; Ministerului Apărării Naționale, Ministerului Administrației și Internelor. Acestora li se adaugă Casa Națională de Sănătate Publică și instituții care funcționează sub autoritatea MMFPS (Casa Națională de Pensii Publice și Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă ANOFM). Tot la nivel central, dar subordonate primelor își desfășoară activitatea Agenția Națională pentru Prestații Sociale[3] subordonată MMFPS[4] și Agenția Națională pentru Administrare Fiscală subordonată Ministerului Finanțelor Publice. Administrația publică locală este reprezentată de Serviciul Public de Asistență Socială din cadrul primăriilor locale, Direcțiile de Asistență Socială Comunitară și Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului subordonate consiliilor locale. Printre organismele private menționăm Casa de Asigurări a Avocaților, societăți de pensii dar și furnizori privați de servicii sociale. (***, CE, 2011a:6-7, *** MISSOC 2011b:61-62, www.mmuncii.ro, www.cnpas.org, www.cnas.ro, www.anaf.ro).

[3] Denumire actuală Agenția Națională pentru Plăți și Inspecție Socială www.prestațiisociale.ro

[4] Denumire actuală Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice www.mmuncii.ro

Protecția socială

Termenul a fost definit ca „un set de măsuri orientat spre asigurarea unui anumit nivel de bunăstare și securitate socială pentru întreaga populație și în mod special pentru anumite grupuri sociale" (Zamfir, 1993:466). Protecția socială reprezintă din acest punct de vedere „cel mai evident rezultat al politicii sociale" (Pop, 2007:447).

Analiza programelor de guvernare din România ne-a condus la concluzia că din ansamblul termenilor utilizați pentru a descrie situația socială, cel de protecție socială este utilizat preponderent, indiferent dacă se referă la politica publică în general sau la asistența socială.

Sistemele de protecție socială prezintă o serie de caracteristici comune: „reducerea sărăciei și, implicit, a polarizării sociale, protecția în fața riscurilor imposibil de asigurat pe piețele muncii (riscurile de îmbolnăvire și riscurile longevității) și recompensarea pe termen lung a participării pe piețele muncii" (Stanciu, 2007:142).

Inovația socială[5]

Atunci când ne referim la inovație, primul domeniu la care ne gândim este cel tehnic. Utilizată frecvent în acest sens, inovația a devenit sinonimă cu inovația tehnologică. Abia în ultimele decenii, termenul de inovație a început să fie utilizat și în domeniul social. În continuare prospectăm conotațiile specifice utilizării în domeniul social.

Încorporând elementul de noutate la nivelul procesului, inovația păstrează ideea generală de îmbunătățire a unei situații date printr-o alocare structural nouă a resurselor disponibile. Dacă în alte domenii produsele obținute prin inovație sunt relativ ușor cuantificabile, în cazul inovației sociale rezultatele sunt difuze contribuind la îmbunătățirea scopului politicii sociale prin creșterea calității vieții sau rezolvarea unei probleme sociale.

[5] Fragmente din acest capitol au fost publicate în Stănescu, S. (2009). *Abordarea conceptuală a inovației în contextul relansării strategiei de la Lisabona,* Revista Calitatea Vieții, nr. 1-2:19 -27.

Așadar inovația în politica socială implică un demers care să conducă la îmbunătățirea și perfecționarea continuă a acestora.

Conceptul de inovație socială este legat de cel de dezvoltare socială definită ca „orientarea unei țări/regiuni/comunități/instituții spre realizarea unei stări dezirabile, stabilite ca obiectiv, printr-un proces planificat în timp, realizat printr-un set de acțiuni conjugate" (Zamfir, 2006a:11). Derularea acestor acțiuni implică un proces de inovație socială. Proiectarea dezvoltării sociale presupune parcurgerea unor faze precum: „identificarea și diagnoza problemelor sociale, stabilirea priorităților și adoptarea obiectivelor de dezvoltare, identificarea soluțiilor alternative și alegerea strategiei, elaborarea planului de acțiune, implementarea, monitorizarea, evaluarea și faza de feed-back și corecție" (Zamfir și alții, 2007:9). Analizând preponderența elementelor de inovație socială în fazele mai sus menționate, putem afirma că etapa de identificare a soluțiilor alternative, cea de alegere a strategiei și cea de elaborare a unui plan de acțiune sunt cele în care inovația socială se face cel mai bine simțită. Un element cheie este existența unei strategii de dezvoltare socială. O viziune socială integratoare în acest sens reprezintă un context favorabil diseminării ideilor inovatoare în domeniul social.

Elementele inovației sociale sunt: „problema nesoluționată, soluția nouă, asimilarea în practica colectivă și schimbarea produsă prin asimilarea inovației" (Zamfir, 2009:2).

Inovația socială se realizează în special în legătură cu proiectarea socială, evaluarea și monitorizarea inițiativelor sociale. Nu orice demers din sfera socială este asimilabil inovației sociale. Punerea în practică a unor măsuri sociale poate reprezenta pur și simplu demersul specific implementării unui plan de acțiune. Asigurarea rapidă a măsurilor de sprijin necesare supraviețuirii unei comunități afectate de inundații nu reprezintă neapărat o inovație socială. Totodată, reprezentanții administrației publice locale identifică rapid și implementează soluții concrete diverselor probleme pe care comunitatea locală le-ar putea confrunta. Eforturile acestora de utilizare optimă a resurselor existente nu pot fi considerate inovație socială.

Asigurarea accesului la educație reprezintă un element important în construirea unui context favorabil promovării inovației sociale. Din punct de vedere al producerii și difuzării inovației sociale în politica socială,

identificăm cel puțin două nivele: elaborarea politicii sociale și domeniile de furnizare a politicii sociale.

Profilul general al societății reprezintă de asemenea un factor cu potențial de stimulare a inovației sociale. Este mai probabil ca inovația socială să se producă într-o societate modernă, deschisă noului, preocupată de perfecționare.

Interesul acordat de societate domeniului social și indirect rezultatelor acestuia reprezintă un alt factor important. Inovația socială este cu precădere propagată într-o societate în care rezultatele științifice sunt apreciate pe scală largă decât într-o societate în care acestea nu sunt luate în considerare. Un factor decisiv este credibilitatea comunității științifice câștigată în timp. Aplicabilitatea rezultatelor obținute de comunitatea științifică poate reprezenta un atu pentru continuarea eforturilor de inovare la nivel social. Conform Barometrului integrării europene (2007) la întrebarea „După integrarea în UE, România trebuie să facă eforturi pentru a ajunge la nivelul de dezvoltare al celorlalte țări membre. Dacă ați avea putere de decizie, care ar fi cele mai importante direcții de acțiune în perioada imediat următoare?" doar 4% dintre respondenți au răspuns. Promovarea politicilor de cercetare și inovare. Așadar, în țara noastră, promovarea politicilor de cercetare și inovare nu este considerată de populație drept o prioritate (*** Metro Media Transilvania, 2007).

Climatul favorabil dialogului intersectorial poate stimula inovația socială. Transferul cu succes al rezultatelor științifice în alte domenii poate legitima dialogul dintre domeniul academic și cel de afaceri.

Atragerea investițiilor private în domeniul social poate îmbunătăți anumite servicii oferite populației. Responsabilitatea socială a corporațiilor implică desfășurarea unor acțiuni orientate spre domeniul social dar în afara celor reglementate prin lege, datorită disponibilității financiare pentru astfel de inițiative (Scutaru, 2007:506).

Inovația socială implică o bună cunoaștere a contextului instituțional, comunitar și nu în ultimul rând cultural. Implementarea proiectelor de combatere a violenței domestice vor avea un profil diferit în culturi care blamează acest lucru față de cele care îl privesc ca un fapt normal al vieții de zi cu zi. Pe lângă identificarea tuturor actorilor implicați, a responsabilităților și atribuțiilor care le revin, cunoașterea contextului

presupune explorarea efectelor pe care le-au avut în acel context activități similare. De exemplu în proiectele comunitare finanțate de Fondul Român de Dezvoltare, construirea cu participare locală a unui nou pod are mari șanse de reușită într-o localitate în care au fost derulate proiecte similare.

Inovația socială include evaluarea acțiunilor care urmează să fie întreprinse în domeniul social. Implementarea cu succes a intervențiilor sociale trebuie să ia în considerare evaluarea anticipativă a posibilelor efecte adverse. De exemplu, acordarea unor beneficii universaliste în vederea creșterii și îngrijirii copilului a urmărit promovarea natalității. Deoarece plafonul oferit este în unele cazuri mai mare decât salariul obținut prin venituri salariale, un prim efect a fost creșterea natalității în segmentele sărace ale populației. Indirect acești copii prezintă risc mai mare de excluziune socială deoarece familiile cu mai mulți copii reprezintă un grup vulnerabil. Un alt exemplu este reprezentat de politica natalistă agresivă promovată în perioada comunistă. Odată cu aprobarea decretului 770 din 1966, cu câteva excepții, avorturile au fost interzise în România. Acestei decizii nu i-au urmat măsuri de întâmpinare în domeniul medical astfel încât explozia de nou născuți și mame a pus spitalele în dificultate (Ghebrea, 2003). Supraaglomerarea secțiilor de maternitate a condus la scăderea nivelului de igienă și indirect răspândirea unor boli. Alte efecte au fost creșterea mortalității materne și a numărului de copii abandonați.

Lansarea Strategiei de la Lisabona și Europa 2020 au readus în discuție rolul inovației sociale. Convinse de rolul benefic pe care inovația socială îl poate avea, statele membre au întreprins demersurile necesare pentru crearea pârghiilor instituționale și au fost puse la dispoziție o serie de instrumente financiare. Conform indicatorilor specifici folosiți pentru evaluarea performanțelor inovației, la nivelul anului 2007, țara noastră prezenta cea mai mică valoare a performanțelor inovative comparativ cu statele membre. Din acest motiv, se impune identificarea modalităților de reducere a acestui decalaj. Țara noastră a adoptat în acest sens o serie de documente strategice. Pentru reușita implementării lor se impune consolidarea unui climat favorabil inovării, în special prin îmbunătățirea dialogului dintre mediul academic și cel de afaceri, promovarea inovării și aplicarea rezultatelor inovării. Creșterea vizibilității institutelor de cercetare

printr-o mai bună diseminare a rezultatelor obținute ar conduce la o implicare mai activă în domeniile acestora de competență.

Atât descoperirile, cât și invențiile și inovațiile includ elemente de noutate. În cazul descoperirilor și al invențiilor noutatea este la nivelul produselor finale. În cazul inovației, elementul de noutate este reprezentat la nivel procesual de modul în care sunt combinate resursele, ideile sau conceptele în vederea îmbunătățirii produsului inițial sau a situației inițiale.

Inovația socială este strâns legată de dezvoltare socială și presupune punerea în practică a unor noi modele, relații, idei, soluții care să răspundă oportun nevoilor sociale. Elementul de noutate constă în modul de alocare a resurselor existente pentru producerea schimbării. Inovația socială este favorizată de un context deschis noului, transferului de cunoștințe, comunicării și consultării permanente a actorilor interesați și interesanți în procesul de îmbunătățire a măsurilor sociale. Inovația socială contribuie la atingerea obiectivelor sociale.

I.1.3. Perspective privind statul bunăstării

Perspectiva keynesistă

Doctrina *mâinii invizibile* a fost lansată de Adam Smith în 1776 odată cu publicarea volumului „Bogăția națiunilor" („The Wealth of Nations"). Demersurile întreprinse de individ în interes personal sunt „ghidate" de o mână invizibilă astfel încât ajung să contribuie la realizarea unui bine comun fără să își fi propus în mod deliberat acest lucru. Smith observă faptul că indivizii: „nici unul nu intenționează să promoveze interesul public (...) el urmărește doar propriul joc, și este în acest caz, ca în alte multe cazuri, condus de o mână invizibilă pentru a duce la bun sfârșit ceva ce nu era parte din intenția sa (...) prin urmărirea propriului interes (...) promovează frecvent pe cele ale societății într-o manieră mai eficientă decât dacă și-ar fi propus intenționat acest lucru" (Smith, 1776:400 apud în Samuelson și Nordhaus 1985:41, 760).

Principalele critici îndreptate împotriva *mâinii invizibile* a lui Adam Smith (Beaud și Dostaler, 2000:42) au fost bazate pe impactul negativ al atitudinii pasive și neintervenționiste a statului în economie.

Condițiile specifice de manifestare a *mâinii invizibile* includ îndeplinirea unei serii de condiții specifice printre care: „informarea perfectă a producătorilor și consumatorilor (...). competiția perfectă (...) lipsa eșecurilor pieței" (Pop, 2005:25-26).

Fără a neglija complexitatea mecanismelor de reglare a pieței, teoria lui Smith s-a dovedit în dezacord cu competiția imperfectă a pieței și cu externalitățile (Samuelson și Nordhaus 1985:46). În cazul guvernului, manifestarea „mânii vizibile" a fost caracterizată prin trei funcții: „eficiența, echitatea și stabilitatea. Acțiunile guvernului privind eficiența tind să corecteze eșecurile pieței precum monopolul. Programele guvernului pentru promovarea echității folosesc tehnici precum redistribuția veniturilor pentru a reflecta preocupările societății pentru sărăcie (...). Politica de stabilizare tinde să (...) reducă șomajul și inflația și să promoveze creșterea economică" (idem. p. 47).

Într-o primă etapă a scrierilor sale, Keynes a îmbrățișat ideile celor pe care i-a încadrat în „viziunea ortodoxă" a celor care „cred că (sistemul economic) are o tendință inerentă către adaptare automată, dacă nu ne amestecăm în el și dacă acțiunea de schimbare și cea a șansei nu sunt foarte rapide" (Keynes 1934:487 apud în Beaud și Dostaler, 2000:46). În această ipostază Keynes a acuzat societatea economică de incapacitatea de a asigura ocuparea deplină a forței de muncă, în special din cauza modului neechitabil de distribuire a bunăstării (Reisman, 2001:58). Una dintre erorile politicilor bunăstării înainte de 1948 a fost modalitatea de distribuire neadaptată celor în nevoie (Alcock și alții, 2001:59).

La capătul opus „viziunii ortodoxe" sunt acei analiști care nu cred în adaptarea automată a sistemului ci în interacțiunea dintre mecanismele pieței. Conform opiniilor acestui curent „eșecul cererii efective ce reunește întreg potențialul ofertei, în ciuda faptului că cererea psihologică umană este departe de a fi satisfăcută pentru vasta majoritate a indivizilor, este datorat unor cauze mult mai fundamentale" (Keynes 1934:487 apud în Beaud și Dostaler, 2000:47). Keynes a analizat cu atenție fiecare dintre cele două curente, astfel încât dacă în prima parte a carierei sale a fost un susținător al „viziunii ortodoxe", în cea de a doua parte s-a alăturat celei de a doua viziuni.

Sintetizând viziunea lui Keynes, problema politică a umanității constă în: eficiența economică, justiția socială și libertatea politică (Keynes apud în

Beaud și Dostaler, 2000:43). Din perspectiva bunăstării, investițiile publice pot fi folosite pentru combaterea șomajului (Mărginean, 1994:6; Beaud și Dostaler, 2000:43). Keynes a militat pentru „creșterea politicilor publice, o politică a creditelor mai puțin restrictivă și inițierea lucrărilor publice" (Beaud, 2001:213). În acea perioadă statul era complet angajat într-un „management economic (...) prin intermediul unui important sector public, inclusiv a proprietății de stat" (Mărginean, 1994:6).

Pornind de la reglementările politicii de salarizare, tema centrală a teoriei lui Keynes a fost aceea că „un sistem capitalist nu tinde automat către echilibrul unei angajări depline a forței de muncă. (...) «echilibrul subocupării» poate fi vindecat prin politici fiscale sau monetare care să mărească cererea agregată" (Samuelson și Nordhaus 1985:908).

Din perspectiva contribuției lui Keynes în ansamblul teoreticienilor din domeniul economic „lupta lui pentru apărarea valorilor liberale nu a reușit să oprească decât pentru scurt timp transformarea liberalismului în anarhism" (Ionescu, 2000:12).

O figură marcantă a perioadei dominate de teoria lui Keynes a fost Beveridge. Ideile sale au fot analizate în capitolul dedicat istoricului statului bunăstării. Beveridge împărtășea preocuparea pentru ocuparea forței de muncă, aspect subliniat și în raportul publicat în 1942.

Perspective post-fordiste

La începutul secolului XIX, întreprinderile americane au raționalizat producția prin: „mecanizarea și, în special, înlocuirea cu motoare electrice a muncii omului și a mașinii cu abur (...), standardizarea produselor (...), planificarea muncii (...), fabricarea pe bandă rulantă (...), organizarea birourilor" (Akerman, 1944:484 apud în Beaud, 2001:203). Au fost astfel create premizele unui „nou model pentru producția capitalistă de mărfuri (...) și pentru realizarea valorii astfel create" (Beaud, 2001:204).

Piața americană a forței de muncă s-a confruntat în acea perioadă cu o fluctuație mare de personal. Oamenii se încadrau în muncă, efectuau stagiile de pregătire necesară, uneori chiar lucrau o perioadă, după care plecau. Se ajunsese să se plece din start de la premiza pregătirii profesionale

a unui număr mai mare de oameni astfel încât după fluctuație să se poată asigura funcționarea în bune condiții a întreprinderii. Principala cauză a acestei mișcări de personal a reprezentat-o specificul muncii la bandă rulantă: rutinieră, istovitoare și neatractivă financiar. Proiectul lansat de Ford de creștere a salarizării și de scădere a orelor de muncă la bandă a rămas cunoscut drept „Ziua de cinci dolari" („Five Dollars Day"). Ford a considerat decizia drept o investiție profitabilă pe termen lung pentru angajați și pentru angajatori. Un nivel de trai crescut genera o mână de lucru sănătoasă și productivă care își putea permite să achiziționeze bunuri. „Dacă distribuim mai mulți bani, aceștia vor fi cheltuiți. (...) iar această prosperitate se va traduce printr-o creștere a cererii pentru automobilele noastre" (Ford, 142 apud în Beaud, 2001:206).

Statul bunăstării de tip *keynesian* caracterizat de „angajamentul către ocuparea deplină a forței de muncă, administrarea cererii macro-economice și creșterea cheltuielilor publice pentru bunăstare, s-a apropiat de regimul fordist de acumulare" (Pierson, 1996:95). În lipsa unei definiții comune a ceea ce reprezintă Fordismul, statul bunăstării din acea perioadă prezintă o serie de caracteristici printre care pe de o parte consumul în masă ca acumulare de capital și clasa muncitoare organizată în condițiile consolidării unei baze corporatiste și a uneia instituționale pentru intervenția statului (idem:97).

Programele de furnizare a bunăstării sociale au fost influențate de dinamica post-fordistă. Printre tipurile ideale de creștere post-fordiste, identificăm direcția „orientată spre capital" și „cea a negocierii" (Koch, 2006:36-37). În primul caz regularizarea salariilor, specifică direcției fordiste, nu este continuată dar sunt întreprinse toate măsurile pentru promovarea intereselor de capital. Din punct de vedere al bunăstării, „contribuțiile angajatorilor la pensii, concedii plătite, asigurări de sănătate, etc. sunt reduse, în timp ce serviciile publice sunt privatizate masiv. (...) Rolul statului este redus deoarece conduce reformele dictate exclusiv de interesele pe termen scurt ale deținătorilor de capital (...) Odată ce reformele sunt atinse, statul se retrage din orice rol activ în reglementarea lăsată în mâna «forțelor pieței»" (idem:36).

Neo-liberalismul corespunde tipului ideal post-*fordist* „orientat spre capital" (Koch 2006). Statul nu intervine în mecanismele economice ale

pieței, acestea fiind interconectate și influențate de mecanismele pieței globale. „Singura sarcină a statelor, atât la nivel național cât și internațional, este asigurarea unui cadru de lucru funcțional" (Gamble, 2001:44). Din această perspectivă, „noul model socio-economic ar îndeplini următoarele caracteristici: flexibilitate, de-birocratizarea administrației și descentralizarea, relansarea investițiilor prin reducerea fiscalității, eficiența managementului, implementarea noilor tehnologii, privatizarea mai multor companii și societăți și chiar servicii publice" (Naumescu, 1999:89).

Presate de dinamica piețelor globale, statele trebuie să identifice prompt mecanismele oportune de furnizare a bunăstării. Fără a proclama abordarea neo-liberală ca singură soluție sustenabilă, Gamble subliniază alternativele acestei opțiuni: aplicarea neo-liberalismului la nivelul unei singure țări sau crearea blocurilor regionale la nivel global (Gamble, 2001, p 87).

Cea de a doua direcție post-fordistă identificată de Kohn este cea a „negocierii", care continuă ideea coordonării salarizării și promovează echilibrul între prioritățile angajaților și angajatorilor. Dacă în direcția post-fordistă „orientată spre capital" programele statului bunăstării sunt reduse, în cea de a doua direcție statul are un rol puternic și este „orientat în general mai degrabă spre raționalizare decât spre reducerea pieței muncii și statul bunăstării, continuă să investească în (...) și / sau în politici active pe piața muncii" (Koch, 2006:37).

Teoria trecerii de la „warfare" la „welfare" [6]

Constituirea statului bunăstării s-a realizat în perioada de după al doilea război mondial, prin trecerea de la „warfare" la „welfare". Acest lucru s-a datorat „consensului forțelor politice liberale, conservatoare, creștine și social-democrate". (Mărginean, 1994:9). Analizând situația statului de după război „warfare", Beveridge identifica în raportul său din 1942 cinci amenințări: „dacă primele patru (dorința, boala, ignoranța și mizeria) pot fi

[6] Fragmente din acest capitol au fost publicate în Vonica Răduțiu (Stănescu), S. M. (2002). Suveranitate națională și integrare europeană: o perspectivă tripartită – stat-națiune, cooperare interstatală și suveranitate națională în *Suveranitate națională și integrare europeană* Editura Polirom, Iași:373 – 403

soluționate prin sistemul serviciilor sociale inspirate de Titmuss, cel de la cincilea element (boala) este o risipă de resurse" (Beveridge, apud. Resiman, 2001:163). Unul dintre principiile recomandate în raport era bazat pe cooperarea dintre stat și individ în asigurarea securității sociale. Pe de o parte statul este responsabil pentru organizarea sistemului și asigurarea unui minim în termenii securității sociale dar este de așteptat ca individul prin acțiunile sale voluntare, să caute mai mult decât atât (Beveridge, 1942:6-7).

După perioadele de consolidare a statului bunăstării și crize, accentul s-a deplasat de la furnizarea bunăstării de către stat la responsabilizarea individului în asigurarea propriei bunăstări, în special printr-un loc de muncă. Trecerea de la „welfare" la „workfare" a modificat substanțial relația dintre lucrătorii sociali din sistem și beneficiari. Sistemul încă nu este orientat suficient de mult către individ ca subiect iar funcționarii publici nu au întotdeauna deprinderile necesare pentru a lucra empatic cu subiecții. Referindu-se la reforma americană din 1996, Handler a identificat o serie de factori de succes pentru implementarea măsurilor orientate spre muncă, printre care menționăm: premierea funcționarilor din agențiile de plasare a forței de muncă pentru beneficiarii pe care reușesc să îi angajeze, în special în cazul șomerilor dificil de angajat și separarea acestor birouri de cele de furnizare a beneficiilor (Handler, 2005:179). În România, ANOFM și reprezentanțele sale din teritoriu sunt diferit organizate față de unitățile descentralizate ale MMFPS. Totodată cei cărora se adresează programul pot fi în egală măsură săraci, asistați sau șomeri. ANOFM se adresează preponderent șomerilor.

Jessop (1999) considera că statul națiune și politica socială nu sunt compatibile din cauza răspunsurilor diferite la procesul globalizării. Dacă eșecul statului bunăstării de tip keynesist s-ar putea datora acestui fapt, el consideră că trecerea la statul de tip „workfare" Schumpeterian deschide o nouă perspectivă supranațională capabilă să răspundă eficient provocărilor globalizării (Jessop apud în Daly, 2003:118).

Modelul scandinav al statului bunăstării reprezintă o sursă de inspirație pentru redefinirea principiilor generale ale modelului social european. Depășirea diverselor crize îl recomandă și îi conferă autoritate. Principalele caracteristici ale statului bunăstării suedez sunt: maximizarea ocupării forței de muncă pentru bărbați și femei pe fondul unui sistem public bine dezvoltat de servicii de îngrijire a copilului și bunăstare bazată pe sistemul asigurărilor (Borjeson, 2002:101).

Noile măsurile adoptate au asigurat trecerea de la politicile „pasive" (de primire a beneficiilor sociale) la politici „active" (bazate pe pregătire și educație). Într-un interviu din 2004 directorul Agenției de Ocupare din Copenhaga sublinia eficiența mecanismelor de pregătire a programelor educative pentru emigranții din Danemarca. Pe lângă învățarea limbii daneze ca punct de acces pe piața muncii se acorda importanță dialogului cu angajatorii atât din punct de vedere al evaluării performanțelor celor integrați în piața muncii cât și pentru prospectarea proiecțiilor privind modulele de pregătire tehnică cerute pe piață. Aceste schimbări „au menținut elementele majore ale modelului nordic" (Etherington, 1998:147) .

O dinamică similară a fost înregistrată în statul bunăstării vecin, cel suedez. Nevoite să găsească soluții în contextul unei puternice crize economice din anii ´60, autoritățile daneze cu responsabilități în domeniu au optat pentru același *pattern*: de la bunăstarea asigurată masiv de către stat dar bazată pe participarea prin muncă a individului (*welfare*) la un raport diferit în care statul continuă să asigure cadrul favorabil ocupării dar accentul cade mai degrabă pe contribuție individuală în identificarea mecanismelor cele mai oportune (*workfare*). În ambele cazuri, statul și individul colaborează, aspect subliniat de Beveridge încă din 1942. Direcția nouă deschisă de o mai mare responsabilizare a individului marchează o direcție generală de retragere lentă a statului din rolul de principal furnizor la bunăstării.

Pentru o mai bună înțelegere a diferenței de nuanță între „*welfare*" și „*workfare*" prezentăm în continuare un tabel sintetic care include principalele caracteristici.

Tabel 3. Politicile bunăstării și politicile bunăstării prin muncă[7]

Politicile bunăstării	Politicile bunăstării prin muncă
Sistem de bunăstare protector și redistributiv	Sistem de bunăstare mai condiționant și „integrativ-productiv"
Bunuri pasive bazate pe metafora rețelei de securitate socială	Bunuri active bazate pe metafora plasei elastice
Drepturi necondiționate și aproape nici o obligație	Drepturi condiționate legate de obligații
Estimarea că beneficiile vor crește	Estimarea unor viitoare reduceri de costuri

Sursa: Torfing, J. (1999). *Workfare with welfare: Recent reforms of the Danish welfare state*, Journal of European Policy:8

[7] în Vonica Răduțiu (Stănescu), S. (2002). Suveranitate națională și integrare europeană: o perspectivă tripartită – stat-națiune, cooperare interstatală și suveranitate națională, în *Suveranitate națională și integrare europeană*, Editura Polirom, Iași:388

Luând în considerare diferențele naționale dintre Regatul Unit al Marii Britanii, SUA, Franța și Danemarca în domeniul reformei politicilor sociale și a sistemelor naționale de protecție socială, Barbier distinge „workfare", „welfare to workfare" și „activizare". Utilizat inițial ca termen în SUA în anii '70, programele de „workfare" sunt caracterizate prin prestarea obligatorie a unei munci de către cei care solicită beneficii sociale. „Politicile pieței muncii active" au fost discutate în Suedia în anii '30 dar implementate abia în anii '50, fiind abordate într-un congres al federațiilor sindicatelor suedeze ca recomandare adresată guvernului de a implementa politici orientate spre ocuparea completă a forței de muncă. Noțiunea revizuită a fost oficial adoptată de OECD în 1964. S-a ajuns la o caracterizare standard tipică și promovarea unui mix între furnizarea programelor referitoarea la piața muncii, servicii de ocupare a forței de muncă, crearea de locuri de muncă pentru grupuri dezavantajate (Barbier, 2001:5 – 7).

„Workfare" corespunde și modelului american de politică macro-economică de „ocupare totală a forței de muncă", sprijinită prin utilizarea largă a taxelor pentru muncitorii săraci dar care nu reduce sărăcia și sporește inegalitatea. În sensul britanic, „welfare to workfare" se referă potențial la o pătură largă a forței de muncă considerată „leneșă" și este susceptibilă a nu fi o soluție sustenabilă din punct de vedere financiar. Politicile de activare au în comun transformarea celor care primesc beneficii sociale în lucrători prin intermediul programelor de „investire socială". Printre măsurile puse la dispoziție menționăm schemele de angajare temporară, programe de educație vocațională (idem. p. 21).

„Activizarea" deplasează accentul de la tradiționala responsabilitate colectivă pentru bunăstare la cea individuală. „Activarea reprezintă o legătură din ce în ce mai puternică și mai dinamică introdusă în politica publică între social, bunăstare, ocuparea forței de muncă și programele pieței muncii, ceea ce implică remodelări critice ale sprijinului salarial, a asistenței și a politicilor de protecție sociale anterioare în ceea ce privește eficiența și echitatea, la fel ca și intensificarea diferitelor funcții sociale ale muncii plătite și participarea forței de muncă" (idem. 2001:5).

Interpretate și ca o trecere de la „welfare" la „workfare", reformele din domeniul pieței muncii daneze (1994, 1996) au reprezentat o schimbare de la politicile și programele pasive centralizate și standardizate la unele măsuri

locale, individuale și pro-activ orientate spre nevoi. Acestea au condus la o creștere a populației angajate în Danemarca cu 7 % între 1994 și 1998 (Halvorsen, 1999:1).

Teoria convergenței și a treia cale

Asistăm la o schimbare de paradigmă privind statul bunăstării. Conform teoriei convergenței, dezvoltată în anii '60, societățile industriale în calitate de utilizatori ai unor elemente similare din punct de vedere tehnic prezintă tendința de a dezvolta structuri sociale similare indiferent de diferențele pe care le înregistrează la nivel politic, economic, istoric sau cultural. Inițiatorii teoriei convergenței au contribuit la identificarea contribuției diverșilor factori asupra bunăstării. Concluziile cercetărilor au evidențiat prioritatea industralizării față de reprezentarea politică în acoperirea de către securitatea socială (Cutright 1967) sau a dezvoltării economice față de sistemul economic în cazul sănătății și costurilor pentru bunăstare și educație (Pryor 1968). În comparație cu sistemul politic sau ideologia, dezvoltarea economică reprezintă unul dintre factorii determinanți pentru evoluția statului bunăstării (Wilensky 1975) (Williamson și Fleming, 1977:242 - 243).

Transpunerea teoriei convergenței în domeniul politicii sociale conduce către crearea unor condiții propice „emergenței creării unui stat al bunăstării instituțional" (Mishra, 1977).

Analiza indicatorilor pentru 26 de țări „industrializate" a condus la concluzia că ipoteza de cercetare privind teoria cnvergenței este validată în cazul unor indicatori precum securitate socială, educație, șomaj sau sănătate. La pol opus, inegalitățile de venit nu susțin această teorie (Williamson și Fleming, 1977:250 - 251).

Convergența soluțiilor de furnizare a bunăstării spre ceea ce numim astăzi „modelul vestic" s-a realizat sub impactul modernizării (Naumescu, 1999:83). Acesta este principalul motiv pentru care modelele statelor post-comuniste s-au apropiat de sustenabilele modele vestice de furnizare a statului bunăstării.

„A treia cale" propune o soluție social-democrată adaptată provocărilor întâmpinate de societățile contemporane. Analiza începe cu identificarea celor cinci dileme actuale: procesul globalizării, individualizarea societăților moderne, pierderea tradiționalei importanțe pe care o aveau direcțiile politice de dreapta și de stânga, actorul politic și grija față de mediul înconjurător (Giddens, 2001:45). Principalele teme ale „celei de a treia căi" sunt: „egalitate, protecția celor vulnerabili, libertatea ca autonomie, nu există drepturi fără responsabilități, nu există autoritate fără democrație, pluralism cosmopolit și conservatorism filosofic" (idem:79). Fără a oferi o soluție general valabilă, propunerea celei de a treia căi este mai degrabă o invitație la dezbatere publică pe baza cunoașterii contextului contemporan. „Marea transformare" (Polanyi, 1944) a reprezentat prăbușirea sistemului utopic al „pieței autoreglatoare (...), integrând în domeniul său de acțiune aurul, pământul, și mai ales munca" (Beaud și Dostaler, 2000:58). Acest moment a fost considerat punctul de plecare al marilor curente ideologice: socialism, nazism, fascism dar și ceea ce a condus spre cea de a treia cale (idem:58).

„A treia cale" permite interpretarea atât în sensul unei reacții la schimbările provocate de procesul globalizării cât și ca o soluție de politică socială capabilă să înțeleagă direcțiile de dezvoltare și dinamica contextului actual și să se adapteze acestuia nu în sensul pasiv ci proactiv, capabil să răspundă rapid și eficient unor noi provocări. Îmbrățișarea acestei filosofii este capabilă să schimbe design-ul politicilor sociale? Sau reprezintă un simplu semnal de alarmă de care factorii decizionali și practicienii trebuie să țină seama în mod constant în elaborarea și implementarea măsurilor derivate din liniile generale ale politicii sociale? Cel care și-a asumat un răspuns la această întrebare a fost Lorenz. Rezultatele cercetărilor sale i-au permis să identifice o serie de elemente comune dezvoltate ca reacție la schimbare. Astfel „pe baza analizei a trei regimuri ale bunăstării (corporatist, instituțional și mediteranean), Lorenz concluzionează că procesul de convergență inițiat de guvernele neo-liberale continuă sub auspiciile celei de „a treia căi" (Lorenz în Vonica Răduțiu, 2004:47). Această dinamică a fost considerată punctul de plecare în analiza unei noi etape de dezvoltare a statului bunăstării.

I.2. Metodologia de analiză a statului bunăstării

Din punct de vedere metodologic studiul se înscrie în analiza nevoilor de politică socială în perioada post-aderare cu privire la domeniul prestațiilor sociale ca parte integrantă a sistemului de asistență socială. Analiza nevoilor de politici sociale este un domeniu mai puțin abordat dar care sprijină luarea deciziilor în proiectarea de politici. Procesul de identificare a „nevoilor de politici sociale presupune atât studiul problemelor sociale sau a calității vieții dar și a valorilor unei societăți" (Preoteasa, 2009:188 - 189).

Lucrarea își propune să contribuie la analiza procesului de elaborare a politicilor sociale ținând cont de caracterul specific al factorilor care modelează design-ul politicii sociale în România. Lucrarea supune dezbaterii științifice analiza stadiului actual al statului bunăstării în vederea identificării elementelor cheie în funcție de care poate fi analizat impactul diverselor opțiuni strategice pentru viitor.

Din punct de vedere metodologic cercetarea s-a desfășurat în trei etape, fiecare dintre ele utilizând metode și tehnici diferite de cercetare. Cele trei etape de cercetare s-au diferențiat prin faptul că au fost diferit declanșate în timp dar, odată demarate, ele și-au continuat fiecare mersul ei sprijinind complementar analiza statului bunăstării.

Prima etapă a fost o etapă de documentare și analiză „de birou" în care au fost utilizate o serie de metode de cercetare specifice analizei de birou: revizuirea literaturii de specialitate. Familiarizarea conceptuală și metodologică cu conceptul de bunăstare socială și conceptele aferente au fundamentat înțelegerea problematicii statului bunăstării și a principalelor curente teoretice. Odată selectate conceptele și curentele teoretice, această etapă s-a transformat într-un proces de actualizare a literaturii de specialitate și a principalelor tendințe în teoretizarea statului bunăstării la nivel internațional și național. Principalele rezultate ale acestei etape se regăsesc în capitolul teoretic al tezei. Această etapă a fost continuată pe întreg parcursul de scriere a lucrării. O primă limitare a acestei etape de cercetare a reprezentat-o discrepanța de dezvoltare a curentelor teoretice și conceptuale la noi în țară față de literatura internațională. Literatura de

specialitate românească dedicată studierii problematicii statului bunăstării și a încadrării lui în tipologiile consacrate la nivel internațional este relativ nouă. Lucrările scrise în ultimii ani au deschis drumul cercetării acestui domeniu dar nu putem vorbi încă de o reală dezbatere științifică pe marginea acestui subiect în România. Acestei necoagulări a dezbaterilor și ideilor îi corespunde lipsa unui mesaj coordonat din partea lumii universitare către alte medii de interes (în special către cel politic și asociativ) cu referire la încadrarea statului bunăstării într-unul dintre seturile de clasificări internaționale. Totuși la noi în țară au fost create premizele începerii unei ample dezbateri asupra subiectului extrem de actual, în special ca urmare a impactului crizei financiare asupra vieții de zi cu zi. O altă metodă de cercetare folosită în prima etapă a fost analiza secundară a bazelor de date naționale și internaționale. Selectarea bazelor de date internaționale s-a ciocnit de un impediment neașteptat la atâția ani de la revoluție: lipsa datelor statistice referitoare la România din bazele de date internaționale.

Cea de a doua etapă de cercetare a constat în analize secundare ale diferitelor baze de date și analiza documentelor cifrice și necifrice oficiale și neoficiale. În această etapă au fost realizate interviuri și focus grupuri cu actori relevanți implicați în domeniul social printre care amintim factori de decizie din administrația publică centrală și locală, reprezentanți ai mediului neguvernamental, reprezentanți ai mediului universitar și experți români și străini implicați în procesul de asistență tehnică a României, atât în etapa de pre-aderare cât și în cea post-aderare. O altă metodă de cercetare folosită în această etapă a constat în observarea participativă în diverse grupuri de lucruri dedicate construcției instituționale și dezvoltărilor legislative în domeniul asistenței sociale (revizuirea Legii 705/2001 privind sistemul național de asistență socială, elaborarea Memorandumului Național privind Reforma instituțională în domeniul asistenței sociale, adoptarea Legii 47/2006 privind sistemul național de asistență socială) cu impact asupra prestațiilor sociale (înființarea Agenției Naționale pentru Prestații Sociale, pachetul legislativ de revizuire a prestațiilor sociale, codul asistenței sociale) și a serviciilor sociale (înființarea Inspecției Sociale, elaborarea pachetului legislativ pentru acreditarea furnizorilor de servicii sociale, a standardelor de calitate). Această etapă a inclus și participarea la grupurile

de lucru legislative dedicate elaborării legii și strategiei privind promovarea economiei sociale în România. Rezultatele acestei etape de cercetare se regăsesc în capitolele care prezintă evoluția statului bunăstării românesc începând din perioada comunistă.

O primă limitare a acestei etape a constat în dificultățile de comparare a datelor statistice disponibile pentru România față de alte state membre sau candidate ceea ce nu a permis realizarea tuturor analizelor comparative. Din acest motiv, în perioada de pre-aderare bazele de date utilizate prioritar au fost cele europene. Această problemă s-a rezolvat treptat pe măsura apropierii de momentul aderării la UE.

O altă limitare a acestei etape de cercetare a fost accesul dificil și uneori limitat la diverse rapoarte elaborate în special în perioada de pre-aderare a țării noastre. Această problemă persistă în continuare pentru cercetătorii interesați de studiul impactului pe care diverși donatori internaționali l-au avut asupra politicii sociale din România. Retragerea unora dintre acești donatori[8] sau reconfigurarea rolului pe care acești donatori îl joacă în continuare[9] în contextul lipsei unei inițiative de colectare a rapoartelor acestor instituții va avea impact asupra capacității de evaluare a impactului acestor programe asupra țării noastre. Informațiile colectate în această etapă au fost fructificate în lucrare în capitolele referitoare la descrierea politicii sociale și la procesul de negociere a României la UE precum și în capitolul privind impactul procesului de aderare asupra țării noastre.

A treia etapă de elaborare a tezei de doctorat a constat în validarea rezultatelor obținute cu reprezentanți ai mediului universitar și decizional, dar și experți implicați în administrația publică centrală și locală, furnizori privați de servicii sociale și consultanți români și străini din domeniul social. Ca metode de cercetare au fost utilizate interviuri în profunzime și focus grupuri. Rezultatele acestei etape se regăsesc în capitolele dedicate analizei politicii sociale în România și în capitolul dedicat procesului de negociere a României cu UE, în vederea obținerii calității de stat membru.

Rezultatele parțiale și finale ale fiecărei etape au fost publicate și au fost supuse dezbaterii în cadrul conferințelor naționale și internaționale și a diverselor grupuri de lucru. Rezultatul demersului științific desfășurat în cele

[8] DfD, Delegația Comisiei Europene în România

[9] Banca Mondială, Reprezentanța Comisiei Europene, Organizația Națiunilor Unite (ONU)

trei etape și rezultatele dezbaterilor și schimbului de informații sunt prezentate în prezenta lucrare.

Originalitatea lucrării constă în modul de îmbinare și utilizare a abordărilor calitative și cantitative. Un alt element de originalitate este abordarea interdisciplinară a domeniului social. Complexitatea fenomenului studiat a impus trecerea în revistă a unor domenii cu care sociologia colaborează tradițional în analiza socială. Abordarea relațiilor dintre statele membre ale UE și în particular a relației dintre UE și România s-a întrepătruns cu politologia „disciplina care studiază mai ales relațiile dintre elementele care se află la temelia domeniului politic" (Lepădatu, 1993:55), studiului logicii și al filosofiei analitice (Bochenski, 1992), abordarea consensului din punct de vedere politic (Măgureanu, 1997) și psihosociologic (Moscovici, 1997). Lucrarea abordează științific un domeniu încă insuficient explorat în sociologia românească în ciuda faptului că afectează viața tuturor cetățenilor și că prezintă un interes crescând atât pentru mediul politic cât și pentru cel economic, în contextul actualei crize financiare.

Capitolul II

CONTEXTUL ACTUAL AL STATULUI BUNĂSTĂRII

II.1. Criza/crizele statului bunăstării

Crizele statului bunăstării au fost catalogate ca financiare, manageriale sau morale. Există opinii conform cărora perioada nu este marcată de o singură criză ci de mai multe crize care se întrepătrund și se suprapun în timp: criza economică, fiscală și birocratică, socio-demografică, politică și a sistemului general (Naumescu, 1999:86).

S-au format două opinii privind impactul schimbărilor internaționale asupra programelor de bunăstare socială. În timp ce unii specialiști din domeniul social consideră că reducerea la minim a schemelor naționale de furnizare a bunăstării reprezintă singura soluție eficientă pentru a face față presiunilor economice, alții consideră că astfel de schimbări nu vor avea un impact semnificativ asupra configurației programelor de furnizare a bunăstării.

Finanțarea statului bunăstării este una dintre principalele surse ale crizei. Acest aspect a fost analizat pe două dimensiuni: atât ca ineficiență a sistemului cât și ca dificultate de menținere a nivelului actual al finanțării. Inegalitatea socială nu s-a redus deși nivelul fondurilor alocate cheltuielilor sociale a crescut. Cu alte cuvinte avem de a face cu o criză a sustenabilității statului bunăstării ca sistem, care derivă din escaladarea cheltuielilor sociale ca procent din Produsul Intern Brut (PIB) și din imposibilitatea menținerii lor la un nivel ridicat. Un al doilea palier al crizei este cel al sustenabilității politice a sistemului, consecință a erodării suportului acordat de populație în urma evaluării eficienței sale.

O primă consecință a acestui demers este blamarea statului bunăstării ca singurul factor responsabil pentru colapsul său: apăsat de „greutatea ignoranței sale, neajutat de cunoașterea schimbării gusturilor și costurilor care

ar fi putut fi oferite de piața liberă" (Micklethwait, 1985:1- 2). Luând în considerare potențialul surselor de bunăstare alternative statului, mai multă bunăstare va fi adusă în mod paradoxal tocmai de colapsul statului bunăstării.

Concurența de pe piața bunăstării determină individul să se autoresponsabilizeze față de asigurarea propriei bunăstări. Definim piața liberă ca „procesul prin care cumpărătorii și vânzătorii unui bun interacționează pentru a-i determina prețul și cantitatea" (Samuelson și Nordhaus 1985:43). Aceasta nu înseamnă că statul dispare din procesul de furnizare a bunăstării.

Alte surse ale crizei statului bunăstării sunt: „trendurile economice globale, mișcări masive ale refugiaților și imigranților, populara ostilitate împotriva taxelor, slăbirea sindicatelor și partidelor muncii, creșterea antagonismelor naționale și «rasial» etnice, declinul ideologiilor solidariste și colapsul statului socialist". Un factor deloc de neglijat a fost surparea vechii ordini de gen (Fraiser, 1994:591).

Dacă în urmă cu câteva decenii, viitorul statului bunăstării era prospectat din punct de vedere al capacității de a asigura echitabil bunăstarea, întrebarea contemporană este aceea dacă statul este suficient de robust față de provocările economice contemporane și viitoare.

În opinia lui Esping-Andersen (1992) adevărata criză derivă din interacțiunea elementelor componente ale regimurilor bunăstării: piețele muncii, familia și statul bunăstării. Din această perspectivă, criza statului bunăstării poate fi interpretată mai degrabă drept criză a cadrului instituțional care reglementează economiile politice. În acest demers, Esping-Andersen analizează indicatorii crizei corespunzătoare fiecărei perioade de timp. După cum se poate vedea în tabelul de mai jos, începând cu anii '90 procesul globalizării este unul dintre principalii declanșatori ai crizei statului bunăstării (Esping-Andersen, 1992).

Tabel 4. Principalele simptome ale crizei statului bunăstării

Anii '50	Anii '60	Anii '70- '80	Anii '90
Inflație Escaladarea pagubelor	Eșecul în producerea egalității Birocrație	Șomaj Post-materialism Guvern supraîncărcat	Globalizare Șomaj Rigiditate Inegalitate, excluziune socială Instabilitate familiară

Sursa: Gøsta Esping-Andersen (1992). *Social Foundations of Postindustrial Economies*, Oxford University Press:2

Adevărata criză a regimurilor bunăstării actuale constă în separarea dintre construcțiile instituționale existente și schimbările externe, în special modificarea riscurilor actuale. Riscurile societății postindustriale provin din schimbările revoluționare resimțite atât la nivelul pieței muncii cât și al gospodăriilor. Vectorii care ghidează familiile și serviciile ocupării forței de muncă sunt globali (Esping-Andersen, 1999:5).

Prospectând critic situației României pe baza a patru indicatori: scăderea PIB, creșterea nemulțumirii populației, creșterea sărăciei și polarizarea societății și discursul public (Pasti, 2011:2-4). Pasti concluzionează că „ce ni se întâmplă nouă, în România, nu este CRIZA (cu majuscule), ci un set de crize (cu minuscule) pe care le cunoaștem bine și cu care am trăit și până acum, ignorându-le pur și simplu" (idem:10).

Riscurilor pur întâmplătoare cu care o societate se poate confrunta li se adaugă și cele care apar cu regularitate, și care pot reprezenta cu prisosință domeniul de interes al omului de știință. Este vorba despre: riscurile de clasă, riscurile pe parcursul vieții și riscurile intergenerațională. Absorbția riscurilor de către stat duce la satisfacerea acestora într-o manieră de-familiarizată (în afara familiei) și *de-comodificată* (independentă de participarea la piața muncii). În contextul în care ocuparea tinde să devină mai puțin stabilă iar familia tradițională îmbracă noi forme, statului nu i se mai solicită protecție împotriva riscurilor sociale ci împotriva necunoscutului (Fraiser, 1994:592) Asigurarea unui climat stabil din punct de vedere al conflictelor armate a devenit în ultima vreme o cerință acută din partea populației din diverse părți ale globului.

Perioada comunistă, tranziția către democrație, modernitatea și procesul globalizării reprezintă doar câteva dintre provocările pe care statul bunăstării le întâmpină în actuala perioadă. Prezentăm în continuare o succintă prezentare a fiecărui element.

Statul bunăstării a fost și va fi obiectul unor presiuni atât din partea economiei internaționale cât și a factorilor demografici. Cheltuielile cu diverse programe sociale vor fi reduse fie datorită cererii piețelor financiare internaționale fie pur și simplu pentru redefinirea și reutilizarea resurselor pentru alte programe cum ar fi de exemplu cele pentru populația vârstnică. Principalele provocări ale statului bunăstării sunt: „procesul globalizării, internaționalizarea capitalurilor, mondializarea economică, acompaniată de revoluția tehnologică" (Naumescu, 1999:89).

Analiza perioadei comuniste permite identificarea a două paradigme: cea inspirată de scrierile lui Marx și cea din Max Weber. Prima abordare subliniază faptul că „noua formă de organizare a economiei și a societății provine din proprietatea privată asupra capitalului și a muncii" dependent „în variantele teoretice (...) de instituțiile proprietății și pieței". A doua paradigmă „consideră capitalismul ca un ansamblu de comportamente determinate cultural" dependent de „întreprinzătorii capitaliști" (Pasti, 2006:76). Totodată, capitalismul ca element fundamental al societății occidentale contemporane „definește dinamica interacțiunilor individual – competitive" (Trandafira, 2007:25) realizate prin intermediul pieței libere.

Etapa următoare în evoluția statului bunăstării românesc l-a reprezentat perioada de tranziție către economia de piață. Descriind societatea românească confruntată cu această libertate, Mihăilescu sublinia: „farmecul discret al democrației constă tocmai în faptul că este singura formă de organizare de natură ludică" (Mihăilescu, 2000:7). În aceeași perspectivă, o definiție inedită a democrației a fost lansată de Winston Churchill: „cel mai rău dintre regimuri cu excepția tuturor celorlalte" (Churchill apud. în Moscovici, 1997:209).

Vlăsceanu diferențiază modernitatea consacrată de modernitățile contemporane succesive și multiple. Atributele proiectelor aparținând primei modernități sunt: pozitive, „opera unei elite sau a unei clase-locomotivă a istoriei" și realizarea „într-o succesiune determinată ce trebuia aplicată și urmărită cu cât mai multă consecvență de un aparat instituțional de stat, menit a mobiliza resursele interne într-un șuvoi unic și a asigura schimburile externe în condiții de respectare și afirmare a suveranității naționale" (Vlăsceanu, 2010:22- 23). În timp ce modernitatea consacrată se caracteriza prin „sisteme de securitate și protecție socială în cadrul statului bunăstării", modernitatea recentă aduce în prim plan „noi politici sociale care să facă față șomajului crescând, instabilității ocupaționale sau dezechilibrului dintre angajați și pensionari" (idem:22). Analizând impactul efectelor colaterale neintenționate se ajunge în cadrul modernității reflexive la „schimbări ale societății și nu doar într-o societate care se află deja pe alte traiectorii ce ne solicită înțelegerea și acțiunea" (idem:23).

Globalizarea[10]

Subcapitolul propune o scurtă trecere în revistă a istoricului procesului de globalizare, principalele delimitări conceptuale, identificarea elementelor caracteristice și impactul asupra statului bunăstării.

În dinamica actuală a statului bunăstării, un rol important îl poate juca înțelegerea contextului general și disocierea condițiilor particulare care pot avea o influență directă asupra politicilor sociale.

Una dintre întrebările frecvente atunci când ne referim la globalizare este în ce măsură impactul ei modifică ceva la nivel național? Nu cumva se exagerează efectul acesteia tocmai pentru confortul de a-i pune în seamă toate nereușitele diverselor programe? Este dificil de răspuns la această întrebare. Ne propunem ca în cadrul acestei analize să punctăm elementele de intersecție între caracterul specific de manifestare și dinamica statului bunăstării.

Soroș definea globalizarea ca „mișcarea liberă a capitalului însoțită de dominația crescândă a piețelor financiare globale și a corporațiilor multinaționale asupra economiilor naționale" (Soroș, 2002:15). Alte definiții consideră globalizarea ca: „o nouă ofensivă economică și politică a Occidentului dezvoltat", expansiunea „în civilizații necapitaliste" (Pasti, 2006:73). Globalizarea este „un proces sistematic de dezvoltare socioeconomică diferențiată, de intensificare a relațiilor internaționale (...) o sumă de procese complexe aflate în plină desfășurare, iar patternul modern de manifestare relevă mai mult ca oricând o confluență a tuturor tendințelor globalizatoare" (Buzducea, 2007:286).

În ansamblul contribuției românești la analiza fenomenului globalizării menționăm „paradigma geomodernității (Mircea Malița) și paradigma frontierei (Ilie Bădescu). (Buzducea, 2005a:158-159).

[10] Fragmente din acest capitol au fost publicate în Vonica Răduțiu (Stănescu), S. M. (2002). Suveranitate națională și integrare europeană: o perspectivă tripartită – stat-națiune, cooperare interstatală și suveranitate națională în *Suveranitate națională și integrare europeană* Editura Polirom, Iași:373 – 403 și în Vonica Răduțiu, S. (2003). Redefining social welfare under the impact of globalization în Voicu, B. și Horațiu Rusu, H. (coordonatori) *Globalization, European integration, and social development în European postcommunist societies*, Psihomedia Publishing House, Sibiu:173 -178 .

Globalizarea determină o regândire a dimensiunii sociale și economice în sensul reducerii influenței statului. Totodată, s-a ajuns ca „ideea de stat asistențial să fie depășită, întrucât cei care solicitau un sistem de securitate socială nu și-au mai putut părăsi țara, în vreme ce capitalul pe care statul asistențial îl impozitează poate s-o părăsească" (Soroș, 2002:24).

Mondializarea poate fi analizată din trei perspective care coexistă: „atingere a dimensiunii mondiale de către o realitate" (...), „multiplicare și intensificare a interdependențelor la nivel mondial„ (...), „mișcare organizată de înglobare" (Beaud, 2001:310).

Globalizarea „este un fenomen profund, care afectează poziționarea noastră în lume, cunoașterea și viața noastră, și antrenează schimbări istorice ce ne obligă la reconsiderările cele mai extinse ale tradiției" (Marga, 1998:125). Este de remarcat faptul că „globalizarea nu aduce cu sine o uniformizare și că ea nu este un fel de stadiu final al istoriei în care toate se nivelează și începe un fel de administrație globală a lucrurilor" (idem, 1998:128).

Elementele caracteristice ale globalizării sunt: deplasarea liberă a capitalului financiar, libertatea individuală și faptul că „concurența liberă la scară globală a eliberat talentele antreprenoriale și creative și a accelerat inovațiile tehnologice" (Soroș, 2002:24-25).

O analiză comparativă a evoluției a de 20 de companii din Ungaria a concluzionat că dezvoltările tehnologice similare se datorează „moștenirii comune a tipului fordist de inspirație sovietică a organizării producției" (Lorentzen, 1999:31). Totuși, în cazul țărilor est europene „chiar dacă sistemele caută soluții liberale similare în general ca o soluție la economiile planificate, direcțiile pot fi diferite în funcție de rigiditățile instituționale și de condițiile istorice" (Klaus, 1996:9).

Un factor adeseori adus în discuție atunci când ne referim la globalizare este cel lingvistic în special din perspectiva rolului cheie jucat în propagarea efectelor globalizării în societatea contemporană. În contextul în care limba engleză este considerată „*lingua franca* a timpului nostru" (Marga, 1998:123) rămâne interesantă dilema punctată de Bârliga: „din antichitate omenirea a preluat «credința» faptului că, dacă Jupiter ar descinde pe Pământ ar vorbi limba lui Platon. Dacă ar coborî astăzi, oare ce limbaj ar adopta părintele zeilor?" (Bârliba, 1987:201).

Profilul mondializării comunicării este caracterizat prin: „pluridimensionalitatea informației supuse transmiterii" și „instituționalizarea transferului de informații (...) prin proliferarea unei multitudini de structuri (...) având ca preocupare centrală nu doar stocarea de informații socialmente utile, ci mai ales identificarea unor canale adecvate pentru comunicare" a structurilor necesare cât și a canalelor (Bârliba, 1987:162). La toate acestea își aduc contribuția „comerțul, reclama, divertismentul contribuie într-un mod planetar. Globalizarea lumii, după spusele lui Braudel, este o realitate. Ea ne poate satisface sau nu, dar ea există, în ciuda tuturor opozițiilor și contrări" (Zub, 1999:29).

Însă, dincolo de modalitatea în care se transmite informația se pune problema conținutului propriu zis și a impactului acestuia asupra structurilor naționale și a tradițiilor locale. Impactul pe scală planetară a unor factori precum „mobilitatea fizică, piețele de bunuri, sistemul formal de educație, specializarea profesională și mass-media (...) subminează condițiile sociale de elaborare a mētis-ului" (Scott, 2007:401). Definim acest ultim concept drept „competențele practice de la baza oricărei activități complexe (...) bun-simț, experiență, talent" (idem:373).

Deși referirile la globalizare au câștigat teren relativ recent, în special după mijlocul anilor '90, aceasta a început să se manifeste „de la sfârșitul anilor ´60 (....) [și n.a.] transformă profund economiile naționale, restrângând capacitățile de acțiune a statelor și făcând să reapară limitele statului providență" (Beaud și Dostaler, 2000:199).

La sfârșitul anilor ´70, globalizarea a condus într-o primă instanță la diferențierea între creșterea bunăstării în societățile capitaliste și deteriorarea celei din societățile socialiste. Principalii factori declanșatori au fost: repoziționările claselor politice susținătoare ale sistemelor comuniste („noul proletariat urban și țărănimea") (Pasti, 2006:71-72).

Deacon (1997) consideră că impactul globalizării economice asupra politicii sociale naționale modifică *pattern*-urile tradiționale de analiză a politicilor sociale. În contrast, Esping-Andersen (1999) nu accentuează globalizarea drept principala schimbare a regimurilor bunăstării actuale, cel puțin în cazul țărilor dezvoltate vest europene. Din perspectiva lui Esping-Andersen, schimbarea majoră a bunăstării capitaliste este transformarea spre o economie post-industrială care poate fi mai degrabă caracterizată prin

cetățenie socială, ocuparea deplină a forței de muncă, educație la scală largă și sisteme funcționale de relații industriale. Schimbările pe care Esping-Andersen le consideră drept de-industralizatoare și de-familiare sunt mai degrabă determinate de modificările de pe piața muncii (în special creșterea sectorului servicii) și de direcțiile noi din familii (trendurile demografice dublate de opțiunea femeilor de a se integra activ pe piața muncii), schimbările rapide din sfera tehnologică și nu în ultimul rând, dar nu primordial, de procesul globalizării.

Studiile dedicate globalizării au propus mai multe dimensiuni: (socio)culturală (Tomlinson 1999, Genov 1999, Buzducea 2007), tehnologică, economică, politică (Genov, 1999, Buzducea 2007).

Nu putem considera că globalizarea reprezintă în general o amenințare la adresa statelor naționale. Din contră, paradoxal, sub impactul globalizării se afirmă contemporan „tendința reidentificării comunităților" (Marga, 1998:173).

În contextul globalizării sunt identificabile repere în cadrul cărora statul se vede nevoit să acționeze. Fără ca acestea să îi știrbească din autoritate, noile reguli ale jocului impun adaptări consecutive la mai multe nivele. Cu titlu exemplificator, putem menționa faptul că în plan național suportul tehnic similar statelor permite dezvoltarea unor moduri comune de funcționare (e-guvernare, informarea cetățenilor etc.). Motorul pe plan internațional este însă cel economic pe care statele naționale nu îl pot ignora. Conectarea acestora la regulile economice i-a făcut pe unii analiști să afirme faptul că asistăm mai degrabă la o internaționalizare a statelor decât la o globalizare a lor (Mishra, 1999:4).

Calitatea rămâne apanajul a ceea ce Genov denumea „patternuri instituționale de succes dintre țări vest europene" (Genov, 1999:26). Identificarea unor astfel de transferuri este dovada capacității acestora de a fi transferabile. Implementarea lor cu sau fără succes permite evaluări naționale ulterioare și decizii ajustate în funcție de aceste concluzii. Deschiderea fabricii Danone în Bangladesh la inițiativa lui Muhamad Yunus a fost privită inițial cu reticență. Buna cunoaștere de către acesta a contextului național și prospectarea valențelor pozitive atât pentru Danone (deschiderea pe o piață nouă și implicit câștigarea de noi clienți), cât și pentru comunitatea locală (asigurarea caloriilor zilnice în alimentația

copiilor, preț accesibil pentru populația săracă, posibilitatea înființării unor noi locuri de muncă) a făcut din această experiență una dintre cele mai cunoscute în domeniul economiei sociale.

Contrar opiniei generale de adoptare tacită a tot ceea ce aduce cu sine procesul complex al globalizării, „adevărata problemă este gestionarea procesului, pentru a micșora costurile globalizării, pentru a evita repetarea de experiențe nefericite din trecutul mai apropiat și mai îndepărtat" (Dăianu, 2002:12).

În ceea ce privește impactul globalizării asupra statului bunăstării, literatura de specialitate analizează în detaliu aspectele mai puțin pozitive pe care le atrage după sine procesul globalizării în domenii precum: „securitatea socială, alocarea bunurilor publice și private, preocuparea pentru maximizarea profitului în detrimentul măsurilor specifice destinate promovării protecției mediului înconjurător sau declanșarea unor crize financiare". (Soroș, 2002:25).

Lansat conceptual de Luttwac în 1998, turbo-capitalismul ca model „se rezumă la: privatizare + dereglare + mondializare = turbo-capitalism" (Ionescu, 2000:12). Răspândirea acestui model s-a realizat în condițiile în care „temerea, de altfel justificată, că refuzul acestui model ar antrena un declin pe termen lung, a fost exacerbată de presiunea grupurilor de interese, care aveau mult de câștigat din aplicarea acestor principii" (idem:12).

Unele măsuri naționale în special în domeniul economic sunt puternic influențate de tendințele globalizării. Influențați de ritmul alert al globalizării, decidenții regimurilor autoritare din patru țările arabe sărace producătoare de petrol (Egipt, Iordan, Maroc și Tunisia) au adoptat gradual măsuri de reformare a pieței muncii. Contrar presiunii din partea electoratului, „acești conducători și-au perceput legitimitatea ca legată de conservarea oportunităților de angajare formală" (Pripstein Posusney, 2003:289). Astfel de țări au adoptat măsuri originale neîncadrabile în clasicele abordări de „sus în jos" sau invers ci mai degrabă un ritm de mijloc (idem. p. 289).

În contextul politic actual, „globalizarea a devenit premisa securității statelor în epoca nucleară (...) a devenit limpede că securitatea unui stat nu mai depinde doar de aranjamentele cu vecinii săi, ci de aranjamente la scara lumii întregi" (Marga, 1998:123). Regionalizarea în Europa de la vest

la est este considerată un efect al integrării europene și al procesului complex al globalizării (Sava, 2000:90) reprezentând alături de acesta din urma „principalele trenduri după cel de al doilea război mondial" (idem. pp. 94-95).

Presiunea globalizării a expus clasele politice comuniste „unei alegeri dificile: sau accepta diminuarea bazei sociale – dominația numerică și socioeconomică a proletariatului industrial – în favoarea tocmai a acelor categorii sociale care erau mai dispuse să conteste dominația politică a partidelor comuniste (intelectualitatea tehnică și umanistă, funcționarii etc.), sau accepta pierderi semnificative la nivelul bunăstării populației" (Pasti, 2006:72).

Dincolo de dezbaterile privind influența unor factori internaționali printre care și procesul globalizării, adevărata întrebare rămâne sustenabilitatea în timp a tuturor demersurilor omenești, mai exact „de a ști dacă va putea fi găsit un echilibru stabil între expansiunea activităților umane și reproducerea bio-fizico-chimică a Pământului, iar asta în condițiile unei umanități profund inegale" (Beaud, 2001:314).

Reformele statului bunăstării în Europa Centrală și de Est

Atunci când analizăm zona geografică din care România face parte, una dintre primele provocări este chiar modul în care literatura de specialitate definește zona. Fie că este vorba despre perspectiva politică sau de cea geografică, referirile variază de la Europa centrală și de Est, Europa Centrală, țări ex-comuniste sau foști sateliți ai Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS), model în care sunt incluse adeseori și țările baltice. Din perspectiva percepției geo-strategice a Europei centrale după 1989, pot fi identificate patru perioade: perioada de confuzie (1989-1991), perioada de tranziție (1991-1993/1994), perioada de consolidare (1993/1994-1997/1999) și perioada de re-orientare (începând cu 1997/1999) (Chereji, 2000:15). În lumina celor de mai sus, acest subcapitol își asumă referirea la zona europeană în sensul de „porți ale Europei" mai degrabă decât „pământul dintre" UE și Rusia (idem:19).

Confruntate cu căderea comunismului, „societățile est-europene s-au organizat haotic, atomizat și incoerent (...) se află încă în căutarea unui *axis mundi*, dat fiind faptul că au apărut prea multe mitologii noi" (Tismăneanu, 1997:154). Una dintre primele direcții adoptate a fost copierea modelelor de politică socială de inspirație vestică (Naumescu, 1999:90) datorită succesului acestora în furnizarea bunăstării. Dar oare ce mituri contemporane oferă alternative marxismului ca „doctrină oraculară (...) a cărei funcție principală a fost să furnizeze un răspuns (chiar și unul mistificat) la dilema individului nevrotic, rănit de istorie" (Tismăneanu, 1997:154). Revoluțiile din fostele țări comuniste „au reiterat proiectul inițial al Iluminismului prin faptul că au repudiat orice formă de absolutism mental sau instituțional și au apelat la o abordare non-ideologică și non-manipulantă a individului" (idem:155).

Paradigma de analiză a perioadei comuniste s-a schimbat de la inițiala analiză prin distanțarea de comunism la o evaluare „în funcție de rezultatele obținute în procesul de dezvoltare umană" (Pasti, 2006:71). Analizând schimbările privind proprietatea asupra bunurilor publice, Spulber propune o abordare diferită între economiile industriale de sorginte vest europeană și cele în tranziție în sensul Rusiei și al sateliților din Europa centrală și de sud (Spulber, 1997). Abordând din perspectiva „mitului științific referitor la tatăl hoardei primitive" (Freud, 1995:127), fii tatălui ucis „au format comunitatea fraternă totemică, în care toți membrii se bucurau de aceleași drepturi, erau legați de aceleași prohibiții totemice, trebuiau să păstreze amintirea asasinatului și să-și ispășească crima" (idem:126).

Transferând acest mit contextului politic al statelor ex-sovietice, „societății îi repugnă absența tatălui așa cum îi repugnă naturii vidul de materie" (Moscovici, 1997:117). În contextul „mimării conduitelor democratice" (Zub, 1999:26) și al manifestării stângace a pluralismului politic în tinerele democrații s-a creat suportul care „justifică nostalgia pentru Stalin, opțiunile mărturisite pentru un bărbat puternic care să stârpească Rusia de logoreea parlamentară. (...) Așteptările poporului sunt ca salvatorul să realizeze miracole: să aducă prosperitate economică, demnitatea națională și stabilitatea politică" (Tismăneanu, 1997:157). Îmbrățișând analiza desprinderii psihologiei individuale de cea colectivă

prin mitul tatăl hoardei, „iluzia mitului eroic culminează prin divinizarea eroului" (Freud, 1995:128).

Din punct de vedere al analizei statului bunăstării, nu trebuie ignorat faptul că „prăbușirea regimurilor comuniste pare să consacre victoria sistemului de piață" (Beaud și Dostaler, 2000:199). Cercetările comparative au evidențiat că „terenul pe care Occidentul dezvoltat a câștigat confruntarea cu lumea comunistă a fost cel al bunăstării populației" (Pasti, 2006:71). În același timp, reformele statului bunăstării pot fi interpretate ca o dinamizare a capacității de de auto-guvernare a indivizilor și comunităților (Daly, 2003:118). Una dintre condițiile ca statele bunăstării din Europa Centrală și de Est să devină eficiente este „dacă prin beneficiile furnizate, se constată ameliorarea efectivă a nivelului de trai al oamenilor și dacă se realizează un control riguros al costurilor sistemului, pentru ca prestațiile să ajungă numai la cei îndreptățiți" (Cace, 2006:191).

Problemei șomajului inexistent în perioada comunistă, economiei în tranziție nu i se poate răspunde decât printr-o politică de compensare a efectelor șomajului, coerentă cu perspectivele de dezvoltare în prezent și în viitor (Spulber, 1997:179). Suportul social a fost afectat atât de confruntarea noilor riscuri sociale necunoscute în perioada comunistă anterioară precum șomajul, cât și de nevoia de „reajustare a protecției sociale în ceea ce privește (...) suportul necesar, mixul între beneficii în bani și în natură, resursele financiare, metodele de organizare și management" (idem:181). Țările post-comuniste nu au răspuns problemei șomajului prin ajutoare suficient de mari pentru a nu expune beneficiarii situațiilor de sărăcie, cuantumul prestațiilor sociale a redus iar condițiile de eligibilitate întărite. Alte probleme pe agendele politice ale perioadei au fost: restructurarea sistemului de pensii, „examinarea tuturor tipurilor de alocații, în special pe cele de familie; ajutorul de subzistență pentru cei aflați în nevoie (...); dezvoltarea sistemului de sănătate, precum și finanțarea și administrarea tuturor programelor din sistem" (idem:181). Sistemele comuniste de prestații sociale acordate în cuantum „relativ mare, strâns legat de participarea la muncă, cuantum care se mărea cu fiecare nou născut până la al treilea copil, acordare diferențiată pe diferite criterii sociale (părinte singur, persoană cu dizabilități)" (idem:183). Principalele direcții ale reformelor sistemelor de acordare a prestațiilor sociale au vizat revizuirea acestora din

perspectiva cuantumului acordat, al condițiilor de eligibilitate și al duratei de acordare. În aceste condiții, valoarea alocațiilor pentru familii a scăzut. (idem, 183).

Discreditarea regimului politic comunist și aderarea la UE sunt principalele surse ale suportului politic în fostele țări comuniste. Compararea cu țările occidentale a reprezentat una dintre surse în țările postcomuniste dar evaluările după zece ani de la Revoluția din decembrie 1989 au evidențiat faptul că nu mai reprezintă o sursă a suportului politic (Mărginean, Precupețu și Precupețu, 2004:41, 47, 53).

Analizând suportul social pentru democrație în perioada 1995–2005 în țările europene, Voicu concluzionează că statele postcomuniste prezintă valori mai scăzute în față de cele vestice mai precis „suportul pentru democrație descrește în Europa de la Vest la Est, cu o excepție notabilă: Germania de Est" (Voicu, 2010b:24). Asistăm la „un nivel crescut de suport în democrațiile stabile" (idem:32). Analizele comparative între țările din Europa Centrală și de Est evidențiază un nivel al suportului mai mare în țările central europene: Republica Cehă, Slovacia, Slovenia și Ungaria. La nivel european suportul pentru democrație depinde de: „performanțele economice din ultimii 10 ani, de evaluarea regimului politic existent cu zece ani în urmă și de evaluarea actualei guvernări" (Voicu, 2010c:48). Voicu identifică un *pattern* valoric comun european: „structura bidimensională a orientărilor de valoare referitoare la democrație, cele două dimensiuni fiind: suportul pentru democrație și evaluarea funcționării sistemului democratic" (idem:48). Valorile ridicate înregistrate de suportul politic din partea populației din țările postcomuniste din Europa centrală și de est demonstrează stabilitatea regimului (Mărginean, Precupețu și Precupețu, 2004:53).

România se înscrie în direcțiile europene de dezvoltare a sistemelor de protecție socială: „statele membre au adoptat scheme universale de asistență socială și au introdus venitul minim garantat (VMG) pentru vârstnici. (...) de la asistența socială la ajutoarele de șomaj și pensiile de dizabilitate la îngrijirea copilului au devenit mai orientate spre participarea pe piața muncii" (Kvist și Saari, 2007:247).

II.2. Reglementări în domeniul social

Acest capitol analizează principalele reglementări în domeniul social adoptate la nivel internațional, atât în afara spațiului comunitar, cât și la nivelul UE și la nivel național. La nivel internațional sunt analizate două documente: Declarația Universală a Drepturilor Omului și Obiectivele de Dezvoltare a Mileniului. Reglementările europene au fost analizate din prisma modelului social european. La nivel național sunt analizate etnia, națiunea dar și cetățenia națională și cea europeană. Capitolul contribuie la înțelegerea cadrului internațional în care statele bunăstării funcționează.

II.2.1. Reglementări sociale adoptate pe plan internațional, în afara spațiului comunitar

La nivel internațional au fost adoptate o serie de reglementări care vizează drepturile omului precum și soluționarea confruntării diferitelor tipuri de vulnerabilitate socială. O parte dintre acestea țin de calitățile ființei umane: încadrăm aici riscurile sociale cu care se confruntă femeile, copiii sau cele care provin din rasă, religie sau apartenența la o minoritate. O altă categorie de riscuri este aceea provenită din situații externe indivizilor, precum războaiele sau calamitățile naturale. Din acest punct de vedere au fost adoptate reglementări internaționale privind statutul de emigrant, de refugiat, de apatrid, de azilant dar și tortura, pedeapsa capitală, crimele internaționale sau delicvența juvenilă.

Un loc aparte, revine controlului social, care în ultima perioadă este privit mult mai restrictiv, în strictă legătură cu devianța și infracționalitatea și fac referire la acele mecanisme și instituții care le definesc (Tomita, 2012:52).

Menționăm pe scurt unele dintre cele mai cunoscute astfel de reglementări a căror adoptarea a condus la îmbunătățirea situației femeilor: „Convenției drepturilor politice ale femeilor" (1952), „Convenției pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor" (1979) sau „Declarația pentru eliminarea violenței împotriva femeilor" (1993). „Convenția drepturilor copilului" (1989) a contribuit la ajutorarea a milioane de copii. Eforturile internaționale comune pentru respectul rasei și al religiei

fiecăruia s-au cristalizat în adoptarea „Convenției internaționale de eliminare a tuturor formelor de discriminare rasială" (1965), „Declarația prejudiciului de rasă și rasial" (1978) sau „Declarația pentru eliminarea tuturor formelor de intoleranță și discriminare bazate pe religie sau credință" (1981).

O categorie specială de reglementări internaționale adoptate în domeniul social dar cu un impact mai degrabă indirect asupra statului bunăstării, subiectul analizei noastre, o reprezintă cele care vizează prezervarea mediului înconjurător și a patrimoniului cultural.

Acest subcapitol nu își propune să analizeze exhaustiv fiecare dintre reglementările internaționale menționate mai sus sau modul în care sunt implementate și monitorizate. Am selectat din ansamblul acestor reglementări pe acelea care pe de o parte contribuie la cercetarea statului bunăstării iar pe de altă parte oferă o imagine asupra priorităților din domeniul social la nivel internațional dar în afara spațiului comunitar.

Din aceste considerente am optat pentru analiza „Declarației Internaționale a Drepturilor Omului" (adoptată în 1948) și „Obiectivele de Dezvoltare a Mileniului" (adoptată în 2000). ONU reprezintă forumul internațional care a coordonat demersurile de adoptare a celor două documente.

Totodată suntem conștienți de impactul pe care unele dintre reglementările care nu fac obiectul analizei noastre îl au asupra configurației de politică socială românească în general și a sistemului de asistență socială în special. Respectarea de către România a „Convenției Drepturilor Copilului" în România post-comunistă moștenitoare a unui sistem de servicii sociale subdezvoltate a contribuit la revizuirea sistemului, în special în contextul negocierilor de aderare la UE. Respectarea de către România a prevederilor internaționale privind refugiații și solicitarea de azilum au condus la introducerea în rândul prestațiilor sociale a ajutorului rambursabil pentru refugiați (Legea 122/2006 privind azilul în România, cu completările și modificările ulterioare).

Analiza impactului conjugat al reglementărilor internaționale asupra configurației sistemului românesc de asistență socială poate face obiectul unei cercetări ulterioare.

Declarația Universală a Drepturilor Omului

„Declarația Universală a Drepturilor Omului" a fost adoptată în anul 1948 în cadrul Adunării Generale a Națiunilor Unite. Documentul face parte din consacrata „Cartă Internațională a Drepturilor Omului" alături de „Pactul Internațional al Drepturilor Economice, Sociale și Culturale, Carta Internațională a Drepturilor Civile și Politice și cele două protocoale opționale" (Holmström și Karlbrink, 2001:29).

Adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului a fost pregătită de Pactul Societății Națiunilor (1919) care a adus în prim plan problematica drepturilor omului și de Carta Națiunilor Unite (1945).

Adoptarea declarației a avut impact asupra stabilirii liniilor directoare ale politicilor sociale, existența demnă a salariaților (art. 23 pct. 3), mecanismele de asigurări contributorii (ajutor de șomaj conform art. 23 pct. 1) și non-contributorii (sistemul de asistență socială: ocrotirea mamei și copilului, conform art. 25 pct. 2).

Statele semnatare și-au asumat responsabilitatea că „orice persoană, în calitate de membru al societății, are dreptul la securitate socială și este îndreptățit la realizarea prin efort național și cooperare internațională și în concordanță cu organizarea și resursele fiecărui stat a drepturilor economice, sociale și culturale indispensabile demnității sale și dezvoltării libere a personalității sale" (art. 22).

Mecansimele politicii sociale sunt orientate spre soluționarea diverselor riscuri sociale și urmăresc asigurarea pentru fiecare individ a unui nivel „de trai adecvat pentru sănătatea și bunăstarea lui și a familiei sale, incluzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală și serviciile sociale necesare, dreptul la securitate în caz de șomaj, îmbolnăvire, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau alte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență independente de voința sa" (art. 25 pct. 1). Așadar sistemul de asistență socială este abordat din perspectiva serviciilor sociale și a prestațiilor sociale: „orice om care muncește are dreptul la o remunerație (...) completată, dacă este cazul, cu alte mijloace de protecție socială" (art. 22 pct. 3). Condițiile de realizare a acestor deziderate includ respectarea de către fiecare a „îngrădirilor stabilite de lege (...) în vederea atingerii

cerințelor juste ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale, într-o societate democratică" (art 29 pct. 2).

Obiectivele de Dezvoltare a Mileniului

„Obiectivele de Dezvoltare a Mileniului" au fost adoptate în septembrie 2000 de 191 de țări printre care și România. Documentul reprezintă cea mai cuprinzătoare agendă socială contemporană și își propune să abordeze problemele sociale al căror efect conjugat conduce la sărăcie. În acest sens, pe lângă stabilirea și adoptarea unor obiective bine delimitate, au fost depuse eforturi conjugate pentru operaționalizarea lor și construirea indicatorilor de măsurare.

Din punct de vedere al solidarității ca valoare fundamentală, documentul precizează importanța principiilor de bază echitate și justiție socială „cei care suferă sau beneficiază cel mai puțin merită ajutorul celor care beneficiază cel mai mult" (Organizația Națiunilor Unite, 2000g, art. 6).

Obiectivele sunt: „reducerea sărăciei severe", „creșterea ratei de absolvire în învățământul obligatoriu", „promovarea egalității între sexe și afirmarea femeilor", „reducerea mortalității infantile", „îmbunătățirea sănătății materne", „combaterea HIV/SIDA și a tuberculozei", „asigurarea durabilității mediului" și „dezvoltarea comunicațiilor și a societății informaționale" (Guvernul României, 2003g:9 – 103).

Cele opt obiective inițiate în 2000 au fost revizuite în 2007. Pe lângă reanalizarea indicatorilor, s-a adoptat o formă modificată a obiectivelor doi și opt: „accesul universal la ciclul primar de învățământ", respectiv „crearea unui parteneriat global pentru dezvoltare (Organizația Națiunilor Unite, 2010g:3). Obiectivele asumate au data limită de realizare anul 2015 sunt includ 21 de obiective măsurabile prin intermediul a 60 de indicatori.

Criză sau redefinire?

Deși internațional există reglementări ale drepturilor politice, economice și sociale, grija statelor membre în a le respecta a variat de-a lungul istoriei: „în timp ce secolul al XVIII-lea a adus în prim plan drepturile

civice, secolul al XIX-lea le-a impus pe cele politice iar secolul al XX-lea pe cele sociale" (Naumescu, 1999:77).

Începând de la mijlocul anilor 1970, drepturile omului se află din nou în centrul atenției internaționale a actorilor decizionali. Analizând ecourile acestei relansări, Moscovici o considera „o adevărată revoluție. De fapt, singura revoluție culturală a timpului nostru" (Moscovici, 1997:207). Momentul adoptării Declarației Drepturilor Omului este decalat în timp față de interesul internațional pentru respectarea drepturilor omului „este de reprezentare culturală a lumii noastre. (...) o imagine a modului în care drepturile și actele trebuie asociate unele cu altele și a efectelor lor asupra vieții în comun" (idem, 209).

Într-un context internațional marcat de diverse conflicte armate și noi riscuri sociale, „respectul pentru drepturile omului reprezintă condiția fundamentală și singurul garant real al unei păci autentice" (Tismăneanu, 1997:150).

Analiza programelor de guvernare a României evidențiază deschiderea autorităților față de alinierea la reglementările internaționale în domeniul protecției drepturilor omului și a minorităților (Guvernul României, 1992, art 8). Îndeplinirea responsabilităților asumate și îndeplinirea obiectivelor Mileniului de către țara noastră implică continuarea direcțiilor asumate, monitorizarea progreselor înregistrate și evaluări comparative.

II. 2. 2. Reglementări sociale adoptate în spațiul comunitar: modelul social european[11]

Capitolul analizează legislația primară comunitară și modelul social european în calitatea sa de corolar al acestor reglementări.

[11] Fragmente din acest capitol au fost publicate în Vonica Răduțiu (Stănescu), S. M. (2002). Suveranitate națională și integrare europeană: o perspectivă tripartită – stat-națiune, cooperare interstatală și suveranitate națională în *Suveranitate națională și integrare europeană* Editura Polirom, Iași:373 – 403, în Stănescu, S. (2006). Modelul social european, publicat în *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Zamfir, C. și Stoica, L. (coordonatori), Editura Polirom, colecția Collegium, Sociologie Antropologie, Iași:90 – 104. și Stănescu, S. (2010). Direcții comune ale statelor membre în domeniul politicii sociale în Zamfir, C., Stănescu, S. și Briciu, C. (coordonatori), *Politici de incluziune socială în perioada de criză economică*, Editura Expert, București:35 – 53

Deși literatura de specialitate menționează „politica socială europeană" în sensul de direcții comune europene sau naționale (Frunzaru, 2002:3; Munteanu, 2007:201) ne asumăm în analiză sintagma de reglementări adoptate la nivel european cu impact asupra politicilor sociale naționale.

Analiza *acquis*-ului comunitar în domeniul social este detaliată în capitolul referitor la procesul de negociere a României la UE.

Privire de ansamblu

Din ansamblul tratatelor care compun legislația primară comunitară am selectat acele reglementări care au impact asupra politicilor sociale naționale: „Tratatul de la Roma" (1958), „Carta Drepturilor Sociale Fundamentale ale Muncitorilor" (1989), „Tratatul de la Maastricht" (1992) și „Tratatul de la Amsterdam" (1997), Strategia Europeană de la Lisabona (2000) și Strategia Europa 2020 (2010). Datorită relevanței pentru tema abordată, este inclusă în analiză și Constituția Europeană, proiect ambițios, controversat și abandonat de restructurare a tuturor tratatelor pe baza valorilor europene comune.

Comunitatea Economică Europeană a fost înființată odată cu semnarea „Tratatului de la Roma" (1957) și a implicat: uniunea vamală, economică și politică. Cele șase state fondatoare (Belgia, Olanda, Luxemburg, Germania, Franța și Italia) și-au orientat interesul suprastatal spre coordonarea politicilor economice în special în producția de cărbune și oțel. Transferul de putere decizională de la statele membre la instituțiile comunitare instaurate s-a realizat în contextul promovării concurenței și liberei circulații a mărfurilor, a capitalului și a persoanelor.

În acest context, reglementările sociale au fost adoptate marginal celor economice și exclusiv cu scopul sprijinirii lucrătorilor și asigurarea securității sociale. Conform articolului 3 al „Tratatului de la Roma", direcțiile de acțiune au inclus: „abolirea obstacolelor din calea liberei circulații a persoanelor (...) crearea Fondului Social European, pentru a ajuta la crearea de locuri de muncă și pentru a ridica standardul de viață" (Păun și Păun, 2000:90-91). Conform articolului nr. 51 al „Tratatului de la Roma", de aceste drepturi beneficiază nu doar lucrătorii, ci și membrii familiei lor

precum și persoane detașate sezonier sau permanent în străinătate, studenții, turiștii sau persoane care nu mai sunt active pe piața muncii.

Tratatului intrat în vigoare în 1958 i-au urmat cele semnate la Roma și care au instituit „Comunitatea Europeană a Energiei Atomice" (EURATOM) și „Comunitatea Economică Europeană" (CEE).

Jacques Delors, președintele Comisiei Europene a lansat în 1984 conceptul de „spațiu social european" nu în sensul de obiective comune la nivelul politicii sociale cum ar fi fost de așteptat ci ca dialogul social între angajați și angajatori (Zamfir, 1997b:244). Această viziune a confirmat ipoteza conform căreia reglementările adoptate la nivel european cu impact asupra politicilor sociale naționale au fost adoptate în umbra priorităților economice. Carta a reprezentat momentul de început în cristalizarea preocupările statelor membre „pentru dimensiunea socială a politicilor comunitare în contextul construcției pieței unice europene" (Preda, 2003:4).

Un document de o valoare incontestabilă în cristalizarea liniilor directoare comunitare cu privire la lucrători este „Carta Drepturilor Sociale Fundamentale ale Muncitorilor" (1989). A reprezentat un exercițiu comun în identificarea priorităților la nivelul fiecărui stat și adoptarea unor direcții similare la nivel european. Acest punct forte a reprezentat și principala critică a Regatului Unit al Marii Britanii, singurul stat membru din cele 12 care nu a votat adoptarea ei. În viziune experților britanici, puternicele state ale bunăstării printre care și Regatul Unit al Marii Britanii ar fi obligate prin semnarea Cartei să își reducă generoasele sisteme de securitate socială pierzând potențial electoratul. Totodată, statele mai puțin dezvoltate nu ar reuși atingerea standardelor minimale de bunăstare. Nu în ultimul rând, s-a considerat că țările din fostul bloc comunist ar bloca procesul de consolidare a spațiului social european din cauza disparităților economice specifice (Hagen apud în Zamfir, 1997b:244 -245).

Guvernele semnatare ale Cartei, s-au angajat să respecte următoarele principii:

- „Dreptul de a munci într-o țară membră a UE conform liberei alegeri;
- Libertatea de a alege o ocupație și dreptul de a fi plătit corect;
- Dreptul de a-și îmbunătăți condițiile de viață și de muncă;
- Dreptul la protecție socială sub prevederile sistemelor naționale;

- Dreptul de a se asocia liber și în afaceri colective;
- Dreptul la pregătire vocațională;
- Dreptul bărbaților și femeilor la tratament egal;
- Dreptul celor care muncesc la informație, consultare și participare;
- Dreptul protejării sănătății și siguranței la locul de muncă;
- Protejarea copiilor și adolescenților;
- Un standard decent de viață pentru persoanele în vârstă;
- Îmbunătățirea integrării sociale și profesionale a persoanelor cu dizabilități" (*** CE, 1996:7)

În sprijinul ideilor incluse în Carta adoptată în 1989, „Tratatul de la Maastricht" din 1992 a adăugat cetățenia „Uniunii" printre elementele comune statelor membre alături de libertatea de circulație promovată anterior (Păun și Păun, 2000:144, 148).

Indiferent de anul în care reglementările europene au fost adoptate, acestea au promovat implicarea statelor naționale conform principiului suveranității de a iniția acțiuni „la cel mai descentralizat nivel posibil" (Gamble, 2001:64). În condițiile în care liniile strategice mari, precum coeziunea economică și socială au fost adoptate la nivel comunitar, rămâne la latitudinea statelor membre responsabilitatea furnizării bunăstării.

Conform art. 136 al Tratatului de la Maastricht reglementările europene adoptate vizează: „promovarea ocupării forței de muncă, îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă, (…) protecția socială adecvată, dialogul dintre management și muncă, dezvoltarea resurselor umane, având în vedere o ocupare ridicată și durabilă (...) și combaterea excluziunii" (*** EC, 2000:4).

Negocierile aferente adoptării Tratatului de la Maastricht au oglindit decizia majoritară de a continua direcția inițiată de Carta Drepturilor Sociale Fundamentale ale Muncitorilor. Similar exercițiului anterior, cele 11 state membre cu excepția Marii Britanii au votat capitolele de interes major. Capitolele neadoptate fie necesitau acordul unanim fie erau aspecte considerate de interes național: „plata muncii, dreptul de asociere și afaceri colective, dreptul la grevă și dreptul de a impune greve patronale" (*** EC, 1996, p.7).

Adoptarea în 1997 a „Tratatului de la Amsterdam" a deschis o nouă etapă în măsurile privind ocuparea. A fost considerat și un punct de cotitură pentru cooperarea europeană deoarece pentru prima dată statele membre au agreat ideea că reușita reformelor depinde de conjugarea eforturile europene. Comisiei Europene i s-a conferit rolul de coordonator al procesului reformei în UE (Diamantopoulou, 2003b:4)

Europa și-a propus să se apropie de cetățenii săi, să devină mai prezentă și mai activă pe plan internațional. Pentru prima dată, ocuparea forței de muncă a fost abordată ca o problemă de interes european și recunoscută drept o sarcină comună de lucru pentru toate statele membre.

Deciziile adoptate în cadrul Consiliul European de la Lisabona, din martie 2000, au reconfigurat scopurile sociale comune la nivelul UE. Statele membre au adoptat obiectivul strategic major al UE de a deveni până în anul 2010 „cea mai dinamică și competitivă economie din lume bazată pe cunoaștere, capabilă să susțină o creștere economică durabilă, asigurând locuri de muncă mai multe și mai bune, și o coeziune socială sporită în contextul respectării mediului înconjurător" (Comisia Europeană , 2000h).

În acest context, a fost adoptată Agenda Politicii Sociale care a transpus obiectivul stabilit într-un program concret de acțiuni pe cinci ani și care are „drept principiu de bază întărirea rolului politicii sociale ca factor productiv" (Preda 2003:11). Printre prioritățile în domeniul social menționăm: gradul ridicat de ocupare a forței de muncă, calitatea muncii, calitatea politicii sociale propriu-zise și calitatea relațiilor industriale (idem:12-13). Metoda deschisă de coordonare a fost introdusă ca instrument de protejare a politicilor naționale. Metoda deschisă de coordonare promovează „principiul subsidiarității și permite mai multă participare descentralizată din partea factorilor decidenți" (Ioannou și alții, 2008:12).

Odată lansat conceptul de incluziune socială, acesta a devenit un obiectiv comun prioritar pentru toate statele membre, după cum s-a afirmat în cadrul summit-ului de la Nisa din același an. Printre obiectivele de luptă contra sărăciei reținem grija față de angajare, ca o formă de responsabilizare a individului dar și ca responsabilitate din partea statului pentru a asigura condiții oportune pentru furnizarea bunăstării.

Pentru a răspunde criticilor care puneau în balanță atingerea obiectivelor strategiei de la Lisabona cu finalul modelului social european, s-a subliniat faptul că scopul cheie al Strategiei de la Lisabona este acela de

a asigura „continuitatea viabilității modelului social european" dar în același timp ajustarea acestuia în funcție de cererile competitivității (Comisia Europeană, 2003:13).

Printre măsurile de implementare a obiectivelor de la Lisabona, un rol cheie îl joacă mobilizarea actorilor relevanți, în special ai societății civile. În acest sens, „Platforma Socială" a organizațiilor neguvernamentale (ONG-urilor) europene din domeniul social înființată în anul 1995, a devenit unul dintre partenerii constanți în dezbaterile privind viitorul social al Europei. În rândul propunerilor Platformei Sociale pentru agenda politicii sociale europene în perioada 2006-2010 a inclus: promovarea incluziunii sociale, îmbunătățirea calității și numărului locurilor de muncă, asistența în inserția pe piața muncii și accesul la servicii sociale de calitate (Comisia Europeană, 2004d:3-4, 143).

La nici un an după adoptarea Strategiei de la Lisabona a început să se contureze cu claritate imposibilitatea atingerii scopurilor propuse. În cadrul lucrărilor Forumului European Economic ținut la Salyburg în toamna anului 2001, doi comisari europeni au eșuat în apărarea Strategiei de la Lisabona. Un factor deloc de neglijat a fost contextul politic european care a marcat simultan eforturile de implementare a strategiei de la Lisabona necongruentă și orientarea politicii sociale europene spre ideologia de dreapta (Alhadeff și Hugendubel, 2005:102-103). În ciuda dificultăților în implementare, strategia de la Lisabona trebuie menținută iar guvernele statelor membre trebuie să se reangajeze în reformele economice, fiscale, politice, sociale necesare pentru ca UE să își atingă obiectivele (idem. p. 105).

În anul 2005, la jumătatea perioadei până în 2010, Consiliul European Economic și Social a evaluat procesul de implementare a Strategiei de la Lisabona considerând că există riscul ca obiectivele propuse până în 2010 să nu fie atinse, în special în domeniul ocupării forței de muncă. În acest context, reprezentanții Consiliului și-au exprimat îngrijorarea față de credibilitatea întregului proces (Comisia Europeană , 2005a:1). Mai mult decât atât, raportul unui grup consultativ condus de fostul prim ministru olandez Wim Kok aproape a abandonat dimensiunea socială a Strategiei. Aceasta a fost totuși menținută datorită eforturilor susținute din partea sindicatelor și a societății civile, dar și a clasei politice, în special a primului ministru luxemburghez, Jean-Claude Juncker, președinte al Consiliului UE la acel moment (Alhadeff și Hugendubel, 2005:103).

Evaluarea intermediară a ajuns la concluzia ca dificultățile în atingerea obiectivelor stabilite se datorează complexității contextului european economic, în special datorită celui de la cincilea val de extindere în două rânduri (zece țări în 2005 și două în 2007). Dificultățile în implementare s-ar datora și diferențelor economice naționale, modului în care au fost împărțite responsabilitățile și sarcinile și modului specific european de interacțiune între nivelul european și cel național. S-a decis relansarea strategiei de la Lisabona pe următoarele domenii prioritare: cercetare și inovare, investiții în resursele umane și modernizarea piețelor de muncă, valorificarea potențialului întreprinderilor, în special al IMM-urilor și energie și schimbări climatice. În ciuda concluziei că implementarea Strategiei de la Lisabona a avut un impact pozitiv prin crearea a 18 milioane de locuri de muncă, obiectivele stabilite nu au fost atinse. Rata de ocupare de 62% în anul 2000 abia a urcat la 66% în 2008 față de 70% estimat pentru 2010. Procentul din PIB pentru cercetare și dezvoltare era de 1,82% în anul 2000, a ajuns la 1,9% în anul 2008 rămând departe față de procentul asumat de 3% în 2010 (Comisia Europeană , 2010i:3-4). Rezultatele analizelor au întărit ideea că obiectivele stabilite au fost prea fixate peste capacitatea statelor membre de a le îndeplini.

În ceea ce privește Carta Drepturilor Fundamentale, aceasta a fost elaborată la inițiativa Consiliului European de la Nisa din 2000 și se referă la drepturi civile, politice, economice și sociale. Acestea din urmă încorporează drepturile menționate în Carta Drepturilor Sociale ale Muncitorilor, adoptată în decembrie 1989. Articolul 94 din partea II, titlul IV referitor la solidaritate, este dedicat interesului statelor membre pentru asigurarea accesului la securitatea socială și asistența socială (Comisia Europeană, 2004d:67). Practic se recunoaște dreptul de acces al cetățenilor la prestațiile de securitate socială, la serviciile sociale și la formele de asistență socială în conformitate atât cu dreptul UE cât și cu legislațiile și prevederile naționale. Toate cele trei intervenții sunt inspirate din reglementări europene anterioare precum Carta Socială Europeană, Carta comunitară privind drepturile muncitorilor și Regulamentele 1408/1971 și 1612/1968 (Gâlea coord., 2004:66).

Referindu-ne la partea III, titlul III „Politicile și acțiunile comune" remarcăm faptul ca politicii sociale nu i-a fost dedicat un capitol special

fiind tratată la capitolul „Politicile din alte domenii" alături de transport, mediu, cercetare și energie. Decizia este cu atât mai discutabilă cu cât primele trei secțiuni ale capitolului au caracter social: „Ocuparea forței de muncă", „Politica socială" și „Coeziunea economică, socială și teritorială". Deși pași importanți au fost făcuți în direcția promovării intereselor sociale comune la nivelul statelor membre, rămân fără îndoială multe lucruri de făcut.

Constituția Europeană a promovat o viziune a Europei în care politica socială este orientată spre asigurarea bunăstării și a calității ridicate a vieții pentru toți cetățenii (Comisia Europeană, 2004d:2). Odată votată, Constituția Europeană va înlocui principalele tratate ale UE. Reglementările Constituției Europene se vor aplica uniform tuturor cetățenilor statelor membre de pe întreg teritoriul UE. Partea III, titlul IV referitor la „Spațiul de libertate, securitate și justiție" se aplică și unor țări și teritorii de peste mări a căror listă este anexată Tratatului de instituire (a:318). Aceste țări au fost definite în articolul III 286, ca fiind „Țările și teritoriile neeuropene care întrețin relații speciale cu Danemarca, Franța, Țările de Jos și Regatul Unit sunt asociate Uniunii" (Comisia Europeană , 2004d:183).

Scopul „Constituției UE" a fost acela de a deveni unicul document care să încorporeze într-o formă actualizată și agreată de comun acord de toate statele membre, principalele idei ale tuturor celorlalte tratate. „Constituția UE" a reprezentat un proiect european de reconfigurare europeană. Documentul a fost supus dezbaterii publice și respins în urma referendumului din țări precum Franța sau Olanda. Procesul complex de adoptare a Constituției UE reflectă transformarea instituțională prin care Europa 25 trece dar și percepția negativă a populației față de modul în care le sunt reprezentate interesele. Este interesant faptul că deși elaborarea Constituției este un proces extrem de complex urmărind în principal reprezentarea intereselor tuturor statelor membre, acest act nu a reușit să obțină votul populației din spațiul comunitar, fiind vehement criticat. Una dintre principalele critici este, paradoxal, faptul că nu reușește să reprezinte interesele cetățenilor și ca nu reflectă Europa socială conturată prin adoptarea reglementărilor anterioare. Dincolo de speculațiile conform cărora votul de blam european a reprezentat de fapt un joc politic de culise îndreptat mai degrabă către protejarea configurației politice naționale decât

spre promovarea interesului comun european, votul negativ rămâne un punct de reflexie asupra măsurii în care ceea ce este UE în stadiul actual reușește să reprezinte cu succes adevăratele interese ale cetățenilor săi. Eșecul de adoptare a Constituției a fost interpretat de eurosceptici atât ca un vot de neîncredere față de integrarea statelor din viitoarele valuri de aderare dar și ca un vot de blam adresat prestației politice a guvernelor naționale. Totuși, votul negativ nu trebuie privit ca fiind îndreptat contra viitoarelor extinderi ale UE, ci mai degrabă ca un exercițiu democratic de dezbatere publică.

Europa 2020 oglindește viziunea UE pentru dezvoltare strategică în perioada următoare construită în jurul a trei priorități: „creștere inteligentă: dezvoltarea unei economii bazată pe cunoaștere și inovare, creștere durabilă: promovarea unei economii cu resurse mai eficiente, mai atentă la mediul înconjurător și mai competitivă și creștere inclusivă: orientată spre o economie cu un grad înalt de ocupare care să furnizeze coeziune socială și teritorială" (Comisia Europeană, 2010h:7). Atente la eșecul exercițiului comun realizat odată cu implementarea Strategiei de la Lisabona, statele membre monitorizează progresele înregistrate în direcția atingerii scopurilor asumate.

Modelul social european

Studiul reglementărilor sociale adoptate la nivelul UE oferă cadrul de analiză necesar înțelegerii contextului în care politica socială românească s-a articulat începând cu 2007. Analiza orientată spre identificarea echivalentului politicii sociale naționale la nivelul statelor membre a condus la selectarea modelului social european (MSE) drept cadru general de analiză.

Capitolul propune prospectarea MSE fără a ignora limitările unui astfel de demers de cercetare. Complexitatea inițiativelor naționale în domeniul furnizării bunăstării în contextul respectării principiului subsidiarității conduce la concluzia că „în politica socială nu există, și nici nu se prevede, constituirea unui model unic" (Mărginean, 2003:143). Mai mult decât atât

„când această sintagmă este totuși utilizată, se au în vedere politicile sociale existente în țările membre" (idem:144).

Pentru înțelegerea modelului social european trecem în revistă problema definirii modelului social european, raportul acestuia cu reglementările adoptate la nivel european cu impact asupra politicilor sociale național precum și viabilitatea modelului social european și supraviețuirea lui în viitor.

MSE nu este ușor de definit în ciuda faptului că este concept răspândit la nivel european și oficial recunoscut (Diamantopoulou, 2003a). MSE este menționat frecvent în documentele oficiale ale UE. Concluziile summit-ului european de la Lisabona (2000) includ recomandarea ca MSE, prin sistemul său dezvoltat de protecție socială, să sprijine transformarea societății bazate pe cunoaștere spre realizarea obiectivelor stabilite. Atât documentele summit-ului european de la Nisa (2000) cât și cele ale summit-ului european de la Barcelona (2002) au inclus în lista de priorități modernizarea și îmbunătățirea, precum și rolul modelului social european.

Agenda politicii sociale a UE pentru perioada 2000-2005 a cuprins o serie de acțiuni având ca scop îmbunătățirea modelului social european. MSE a fost considerat unul dntre instrumentele necesare implementării cu succes a obiectivelor Agendei Lisabona. Deși i se acordă diverse responsabilități, modelul social european nu este definit explicit ci doar caracterizat prin sisteme sociale capabile să ofere un nivel ridicat de protecție socială și coeziune socială cetățenilor. Coeziunea socială, concept european promovat la același nivel cu cel de piață unică și monedă unică, reprezintă răspunsul european la problema inegalităților sociale și economice. Coeziunea socială a fost considerată principala caracteristică a modelului social european (*** 2005a:12). Prin promovarea coeziunii economice și sociale, statele membre au în vedere implementarea seturilor de acțiuni care să asigure oportunități pentru toți cetățenii UE, reducând riscul excluziunii sociale.

MSE este un concept des întâlnit în documentele oficiale europene, mai ales în cele care evoluau progresele sociale și economice înregistrate în procesul de implementare a obiectivelor strategiei de la Lisabona 2000. Constatăm recenta prudență a Comisiei Europene în a folosi conceptul în

documentele mai recente. De exemplu, modelul social european nu este menționat în strategia Europa 2020.

Este criticată lipsa unei definiții oficiale a modelului social european din Glosarul Comisiei (Vaughan-Whitehead, 2003:3). Acest aspect a fost interpretat ca direct proporțional cu interesul înalților decidenți politici europeni față de abordarea domeniului social la nivel comunitar. Un alt aspect criticat al modelului social european este faptul că se referă la ambiguitatea sa: „un model este o noțiune folosită deseori pentru a explica ceea ce ceva nu este decât ceea ce ceva este. În cazul modelului social european, mulți văd noțiunea (...) ca un fel de a spune că politica UE în domeniul muncii și al bunăstării nu este aceeași, ca de exemplu a Statelor Unite" (Diamantopoulou, 2003b:2).

Totodată, UE nu reprezintă nici pe departe o expansiune la nivel european a unui stat social european, a unui model, ci mai degrabă o combinație unică de elemente și caracteristici manifestate în domeniul social. Modelul social european nu reprezintă o sumă a modelelor naționale ci o combinare a ideilor și principiilor care conduc la evidențierea unor caracteristici comune (Jorens, 2004:6-7). Definiția modelului social european pe care ne-o asumăm în analiză este aceea de: „împărtășire a unor viziuni comune și principii asupra diferitelor aspecte sociale și a importanței lor în cadrul construcției europene" (Vaughan-Whitehead, 2003:4).

Ca abordare comună asupra societății, modelul social european îmbină măsurile care susțin creșterea economică durabilă cu cele orientate spre îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață. Modelul social european poate fi caracterizat ca „un set de bază de standarde minime pentru locul de muncă și mai mult decât atât, garantat prin lege (UE sau națională) pentru oamenii care trăiesc în Europa și un set de principii, instituții, îndrumări de politică și consecințele politice ale acestora, așa cum sunt consimțite la nivelul UE, pentru a ajuta statele membre să reformeze politicile de ocupare a forței de muncă, de pensie, de măsuri anti-sărăcie și cele care privesc sănătatea" (Diamantopoulou, 2003a).

Fără a fi rezultatul exclusiv al instituțiilor europene, modelul social european este rezultatul statelor națiune europene acționând independent dar în paralel pe parcursul unei lungi perioade de timp (Wickham 2002:21). Ceea ce se regăsește astăzi sub numele de model social european reprezintă

rodul a zeci de ani de negocieri și înțelegeri privind prioritățile din domeniului social în spațiul UE. Evoluția MSE corespunde convergenței progresive a viziunii statelor membre asupra obiectivelor în domeniul ocupării forței de muncă și al politicilor sociale naționale (Diamantopoulou, 2003b:3). MSE reprezintă un corolar al reglementărilor adoptate la nivel european cu impact asupra politicilor sociale naționale.

Ideea MSE a fost alimentată de susținerea reciprocă dintre „creșterea economică rapidă, stabilitatea macroeconomică și statul bunăstării sociale" (Stanciu, 2007:143).

Printre caracteristicile MSE enumerăm: valorile comune („economie de piață socială, solidaritate socială, egalitate de șanse, acces universal la îngrijirea sănătății și educație, recunoașterea rolului partenerilor sociali, corporațiilor și societății civile"), identitatea europeană comună, parteneriatul, egalitatea între bărbați și femei, provocările comune, răspunsurile comune în domeniul politicii sociale, instituții comune, procese comune de elaborarea politicii în domeniu, angajamentul față de statul bunăstării și societate și dimensiunile europene (Saari și Valimaki, 2007:253 - 256).

Stanciu consideră MSE „un model social ale cărui principii fundamentale sunt solidaritatea și coeziunea socială și ale cărui obiective urmăresc realizarea egalității de șanse, participarea socială și, integrarea/incluziunea socială" (Stanciu, 2007:146).

Analiza documentelor de poziție ale statelor membre care au deținut președinția UE asupra modelului social european reflectă abordarea politicii sociale ca domeniu mai degrabă dezvoltat la nivel național decât european (Saari și Kvist, 2007:4-5).

Politica socială națională include „o sferă largă de activități ale statului care au ca obiectiv modificarea într-un sens specificat a caracteristicilor vieții sociale ale unei colectivități" (Zamfir, 1997a:12). Extrapolând această definiție la spațiul UE, responsabilitățile tradiționale ale statului sunt transferate construcției instituționale a UE: Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul UE. În cadrul unui proces clar reglementat de consultare a tuturor actorilor relevanți, acestea elaborează seturi de măsuri cu caracter social vizând în primul rând asigurarea bunăstării tuturor cetățenilor statelor membre. Un exemplu în acest caz este procesul complex

de elaborare și implementare a Strategiei Europene de Ocupare a Forței de Muncă și a Strategiei de Promovare a Incluziunii Sociale.

În ceea ce privește aria de influență a acestor măsuri, colectivității din definiția politicii sociale la nivel național îi corespund cetățenii UE. Promovarea conceptului de cetățenie europeană include asumarea responsabilității statelor membre de a asigura cetățenilor lor dreptul și accesul la sistemele de securitate socială, precum și la serviciile sociale și la formele de asistență socială în conformitate atât cu instrumentele legale adoptate de UE cât și cu reglementările naționale. Un prim pas în acest sens a fost făcut prin reglementările Tratatului de la Roma care asigură libertatea de circulație a muncitorilor. Următorul pas l-a reprezentat elaborarea și implementarea Normelor UE 1408/1971 și 574/1972, privind *„exportabilitatea"* prestațiilor familiale și a alocațiile familiale între statele membre. Concret, un cetățean al unui stat membru se bucură de drepturile pe care le are indiferent de statul unde locuiește în cadrul sațiului european. Principiile generale ale reglementărilor UE care sunt respectate în acest caz sunt: principiul exportabilității, principiul aplicării legislației, principiul non-discriminării și al totalizării (Jorens, 2005:3). Alocațiile de familie se acordă în Europa în funcție de reședință (dacă locul de muncă se află în țara de reședință), singurele excepții fiind: Belgia, Spania, Italia și Grecia în care alocațiile sunt acordate în funcție de accesul la piața muncii (alocația pentru copii este acordată doar celor care muncesc). În cazul în care locul de muncă și reședința nu coincid, acordarea dreptului se face fără dreptul de a cumula dreptul din ambele țări și pe baza regulii suplimentului : dreptul la suma cea mai mare (idem pp. 7-12).

Similar politicilor sociale de la nivel național, reglementările sociale adoptate la nivel comunitar se referă la intervenția „în configurația proceselor sociale caracteristice unei anumite colectivități, în scopul modificării lor într-o direcție considerată de către actorii politici a fi dezirabilă" (Zamfir, 1997a:12). Asumarea acestei definiții, implică faptul că adoptarea reglementărilor sociale care dau substanță modelului social european s-a realizat respectând un set comun de valori agreate de toate statele membre. Dar care sunt aceste dezirabilități din domeniul social de la nivel european? În viziunea lui Jacques Delors, principalele trei valori ale modelului social european sunt: competitivitatea economică, coeziunea

socială și solidaritatea și responsabilitatea în sensul activării tuturor actorilor implicați și al susținerii dialogului social. O altă valoare frecvent menționată în cadrul tratatelor europene este cea de „calitate" aplicabilă unei sfere extinse care include atât ocuparea forței de muncă, condițiile de muncă cât și relațiile industriale și politica socială. În comunitatea europeană sunt promovate permanent principiile non-discriminării, al egalității între bărbați și femei, al responsabilității sociale, al coeziunii sociale, al solidarității sociale și al participării. Nu în ultimul rând, se pune totodată accentul pe accesul la educație și cultură și grija față de mediul înconjurător (Vaughan-Whitehead, 2003:4-5).

Faptul că aceste principii se regăsesc în toate statele membre, ne conduce la concluzia că valorile și ideile pe care europenii și modelele europene de bunăstare le împărtășesc reprezintă esența modelului social european (Alhadeff și Hugendubel, 2005:101).

Relevanță și viabilitate: va supraviețui modelul social european?

Dezvoltările recente și întrepătrunderea nivelului național și UE în domeniul politicilor sociale au condus la fenomenul cunoscut în literatura de specialitate drept „europenizarea politicii sociale": „proces multidimensional în care statele membre interacționează cu alte state membre la nivel național, unde acestea transmit ideile la nivelul UE unde actorii sunt activi și în care inițiativele de la nivelul UE sunt transpuse sau au impact la nivel național" (Kvist și Saari, 2007:242).

Pentru înțelegerea dinamicii procesului de europenizare au fost propuse mai multe metodologii de cercetare. Saari și Kvist propun analiza pe următoarele dimensiuni: „noile procese de politică și domeniilor prioritare de interes la nivelul UE, aplicarea crescută a normelor pieței interne la (noul) domeniu al protecției sociale; Uniunea Europeană Economică și Monetară și recenta extindere" (Saari și Kvist, 2007:1). Egalitatea de gen și coordonarea acordării drepturilor sociale pentru lucrătorii migranți au devenit principalele teme de interes pe agendele europene. Influențate de instrumentele reduse puse la dispoziție în contextul aplicării reglementărilor Uniunii Europene Economice și Monetare statele membre au început să

acorde importanță reformelor structurale din domeniul ocupării forței de muncă (idem:2).

Europenizarea politicilor sociale nu a determinat o convergență a modelelor de bunăstare și se manifestă diferit de la țară la țară. „Acelea cu cea mai mare presiune de ajustare sunt și cele care raportează un impact la nivel național al UE" (Kvist și Saari, 2007:24). Statele din Europa centrală și de est fac parte din această categorie.

Confruntate cu o serie de presiuni externe și interne legate de schimbările rapide din sfera tehnologică, trendurile demografice dublate de opțiunea femeilor de a se integra activ pe piața muncii, riscul din ce în ce mai crescut de sărăcie și excluziune socială și procesul globalizării, statele bunăstării europene au dezvoltat strategii diverse de răspuns mai mult sau mai puțin capabile să facă față provocărilor actuale. În ciuda suportului populației pentru principiile comun împărtășite de pluralism, respect pentru drepturi individuale, economie de piață socială, egalitatea oportunităților, bunăstare socială și solidaritate, este de remarcat criza cu care acestea se confruntă și necesitatea urgentă de a oferi un răspuns european (Alhadeff și Hugendubel, 2005:102). Mai mult decât atât, aria de cuprindere a UE s-a mărit ca număr de populație o dată cu integrarea a încă douăsprezece noi state membre.

În contextul actual, o întrebare absolut îndreptățită este în ce măsură modelul social european orientat spre promovarea coeziunii sociale este convergent cu obiectivele hotărâte de statele membre în Strategia Europa 2020? Provocarea majoră pe care UE o întâmpină este reconcilierea „nevoii de a construi societăți prospere și competitive asigurând faptul că cetățenilor noștri le este asigurată protecția socială" (idem. p. 103). Cu alte cuvinte, în ce măsură este într-adevăr viabil un model social european care încearcă să îmbine coeziunea socială cu creșterea economică? Fără a pune în discuție valorile și cadrul instituțional, documentele oficiale și dezbaterile din ultima vreme menționează necesitatea de a reforma acest model (Diamantopoulou, 2003a). Aceasta nu reprezintă un regres al modelului sau un moment de criză ci mai degrabă trebuie interpretat ca necesitatea de a găsi cele mai eficiente modalități de a atinge țelurile europene stabilite.

Pentru țări precum România, analiza viabilității MSE în viitor permite prospectarea contextului social din care țara noastră urmează să facă parte

precum și identificarea modalităților prin care țara noastră se poate articula direcțiilor europene.

Modul în care politica economică își va impune propria agendă asupra politicii sociale depinde de maniera în care actorii naționali și europeni reușesc să reinventeze și să implementeze noul model social european în loc să urmeze direcția orientării pe criteriile pieței (Palier, 2004 p. 15).

Viitorul MSE depinde de măsura în care statele membre vor reuși să găsească soluții unor probleme comune statelor membre precum prezervarea identității naționale. (Mihăilescu, 2002:362). Totodată, „viitorul MSE este puternic conectat de politicile europene comune orientate spre promovarea transferurilor în domeniul politicii și buna practică" (Saari și Valimaki, 2007:258).

Supraviețuirea MSE în viitor este direct dependentă de deciziile statelor membre de a prelua elemente de la unele dintre bune practici în domeniul furnizării bunăstării capabile să combine securitatea și competitivitatea. Modelul nordic european poate fi o astfel de sursă de inspirație (Rasmussen, 2005:55). Pe lângă elementele pur tehnice ale furnizării bunăstării în țările nordice, un factor deloc de neglijat îl constituie caracteristicile naționale. Identificarea acestora poate reprezenta un factor de succes în importarea cu succes a caracteristicilor modelului nordic la alte țări europene.

Sistemele protecției sociale din țările europene sunt considerate printre cele mai eficiente și mai bine elaborate din lume. În spațiul european coexistă alternative ale statului bunăstării. Dar în ciuda configurațiilor sociale naționale diferite, se poate constata că dezbaterile și interesele sociale sunt comune și oglindesc preocuparea decidenților politici europeni pentru a asigura un nivel de trai mai bun tuturor cetățenilor. Nu trebuie uitat că UE reprezintă astăzi întruchiparea multiculturalismului în forma cea mai avansată împărtășind valori, instituții și reguli comune statelor membre (Diamantopoulou, 2003a). Chiar dacă deciziile finale privind proiectarea securității sociale rămân la latitudinea fiecărui stat membru, trebuie subliniată importanță respectării ansamblului de măsuri comune în domeniul social, în special al ocupării forței de muncă.

La nivel european, au fost formulate o serie de argumente pro și contra ideii de MSE. Principalul argument contra a fost tocmai faptul că acest model social european nu este definit oficial. Principalele argumente pro au

fost legate de existența acordurilor sociale între statele membre și faptul că directivele sociale comune mai multor state nu pot fi identificate în alte părți ale globului. MSE concentrează eforturile de a defini și implementa standarde sociale minime și standarde ale unei bune guvernări în procesul de reformă și aspiră să devină un model pentru întreaga lume (Diamantopoulou, 2003a).

Oponenții MSE „pun la îndoială urgența aplicării unei noi etici a relațiilor economice internaționale" (Stanciu, 2007:140). Printre ei se numără „adepții de peste Atlantic ai modelului minimal (neo-liberal) de protecție socială, (...) exponenții ultimi, dar redutabili, ai regimurilor comuniste" dar și reprezentanți din statele membre (idem:141).

MSE, în accepțiunea de corolar european al reglementărilor de politică socială, s-a dezvoltat în contextul creșterii interesului statelor membre pentru cooperare economică în condițiile promovării liberei concurențe. Din acest motiv, Tratatul de la Roma prevede că „trusturile, cartelurile și alte forme de monopol cu poziții dominante pe piață sunt interzise" la fel ca și sprijinul direct al statului care poate distruge competiția (Păun și Păun, 2000, p 88). Prima directivă socială adoptată de statele fondatoare a fost de a asigura libertatea de mișcare a muncitorilor. Treptat, promovarea inițiativelor sociale în spațiul UE a ridicat „problema coordonării politicilor sociale, mergându-se până la o eventuală politică socială comună" (Zamfir, 1997b:244). Problemelor sociale comune cu care se confruntă statele bunăstării li s-au impus soluții comune. În contextul participării la piața unică europeană, aceste soluții cu caracter social au determinat nu numai eforturi naționale dar și supranaționale în direcția conturării unei politici sociale.

Conturarea reglementărilor europene comune cu impact asupra politicilor sociale naționale a fost considerată a fi mai degrabă un efect al presiunilor făcute de înființarea pieței unice decât rezultatul solidarității între cetățenii UE (Frunzaru, 2002:22).

Nu este nevoie de un model unic ci de „un grad relativ înalt de compatibilitate a politicilor sociale ale țărilor membre, pentru a se putea îndeplini obiectivele comune economice, sociale și de altă natură convenite" (Mărginean, 2003:144).

Un factor de succes în construirea MSE a fost considerat rolul puternic pe care societatea civilă organizată îl poate juca în implementarea strategiei de la Lisabona (Sigmund, 2005:2-3).

Elementele constitutive ale MSE sunt: legislația privind drepturile lucrătorilor, ocuparea forței de muncă, oportunitățile egale pentru bărbați și femei, lupta împotriva discriminării; participarea lucrătorilor; informare și consultare; recunoașterea parteneriatului social și implicare; implicarea societății civile; serviciile publice și cele de interes general; salarii decente și echitabile; protecția socială; incluziunea socială; drepturile fundamentale de muncă și sociale (ca lucrători și cetățeni în general); coeziunea regională și politicile sociale transnaționale.

În compoziția MSE identificăm o abordare comună a aspectelor sociale, creșterea drepturilor minime care privesc condițiile de muncă, sistemul durabil și universal de protecție socială, dialog social puternic și funcțional, credința în participare și democrație la locul de muncă; participarea extinsă la nivelul tuturor cetățenilor; ideea unei societăți incluzive; salarii și standarde de viață decente sau corecte; prioritatea pentru ocuparea forței de muncă; menținerea serviciilor de interes general; oportunități egale și lupta împotriva discriminării (Vaughan-Whitehead, 2003:6-10). Alte caracteristici ale modelului european sunt: lupta împotriva sărăciei și a excluziunii sociale prin diferite măsuri precum mobilizarea resurselor spre susținerea regiunilor mai puțin dezvoltate. (Consiliul European Economic și Social, 2004a:14).

Schimbările din domeniul reglementărilor sociale la nivel european nu sunt mereu orientate spre diminuarea drepturilor sociale iar reacția defensivă a statelor membre dar și a actorilor cu orientare socială a reușit să readucă în discuție Europa socială. Conținutul modelului social european se poate schimba în viitor dar deja o parte dintre instrumentele modelului social european printre care Strategia Europeană de Ocupare și Metoda Deschisă de Coordonare corespund nevoii de a găsi noi parametri ai arhitecturii sociale europene. Reforma actuală a statului bunăstării trebuie să formuleze o nouă paradigmă care să asigure reconcilierea politicii sociale și economice (Palier, 2004:12).

UE reprezintă un laborator al MSE în sensul abordării de comun acord a principiilor sociale comune și a alocării tuturor resurselor pentru îndeplinirea obiectivelor construcției europene. Totuși acțiunea concentrată

asupra statelor bunăstării europene a unor factori complecși cum ar fi procesul globalizării sau modificările din trendurile demografice au condus la exercitarea unei presiuni puternice pentru inovarea politicii sociale europene (Taylor-Gooby, 1998:4). Un exemplu de bună practică și o potențială sursă de inspirație pentru noi abordări ale statelor europene, îl reprezintă modelul nordic european care a dovedit că „productivitatea ridicată și egalitatea veniturilor pot fi combinate pozitiv (...). Prin promovarea măsurilor active de ocupare a forței de muncă dar și a măsurilor necesare constituirii unei forțe de muncă competitive și dinamică (învățarea pe tot parcursul vieții, pregătirea și dezvoltarea îndemânărilor muncitorilor) a dovedit că flexibilitatea pieței muncii și securitatea nu sunt contradicții ci precondiții" (Rasmussen, 2005:54-55). Odată identificate, bunele practici din domeniul politicii sociale trebuie să fie adaptate contextului național în care ar trebui să se articuleze. Din acest punct de vedere, elaborarea unei metode de evaluare inițială precum și posibilitatea de a proiecta scenarii posibile de politică socială pot conduce la identificarea riscurilor, estimarea potențialelor obstacole precum și conturarea drumului de urmat. Nu în ultimul rând, consultarea factorilor de decizie și reprezentanții factorilor relevanți poate conduce la validarea strategiei de transfer a unei bune practici în domeniul politicii sociale.

II.2.3. Reglementări naționale

Etnia, națiunea și cetățenia[12]

Crearea statului națiune modern este analizată din perspectiva etnică. În cazul Europei, statul națiune modern s-a constituit prin transformarea unor grupuri etnice în națiuni și crearea unor structuri statale bazate pe excluderea participării la conducerea statului a oricăror alte grupuri etnice. Impactul globalizării ridică problema compoziției multietnice și implicit a suportului ideologic generator al măsurilor sociale specifice (Stavenhagen, 1996:3). Grupurile etnice se regăsesc sub diverse denumiri: comunități,

[12] Fragmente din acest capitol au fost publicate în Vonica Răduțiu (Stănescu), S. (2002). Suveranitate națională și integrare europeană: o perspectivă tripartită – stat-națiune, cooperare interstatală și suveranitate națională, în *Suveranitate națională și integrare europeană* Editura Polirom, Iași:373 – 403.

națiuni, naționalități, popoare, minorități, triburi sau etnii în funcție de semnificația legală sau politică (idem p.4).

Riviere definește etnia ca fiind „o populație desemnată de un nume (etnonim), care se bazează pe aceeași origine, cu o tradiție culturală comună, specificată de apartenența la același grup, a cărei unitate se sprijină în general pe o limbă, un teritoriu și o istorie identice" (Riviere, 1996:103). Istoria orală reprezintă un element de identificare a membrilor unei etnii. O etnie poate să existe dispersată spațial, iar același spațiu geografic poate fi locuit de mai multe etnii în același timp.

Identificarea grupurilor etnice se bazează pe criterii obiective precum limba, religia, teritoriul, organizarea socială, cultura și rasa și criterii subiective, exemplificate de „procese psihologice, afective, individual mentale și emoționale, prin care ei își asumă identitatea etnică particulară și care le ghidează acțiunile și comportamentul ca membrii ai grupului" (Stavenhagen, 1996:26-27, 28-30).

Grupurile etnice tind să fie implicate în competiția pentru resursele comune economice sau politice (educație, drepturi asupra pământului sau locuri de muncă mai bune). Dominația asupra resurselor simbolizează controlul și puterea. Într-un context specific, existența unor grupuri etnice distincte, „sub-naționale", mai ales atunci când sunt organizate politic, poate reprezenta o forță destabilizatoare, o potențială amenințare pentru stat. „Majoritatea statelor independente existente astăzi sunt compuse din mai mult de un singur grup etnic, iar diversitatea modifică guvernarea și însuși conceptul predominant de națiune" (Stavenhagen, 1996:2). Această realitate influențează direcțiile politice atât din guvernarea democratică internă cât și în cadrul relațiilor internaționale.

Statele multietnice implică o serie de consecințe specifice pentru protecția drepturilor minorităților conlocuitoare. Conflictele etnice sunt determinate, în general, de tensiunile și nemulțumirea minorităților în legătură cu politica abordată de stat în problematica etnică.

Răspunsul statului confruntat cu conflicte etnice poate fi încadrat în trei direcții generale: diplomatică, executivă și umanitară. Aplicarea soluțiilor optime menite a preveni sau dezamorsa conflictele etnice implică prudență si pragmatism (Gottlieb, 1993:122).

Coexistența multiculturală în statul modern implică „depășirea relativismului (...) în favoarea unui pluralism pragmatic" (Marga, 1998:174). În favoarea acestuia menționăm „două observații de bază: apelul relativismului la toleranță conține valoarea supremă a libertății; relativismul antrenează în interacțiunea dintre culturi o indiferență care este de nejustificat în fața brutalizării oamenilor și a înfometării lor de către regimuri ce se revendică din originalitatea culturii poporului" (idem:184).

Statul poate rezolva conflictul etnic prin alegerea dintre trei tipuri majore de politică: asimilare sau încorporare, excludere și pluralism (cea mai bună alegere făcută de stat într-un context specific democrat și tolerant). Unele conflicte etnice reprezintă forme colective de rezistență împotriva asimilării. Există totuși o puternică presiune exercitată asupra statului de a se conforma intereselor unei singure națiuni omogene (Stavenhagen, 1996). Reacția unui stat etnocratic în fața unui grup etnic decis să lupte pentru propriile drepturi este una de marginalizare, discriminare. Ca urmare, grupul se va concentra cu precădere spre egalitatea față de restul populației, recunoașterea drepturilor sau a particularității culturale. Ca un exemplu, se poate revendica suveranitatea asupra teritoriilor tradiționale sau a resurselor. Statul națiune încearcă să găsească soluții legale pentru soluționarea problemelor etnice. O parte a soluției practice o reprezintă dreptul oamenilor la auto-determinare într-un context politic democratic și pluralist etnic (idem. pp. 286-288).

Conflictului tradițional minoritate-majoritate i se adaugă conflictul între grupuri minoritare rivale. Deplasările și migrările de populație specifice dezvoltării „economiei supra-simbolice" pot destabiliza transformând scena politică actuală în „momentul-ocaziei" pentru „minoritățile-pivot". Șansa, presiunea externă și feed-back-ul pozitiv justifică „de ce – în toată istoria democrației de masă – culturile extremiste, cabalele revoluționare, juntele și conspirațiile au înflorit în timpuri de tumult mocnit, și de ce un grup semnificativ la un moment dat poate deveni dintr-o dată <<pivot>> " (Toffler 1995:254-255).

Principiul toleranței ca reacție la „omogenizările forțate pe care le-a cunoscut statul-națiune" (Marga, 1998:116) este strâns legat de politica diferenței care „aplică, pe terenul relației dintre statul modern și realitatea multiculturală cu care acesta se confruntă astăzi, ideea postmodernistă a

primatului «diferenței» și dau ca soluție deschiderea societății spre învățarea de către oameni a noi moduri de viață" (idem:117).

Gottlieb propune ca în abordarea problematicii statului și a națiunii să fie luate în considerare o serie de noțiuni: statusul (extinderea sistemului internațional de state trebuie să asigure spațiu simetric de dezvoltare și unui sistem de națiuni), competența (deconstrucția suveranității prin redistribuirea atribuțiilor), granițele (delimitate pentru diferite motive), patria distinctă de stat (exercitarea unor drepturi în țara de origine fără prejudicierea integrității statului implicat), cetățenia și formele de asociere (crearea paralelă a formelor de asociere între națiuni și oameni pe de o parte și între națiuni și state pe de altă parte) (Gottlieb, 1993:3-4).

De-a lungul timpului, două concepții contrare ale naționalismului și-au adjudecat influența ideologică și legitimizarea istorică asupra statului-națiune modern. Prima identifică națiunea prin toți oamenii care formează legal teritoriul unui stat suveran, indiferent de caracteristicile etnice. Cea de a doua teorie accentuează națiunea bazată pe criterii etnice, „împărtășirea unor atribute culturale precum limba sau religia, precum și ideea unei istorii comune cu rădăcini în mitul originii ancestrale" (Stavenhagen, 1996:3).

Aplicarea celor două curente de opinie în spațiul românesc conduce la abordări diametral opuse. „Dacă ar fi să reținem extremele celor două interpretări, suntem fie o națiune formată în epoca modernă din rațiuni predominant materiale, fie o națiune născută o dată cu istoria" (Boia, 1997:14).

Modelul francez „contractualist" al națiunii s-a bazat, după Revoluție, nu pe organismul etnic, ci pe „libera opțiune a cetățenilor săi", în timp ce modelul german a insistat asupra „etnicității și istoriei, sângelui și culturii". Un caz interesant îl reprezintă punctul de întâlnire a celor două modele. În conformitate cu ambele definiții, alsacienii „au fost priviți multă vreme, cu egală îndreptățire, ca fiind francezi sau germani" (idem:15). În acest context, valorile culturale care au condus la auto-definirea alsacienilor se intersectează cu identificările exterioare lor în cadrul larg al termenului de cetățenie.

Opiniile și credințele pe care le împărtășim poartă influența colectivă a rasei, mediului, obiceiurilor, grupului social. Gustave le Bon utilizează termenul de „rasă istorică" pentru „popoare având aceeași origine sau

origini diferite, fără a fi prea îndepărtate (…) supuse, timp de mai multe secole, aceloraşi credinţe, aceloraşi instituţii, aceloraşi legi, vorbind aceeaşi limbă". Tăria sufletului unui popor „format printr-o stratificare atavică, de tradiţii, de idei, de moduri de a gândi, chiar de prejudecăţi" determină forţa unei naţiuni (le Bon, 1995:116).

Alternativ sintagmei de „caracter naţional", a fost propusă sintagma de „cultura politică" a unei naţiuni drept „distribuţia particulară a pattern-urilor din orientările către obiecte politice, aşa cum se realizează aceasta între membrii naţiunii" (Amond şi Verba, 1996:44).

Interacţiunea dintre „orientarea cognitivă", „orientarea afectivă" şi „orientarea evaluativă" conduce la evidenţierea a trei tipuri majore de cultură politică: cultura politică parohială (caracteristic societăţilor tribale africane), cultura politică dependentă (orientare predominantă spre elemente externe ale sistemului, de tipul procesului administrativ de aplicare sau impunere a politicilor autoritare specific curţilor şi birocraţiilor) şi cultura politică participativă (centrată atât pe elementele externe cât şi pe elementele interne ale sistemului politic). Paralel acestor forme pure de cultură politică, pot fi evidenţiate trei tipuri mixte de cultură politică, cultura parohial-dependentă, cultura dependent-participativă şi cultura parohial-participativă (idem).

Spre deosebire de etnie sau naţionalitate, cetăţenia este mai mult apanajul suportului legal prin care statul îşi exercită funcţiile şi datoriile faţă de populaţie. „Relaţia dintre stat şi populaţia sa este definită de cetăţenie, ca sistem de relaţii juridice, implicând totodată statutul cetăţeanului şi drepturile mutuale şi obligaţiile dintre stat şi cetăţenii lui" (Lonhart, 2000:168).

Egalitatea reprezintă factorul cheie al conceptului de cetăţenie. „Cetăţenia se bazează, de fapt, pe ideea că, lăsând la o parte diferenţele şi inegalităţile, toţi oamenii sunt egali ca demnitate, astfel încât trebuie trataţi în mod egal din punct de vedere juridic şi politic" (Schnapper, 2001:200). Acordarea cetăţeniei este necondiţionată în cazul descendenţilor propriilor cetăţeni şi selectivă pentru persoanele care solicită cetăţenia din partea statului respectiv. În această situaţie, îndeplinirea unor condiţii şi criterii obligatorii (care diferă de la stat la stat) este strâns legată de calitatea de cetăţean al altui stat sau de statutul de emigrant, apatrid, refugiat.

Un stat poate asigura dreptul de ședere pentru refugiații politici sau pentru emigranții din zonele afectate de sărăcie, recesiune economică, cataclisme naturale sau războaie (spațiul fostei Iugoslavii) dar nu obligatoriu cetățenia. „Acordarea dreptului de ședere, garantarea exercitării drepturilor civile, economice și sociale fără acordarea dreptului de vot și de participare la viața politică" ne impun „să distingem clar naționalitatea de exercitarea cetățeniei: confundarea lor a reprezentat o caracteristică a statelor-națiuni" (Schnapper, 2000, p. 166).

Rezidența reprezintă indiscutabil o formă legală de protecție pentru cei care trăiesc pe teritoriul unui stat fără a fi cetățenii lui dar nu echivalează cu cetățenia. Principalul element distinctiv îl reprezintă lipsa accesului la viața politică. Redefinirea cetățeniei se poate realiza prin înlocuirea drepturilor cetățenești cu drepturile omului (Preda, 2002:59).

Dacă până nu demult, majoritatea statelor impuneau doar o singură cetățenie, astăzi, din ce în ce mai multe state au legiferat juridic posibilitatea deținerii cetățeniei multiple. Renunțarea la cetățenie poate reprezenta o formă de protest față de sistemul politic al unui stat sau un prim pas în obținerea unei alte cetățenii (în cazul în care nu se acceptă cetățenia multiplă). Statul își poate proteja interesele prin interzicerea accesului pe teritoriul său pentru persoanele declarate persoane indezirabile pe teritoriul unui stat. Securizarea granițelor reprezintă o prioritate și un instrument legal absolut necesar în acest sens. Cetățenia, concept lansat de Marshall reprezintă răspunsul la întrebările „care este principiul care legitimează politicile sociale?" și „de ce, cu ce drept să li se ofere protecție socială indivizilor de către stat?" (Preda, 2002, p 52). Statul bunăstării este orientat spre asigurarea bunăstării colective către toți cetățenii săi. Protecția pe care cetățenia o asigură posesorilor săi este atracția și motivul principal pentru care persoanele migrează pe teritoriul unui alt stat decât cel al cărui cetățenie o dețin deja. Un caz aparte îl reprezintă libera circulație a persoanelor instaurată în cadrul UE care legiferează modalitatea prin care fiecare stat membru se raportează la cetățenii celorlalte state membre. Cetățenia se bazează pe ideea că „lăsând la o parte diferențele și inegalitățile, toți oamenii sunt egali ca demnitate, astfel încât trebuie tratați în mod egal din punct de vedere juridic și politic" (Schnapper, 2000:200).

Analizând cetățenia, Koch propune teoria stratificării combinând idei atât de origine marxistă cât și weberiană. Din punct de vedere al drepturilor cetățenești, sunt analizate cele civile, politice și sociale. Cele din urmă la rândul lor includ „accesul la piața muncii, co-determinarea în procesul muncii, distribuirea bogăției societale, drepturile la bunăstarea statului" (Koch, 2006:12).

Jurgen Habermas, partizan al ideii de cetățenie „post-națională", diferențiază naționalitatea de cetățenie grație „patriotismului constituțional". „Conținutul universalist al unei forme de patriotism care se cristalizează în jurul statului democratic constituțional nu mai trebuie raportat la continuitățile victorioase; el este incompatibil cu starea naturală brută – dar de grad secund - ce caracterizează o conștiință istorică rămasă obtuză în ceea ce privește ambivalența profundă a oricărei tradiții și în ceea ce privește înlănțuirea de lucruri ireparabile – aspectul nocturn și barbar al tuturor cuceririlor culturale de până acum" (Schnapper, 2001:193).

Interacțiunea cetățeniei naționale cu cetățenia europeană ridică problema prospectării relației viitoare dintre cele două. Sunt noțiuni complementare sau reciproc exclusive?

Un prim cadru de discuție pornește de la realitatea coexistenței lor în spațiul UE. „Cetățenia națională nu mai este singura care să ofere un statut legal și drepturi. Instituțiile europene sunt pe cale să construiască o nouă cetățenie. Instituțiile europene conferă cetățenilor europeni și străini aflați legal în spațiul european un statut social care devine un veritabil statut politic. Deci există atât o cetățenie națională, cât și una europeană" (idem. p. 165). Critica adaptării clasicei cetățenii la dinamica societăților moderne aduce în prim plan relaționarea cetățeniei naționale cu nou vehiculata cetățenie europeană, „compatibilitatea dintre cetățenia politică și existența societăților deschise" și reorganizarea societăților preponderent în jurul obiectivelor economice și sociale în detrimentul celor politice (idem. pp. 199-200). Răspunsul la aceste presiuni poate fi reprezentat fie de „o extindere a conceptului de cetățenie și nu renunțarea la el" (Preda, 2002:58) fie „în structura lui de bază și în consecințele deținerii statutului de cetățean (nu neapărat al unui stat național)" (idem:60).

Cetățenia europeană corespunde nevoii de identificare a indivizilor. „Chestiunile cele mai urgente la care politica europeană va trebui să

găsească o soluție inovatoare și eficientă în viitorul apropiat sunt două: reforma modelului economic și social și o politica aptă să înfrunte temerile privitoare la identitatea indivizilor" (Prodi, 2001:8).

Un raport interesant de explorat în contextul analizei relației dintre statele naționale membre și structura interstatală comunitară este cea dintre identitatea națională și cea europeană. „Identitatea europeană nu înseamnă nicidecum abandonarea oricărei identități naționale și adoptarea unei identități atemporale și aspațiale" (Mihăilescu, 2002:353). Totodată, paradoxul cetățeniei europene constă în faptul că: „cetățenii fiecărei națiuni europene individuale sunt cetățeni ai Uniunii, dar nu sunt membri ai altor națiuni componente ale acesteia. Astfel, nu numai că cetățeniile naționale nu sunt anulate, dar persistența acestora semnalează faptul că trăsăturile esențiale ale cetățeniei politice sunt definite prin raportarea la o entitate națională și nu la cea europeană" (Pescaru, 2002:213).

Din punct de vedere lingvistic, promovarea limbii engleze la nivel internațional în detrimentul altor limbi de circulație internațională (spaniola, limba chineză, indiană) sau prepondenderent europeană (franceza, germana) reprezintă un indicator al influenței SUA. „Este evident că cine stăpânește sau controlează cea mai mare parte a procesului de globalizare deține și principalele pârghii în domeniul identității" (Mihăilescu, 2002:361).

Asistăm de ani buni la amplul export „de educație al SUA (...), unul dintre principalele mijloace de creare a unei identități mondiale, dar nu ca sinteză a identităților naționale sau continentale, ci prin generalizarea unui model cultural național" (idem. p. 362).

Astăzi, apartenența la o comunitate tinde să depășească criteriile etnice transferând accentul spre participarea economică. Accesul forței de muncă la zonele economice potențial mai atractive este favorizat în spațiul UE. „Prin libera circulație a persoanelor se înțelege libera circulație a acestora exclusiv în interiorul Uniunii" (Ciobanu-Dordea, 2001:8). Presiunile exercitate de identitățile naționale ar putea determina reprezentanții UE „să dezvolte o dublă acțiune identitară: de promovare a identității europene și de sprijinire a țărilor mai vulnerabile în apărarea identităților lor naționale" (Mihăilescu, 2002:362).

Libera circulație a persoanelor poate fi interpretată drept un prim indicator al manifestării cetățeniei europene și o bază absolut indispensabilă a acesteia. „Recunoașterea unor drepturi politice pentru cetățenii altor state membre egale cu cele ale cetățenilor statului membru pe teritoriul căruia cei dintâi se află este corolarul explicit al deplinei libertăți de circulație in interiorul Uniunii" (Ciobanu-Dordea, 2001:8). Posibilitatea exercitării drepturilor economice, sociale și politice de către toți cetățenii statelor membre pe spațiul oricărui stat membru oglindește cetățenia europeană.

Totuși, pentru țări terțe ca România, ea nu deschide decât poarta potențialelor reglementări juridice în domeniul acordării drepturilor politice egale, obiectiv realizabil în momentul viitoarei aderări la UE. Operaționalizând dreptul politic prin dreptul la vot, indiferent de spațiul unde locuiesc în cadrul UE sau în afara ei, cetățenii statelor membre votează încă pentru propriile guverne naționale.

În ceea ce privește domeniul prestațiilor sociale, calitatea de cetățean european atrage după sine o serie de aranjamente instituționale implementate cu scopul asigurării accesului tuturor la sistemele de protecție socială coordonate între statele membre pe baza acordurilor semnate în acest sens. Astfel, „între drepturile conferite de cetățenia europeană se numără și acela al cetățenilor din diferitele state membre, aflați pe teritoriul unui stat terț (în afara UE) de a beneficia de protecție din partea misiunilor diplomatice ale oricărui stat membru dacă statul său de cetățenie nu este reprezentat" (Ciobanu-Dordea, 2001, p 12).

Posibilitatea dublei sau chiar a multiplei cetățenii ridică problema îndeplinirii stagiului militar, dreptul de a vota și de a fi ales, contribuția la bugetele locale și centrale. (Lonhart, 2000:171). Tratatele de la Maastricht și Amsterdam stabilesc faptul că toți cetățenii statelor membre ale UE sunt cetățeni ai Uniunii. Cetățenia UE are mai mult o caracteristică socială și economică, este mai mult o cetățenie comunitară economică, decât un tip tradițional de cetățenie (idem. pp. 173-174).

Adepții noii concepții despre cetățenie consideră că „cetățenia Europei care se construiește acum nu este și nu poate reprezenta extinderea cetățeniei naționale la nivelul Europei, că Europa nu va putea deveni pur și simplu o <<națiune>> mai mare, că ea este pe punctul de a deveni o „nouă" cetățenie" (Schnapper, 2001 p. 164).

Construirea cetățeniei europene nu va dizolva, cel puțin într-o primă fază, cetățenia națională dar va urma o traiectorie comparabilă transferului autorității specifice suveranității naționale către instituțiile europene. „Identitatea europeană nu există decât prin medierea identităților diverselor națiuni europene" (Rădoi, 1998:261). Apariția și funcționarea tribunalelor regionale sau mondiale simultan cu stipularea frecventă a drepturilor omului propagă „dez-naționalizarea prin inter-naționalizare a cetățeniei" (Preda, 2002:59).

Capitolul III

POLITICA SOCIALĂ ROMÂNEASCĂ[13]

III.1. Politica socială în perioada comunistă

Analizând domeniile pe care sociologia românească ar trebui să le cerceteze cu predilecție, Stahl și Stahl recomandă „studierea celor cincizeci de ani ce au trecut înainte de schimbarea regimului politic" plecând de la premiza apariției unor „manifestări violente când este înlăturat un regim politic care nu rezultă din mersul firesc al societății" (Stahl și Stahl, 2004:11). Cu referire la România, Vlăsceanu atrage atenția asupra faptului că „nu ne-am străduit să ne înțelegem istoria și identitatea ca identitate istorică specifică și mai ales solicitată pe calea unei construcții proprii care s-ar afirma într-un evantai al modernităților multiple și în absența imitației comparative" (Vlăsceanu, 2010:24).

Politica socială din România ca și cea din alte state din Europa de Est a fost marcată de două tabuuri larg răspândite: nerecunoașterea oficială a șomajului (Zamfir și Zamfir, 1999:25) și un sector social extins. Primul tabuu puternic înrădăcinat ignora complet șomajul masiv din anii '80. Oficial, lipsa șomajului a fost interpretată convenabil pentru ideologia comunistă ca o utilizare reușită a forței de muncă în vederea atingerii scopurilor economice stabilite politic. O posibilă explicație constă în faptul că

[13] Fragmente din acest capitol au fost publicate în Stănescu, S. (2005). Romanian welfare state model between survival, reform and European Union enlargement în Voicu, B. și Rusu, H. *European integration from East to East: civil society and ethnic minorities in a changing world*, Editura Psihomedia, Sibiu:209 – 217; în Stănescu, S. M. (2006). *Impactul adoptării acquis-ului comunitar în domeniul social de către România* în anuarul universității Petre Andrei din Iași,Tomul I și în Stănescu, S. M. (2006). *Social policy reform in post-communist Romania facing EU changes*, Central European University Political Science Journal, nr. 4 10.2006,

socialiștii nu și-au permis să nu considere lupta împotriva șomajului ca prioritară (Popple, Leichninger, 2004. p 7). Ambiția ideologică a regimurilor comuniste a fost aceea de a se considera superioare societății capitaliste din toate punctele de vedere (Tismăneanu, 2005:241).

Regimul comunist a fost constant preocupat de contribuția întregii populații la achitarea datoriilor externe ale țării, deziderat pentru care nu trebuie precupețit nici un efort. Astfel, primăvara anului 1989 a reprezentat momentul în care s-a reușit plata completă a datoriilor externe printr-un efort popular comun cu impact direct asupra degradării calității vieții populației.

Cel de al doilea tabu referitor la un sector social extins era alimentat de teama acceptării adevărului în legătură cu realele costuri ale menținerii societății socialiste chiar dacă resursele alocate erau relativ modeste cel puțin în România. Rezultatele unei simple analize cost-beneficiu ar fi expus elitele politice la un potențial risc ca odată cu asumarea responsabilității pentru măsurile financiare care s-ar fi impus să piardă susținerea publică a muncitorilor care nu ar fi fost dispuși să accepte scăderi ale beneficiilor sociale care vorbește despre cheltuieli sociale excesive în unele state (Rys, 1998:142).

Configurația statului bunăstării românesc în perioada comunistă a fost ideologizată în concordanță cu „accepția marxistă, după care statul este un instrument al dominației de clasă" (Lotreanu, 1993:602). Principalul scop al proiectului comunist de furnizare a bunăstării a fost o societate prosperă relativ omogenă și cu costuri sociale scăzute (Zamfir și Zamfir, 1999:21). Sistemul contributiv s-a bazat pe asigurări sociale de acoperire a riscurilor cauzate de bătrânețe, boală, pierderea capacității de muncă sau maternitate (Ghebrea, 2003:121).

Principala caracteristică a politicii sociale comuniste în România a fost statutul de lucrător ca garant al primirii beneficiilor de orice natură. Serviciile sociale erau subvenționate și se asigura acces gratis pentru toți oamenii muncii la educație, servicii de sănătate sau o locuință. Politicile sociale erau orientate spre promovarea egalității între toți, reducerea inegalităților și nu asigurau nici o formă de sprijin sau indemnizație pentru cei aflați în șomaj. Principalul argument în acest sens îl reprezenta faptul că șomajul era de neconceput și nu era oficial recunoscut (Voicu, 2004b:27).

Similar altor țări din Europa Centrală și de Est, prestațiile sociale și serviciile sociale din România în perioada comunistă erau integral susținute de la bugetul de stat (Cace, 2006:190).

Munca reprezenta simultan o datorie a fiecărui membru al societății dar și un drept pe care statul avea obligația să îl asigure tuturor cetățenilor săi. Poziționarea statului ca principal furnizor al bunăstării în societate a determinat o preocupare constantă pentru asigurarea unui loc de muncă pentru fiecare persoană capabilă să muncească. Sistemul social ar putea fi caracterizat ca având atât caracteristicile modului american „workfare" de promovare a bunăstării prioritar prin muncă și modelul scandinav „productiv" deoarece fiecare era obligat să muncească pentru a-și asigura traiul iar statul era obligat să ofere locuri de muncă (Voicu, 2004a:30). Odată intrat în câmpul muncii, cetățeanul putea beneficia de acces la toate facilitățile. Cine era în afara pieței sistemului muncii practic nu exista pentru sistem.

În ciuda mobilizării unui mare număr de lucrători pentru atingerea obiectivelor comuniste, inclusiv a femeilor și a celor care trăiau în zonele rurale, ocuparea totală a forței de muncă nu a fost niciodată atinsă. În ciuda acestui lucru, șomajul existent nu a determinat autoritățile să adopte introducerea acordării unui ajutor de șomaj (Mărginean, 2004:139). Mai mult decât atât, șomerii erau blamați public și considerați chiar o amenințare față de efortul comun îndreptat spre atingerea obiectivelor comunismului. Se estimează că rata șomajului nerecunoscut ajunsese la 4,5% în anul 1989 (Zamfir, 2000:13). Șomajul era un subiect nediscutat deschis dar care afecta segmente de populație semnificative în special în ultima parte a regimului comunist.

Pe de altă parte, chiar dacă dreptul la muncă era stipulat în constituția României, înrăutățirea situației din ultimii ani ai perioadei comuniste au condus la restricționarea inserției profesionale, în special pentru tinerii absolvenți. O modalitate inedită de a ascunde șomajul o reprezenta concediul obligatoriu neplătit sau reducerea salariilor pe motivul nerealizării normelor de producție stabilite (Zamfir, 1997:415). Un astfel de mecanism era susținut pe baza unor considerente idelogice.

Politica familială subordonată de asemenea ideologiei comuniste a cunoscut schimbarea în 1965 de la abordarea internațional comunistă la

cea apropiată paradigmei naționale comuniste. Prima era orientată prioritar spre solidaritatea familială în scopul unui control facil al indivizilor. Cea de a doua reconsidera spațiul privat oferit de familie atât din punct de vedere al potențialului ideologic cât și din punct de vedere al posibilului șantaj. În această direcție, au fost adoptate reglementări specifice de reducere a divorțului iar întreruperile de sarcină erau interzise (Ghebrea, 2003). Proclamarea familiei drept „celula de bază a societății" s-a realizat în paralel cu adoptarea instrumentelor coercitive pentru cei care nu contribuiau la procrearea forței de muncă de mâine. Conform legii 1/1977 persoanele fără copii plăteau o taxă către stat.

Politica familială în România era orientată spre promovarea unor trenduri crescute demografic pe baze ideologice. Elementele specifice politicii familiale pot fi sintetizate după cum urmează: nivel salarial foarte scăzut controlat de stat, nivel scăzut de viață, promovarea participării femeii la piața muncii, acces gratuit la serviciile de educație și de îngrijire a sănătății, program generos pentru îngrijirea copiilor, acordarea unor locuințe subvenționate mai ales pentru cei cu copii și măsuri demografice orientate spre creșterea natalității.

În ciuda sprijinului financiar avantajos oferit de stat direct proporțional cu numărul copiilor și din cauza unui complex de factori printre care accesul gratuit la educație, criza economică și lipsa produselor de bază de pe piață multe mame au decis să intre pe piața muncii (Cace, 2006:104). Prezența a doi salariați în familie creștea șansele de obținere a resurselor necesare traiului cotidian.

Politica demografică agresivă promova mamele eroine cu mulți copii. Mamele cu copii erau sprijinite de către stat (concediu maternal până la doi ani, alocație pentru copii, instituții de îngrijire a copilului). Interzicerea avorturilor îngrădea libertatea femeilor de a procrea și le transforma indirect în instrumente ideologice. Totodată alocațiile pentru copii reprezentau un instrument ideologic, fiind eligibili doar copiii ai căror părinți erau încadrați în câmpul muncii și având valori mai mari în zonele urbane față de cele rurale (Ghebrea, 2003). Adoptarea decretului 770/1966 pentru reglementarea întreruperii sarcinii a inclus și limitarea acestuia la câteva cazuri excepționale și interzicerea metodelor contraceptive. Acest act legislativ a înlocuit legea 463/1957 care permitea avorturile. Un impact

direct al interzicerii avorturilor l-a reprezentat aproape dublarea numărului de copii în primul an (***, 2006:510). Din punct de vedere al îngrijirii sănătății, femeile au fost expuse întreruperilor de sarcini realizate artizanal. Acest lucru a condus la creșterea ratei mortalității materne: în 1985 era de zece ori mai mare decât media europeană. 87% dintre decesele mamelor la naștere erau cauzate de astfel de avorturi (Ghebrea, 2003). Politica pronatalistă agresivă a avut ca efect înrăutățirea situațiilor copiilor: Creșterea numărului celor nedoriți conjugat cu o serie de factori precum sărăcia familiilor de proveniență, vârsta fragedă a mamelor, șomajul sau privarea de libertate au condus la abandonarea copiilor (idem). În același timp, numărul copiilor cu dizabilități a crescut (Preda, 2002:112). Neadoptarea în primii ani ai tranziției a unui set de măsuri dedicate rezolvării problemelor multiple cu care se confruntă copii post-instituționalizați i-a expus riscului de excluziune socială pe termen lung.

Asistența socială în perioada comunistă era complet neglijată iar grupurile vulnerabile erau total ignorate deoarece ideologic statul era capabil să acopere toate nevoile cetățenilor iar sărăcia nu exista ca problemă socială. Orientarea prioritară către oamenii muncii îi expunea pe cei șomeri unei lipse totale de măsuri de susținere. Sistemul de asistență socială nu putea fi tolerat tocmai datorită faptului că imaginea persoanelor în nevoie contrasta cu ideologia comunistă de promovare a egalității și bunăstării pentru toți (Lambru, 2002:62-63). În acest context, instituțiile de asistență socială publice sau private înființate înainte de perioada comunistă au fost distruse sau restructurate.

Această mișcare s-a realizat în paralel cu dizolvarea instituțiilor de educație de profil. Sistemul românesc de formare în domeniul asistenței sociale a fost înființat între cele două războaie la nivel postliceal și universitar bucurându-se de îndrumarea Școlii Sociologice de la București coordonate de Dimitrie Gusti și Henri Stahl. Institutul Social Român a sprijinit înființarea în 1929 a Școlii Superioare de Asistență Socială „Principesa Ileana". A urmat o perioadă de intensificare a activității naționale și internaționale în domeniul social urmată de o marginalizare puternică începând cu anul 1969 (Zamfir, 2002:364, Arpinte și Cace, 2005:50). Desființarea ideologică după 1968 a specializărilor de sociolog și asistent social în perioada comunistă a condus la degradarea serviciilor

sociale „presupunându-se că problemele sociale vor fi rezolvate automat printr-un mecanism de tip birocratic-administrativ" (Zamfir, 2002:365). Lipsa programelor de formare a specialiștilor a avut impact pe termen lung asupra configurației sistemului național de asistență socială și desgin-ul politicii sociale cu efecte resimțite de populația săracă în perioada imediat după revoluție.

Din punct de vedere al coagulării comunității sociologice în România, perioada comunistă a fost instaurată după depășirea fazei de constituire a „comunității sociologice și a sistemului instituțional al sociologiei" și în plină „faza 2: constituirea postbelică a programului gustian (din 1944, sfârșitul celui de al doilea război mondial, până în 1948, după instaurarea regimului comunist)" (Zamfir și alții, 2010:4). Au urmat: „faza 3: sociologia gustiană subterană (1948 – 1961)", „faza 4: recunoașterea sociologiei ca știință legitimă de către regimul comunist: 1962 – 1977" și „faza 5: remarginalizarea sociologiei (1978 - 1989)" (idem:5-9). Abia după evenimentele din 1989 sociologia a revenit în atenție și s-a dezvoltat ca disciplină. Un rol esențila l-au jucat reintroducerea disciplinei, înființarea unor institute de cercetare destinate studiului sociologic dintre care menționăm în ianuarie 1990 Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română.

Revenind la sistemul de asistență socială, un sistem gratuit de facilități și servicii sociale erau larg accesibile pentru muncitori, ceea ce poate fi interpretat ca o alternativă a sistemului de asistență socială (Mărginean, 2004:139). Era preferată politica subvenționării în locul creșterii nivelului veniturilor, în special datorită capacității de a asigura bunuri de consum la un nivel omogen (Voicu, 2005:33-34).

Analiza documentelor oficiale ale vremii oglindește referirile la asistență socială în directă legătură cu sistemul de pensii. În conformitate cu legea pensiilor din 1966 persoanele aflate la vârsta legală a pensionării dar care nu au acumulat suficienți ani la contribuțiile de stat pentru a primi o pensie erau eligibili pentru un ajutor social (Frunzaru, 2007:140). Un pas înainte în acest sens a fost făcut odată cu adoptarea în 1977 a legii pensiilor asigurărilor sociale de stat și a asistenței sociale. Reglementările privind sistemul de asistență socială au rămas în vigoare până în anul 2001 când a fost adoptată legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială.

În capitolul introductiv al legii 3/1977 este menționat sprijinul statului prin asistență socială către cei care nu au capacitatea de a munci. În ciuda acestei precizări nu este dedicat nici un capitol special asistenței sociale, aceasta fiind abordată în capitolul despre alte drepturi de asigurări sociale. Grupurile vulnerabile în accepțiunea legii sunt „oamenii care nu au capacitatea de a lucra datorită vârstei, bolilor cronice sau invalidității" (art. 76, legea 3/1977). În același timp instituții de educare și îngrijire erau asigurate pentru minorii cu dizabilități (art. 78, legea 3/1977).

Grupurile vulnerabile pe care regimul comunist nu le recunoștea oficial erau persoanele șomere, familiile cu mulți copii, familiile cu un singur părinte în câmpul muncii sau părinți șomeri și familiile fără locuințe (Zamfir, 1993:39).

Orice tendință privată sau voluntară a fost eliminată pe baza ideologiei că indivizii depindeau economic și social de stat (Mărginean, 2004:12).

În ceea ce privește sistemul de pensii în perioada comunistă, acesta s-a bazat pe experiența bogată acumulată în domeniu începând cu prima jumătate a secolului XIX. Primele reglementări în domeniul pensiilor de servicii au fost adoptate în anii 1831 (Muntenia) și în 1832 (Moldova). Documentele vremii atestă pensii exclusiv pentru funcționari, numărul anilor de contribuție și valoarea pensiilor. Case de pensii au fost înființate în ambele regiuni. Reglementările din 1852 au stabilit vârsta de 50 de ani ca vârstă de pensionare. Prima lege a pensiilor adoptată după Unirea Principatelor în 1868 a anulat diferențele dintre cele două regiuni. Pensionarii au fost separați în: funcționari civili și ecleziastici și militarii. Ca o consecință a războiului de independență din 1877 a fost introdusă o nouă pensie: pentru victime și familiile acestora. Noi categorii de pensionari au fost incluse începând cu 1888 prin înființarea unei Case de pensii pentru unii lucrători la căile ferate. Modificările legislative (din 1890, 1902, 1912, 1925, 1929, 1933, 1938 și 1943) s-au referit la regulile de calculare a pensiilor, vârsta minimă de pensionare, cuantumul pensiilor și categoriile de pensionari. Lucrătorii din întreprinderile mari au fost incluși ca pensionari începând cu anul 1912. Legea adoptată în 1933 a permis includerea ca pensionari a muncitorilor ne-permanenți (Frunzaru, 2007:131-139).

Conform primei legi a pensiilor adoptată în perioada comunistă (1949), fondurile asigurărilor sociale erau plătite integral din contribuțiile

angajaților, sindicatele gestionau sistemul asigurărilor sociale. Legea pensiilor din 1959 a introdus un sistem unitar de calculare a pensiilor. Legea pensiilor 27/1966 a introdus pensia suplimentară în funcție de contribuție, a diferențiat vârsta de pensionare în funcție de categoriile profesionale. Lucrătorii din agricultură au fost lăsați în afara sistemului de pensii. Prima reglementare în acest sens a fost adoptată în 1966 prin stabilirea pensiei de bătrânețe pentru lucrătorii din Cooperativele Agricole de Producție (CAP). Legea 4/1977 a schimbat criteriile de eligibilitate. Legea 5/1977 a stabilit posibilitatea ca lucrătorii din gospodăriile proprii nearondați la CAP-uri să aibă dreptul de a contribui la sistemul suplimentar de pensii (idem. pp. 139-142). Aceste reglementări vizau în special zonele muntoase unde nu au fost înființare CAP-uri. Reglementările adoptate prin legea 3/1977 cu privire la pensii și sistemul asigurărilor sociale și sistemul asistenței sociale au rămas în vigoare până în anul 2000, cunoscând recent o serie de modificări.

Sistemul de pensii a fost orientat spre statutul de lucrător în concordanță cu legislația în vigoare. Pensiile pentru boli profesionale sau pierderea capacității de muncă nu acopereau toți potențialii beneficiari (Ghebrea, 2003).

În ceea ce privește sistemul de sănătate, adoptarea Legii pentru Organizațiile de Sănătate în anul 1949 a reprezentat punctul de plecare pentru tranziția de la sistemul de tip Bismark de dinainte de război la cel de tip Semashko (Bara, 2002:19: Drăgoi și alții, 2008:6). Ca și în alte state din Europa Centrală și de Est, sistemul de îngrijire a sănătății a devenit un sistem de import sovietic de tip Semashko, caracterizat printr-o puternică reglementare, standardizare și centralizare orientată spre furnizarea serviciilor pentru toți (Vlădescu, Rădulescu și Cace, 2005:452).

Influențat de ideologia comunistă, sistemul de îngrijire a sănătății era orientat prioritar spre îngrijirea mamei și a copiilor, ca potențială forță de muncă.

Sistemul sanitar era caracterizat de neglijarea serviciilor de îngrijire primară și spitale costisitoare pentru îngrijirea secundară și terțiară. Numărul doctorilor era relativ scăzut în special pentru zonele rurale. Alte caracteristici ale sistemului sanitar erau: slaba motivare a personalului și finanțarea redusă datorate alocării unui mic procent din PIB (Vlădescu, Rădulescu și Cace, 2005:455- 456: Drăgoi și alții, 2008:10).

Corupția din sistemul de sănătate era larg răspândită. Deși „miciile atenții" asigurau accesul la un tratament privilegiat în spitale accesul la medicamente era relativ facil. Era asigurat accesul tuturor în mod gratuit la sistemul public de îngrijire a sănătății. Calitatea serviciilor de sănătate era scăzută. Spitalele publice erau nevoite să funcționeze cu o slabă dotare tehnică și lipsa medicamentelor. Starea de sănătate a populației s-a înrăutățit în special după sfârșitul importului de medicamente. Asigurările private de sănătate nu existau în România.

În România comunistă politica demografică s-a manifestat prin „procesul de urbanizare forțată și omogenizarea etnică a populației, politica natalistă" (Soare, 2008:706) promovată în special prin adoptarea Decretului nr. 770/1966 pentru reglementarea întreruperii sarcinii. În cadrul preocupării ideologice pentru „integrarea economică și socială, femeia devenea pentru Partidul Comunist o nouă potențială sursă economică și politică ce trebuia exploatată" (Jinga, 2008:704).

Adoptarea decretului a scos în evidență slaba infrastructură medicală. Numărul femeilor în saloanele de nașteri aproape s-a dublat într-un an: de la 4767 în mai 1966 la 8490 în mai 1967. Se ajungea la situația în care două femei împărțeau un pat în timp ce doi sau patru bebeluși împărțeau un pătuț. Incapacitatea de a asigura condiții optime de igienă a expus mamele și copii la riscul îmbolnăvirilor (***, 2006:516). Monitorizările maternităților de către miliție aveau ca scop identificarea întreruperilor ilegale de sarcină. Singurele cazuri în care astfel de intervenții medicale erau permise erau: în situațiile de real pericol pentru viața mamei, în cazul transmiterii unor malformații ereditare, în cazul în care mama avea o dizabilitate, pentru mame cu vârste peste 45 de ani, pentru mamele cu mai mult de patru copii sau în cazurile de viol sau incest (idem).

Dacă în anii ´70 finanțarea sistemului de sănătate era satisfăcătoare, lipsa medicamentelor și a dotărilor medicale a scăzut accesul la servicii de sănătate de calitate cu un efect negativ asupra stării de sănătate a populației (Doboș, 2008:14). Speranța de viață în România în 1989 era cea mai scăzută din Europa, în timp ce rata mortalității infantile la noi în țară era cea mai mare.

Contrar promovatei griji pentru oameni, standardul de viață al populației din România la sfârșitul anilor `90 era mai scăzut decât la începutul secolului și unul dintre cele mai scăzute atât la nivel european cât

și internațional (Mărginean, 2004:82-83). Însăși „sintagma alimentației științifice ascundea în sine o dublă mistificare: (...) alimentație; (...) mitul științific" (Stan, 2008:710). Populația era înfometată iar numărul caloriilor pe zi înregistra cea mai slabă valoare din toată Europa (Ghebrea, 2003). Raționalizarea produselor alimentare introdusă în 1984 s-a referit inițial la ulei și zahăr dar i-au urmat curând pâinea, laptele, untul și carnea în paralel cu micșorarea porțiilor.

Totodată „situația grea a întregii populații (...) provenea direct din absolutismul incorigibil al lui Ceaușescu și din încrederea sa într-un model politic și economic anacronic" (Tismăneanu, 2005:259). În acest context, din punct de vedere al accesului preferențial la resurse, „nepotocrația care caracteriza regimul Ceaușescu a fost primul experiment european de socialism dinastic" (idem:260).

Impactul asupra populației nu a întârziat să se facă simțit. Analiza identității naționale în România implică o abordare care să țină cont de faptul că „durata dictaturii a făcut imposibilă apariția unui spirit reformator, care să sprijine noile solidarități" (Zub, 1999:27).

În perioada comunistă, „statul bunăstării nu era văzut ca un furnizor al politicii socialiste" (Deacon, 2001:1). Abolirea diviziunii muncii și eradicarea opresiunii față de femei au reprezentat principalele puncte ale viziunii lui Marx. Din aceste considerente, într-o primă etapă socialismul a utilizat experții capitaliști sub controlul muncitorilor în timp ce într-o fază ulterioară accentul s-a deplasat pe eliminarea diviziei ierarhice a muncii și libera mișcare între priceperile tehnice divizate orizontal (idem:33).

Este impropriu să discutăm despre un real stat al bunăstării în perioada comunistă. Mai degrabă putem încadra politica socială din acea perioadă întru-un stil de bunăstare orientat spre a avea grijă de toți. Acest stil ar putea fi caracterizat ca paternalist-autoritar de inspirație sovietică.

III.2. Politica socială în perioada tranziției

Dezvoltarea politicii sociale în perioada imediat următoare revoluției din 1989 poate fi caracterizată prin parcurgerea următoarelor etape: faza reparatorie (actorii politici au adoptat măsuri reactive mai ales sub presiunea

exercitată de sindicate), faza construcției legislative și instituționale (chiar dacă o serie de elemente cheie au fost adoptate într-un ritm rapid) și faza tranziției cu o politică socială caracterizată ca mai degrabă reactivă și cu o puternică tendință minimalistă (Zamfir, 1999, p 41). Măsurile adoptate în prima fază au fost extrem de costisitoare pentru bugetul de stat și deși au condus la obținerea unor rezultate pozitive pe termen scurt, pe termen mediu și lung au condus la o serie de consecințe negative (Preda, 2002:113).

Sfârșitul perioadei comuniste în România a adus noii orânduiri o moștenire în termenii construcției instituționale și legislative. Starea de degradare a sistemului s-a acutizat prin ritmul lent al adoptării reformelor structurale imediat după revoluție, marcate de rezistența și respingerea față de comunism dublată de lipsa unei viziuni strategice. Întârzierile în dezvoltarea sistemului de asistență socială după 1990 s-a datorat unei serii de factori printre care lipsa unui cadru legislativ adecvat, slabei finanțări de la bugetul de stat alocate domeniului și lipsei de coordonare între diferite programe implementate în contextul slabului parteneriat dintre sectorul public degradat în perioada comunistă și cel privat capabil să atragă fonduri internaționale (Zamfir, 2002:373- 374).

Influența respingerii sistemului anterior a avut impact direct în ritmul încetinit cu care au fost adoptate măsurile strategice în domeniul politicii sociale. Stahl și Stahl surprind acest fenomen: „o dată cu dispariția oricărui sistem de constrângere impus prin violență – când pentru un motiv sau altul încetează să existe și mulțimile neorganizate rămân fără stăpân – se produce o criză anarhică, asemeni unui «amok» frenetic, ce distruge orice urmă de organizare. Mulțimea consideră că actele de jaf, de distrugere, de boicot social constituie tot atâtea semne de victorie în lupta de eliberare a tutelei dictaturii și a exploatării la care a fost supusă" (Stahl și Stahl, 2004:5).

Elaborarea politicilor sociale s-a bucurat de sprijin politic după anul 2000 când au fost promovate o serie de acte normative printre care și Legea 75/2001 privind sistemul național de asistență socială. Adoptarea legii cadru a deschis „posibilitatea unor servicii sociale specializate și a regândirii rolului asistentului social în sistem" (Zamfir, 2002:375). Precizarea principiilor generale a pus bazele reglementării întregului sistem inclusiv prin adoptări ulterioare ale normelor metodologice de aplicare.

Un exemplu aparte, îl reprezintă instituția probațiunii, acceptată ca o formă specializată de asistență socială pentru justiție și a-l cărui succes reclamă angajamente solide, ancorate în realitatea socio-juridică (Tomita, 2012b:108).

După 2000 sărăcia a început să se reducă pe fondul creșterii economice dar și ca efect al bunei funcționări a programelor de protecție în special VMG (*** Banca Mondială, 2003:V). Comparativ cu alte programe de asistență socială, VMG-ul „are cea mai bună performanță de țintire, dar un grad relativ redus de acoperire a săracilor". Punctele slabe sunt aranjamentele de finanțare și modul de aplicare. Reglementările care se referă la finanțare includ o serie de deficiențe, printre care: „repartizare neclară a sarcinii finanțării între administrația centrală și cea locală (...), caracterul imprevizibil al fondurilor pentru VMG (...), nerespectarea prevederii de plată a prestației (...), resursele VMG de la bugetul de stat nu sunt clar alocate în acest scop". Probleme de aplicare derivă din faptul că se lasă la latitudinea „administrației publice locale (...) criteriile de apreciere a dotării și eligibilității" (idem:50 - 52).

Un sondaj din 2004 realizat cu implicarea DMFPS din județe a evidențiat dificultățile sistemului legislativ: „lipsa coerenței legislative și a stabilității, lipsa normelor metodologice de aplicare, lipsa evaluării și a instrumentelor de control precum și acoperirea insuficientă a legislației secundare" (Arpinte și Cace, 2005:53 - 54).

Principalele transformări în domeniul politicii sociale au inclus: introducerea ajutorului de șomaj și a prestațiilor de asistență socială, tranziția de la sistemul universal de sănătate la asigurarea de sănătate obligatorie, punerea la punct a sistemului de contribuții obligatorii la sistemul public de asigurări sociale și descentralizarea venitului minim garantat și a serviciilor sociale (Popescu, 2004:89). Costurile sociale ale tranziției au fost: creșterea ratei șomajului, scăderea locurilor de muncă, scăderea nivelului veniturilor resimțită în special în cazul veniturilor mici, explozia economiei informale ca alternativă de supraviețuire, scăderea valorii prestațiilor sociale, creșterea polarizării sociale și a segregării (Zamfir, 2004:141 – 142).

Măsurile adoptate în domeniul politicii sociale au fost incoerente în contextul trecerii de la sistemul paternalist comunist la responsabilitatea individuală din perioada tranziției. În această perioadă pot fi identificate o

serie de paradoxuri: implementarea măsurilor neoliberale într-o economie insuficient liberalizată, promovarea activizării și responsabilizării paralel cu acordarea unei atenții scăzute pentru grupurile vulnerabile și acordarea unor avantaje pentru persoanele cu venituri mari, măsuri pasive de șomaj mai degrabă restrictive pe fondul acordării de plăți compensatorii pentru șomeri. Guvernele din România nu au dat dovadă de o viziune coerentă în ceea ce privește protecția socială și acest lucru a condus la adoptarea multor măsuri conjuncturale (Mărginean, 1999:198; Popescu, 2004:210 – 211).

Politica socială a fost finanțată la minimal și a continuat să fie orientată prioritar asupra protejării muncitorilor. De altfel, așa cum am arătat și în capitolul dedicat perspectivelor economice de abordare a statului bunăstării sau în capitolul despre principalele reglementări sociale adoptate la nivel comunitar cu impact asupra politicilor sociale naționale, grija față de mâna de lucru reprezintă o direcție internațională.

Din punct de vedere al legitimității politicilor sociale, populația preferă mai degrabă regimul bunăstării social democrat în care statul să joace un rol activ și serviciile sociale să fie finanțate. În acest context, este de așteptat ca partidele politice care promovează platforme social-democratice să obțină voturile electoratului. Totodată, cercetările arată că populația din România recunoaște atât rolul statului cât și al fiecărui individ în producerea bunăstării. În condițiile în care „mentalul colectiv susține ideea bunăstării bazate pe muncă" se consideră că „un regim al bunăstării de tip universalist este considerat a fi modelul optim spre care trebuie să se îndrepte societatea românească" (Voicu, 2006:144-145).

Reglementările normative în domeniu în România pot fi analizate dintr-o dublă perspectivă: a posibilității de a consulta cetățenii și a obligativității de a respecta aceste cerințe (Sorescu, Răduț, 2006:5). Din acest punct de vedere constatăm o discrepanță în timp între reglementarea posibilității de a consulta (adoptate imediat după revoluție) față de obligativitatea respectării ei (adoptate sub impactul aderării la UE și la NATO) (Sorescu și Răduț, 2006:5). A durat mai bine de o decadă ca procesului consultării să îi fie dedicate acte normative speciale: adoptarea Legii 544/2001 privind liberul acces la informații de interes public și a Legii 52/2003 privind transparența decizională în administrația publică. Pe de altă parte și într-un context mai general, implicarea cetățenilor este un element cheie „care ar trebui pus în

practică în orice democrație, fără a avea nevoie de vreo reglementare, ci doar, poate, de reguli de bună practică" (Sorescu, Răduț, 2006:26).

Implicarea cetățenilor din România în elaborarea politicilor publice „se face în quasi-totalitatea cazurilor la nivelul consultării și nu la cel al participării. (...) mai degrabă pe diverse opțiuni de politică publică (...) *decât* [n.a.] la dezbateri înainte ca opțiunile de politică publică să fie dezvoltate" (Lambru, 2006:37). Printre soluțiile de îmbunătățire a consultării menționăm intervenții în special pe legea 52/2003, instruirea reprezentanților administrației publice și adoptarea unor criterii de bună practică precum: reprezentativitatea celor consultați, transparența informațiilor, comunicarea și informarea, facilitarea consultării și adoptarea unor acțiuni post-consultare care să evidențieze impactul demersului de consultare (idem. pp. 38 – 40), necunoașterii drepturilor din partea cetățenilor și neinformarea acestora (Sorescu și Răduț, 2006:26-27).

Participarea publică în România reprezintă un element potențial dinamizant pentru activitatea instituțiilor publice centrale și locale. Suntem încă departe față de inițiative similare de transparență din partea reprezentanților mediului politic. La nivel european, personalitățile marcante ale scenei politice își aduc contribuția personală. Luând ca exemplu în acest sens inițiativa lui Romano Prodi care anunța încă din 2000 publicarea pe Internet a corespondenței domniei sale, nu putem să nu ne întrebăm retoric „Pe când o astfel de inițiativă și în România?" (Luca, 2003:55).

Analizând evoluția voluntariatului în România, Voicu sintetizează: „inexistent (...) în perioada celor patru decenii de comunism, cu o tradiție mai degrabă firavă în România agrară de dinainte de al doilea război mondial, dar și cu un spațiu mic de manevră în societatea postcomunistă încă puternic rurală, voluntariatul constituie mai degrabă o inovație societală, reluată îndeosebi prin împrumut" (Voicu, 2010a:95).

Dezvoltarea mediului asociativ în România (partide politice, sindicate dar și organizații neguvernamentale) a fost influențat de o serie de factori printre care amintim: schimbările politice de după 1989, trecerea la economia de piață, „dezvoltarea parteneriatului public-privat și a formulelor de management public care fac posibilă aplicarea lui cu succes", (Lambru și Vameșu, 2010:7-8).

În lipsa dezvoltării unei viziuni strategice unitare a sferei sociale de la noi din țară, identificăm „concepții sectoriale autonome, centrate pe educație, sănătate, asigurări sociale" (Stanciu, 2007:146).

Studiile sociologice recente și luarea în considerare a concluziilor în elaborarea politicilor sociale pot fi considerate indicatori ai consolidării recunoașterii autorității epistemice în domeniul social. „Autoritatea epistemică, adică autoritatea celui care știe, a expertului, are în domeniul ei propoziții: ea nu dă directive, purtătorul nu este un superior, nu are dreptul și nici posibilitatea să-i impună subiectului vreo acțiune – dar el oferă propoziții" (Bochenski, 1992:57). „Doctrina în conformitate cu care trebuie să avem o întemeiere pentru fiecare autoritate epistemică merită mai degrabă numele de «doctrină a spiritului critic» decât cel de «raționalism»" (idem:81).

Principalele probleme sociale din perioada tranziției de la economia planificată la cea de piață au fost: explozia ratelor sărăciei, excluziunea socială, șomajul, deteriorarea sau lipsa serviciilor sociale din diferite zone în special cele rurale și scăderea nivelului educației. Printre grupurile cele mai expuse excluziunii sociale menționăm: copiii, tinerii, vârstnicii, șomerii pe termen lung, persoanele fără o locuință și populația de etnie roma. Politicile sociale implementate în perioada tranziției pot fi caracterizate ca mai degrabă aparținând unei culturi guvernamentale a sărăciei (Preda, 2000:17).

Punctele tari ale direcțiilor de politică socială adoptate sunt: angajamentul politic față de rezolvarea problemelor sociale și îmbunătățirea calității vieții cetățenilor și dezvoltarea și modernizarea cadrului legislativ și instituțional. Punctele slabe sunt: lipsa unei viziuni coerente globale, resursele financiare reduse alocate unor programe ineficiente, măsuri concrete reactive adoptate în contextul unei crize de orientare strategică a politicii sociale (Zamfir, 2000:29, 31; Ilie și Vonica Răduțiu, 2004:5).

Punctele critice ale sistemului național de asistență socială identificate la nivelul anului 2006 erau: „subfinanțarea serviciilor de asistență socială" („prioritizarea confuză a finanțării serviciilor de asistență socială" și „subfinanțarea gravă a sistemului de suport financiar al segmentului de populație aflat în condiții severe de sărăcie"), „incompletitudinea structurală a sistemului de asistență socială" („suportul social financiar pentru cei în nevoie" și abordare reactivă în locul celei de prevenire), „instituționalizarea"

(„situația gravă a instituțiilor de asistență socială" și „inexistența personalului specializat de asistență socială"), „mix confuz de centralizare/ descentralizare", „fragmentarea serviciilor de asistență socială", „mix confuz public/privat" și insuficienta valorizare a rezultatelor cercetărilor de către mediul guvernamental (Zamfir, 2006b:209-214).

Analiza programelor de guvernare din perioada post-decembristă evidențiază o abordare diferențiată a viziunii despre politica socială. Din punct de vedere al obiectivelor sociale, dacă în primele programe de guvernare accentul se punea pe subordonarea obiectivelor sociale îndeplinirii unor obiective mai generale economice, cu timpul politica socială și-a câștigat independența. Abia începând cu programul guvernamental 2005–2008, s-a trecut la scopuri cu adevărat sociale, nu doar reparatorii în raport cu cele economice.

În ceea ce privește termenii folosiți, în primii ani de guvernare întâlnim frecvent „protecție socială" urmând ca „politica socială" să fie introdusă începând cu programul de guvernare 1998–2000. Viziunea față de asistența socială a fost fragmentară și marcată de intenția revizuirii în primii ani de după revoluție și a reformei în anii care au urmat.

Pentru mai multe detalii, vă rugăm, consultați tabelele dedicate subiectelor mai sus menționate din Anexa 1 Reflectarea politicii sociale în programele de guvernare românești.

Comparativ cu alte țări din Europa Centrală și de Est, România a plecat de pe o poziție diferită: nu era angajată în reforme economice precum Polonia și Ungaria; nu era învecinată geografic cu țări dezvoltate precum Republica Cehă, Polonia și Ungaria și nu avea un grad scăzut de centralizare economică precum Republica Cehă, care a reușit în procesul de restructurare economică (Cace, 2006:191).

Configurația elitei politice în țara noastră se arăta diferit față de țările din jur: „spre deosebire de Ungaria și Polonia postleniniste, în România nu exista, în interiorul elitei de partid, nici o facțiune luminată, orientată spre reforme, care să negocieze tranziția" (Tismăneanu, 2005:269). Din perspectiva discreditării vechiului regim ca sursă importantă de influență a suportului politic, „noile guvernări au o perioadă de grație mai scurtă sau mai lungă, care reprezintă creditul acordat de cetățeni" (Mărginean,

Precupețu și Precupețu, 2004:47). „nu prețuiau valorile liberale și democratice de tip occidental" (Tismăneanu, 2005:269).

În perioada imediat următoare evenimentelor din 1989, a devenit evidentă iminența unor costuri sociale care urmau a fi plătite ca urmare a trecerii de la perioada comunistă la cea a democrației (Zamfir, 2002:363). Specialiștii din domeniu „au formulat posibilități multiple privind atenuarea permanentă a acestor costuri printr-o politică socială coerentă de protecție a grupurilor și persoanelor cu risc crescut (...) dublată de terapii de șoc corespunzătoare în cadrul unor servicii specializate" (idem:363).

În primii ani după revoluția din 1989 sistemul asigurărilor non-contributorii nu a reprezentat o prioritate în ansamblul politicii sociale. În condițiile moștenirii unui sistem subdezvoltat în perioada comunistă au lipsit în primii ani măsurile necesare aducerii sistemului de asistență socială la un nivel moderat de dezvoltare. Reflectarea în presa internațională a efectelor secundare ale unei astfel de stări de fapt a avut rolul de a trezi reacții retroactive privind sistemul de asistență socială. A fost nevoie ca imaginile șocante cu copii români din orfelinate sau persoanele cu dizabilități să facă înconjurul lumii ca să se ia măsuri. În doar câțiva ani sistemul pentru protecția copilului a fost dat ca exemplu altor state membre. Deși era de așteptat, în primii ani de după revoluție s-a constat lipsa sprijinului din partea factorilor de decizie în vederea adoptării unei viziuni coerente de dezvoltare a sistemului de asistență socială și adoptarea corespunzătoare a unui cadru legal adecvat (Arpinte, 2006b:360). Propunerea regândirii sociale se poate baza pe un „buget social cvasiautonom" (Stanciu, 2007:146).

Principalele probleme ale sistemului de asistență socială în România sunt: lipsa specialiștilor (Arpinte, 2006b:343), „dispersia atribuțiilor către un număr mare de instituții centrale fără a exista o coordonare a acestora" (Arpinte 2006b:360, Arpinte și Cace, 2005:54), „lipsa serviciilor sociale primare, (...) utilizarea excesivă a prestațiilor sociale ca soluție pentru problemele care ar fi necesitat" o soluție mai adaptată, „construcția instituțională, (...) responsabilitățile autorităților de la nivel central, județean și local și problema finanțării serviciilor dezvoltate de consiliile locale" (Arpinte și Cace, 2005:54).

Adoptarea primei legi care a reglementat sistemul național de asistență socială (Legea 705/2001) nu a beneficiat de coordonarea cu alte acte normative aflate în vigoare în 2001 (Arpinte și Cace, 2005:53). Legislația adoptată în domeniul social a avut tendința să o reproducă pe cea din Europa de vest. Implementarea lor va deveni „eficientă doar după ce economiile estice vor fi început să producă suficiente resurse pentru a sponsoriza programele sociale" (Naumescu, 1999:91).

În ceea ce privește sistemul prestațiilor sociale, în România populația legitimează cheltuielile bugetare pentru grupurile vulnerabile din punct de vedere al expunerii la riscul excluziunii sociale, mai puțin în cazul familiilor monoparentale și al tinerilor căsătoriți. Conform analizelor a fost identificat „un rezervor difuz pentru o politică generoasă de oferire de beneficii universale (educație și sănătate), precum și măsurile de protecție a șomerilor și persoanelor de vârsta a treia" (Voicu, 2006:144).

Analiza accesului grupurilor tradițional considerate vulnerabile la sistemul prestațiilor sociale a abordat cu prioritate ajutorul social devenit ulterior VMG prin adoptarea Legii 416/2001 privind VMG. Numeroase studii au evidențiat deficiențele legislative ale acestei reglementări din punct de vedere al distribuirii la nivel local în mod deficitar și adeseori corelat politic. La rândul lor, reprezentanții grupurilor vulnerabile sunt familiarizați cu procedura de atribuire și posibilitățile de fraudare în declarația pe proprie răspundere privind veniturile declarate.

În cadrul cercetării din 1992 privind populația de romi, aceștia tindeau să declare venituri mai mici în speranța obținerii unor ajutoare (Zamfir și Zamfir, 1993:115). Totodată s-a constatat o medie de „1,1 alocații pentru copii în raport cu 2,9 copii pe familie pe întregul eșantion (alocații pentru copii, în momentul cercetării primind doar părinții salariați la stat)" (idem:125).

De-a lungul timpului, cercetările privind evoluția sistemului de asistență socială din România au abordat inițial serviciile sociale sub denumirea de servicii de asistență socială (Arpinte, 2006a, Zamfir, 2006b). Terminologic, acest capitol își asumă denumirea de servicii sociale în concordanță cu prevederile legii 47/2006 privind sistemul național de asistență socială (art. 2 alin. 2 și capitolul III).

În concordanță cu articolul 2, alineatul 2 al legii 47/2006, serviciile sociale fac parte integrantă din sistemul de asistență socială. Serviciile

sociale la noi în țară „pot fi servicii primare și servicii specializate" Legea 47/2006, capitolul III Sistemul de servicii și prestații sociale, secțiunea 1: Serviciile sociale, art. 10 alin 1). Adoptarea cadrului legislativ ne apropie de modelul de servicii sociale nordic cu acoperire universală și acces universal la servicii (Anttonen și Sipila apud. în Arpinte, 2006b:345).

Evoluția sistemului de servicii sociale a cunoscut diferențe semnificative în special în domeniile influențate de atenția internațională și de finanțări. Printre acestea menționăm protecția copilului și grija față de persoanele cu dizabilități (Ilie și Vonica Răduțiu, 2004:4, Arpinte și Cace, 2005:50, 56).

Pornind de la o „fază de totală subdezvoltare" din perioada comunistă, serviciile sociale după 1989 „au fost dezvoltate mai degrabă ocazional de către ONG-uri, rămânând cronic nedezvoltate în sectorul public" (Zamfir, 2006b:208). Alte probleme sunt: „decalajele dintre serviciile de la nivel local și cel județean" (Arpinte 2006b:360).

Analizând modernizarea românească actuală, Vlăsceanu subliniază conflictul dintre „prima modernitate, pe care măcar parțial tocmai o re-inventăm pentru a participa într-adevăr în proiectul european la care am aderat, și cea de-a doua modernitate, care ne vrea a fi cât mai reflexivi întrucât solicită raționalizarea proiectelor și configurărilor primei modernități" (Vlăsceanu, 2010:23-25). Înlocuirea sintagmei de construcție instituțională cu cea de reconstrucție instituțională (Arpinte, 2006b:359-360) poate fi un argument al transpunerii celor de mai sus în domeniul serviciilor sociale.

Analizele asupra ONG-urilor din România din perspectiva parteneriatului public privat în procesul de furnizare a serviciilor sociale au evidențiat o serie de provocări. Una dintre cele mai acute probleme o reprezintă finanțarea, în particular „dependența de finanțările externe", „suport redus de la bugetul de stat sau local" și „condiții restrictive de acces la finanțări" (Arpinte, 2006a,). Cu referire la furnizorii serviciilor sociale pentru persoanele vârstnice, se constată o utilizare integrată a surselor de finanțare fragmentate și incapacitatea ONG-urilor de a face față cererii în creștere, în special din rațiuni de precaritate financiară (Vladu, 2010:81).

Alte puncte vulnerabile ale sectorului neguvernamental sunt: „disparitățile regionale și pe medii ale distribuției ONG-urilor active", „nivel de profesionalizare redus și mobilitate ridicată a resursei umane",

„capacitatea redusă de absorbție a ONG-urilor pe termen scurt", „cadru legislativ inadecvat și promovare insuficientă a actelor normative elaborate" și „sistem nefuncțional de acreditare/evaluare/monitorizare a furnizorilor de servicii" (Arpinte, 2006a:218–222).

Domeniile a căror dezvoltare coordonată și interrcorelată ar putea contribui la reconstrucția sistemului de servicii sociale sunt: „distribuția teritorială a serviciilor, acoperirea cu servicii primare și specializate, cadrul legal, resursele umane și mecanismele de finanțare" (Arpinte, 2006a:226).

Analizând resursele umane implicate în sistemul de servicii sociale din perspectiva profesionalizării acestora, într-o etapă inițială au fost încadrate pe posturi de asistent social diverse persoane nespecializate datorită, în special, numărului mare de posturi disponibile în structurile nou create, lipsa cadrului normativ și numărul redus de absolvenți de specialitate. Deși acest lucru s-a schimbat odată cu adoptarea legii 705/2001 privind sistemul național de asistență socială, „profesionalizarea în serviciile sociale s-a dovedit a fi un proces lent și slab dependent de numărul anual, în creștere, al absolvenților de asistență socială" (Arpinte, 2006b:343). Printre condițiile determinante pentru profesionalizarea resurselor umane din serviciile sociale menționăm: „tipul serviciilor dezvoltate" (furnizarea serviciilor specializate atrage după sine competențe specializate) și capacitatea instituțiilor publice de a atrage finanțări extrabugetare și implicit respectarea criteriilor privind echipa de implementare a proiectului (Arpinte, 2006b:355).

Furnizarea serviciilor sociale în România este strâns legată de implicarea cetățenilor în calitate de voluntari în contextul dezvoltării ONG-urilor ca furnizori privați ai serviciilor sociale. O evaluare a celor doi indicatori în România comparativ cu alte state a concluzionat că atât nivelul de implicare a voluntarilor cât și existența ONG-urilor ca forme asociative sunt semnificativ mai reduse la noi față de alte țări (Voicu, 2010a:95-96). Există opinii conform cărora această realitate „ar putea fi nu doar un semn al dezvoltării reduse a țării, ci și o piedică în calea acesteia" (idem:110). Ca evoluție pe viitor, Voicu estimează „o creștere cel mult lentă, pe termen mediu și scurt, a numărului de voluntari" în condițiile unei posibile accelerări influențată de diverși factori printre care și presiunea UE (idem:110).

Din punct de vedere al rolului jucat de sectorul neguvernamental în sfera publică, principalele etape cronologice au fost: o perioadă de început în care „sectorul neguvernamental militează în stradă și e absent din programele de guvernare" (1990-1992), „sectorul neguvernamental în opoziție" (1992-1996), o etapă de consolidare în care „se conturează modelul relației parteneriale" cu statul (1996-2000), „ONG-urile ca promotori ai bunei guvernări și ai aderării la UE" (2000-2004), etapa integrării europene „o șansă pentru trecerea de la dialogul social la dialogul civil în România" (2004-2008) și perioada de după 2008 în care se constatăm „relația stat-societate civilă marcată de criză sau stagnare" (Lambru și Vameșu, 2010:95-101).

La noi în țară asistăm la o reducere a rolului statului în organizarea serviciilor sociale în contextul eficientizării furnizorilor privați (Arpinte 2006b:346). Totuși concesionarea serviciilor sociale în România către furnizorii privați rămâne un proces modest.

Sintetizând progresele primului deceniu de libertate în România, Tismăneanu sublinia „un paradox frapant: cea mai abruptă ruptură cu vechea ordine a dus la cea mai puțin radicală transformare" (Tismăneanu, 2005:269).

Analiza trecerii de la economia de comandă la cea de piață ne duce cu gândul la cuvintele lui Popper analizând programul politic totalitar al lui Platon și innaceptabila lui invitație de întoarcere la „societățile închise": „terapia recomandată de el este mai rea decât răul pe care era menită să-l combată" (Popper, 1993:227).

Influența actorilor financiari internaționali

În țara noastră, impactul programelor de reformă a cadrului legislativ sau instituțional pentru dezvoltarea sistemului de servicii sociale în perioada de pre-aderare s-au bucurat de „suportul masiv al unor instituții internaționale (Banca Mondială, DfD, Comisia Europeană) dar (...) au înregistrat doar succese sectoriale (protecția copilului, sistemul de transferuri noncontributorii), însă fără a reuși obținerea unui înalt grad de profesionalizare sau construcția unei rețele de servicii la nivel local orientat spre prevenție" (Arpinte, 2006a:217). S-a ajuns totodată la „situația

irațională și costisitoare a dezvoltării unor servicii înalt specializate, adesea fără beneficiari și orientate către atenuarea efectelor, ignorându-se cauza problemei" (idem. p. 218). Studiile românești care analizează influența diferiților finanțatori internaționali asupra României de după 1989 sunt mai degrabă orientate spre cuantificarea finanțatorilor și trecerea în revistă a domeniilor de impact decât spre analiza impactului influenței pe care au avut-o într-un moment particular asupra adoptării diferitelor inițiative de politică publică sau de politică socială. Totodată influența finanțatorilor internaționali tinde să fie analizată din perspectiva impactului și efectelor dar insuficient din perspectiva procesului decizional și a capacității administrative de a influența respectivele decizii. În seria primelor studii, identificăm un consens în literatura de specialitate asupra influenței jucate de Banca Mondială, DfD, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), Fondul Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite (*United Nations International Children's Education Fund* UNICEF) și UE.

Cu titlu de exemplu, analiza impactului adoptării reglementărilor din domeniul agricol a evidențiat susținerea implementării lor în România de către toți cei direct afectați (gospodării individuale și companii) în condițiile unei slabe cunoașteri a reglementărilor propriu zise (Voicu *et al*, 2005:91). Pe baza criteriilor economice, companiile din industria alimentară au fost grupate în trei categorii: firmele „inerte", supraviețuitorii riscului și câștigătorii (idem p. 28), cu traiectorii diferite de adaptare la contextul postaderare.

Concluziile studiilor care abordează răspunsul administrației publice ca interlocutor principal al finanțatorilor internaționali subliniază: că în relație cu aderarea la UE s-a ajuns la plasarea unui număr mare de consultanți (Bondar, 2007) în condițiile utilizării insuficiente a expertizei românești în domeniu.

Stahl și Stahl consideră că „țara noastră s-a găsit în numai un secol și jumătate, de trei ori în situații sociale apropiate de utopie, de fiecare dată în alt fel și în alte împrejurări istorice" (Stahl și Stahl, 2004:10). Este vorba despre: mijlocul secolului al XIX-lea după eliberarea de stăpânirea otomană, utopia comunistă și utopia după 1989. Dacă cea de a doua a fost impusă prin violență, prima și ultima au în comun încercarea de a copia regulile Occidentului ajungând la ceea ce Titu Maiorescu numea „forme fără fond".

Capacitatea de analiză a contextului național și de evaluare a impactului elementelor care urmează să fie transpuse pot contribui la evitarea unei astfel de situații.

Studiile sociologice recente și luarea în considerare a concluziilor în elaborarea politicilor sociale pot fi considerate indicatori ai consolidării recunoașterii. Asistăm totodată la un transfer de autoritate epistemică în domeniul social de la reprezentanții instituțiilor internaționale la cele naționale. Implicarea sociologilor români este susținută de intrarea, începând cu anul 2009, într-o nouă fază de maturizare a sociologiei românești capabile să ofere „răspunsul ei la criza economică, socială și politică a României agravată de criza economică mondială" (Zamfir și alții, 2010:11). Totodată se simte nevoia implicării unor experți din domenii complementare dar, din păcate, „ritmul accelerat însă în care toate se petrec nu lasă întotdeauna timpul necesar reflecției" (Stahl și Stahl, 2004:13).

În ceea ce privește seria studiilor care analizează impactul finanțatorilor internaționali asupra politicilor publice sectoriale, amintim analiza politicilor publice despre romi (Dediu, 2007). Dediu evidențiază rolul jucat de finanțatorii internaționali în diferite intervale de timp: perioada de „așezare" (1990-1997) dominată de influența Consiliului Europei și OSCE, perioada „pactului de neagresiune" (1997-2001) dominată de influența UE aflată în creștere și în perioada „slabei implementări" (după 2001) (idem: 175-186:196).

Menționăm totodată rolul specialistului în demersul cognitiv pus în slujba decidenților publici: „sociologul are numai datoria să arate obiectiv care sunt problemele sociale ce trebuie rezolvate; măsurile concrete sunt însă treaba statului" (Stahl și Stahl, 2004:8).

Reforma legislativă și instituțională demarată în 1997 cu sprijinul finanțatorilor internaționali a înregistrat o serie de reușite, dar a eșuat în profesionalizarea domeniului și „în construirea unei rețele de servicii sociale orientate spre prevenire" (Arpinte și Cace, 2005:50). Reforma în domeniul asistenței sociale în România a debutat în perioada post-comunistă în 1997 cu sprijinul financiar conjugat al mai multor finanțatori internaționali: Banca Mondială, D*f*D, Comisia Europeană. În ciuda succeselor înregistrate, reforma nu a condus la „profesionalizarea domeniului sau la construirea unei rețele de servicii locale de prevenire" (idem:50).

Măsurile de restructurare „au avut la bază nu atât o logică reformatoare larg articulată, cât justificarea punctuală a unor prevederi existente în acordurile încheiate de România cu Fondul Monetar Internațional" (Stanciu, 2005:387). Mecanismul de ajutorare din partea FMI și a Băncii Mondiale a avut ca impact îndatorarea țărilor către aceste instituții și „o acutizare și adâncire a sărăciei" (idem:402).

După căderea regimului comunist, suportul acordat de Banca Mondială țărilor din Europa de Est a fost orientat mai ales spre influențarea politicii într-o direcție rezidualistă concentrată pe privatizare. Responsabilitățile asumate de aceste țări prin negocierile de aderare la UE au condus la reducerea acestor tensiuni prin concentrarea eforturilor spre construirea unei „strategii sociale de piață" (Deacon, 2000:147). În acest context, tendința este de trecere de la universalitatea schemelor de securitate socială la selectivitate și construirea așa numitelor plase de siguranță.

Referindu-se la opțiunile de politică socială a guvernelor est europene, întrebarea se pune dacă acestea vor îmbrățișa un model vestic european conservativ, corporatist sau modelul liberal promovat în SUA. Constrângerile financiare pe care le înfruntă aceste țări est europene în tranziție, ar putea transforma structura inițială corporatistă într-un model rezidualist liberal (Standing, 2000:109). Deacon subliniază conflictul dintre ministerele sociale orientate spre promovarea unui model social european și cele de finanțe adepte ale celui american (Deacon, 2000:152). Referindu-se la Grecia și Spania, Standing consideră că după ce aceste două țări au aderat la UE, principalul scop al politicii naționale a fost convergența socială cu Europa. Deși strategiile adoptate au încercat să ajungă din urmă celălalte țări, nu au fost adoptate măsuri de „social dumping" pentru sprijinirea concurenței pe plan economic (Standing, 2000:108). Nici în statele nordice, adaptarea furnizării bunăstării la competiția globală nu s-a realizat prin reducerea bunăstării ci „mai degrabă printr-un angajament colectiv, a viziune a valorii de a investii în standarde ridicate și consimțământul de a plăti pentru aceasta" (Schubert și Martens, 2005:109).

Nu trebuie neglijat faptul că adoptarea la nivel național a directivelor impuse de finanțatorii internaționali „nu pot fi aplicate decât greu și (...) trebuie ca fiecare nouă lege să fie precedată de studii serioase întreprinse de sociologi" (Stahl și Stahl, 2004:12).

Capitolul IV

DE LA STAT CANDIDAT LA STAT MEMBRU

IV.1. Suveranitatea națională în contextul integrării europene[14]

Subcapitolul analizează analiza cooperării inter-statale din UE și raportul dintre suveranitate națională și integrare europeană.

Analiza impactului integrării europene asupra statului bunăstării românesc nu ar fi completă fără abordarea geopolitică în sensul de „știința efectelor pe care le au organizările spațiale dominante (state, imperii, sisteme mondiale în genere etc.) asupra vieții popoarelor", respectiv „știința dimensiunii spațiale a vieții politice, economice și culturale și religioase a popoarelor" (Bădescu, 2002:4).

În contextul promovării deschiderii frontierelor prin aderarea la spațiul Schengen pentru asigurarea libertății de circulație a muncitorilor în statelor membre, „iluzia că frontierele constituie un reper geopolitic pe cale de a-și pierde din importanță" (idem. p. 10) se izbește de realitatea unei Europe care ține la granițele ei și nu ezită să arate acest lucru. Votul de blam dat Constituției Europene prin referendum național în Olanda sau Franța sunt doar câteva exemple. Neaderarea la Uniunea Economică și Monetară Europeană, altfel spus neacceptarea renunțării la moneda națională în favoarea Euro a fost un demers voit supus votului național în țări precum Danemarca, Regatul Unit al Marii Britanii sau Suedia. Toate cele trei state membre fac parte dintre cele aderate în primele valuri.

Procesul complex de globalizare „are asupra unor societăți efecte de deculturalizare, de diminuare a identităților culturale naționale" (Mihăilescu,

[14] Fragmente din acest capitol au fost publicate în Vonica Răduțiu (Stănescu), S. (2002). Suveranitate națională și integrare europeană: o perspectivă tripartită – stat-națiune, cooperare interstatală și suveranitate națională, în *Suveranitate națională și integrare europeană*, Editura Polirom, Iași:373 – 403.

2002:362). Înțelegând suveranitatea ca punct de pornire în relațiile internaționale și a societății deschise globale, Soroș nota faptul că „statele membre ale UE au mers destul de departe în cedarea suveranității lor. Viitorul UE ne va arăta și cât de departe se poate înainta pe acest drum" (Soroș, 2002:140).

În condițiile în care „spațiul configurativ al primei modernități a fost statul național", modernitățile actuale „inter-naționale" impun „recunoașterea și confruntarea alternativelor" (Vlăsceanu, 2010:21).

Contrar ideii de revitalizare a statului național ca posibilă reacție la disfuncționalitățile din UE, o posibilă „soluție alternativă este aceea a noului pluralism, care pleacă de la premisa «pluralismului necesar al valorilor» și la distanță de indiferentismul clasicului *laissez faire,* punând accent pe auto-organizarea comunităților și pe căutarea de înțelegeri democratice prin care se ameliorează continuu participarea acestora la decizii. Deși are în comun cu *consociaționalismul* («democrația consensuală») premisa diversității culturale, noul pluralism nu consideră că în relația dintre comunități este suficient să se înlocuiască *regula majorității cu acordul consensual,* căci astfel enclavizarea comunităților rămâne neatinsă" (Marga, 1998:115).

Atingerea unui nivel de înțelegere și percepție comună între statele membre și cele candidate implică îndeplinirea așa numitelor criterii de la Copenhaga. Totuși „ceea ce instituie consensul și îl face convingător nu este acordul, ci participarea celor care l-au realizat" (Moscovici, 1997:178).

Suveranitatea națională este un concept des vehiculat în scena politică din toate timpurile. „În cadrul comunismului global, Ceaușescu a aplicat conceptele de suveranitate națională și egalitate în relațiile dintre state și dintre partidele comuniste" (Tismăneanu, 2005:250).

Analizând politicile publice europene și procesul decizional, State consideră că la nivel comunitar „nu există pluralism decizional" (State, 2007:97). În relaționarea statelor naționale cu cele comunitare, „UE este doar o altă variabilă care modifică mediul în care se mișcă guvernele naționale și aparatele administrative aferente" (idem. p. 97).

În zilele noastre „puterile dominante ne primesc cu condiția să construim o societate ca a lor. Utopia începe în momentul în care se încearcă aplicarea grăbită la noi a unor legi care nu ni se potrivesc" (Stahl și Stahl, 2004:10-11).

IV.1.1. Statul națiune și suveranitatea națională

Statul corespunde unei etape finale de centralizare a structurilor politice și este clar diferit de noțiunea de centru politic, construcția sa fiind limitată la o singură țară. Statul dispune de atribute specifice funcționării sale: suveranitate, capacitatea de autodeterminare, unitatea de teritoriu, reprezentativitatea. Suveranitatea națională reprezintă independența unui stat față de celălalte state.

Definițiile statului includ relația politică prin intermediul căreia populația unui spațiu geografic dat este organizată. Statul reprezintă „o populație, un teritoriu și o putere autoritară efectivă constituită care se exercită în interiorul acelui teritoriu asupra acelei populații" (Rouvier, 1996:173). Statul este „forma de organizare politică a unei comunități umane, care, prin organismele sale specializate și prin forța legitim instituită, asigură difuzarea puterii la diferitele paliere ale societății civile, în scopul coordonării serviciilor publice, al asigurării ordinii și al dezvoltării comunității" (Măgureanu, 1997, p 179).

Statul, „cadrul esențial de exercitare a puterii politice" (Guilot, 1998 p. 49), dispune de o serie de caracteristici instituționale cum ar fi: fundamentul însuși al ordinii juridice, exercitarea unei puteri necondiționate asupra societății și derivat din aceasta, puterea statului este puterea supremă în sensul că „nici o altă putere nu îi este superioară și nu îi impune propria voință" (idem. pp. 25-26).

Statul poate fi analizat în tripla sa dimensiune: statul, comunitate a cetățenilor, statul administrativ și statul sistem politic. Definit drept comunitate a cetățenilor, statul dispune de elemente istorice și simbolice. În cazul statului francez, elementele istorice se bazează pe două tipuri de evenimente care au cimentat sentimentul de apartenență al francezilor: războaiele și faimoasa republică iacobină. Elementele simbolice care susțin apartenența cetățenilor la stat sunt condiționate „de integrarea în mediul cetățeanului a simbolurilor unității politice" (Rouvier, 1996:177). Acestea sunt: drapelul, imnul național, moneda, deviza „libertate, egalitate, fraternitate" și imaginea șefului statului.

Statul este responsabil pentru respectarea legii în teritoriul propriu, fiind chiar abilitat a folosi violența. Statul reglementează relațiile sociale între cetățenii unui stat dar și cu cetățenii altor state (Guilot 1998 p. 49). Alianțele militare între state și prezența misiunilor diplomatice pe teritoriul unui stat sunt căi prin care statul își construiește și manifestă cadrul juridic necesar protejării drepturilor propriilor cetățeni.

Principiile fundamentale ale statului modern sunt: principiul suveranității naționale, principiul guvernării reprezentative, principiul separării și echilibrul dintre puteri, principiul supremației constituționale sau legale, principiul consacrării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului (Măgureanu, 1997:185).

Sintagma „stat-națiune" include „statul" ca o reacție anti-feudală franceză, inspirată de cultura romană și „națiunea" într-o mișcare contractualistă favorizată de o infrastructură socială care niciodată nu a înfruntat integrarea. În formula etatistă se recunoaște o capacitate extraordinară de adaptare la istorie și societate. În societatea contemporană, logica statului se confruntă cu escaladarea revendicărilor naționale și difuziunea modelelor de autogestionare.

Formarea statului ca proces de dezvoltare a centrului politic național bazat pe resurse considerabile, capabile să controleze teritoriul și populația sa, trebuie privită paralel cu construcția națiunii ca „proces de standardizare culturală și omogenizare în cadrul granițelor naționale și diferențierea de restul lumii" (Olsen, 1996:256). Ambele procese au fost balansate de dezvoltarea instituțiilor capabile să ofere statului instrumentele necesare exercitării controlului asupra societății.

Ideea statului-națiune este „voința unei comunități, omogenă sau nu din punct de vedere etnic, de a alcătui un organism politic" (Boia, 1997:14). Reprezentarea prin intermediul statului-națiune se bucură de sprijinul populației care își vede astfel mai bine delegate interesele. Una din primele funcții ale statului națiune a fost „apărarea cetățenilor și a teritoriului său" (Milward, 1996 p. 150). Relația reciprocă dintre statul-națiune și cetățenii săi se bazează pe capacitatea statului de a asigura securitatea economică și personală a cetățenilor precum și apărarea frontierelor (idem. p. 156).

Statul-națiune își arogă proprietăți precum: suveranitate, naționalitate și identitate (Sava, 2000:90). Națiunea constituie un subiect abordat anterior.

Problematica suveranității naționale urmează să fie abordată în continuarea lucrării împreună cu analiza termenului de identitate națională în contextul statului-națiune.

Procesul identității include procesele complementare de separare „actorul social se diferențiază, tinde să devină autonom, să se afirme ca individualitate" și identificare "actorul tinde să se integreze într-un ansamblu mai vast (grup social, comunitate, clasă socială, națiune)" (Chelcea, 1998:11).

Coordonatele spațiului politic sunt: puterea, dimensiunea instrumentală; identitatea, dimensiunea expresivă și ordinea, dimensiunea regulatoare. „Cea mai importantă identitate dintre toate este însuși statul, deoarece el creează bazele pentru alte forme politice" (Gamble, 2001, p 9). Modalitatea de identificare cu statul se realizează prin intermediul cetățeniei și al reprezentativității intereselor cetățeanului de către stat. Punct focalizator al democrațiilor occidentale, alegerile electorale „concentrează preocuparea politică, accesul la putere dar și problema reproducerii sale, a proceselor sociologice și simbolice aferente" (Abeles, 1998, p. 8).

Formă distinctă de organizare politică, statul-națiune „consistă în coincidența spațio-temporală a trei proprietăți: un spațiu local (teritoriu) unic (și de obicei continuu), un set autonom de obiective funcționale (competențe) și un set distinct și împărtășit de simboluri (identitate)" (Schmitter, 1996:217). Europa se confruntă cu o remarcabilă și irevocabilă creștere a disocierii dintre aceste trei proprietăți (idem. p. 218), ceea ce ar putea constitui un argument favorabil disoluției statului-națiune modern.

Revenind la specificul statului națiune, acesta „este, probabil, cel mai bun exemplu al structurii de guvernare tradiționale unde normele și regulile sunt organizate ierarhic și consistent" (Wind 2001:193). Depășind acest concept, Europa viitoare ar putea fi diferită de sistemul politic bazat pe criteriul teritorial prin orientarea către un sistem politic în care autoritățile concurente ar coexista și chiar colabora.

Ideea de suveranitate națională include presupoziția unei „autorități finale și absolute în comunitatea politică" (Hinsley, 1986:1) și este strâns legată de natura, originea și istoria statului. „Exclusivitatea și supremația statului" (Aggestam, 1995:6) față de alți factori de decizie interni sau externi conturează suveranitatea națională.

Suveranitatea poate fi definită ca „puterea supremă asupra unui cor politic, libertatea față de controlul extern, dreptul de a discrimina în favoarea propriilor cetățeni" (Kohler-Koch, 1996:174).

Hinsley localizează suveranitatea în „corpul politic pe care comunitatea și statul îl compun împreună, comunitatea fiind privită ca sursă totală sau parțială a suveranității și statul ca unicul instrument care o exersează" (Hinsley 1986:222).

Manifestarea politică a suveranității naționale în context internațional democratic bazat pe cooperare este posibilă prin construirea unui cadru juridic favorabil. „Nu cunoaștem altă suveranitate, decât aceea garantată prin capacitatea de autoapărare, împletită cu un sistem de alianță bine gândit și clădit" (Țuțea, 1995:141). Paradoxal, condiționarea suveranității de semnarea unor tratate cu statele vecine sau influente la scară mondială a erodat tocmai manifestarea ei prin acceptarea clauzelor care i-au îngrădit treptat puterea absolută de decizie.

Statele hegemonice subordonează drepturile umane internaționale propriilor obiective și intereselor geo-politice. Suveranitatea națională absolută și consecința absenței instrumentelor de cooperare transnațională reprezintă impedimente în implementarea efectivă a drepturilor umane (de Sousa Santos, 1995).

Misiunea istorică a drepturilor umane de a fi „vocea suferinței umane" (Baxi, 1998:127) și universalitatea lor simbolizează "aspirația colectivității umane de a-și întări puterea, de a progresa o guvernare corectă și un stat mai etic" (idem. p. 151).

Perspectivele multi-culturale de definire a standardelor internaționale a drepturilor umane proiectează libertatea politică, stabilitatea și maturitatea socială la scara discursului transnațional. Respectarea diversității culturale implică legitimitatea și dialogul cultural al membrilor susținători ai drepturilor umane din țări cu diferite tradiții culturale (Abulahi, 1992:39).

Conceptul de suveranitate în antichitate s-a ciocnit de două obstacole. Primul a pornit de la faptul că Aristotel a utilizat termenul de „polis" care nu a diferențiat comunitatea și statul. Al doilea obstacol a derivat din caracteristicile diferite ale celor două concepte. Polis-ul în sensul de stat era republican, anti-monarhic, guvernat de liderii aristocați (Hinsley 1986, pp. 28-29). Extensie maximă a ideii grecești de „polis", prima formulare a

ideii de suveranitate provine din Roma antică. Sensul de suveranitate este mai mult preluat sub forma „imperium populi Romani"(Imperiul poporului roman) (idem. p. 37) și a fost mai mult concentrată pe stabilirea puterii absolute a împăratului și consolidarea despotismului guvernării sale, neincluzând protejarea drepturilor comunității. (idem. p. 126). Redescoperirea și dezvoltarea modernă a conceptului de suveranitate la sfârșitul secolului al XIV-lea a fost „un proces în care drepturile conducătorului, nu mai puțin decât cele ale comunității, s-au supus doctrinei suveranității statului însuși" (Hinsley 1986:126). Teza suveranității conducătorului regăsită la Thomas Hobbes în lucrarea „Leviatanul" (1651) a succedat teza suveranității poporului Jean-Jacques Rousseau „Contractul social" (1756) (idem. p. 153).

În 1576, în cartea sa „*Les six livres de la Republique*", Jean Bodin caracteriza suveranitatea națională, ca fiind: unică, perpetuă și inalienabilă. Caracterul inalienabil derivă din calitatea ei de principiu director emanat de voința generală sau națională și din incapacitatea de înstrăinare a unei persoane, familii, clase. Influența secolului al XIX-lea asupra conceptului de suveranitate s-a manifestat prin caracterul indestructibil, imprescriptibil, inalienabil și caracterizarea acesteia ca o „competența a competențelor, dreptul fiecărui stat de a-și fia propriile sale reguli și atribuții, fără nici un amestec din afară, atât pentru organizarea internă, cât și pentru conduita sa externă" (Măgureanu, 1997:185).

Problema suveranității naționale se impune a fi analizată în contextul general al relațiilor interstatale. Tratatul de la Westphalia, din 1648, a lansat teza recunoașterii legitime a fiecărui stat de către sistemul internațional de state. Pe baza acesteia, statul recunoscut își manifestă autoritatea asupra propriului teritoriu. Sistemul internațional de state a inclus inițial state multinaționale cum ar fi Regatul Unit al Marii Britanii. Modificările provocate de doctrina naționalistă au accentuat rolul națiunii în legitimitatea statelor-națiune. Statul rămâne însă prioritar noțiunii de națiune (Gamble, 2001, p 33). Suveranitatea socială reprezintă totodată un element esențial al statului național (Lotreanu, 1993:602).

Statul subsidiar și delegarea prerogativelor

UE este „o serie flexibilă, dezagregată de *pattern*-uri, acorduri și instituții care exprimă o identitate colectivă, încă pluralistă" (Aggesam, 1995). UE nu reprezintă un stat suveran, poate fi mai degrabă conceptualizat ca o uniune de state decât ca o organizație internațională. UE se bucură de personalitate juridică internațională având capacitatea de a participa în comunitatea legală internațională prin exercitarea drepturilor și datoriilor care îi sunt atribuite ei prin dreptul internațional.

UE reprezintă principalul bloc economic la nivel mondial. Cu numai 6% din populația lumii, reușește să realizeze mai mult de 20% din totalul producției economice.

Statele membre participă la activitatea UE prin delegarea propriilor membri în instituțiile europene. Acestea sunt „intercorelate și complementare: Parlamentul, garantul democrației UE; Consiliul, în care statele membre sunt reprezentate la nivel de miniștri sau, în cazul Consiliului European, la nivelul șefilor de state și de guverne; Comisia, cu rol de apărător al tratatelor, având puteri de inițiativă legislativă și executive; Curtea de Justiție, pentru problemele de drept; Curtea de Conturi, care controlează aspectul financiar al activității instituțiilor comunitare; organisme consultative, care exprimă interese economice, sociale și regionale" (***, 1999:3).

Alte instituții europene sunt: Comitetul Economic și Social, Comitetul Regiunilor, Banca Europeană de investiții, Avocatul Poporului și Banca Centrală Europeană. Înființată în Frankfurt începând cu data de 1 ianuarie 1999, odată cu lichidarea Institutului Monetar European, Banca Central Europeană împreună cu Băncile Centrale Naționale constituie Sistemul European de Bănci Centrale, sistem care răspunde de moneda unică Euro.

În scenariul unei UE cu 27 de state membre, România ar avea un număr fix de locuri în instituțiile UE. Românii ar urma să fie reprezentați de 33 de locuri în Parlamentul European, 14 locuri în Consiliul de miniștri și 15 locuri în Comitetul Economic și Social. Țara noastră s-ar plasa ca număr de locuri pe locul șapte după Germania (cel mai mare număr de locuri); Franța, Italia și Marea Britanie (număr egal de locuri), Spania și Polonia (număr egal

de locuri). Numărul de locuri este stabilit prin raportare directă la numărul total de locuitori ai statului respectiv (Mocanu și Voicu, 2001:45).

Măsurarea exercitării puterii este strâns legată de legitimitate și responsabilitate. Actual, responsabilitatea finală și legitimizarea procesului de integrare aparțin Consiliului European. Șefii statelor și guvernelor sunt responsabili în fața guvernelor naționale și a electorilor, dar colectiv, ei nu răspund nimănui. Problema inexistenței unei unități de guvernare cuantificabile ca deficit democratic în concepția federalistă, poate fi rezolvată doar prin intermediul unei „Constituții Europene, care să includă un guvern european și un parlament, creându-se «Statele Unite ale Europei»" (Aggesam 1995:25).

Pierderea suveranității naționale corespunde diminuării rolului statului națiune. „Epoca statului-națiune a luat sfârșit" (Gamble, 2001:32) este o idee din ce în ce mai des întâlnită astăzi. Subliniem totodată ideea conform căreia colaborările transnaționale nu conduc la pierderea identității naționale (Lepădatu, 1993:53).

Criza marilor instituții etatiste sugerează că monopolizarea puterii politice, necesară cândva, și-a pierdut o parte din rațiunea de a fi. Probabil mai grav, această rigiditate socială pe care statul o avea inițial pentru a funcționa în direcția luptei nu s-a terminat prin auto-distrugere? Răspunsul la o tradiție strămoșească de apărare a libertăților individuale și colective este regăsibil în elaborarea precoce a unei teorii a suveranității naționale. În revanșă, societățile etatiste ale Europei continentale dezbat deja de câteva decenii riscul destabilizării politice care a declanșat criza modelului etatist. Premiza de la care se pornește este aceea că statul este incontestabil un instrument al rațiunii politice (Bertrand și Birnbaum, 1982,).

Prin semnarea Tratatelor de la Paris, Roma și Maastricht „statele UE consimt să-și transfere o parte din atribuțiile suverane unor instituții independente, că reprezintă în același timp interesele naționale și pe cele comunitare" (***, 1999:3).

Un prim motiv al pierderii suveranității prin aderarea la structura existentă în cadrul UE a fost „problema Germaniei". Diviziunea de după cel de-al doilea război mondial și cererea americană ca cea mai gravă problemă de securitate la timpul acela să fie neutralizată și rezolvată în interiorul Europei de Vest au impus necesitatea integrării Germaniei de Vest într-un cadru politic vest european.

Tratatele de la Paris și Roma pot fi privite nu ca indicatori ai slăbirii treptate a statului națiune, ci mai degrabă ca indicatori ai reabsorbției postbelice. Confruntate cu dezastruoasele experiențe 1929-1932 și 1939-1944, majoritatea statelor europene și-au recunoscut eșecul în îndeplinirea așteptărilor cetățenilor. Aceasta a impus promovarea unor noi seturi de politici similare într-un cadru internațional. „Puternica similaritate între politicile naționale apărute în general în perioada de după 1945 în Europa de vest, a condus la ideea că integrarea reprezenta un obiectiv care putea fi ales cu speranțe rezonabile de înțelegere și succes. Alegerea dintre ordinea inerenta, interdependentă și noul concept de integrare a depins în primul rând de proximitatea oferită de acest concept de a avansa și întări politicile naționale particulare alese" (Milward, 1996 p. 156). Din acest punct de vedere, un al doilea motiv al acceptării pierderii suveranității a fost tocmai întărirea statului națiune prin oferirea unui substitut adecvat cadrului de inter-dependență. Mondializarea va spori căutarea identității, ceea ce ar duce la multiplicarea numărului de state națiune (Guillot, 1998:48).

Albrow consideră globalizarea, finalul statului-națiune și modernitatea ca fiind intercorelate. Din punctul lui de vedere, există cinci factori responsabili pentru fragmentarea puterii statului-națiune: organizația corporatistă, piața, știința, cultura și socialul - toate încadrate în noțiunea de modernitate. Aceasta derivă dintr-o combinație de concepte printre care: raționalitate, teritoriu, expansiune, inovație, științe aplicate, stat, cetățenie, organizație birocratică și capitalism; toate relaționate de-a lungul timpului. Ca aplicație științifică, Internetul creează noi relații între populații și stat în termeni de flexibilizare, comunicare și acces la informații din diferite domenii (Albrow, 1997). Printre factorii externi statului care erodează suveranitatea națională sunt și organizațiile transnaționale care funcționează respectând reglementările economice mondiale. Alți factori externi care pot consolida sau submina statul națiune european ca instituție sunt: interacțiunea dintre cultură națională, economie și comportament politic; precum și relațiile cu alte țări din Europa sau din alte continente.

O serie de factori pot acționa din interiorul statului: comunalismul și regionalismul. Comunalismul se bazează ideologic pe supoziția că un grup particular, identificabil prin religia sa, culoarea pielii sau limbă vrea să partajeze puterea în scopul monopolizării, situație întâlnită în special în țările foste colonii.

Regionalismul reprezintă un răspuns fondat pe argumente economice la efectele perverse ale centralizării excesive a tutelei statului: puternica pondere a ierarhiei, blocaje generate de statutul serviciului public și ritmul lent al gestiunii muncii cotidiene generat de respectarea rapoartelor și reglementărilor interne (Guillot, 1998:44-48). Extrapolând supranațional conceptul de regionalism, Bertrand și Smouts consideră că, în plan economic, piețele regionale redescoperă solidarități latente pierdute fiind soluția față de o piață internă limitată și „o formă de autonomie colectivă, un efort pentru o dezvoltare mai puțin dependentă de economia mondială" (Bertrand și Smouts, 1992:198).

Transferul de autoritate: principiul subsidiarității

Analizând politicile publice europene și procesul decizional, State consideră că la nivel comunitar „nu există pluralism decizional" (State, 2007:97). În relaționarea statelor naționale cu cele comunitare, „UE este doar o altă variabilă care modifică mediul în care se mișcă guvernele naționale și aparatele administrative aferente" (idem:97).

Luăm în considerare „structura generală a unei autorități: ea constă tocmai în aceea că subiectul renunță la o parte din libertatea sa de dragul unui obiectiv dorit" (Bochenski, 1992:108).

Statul național și-a transferat unele atribuții unor foruri supranaționale (Gamble, 2001:64). Integrarea europeană promovează centralizarea puterii instituțiilor UE și transferul gradual de autoritate la nivel european, considerat responsabil pentru erodarea suveranității. Suveranitatea statului, asociată tradițional cu exclusivitatea și supremația statului, reprezintă o realitate politică și un principiu fundamental în sistemul internațional al statelor. Instituțiile UE și capacitatea lor legală ridică problema distincției tradiționale între suveranitatea statelor și organizațiile internaționale.

Fenomen multidimensional, integrarea conotează aspecte interconectate dar distincte: integrarea economică, socială și politică. Integrarea europeană inegală nu se mulează pe conceptul de suveranitate națională.

Conform principiului subsidiarității, fiecare funcție este „exercitată la cel mai descentralizat nivel posibil" (Gamble, 2001:64).

Principiul subsidiarătății include problema autorității statului (și nu numai) în ideea că „nici o autoritate să nu își depășească sfera sa de competență" (Chantal, 1997). „În practică, este vorba de limitarea intervenției statului, pentru a preveni sufocarea inițiativei private și pentru a concentra eficiența sa acolo unde este mai multă nevoie, conform principiului subsidiarității" (Prodi, 2001:8).

La nivel european, se iau decizii privind statele membre iar statele membre la rândul lor dispun de libertatea de a adopta măsurile propuse de Uniune. în funcție de interesul sau voința națională manifestată prin referendum. Ca exemplu, Marea Britanie nu a semnat inițial Carta Comună a Drepturilor Sociale Fundamentale pentru Muncitori iar Danemarca, Suedia și Marea Britanie, în urma organizării de referendum național nu participă la UE Monetară, prin adoptarea monezii Euro.

Ceea ce interesează în subsidiaritate nu este legitimitatea puterii sau alcătuirea guvernării ci atribuțiile puterii (Chantal, 1997:10).

Adaptarea economiei de piață la noile cerințe impune limitarea intervenției statului în acord cu principiul subsidiarității și orientarea spre consolidarea legăturii cu cetățenii. Direcțiile prioritare ale ariei de intervenție a statului ar trebui îndreptate asupra „politicilor de promovare a resurselor umane și asupra politicilor sanitare și educaționale" și stimulării mai directe a „inițiativei private, printr-o cercetare și o dezvoltare mai accentuate, cu precădere în sfera noilor tehnologii electronice și ale comunicațiilor, precum și în sectorul tot mai strategic al serviciilor (...) și, în sfârșit, prin crearea unui cadru normativ și al pieței locurilor de muncă propice înmulțirii inițiativelor" (Prodi, 2001:8-9).

Paradoxul autorității în principiul subsidiarității derivă din caracterul supletiv (remediază insuficiențele societății, fără a îi lua locul ca acțiune) și subsidiar în sensul de ajutor pozitiv, dincolo de stricta supleantă. Autoritatea este secundă (dar nu dispensabilă), acționând simultan atât sub egida justiției distributive cât și a justiției sociale (Chantal, 1997:9).

IV.1.2. Independență și interdependență

Independența reprezintă perspectiva autonomiei statului în relație cu elementele dinamice ale societății internaționale și procesului de integrare

europeană. Creșterea interdependeței a generat restricționarea autorității statale. Avansul rapid în integrarea tehnologică, informațională, comunicațională, industrială și financiară. Dilema statelor europene o reprezintă asigurarea interdependenței concomitent cu securizarea autonomiei. Așa cum Rosenau nota în 1981, este interesant faptul că „statul națiune își menține independența și autoritatea chiar dacă atât cadrele interdependenței globale cât și entitățile supranaționale impun autoritate adiționată" (Lisbeth, 1995:7).

Analizăm în continuare opțiunea interguvernalistă versus supranaționalistă și federalismul.

Integrarea europeană se poate realiza prin mecanisme interguvernamentale sau supranaționale. Abordarea supranațională este în acord cu principiile federalismului și eficientizării UE în contextul general al creșterii interdependeței. Adepții opțiunii supranaționale se înscriu în sfera de idei a federalismului care consideră structura federală capabilă să rezolve creșterea interdependenței și transformarea UE într-un actor mult mai eficient. Perspectiva interguvernamentală propune ca soluție interdependenței o bază inter-statală având în considerare ajustarea continuă a statelor națiune, unele la celelalte, precum și la dezvoltările de la nivel global. Suveranitatea devine un element esențial în discursul vizând statutul guvernului, în timp ce susținătorii supranaționalismului adoptă un punct de vedere mai funcțional.

Principiile abordării instituționale interguvernamentale sunt: interguvernalismul, stabilirea celei mai mici categorii de interes comun (importanța stabilirii lui în sfera reformelor suveranității) și limitări stricte ale viitoarelor transfere de suveranitate. Promovarea principiului unanimității în locul majorității oferă un cadru favorabil respectării drepturilor minorităților. Postulatul principal al abordării interguvernalismului este bazat pe succesul guvernelor naționale în promovarea politicilor naționale și articularea lor în cea a UE.

Integrarea supranațională consideră suveranitatea un anacronism într-o lume interdependentă, deoarece ea nu mai corespunde capacității de a exercita control absolut și efectiv asupra libertății de a alege. Votul majoritar în instituții internaționale declină calitatea politică în locul puterii și a dreptului politic. Federalismul reprezintă strategia legal politică de promovare a integrării prin evoluția către noi structuri supranaționale, care

limitează puterea statelor membre. Strategia se realizează mai degrabă prin distribuția puterilor și responsabilităților la diferite nivele politice pentru a asigura unitatea și diversitatea decât prin centralizarea puterii (Lisbeth, 1995:10).

Expresie a aplicării principiului subsidiarității, federalismul presupune interacțiunea organică dintre statul central și diferite instanțe inferioare apte practic să exercite funcții politice majore. Competențele transmise diferitelor grupuri sociale intermediare se bazează pe delegarea atributelor statului, mai puțin a celui de suveranitate (Chantal, 1997:312).

Delegarea competențelor se realizează pe baza certificării faptului că instanțele sunt „capabile să exercite aceste funcțiuni în mod valabil, la fel ca și statul suveran însuși și, în consecință, dată fiind mai marea lor proximitate în raport cu masa cetățenilor, ele o vor exercita cu mai multă precizie, eficacitate și justiție" (idem. p. 312). Delegarea puterilor ridică problema împărțirii competențelor sub imperiul libertății de acțiune și proximității.

Federalismul este bazat pe „acceptarea societății plurale dar într-un sens mai profund decât cel înțeles de democrație: nu numai diversitatea opiniilor ci și diversitatea capacităților de acțiune și de performanțe în același timp individuale și sociale" (idem. p. 318). În ciuda similarităților evidente, federalizarea nu trebuie confundată cu descentralizarea. Transferul puterilor dinspre un stat cu vocație iacobină către grupuri specifice ale societății, creează descentralizare. „Caracteristica federației constă în aceea că aceste competențe ale grupurilor sunt, în general, prealabile, deci, garantate printr-un contract, în momentul creării unui stat central și nu acordate - cu ceea ce presupune precaritate - de către un stat central care renunță la ele, precum în descentralizare" (Chantal, 1997:313).

Viitorul statului națiune

Direcțiile viitoare ale statului-națiune depind de evoluția calității sale de suveranitate națională. Există riscuri majore în cazul ignorării totale a suveranității naționale și nerespectării de noi paradigme. „Crearea unui superstat, având putere asupra statelor naționale, nu este posibilă (…) rațiunea sănătoasă și experiența ne arată că orice limitare a suveranității este

sterilizantă, popoarele considerând suveranitatea lor condiția esențială a desfășurării istorice creatoare" (Țuțea, 1995, p. 141).

Pentru examinarea formei de guvernare care va înlocui statul-națiune, Schmitter propune analiza a două presupoziții. Prima, „legea conservării energiei politice" postulează „nimic nu dispare vreodată în viața politică înainte ca ceea ce îl va înlocui să nu fie deja descoperit și să funcționeze efectiv". Cea de a doua, supranumită „legea reîntoarcerii creșterii politice la scala", precizează că „dacă un set de practici sau instituții este îndepărtat sau eșuează, trebuie înlocuit de un alt set care să fie mai eficient și efectiv, și pentru a îndeplini aceasta, setul precedent trebuie înlocuit prin practici sau instituții care operează pe o scală largă de producție, distribuție sau autoritate" (Schmitter, 1996:214). Cele patru modele ideale pe care le analizează Schmitter pornesc de la intersectarea intereselor teritoriale exclusiv reprezentate prin intermediul guvernelor naționale ale statelor membre și dezvoltarea reprezentărilor funcționale prin asociații de interes trans-național la nivel european (idem. p. 223). Acestor dimensiuni li se adaugă cea de identitate, respectiv acceptarea de către membri a unei identități și comunități de încredere.

Confederația sau organizația inter-guvernamentală ar proteja autonomia suverană a statelor membre, în timp ce statul federație sau statul supranațional ar prelua sarcinile realizate anterior de către statele membre, acestea la rândul lor transferându-și suveranitatea acestei forme de autoritate instituțională.

Modalitate de organizare a acțiunii colective, consorțiul este mai mult apanajul firmelor autorizate decât a politicilor. Acordul de cooperare între autorități naționale clar delimitate ca identitate și număr, vizează realizarea unor obiective variabile, dispersate și suprapuse. Autoritățile acceptă „menținerea identităților teritoriale respective, formează un bloc spațial relativ continuu și acceptă poziții în cadrul unei ierarhii comune de autoritate, dar unesc capacitățile lor de a se comporta autonom în domenii în care nu mai pot controla propriul nivel de agregare" (idem. p. 225). Exemplele de cooperare de acest gen ar fi cele între SUA și Canada sau între Suedia și Norvegia.

Variabilitatea constituenților funcționali și teritoriali în cadrul condominiului, va determina ca ceea ce sistemul de stat a fixat într-o

coincidentă interrelație să fie împărțit și permis în modalități variate imprevizibile, ceea ce ar putea conduce la situații competitive chiar conflictuale, ineficiente în raport cu ceea ce delimitările clare de competență și ierarhie care se presupune că ar caracteriza statele națiune.

Tabel 5. Elemente teritoriale și funcționale în formarea politicilor

	Constituenți teritoriali	
Constituenți funcționali	Variabil Tangențial Egalitar Diferențiat Reversibil	Fix Continuu Ierarhic Identic Ireversibil
Variabil Dispersat Împărtășit Suprapus	Condominiu	Consorțiu
Fix Cumulativ Separat Coincident	Confederație	Stat/Federație

Sursa: Schmitter:C. (1996). If the Nation-State were to Wither Away in Europe, What Might Replace It? în Gustavsson, S. și Lewin, L. (coordonatori), *The future of the nation-state-essays on cultural pluralism and political integration.* Graphic Systems, Angarad:222

Fiecare din cele patru modele prezentate sunt dependente de intervenția a cel puțin patru condiții:

- „dificultățile responsabilității UE dictate de puternica încredere atribuită procedurii de implementare a politicii indirecte de către statele membre și unitățile locale;
- creșterea scepticismului în discursul public și politicianizarea fără precedent de după ratificarea Tratatului de la Maastricht;
- extinderea UE și încorporarea unor noi membri din spațiul post comunist est european sau ex-sovietic ar putea conduce la tensionarea acordurilor actuale;
- atenția sporită acordată insecurității externe și amenințărilor străine ar putea forța revizuiri dramatice ale capacității europene de a rezolva probleme de acest gen" (Schmitter, 1996:225-227).

Stabilirea unei federații europene între statele suverane este o sarcină dificilă din cauza contradicției dintre profunzimea integrării și raționalitatea statului-națiune. „Pentru emergența unei veritabile politici externe comune, statele membre ale UE trebuie să fie capabile să avanseze, printr-un stadiu <<pozitiv>> al integrării, promovarea unei identități europene coezive de interes urmată de schimbări instituționale fundamentale" (Aggestam, 1995:24).

Impactul europenizării asupra statului națiune va fi dependent de configurația agendei politice în direcția dezvoltării instituțiilor sub atributele regularizării, relocării, reinterpretării și reorganizării. Regularizarea presupune luarea în considerare a actorilor (împreună cu interesele, valorile, credințele și resursele lor) ca fiind dați și crearea unor reguli de competiție corectă.

Redistribuția presupune distribuția resurselor în vederea asigurării diversității și abilității de a face față presiunii concurențiale. Reinterpretarea și reeducarea se referă la guvernarea prin formarea oamenilor și (re)construirea culturii. Reorganizarea implică guvernarea prin dezvoltarea organizației politice care să faciliteze transformarea și comportamentul europenilor individuali ca cetățeni democrați (Olsen, 1996:266).

Scenariul discontinuității istorice în organizarea politică a Europei susține transferul instituțional de la nivelul statului națiune la nivelul european, regional și local pe baza presupoziției că statul-națiune nu mai este funcțional.

Interpretarea funcțională consideră viitoarea ordine politică a Europei rezidând din compararea eficienței structurilor la nivel global, european, național, regional și local, acestea fiind capabile să rezolve problemele insolvabile la nivelul statului națiune sau chiar sub-național. Aceasta nu ar afecta statul-națiune. Se subestimează însă importanța identităților culturale, forța naționalismului de a mobiliza acțiunea politică. Olsen propune un scenariu alternativ al „continuității istorice, cu schimbări modeste în rolul statului-națiune ca formă politică de organizare în Europa. (...) În comparație cu perioadele anterioare, statele-națiune au dezvoltat modalități de absorbție a șocurilor politice" (Olsen, 1996:270).

Europenizarea statului-națiune reprezintă diviziunea și transferul sarcinilor, puterilor, atenției, loialității și responsabilității între nivelele de

guvernare. Guillot trece în revistă argumentele franceze pro și contra extinderii puterii UE pe trei dimensiuni: politică, economică și socială.

Tabel 6. Argumente pro și contra extinderii puterii Uniunii Europene din perspectivă franceză

Argumente	Pro	Contra
Politice	1 Construirea unei Europe solidare ar fi un factor de menținere a păcii. 2 Constituirea unei super-puteri capabile să facă față celei a Statelor Unite ale Americii și Japoniei.	1 Pierderea suveranității naționale. 2 Regresul identității naționale (moneda, limba). 3 Riscul ineficientei (putere prea îndepărtată) și deriva tehnocratică.
Economice	1 Punerea în joc a diviziunii europene a muncii: cele mai mici prețuri de cost a celei mai mari cantități în întreprinderile cele mai specializate. 2 Construirea politicilor comune (de genul politicii agricole) sau de întreprinderi comune. 3 Sprijinul dezvoltării regiunilor Europei, celor mai defavorizate (departamente franceze de peste ocean) precum și a țărilor asociate din lumea a treia. 4 Extinderea piețelor, oportunități mult mai importante, economii cu posibilități crescânde de expansiune, așadar forță de muncă și profit.	1 Politica monetară și economică în parte decise în afara țărilor 2 Concurența crescândă a firmelor străine de unde dificultățile pentru activitățile de producție tradițională: șomaj, precaritate…
Sociale	1 Creșterea generală a standardului de viață.	1 Excluziunea și agravarea inegalităților și rupturii sociale. 2 Facilitarea pătrunderii străinilor pe teritoriul național. 3 Riscul alinierii protecției sociale franceze la cea a unor țări mai puțin dezvoltate.

Sursa: Guillot:(1998). *Introduction à la sociologie politique*, Arman Colin, Paris:45

Constituționalizarea graduală a tratatului european originar definește raționalitatea procesului de integrare europeană. „Fundamental, Curtea

Europeană de Justiție a compromis practicile legale naționale prin subjugarea înaltelor curți naționale și a legislațiilor ordinii legale autonome a Comunității, în această manieră a modificat unul dintre unul dintre cele mai importante principii ale modernității: principiul suveranității parlamentare, sau, în altă ordine de idei, dreptul parlamentului de a se sustrage obligațiilor internaționale prin anularea lor în ordinea legală națională" (Wind, 2001:189).

Există o largă acceptare de către guvernele statelor membre a ideii că nu toate statele implicate trebuie să urmeze aceleași reguli sau să aibă aceeași viteză sau aceeași direcție în viitor. Cadrul legal al acestei idei a fost oferit prin intermediul tratatului de la Amsterdam prin care s-a lansat ideea unei evoluții paralele și independente între statele membre în direcția avansării integrării. În aceeași direcție s-a înscris și Tratatul de la Nisa din anul 2000. Nesincronizarea temporală este, în principal, cerută de adoptarea diferită a acquis-ului comunitar. Flexibilizarea ca posibilă cale comună a statelor membre în varianta extinsă se bazează pe așteptarea conform căreia „centrul Europei va ghida drumul iar periferia o va urma gradual dar inevitabil" (idem:192).

Proiectarea UE drept actor colectiv internațional se ciocnește de două obstacole. Primul este legat de faptul că, deși există cincisprezece state membre care își reprezintă individual și legitim cetățenii, nu există o singură organizație internațională care să poată reprezenta toți oamenii din cadrul UE.

Cea de a doua problemă pornește de la faptul că UE nu dispune de un sistem propriu de apărare. Unele state membre aparțin organizației NATO și toate au o forță militară proprie, organizată și echipată. „Oricum, o formă identitară de apărare europeană se va dezvolta probabil prin creșterea cooperării armate care are loc între statele membre ale UE, dificil de concurat cu NATO, dar mai degrabă într-o relație de asociere. Crearea unei organizații europene de apărare complet separată ar afecta serios relațiile dintre SUA și NATO" (Aggestam, 1995, p 23).

Eficacitatea, principiul subsidiarității, legitimitatea, scopul și limitele procesului de integrare captează atenția ridicând problema extinderii UE în condițiile menținerii avantajelor pe care le-a adus deja procesul integrării.

Eforturile curente orientate spre crearea unei ordini supra-statale declanșează tensiuni între dorința oamenilor de a-și exprima caracterul național și necesitatea de a ține în frâu antagonismele internaționale printr-un sistem de cooperare care parțial deprivează națiunile de independență și suveranitate. Care este locul etnicității în Europa contemporană? Apartenența la UE creează suportul emergenței conceptului de cetățenie europeană?

Lansarea conceptului de cetățenie europeană în cadrul tratatului de la Maastricht și continuarea în tratatul de la Amsterdam, a raportat cetățenia europeană la cea națională prin introducerea unei serii de drepturi civile și politice legate de drepturi fundamentale, drepturile libertății de mișcare în UE și drepturi ale cetățeniei europene. Obiectiv declarat al UE, cetățenia europeană nu înlocuiește cetățenia națională dar o completează, conferind un număr de drepturi civile și politice cetățenilor europeni.

Predicția dispariției progresive a identităților etnice și „sub-naționale" corespunde tentației oamenilor de a transfera loialitatea manifestată față de comunitatea etnică restrânsă unei societăți mai puternice (Stavenhagen, 1996). Aceasta ar putea explica posibilul suport pe care populația îl va acorda identității europene. În această direcție de idei, identitatea etnică nu mai este considerată ca eternă, ci mai degrabă construită, inventată sub anumite circumstanțe particulare. „Construcția identității europene presupune o nouă politică a memoriei: celebrarea cu precădere a acelor evenimente ale trecutului care au apropiat între ele statele națiune, nu care le-au dezbinat sau care le-au contrapus în războaie nimicitoare" (Chelcea, 1998:19).

Influența calității de cetățean al UE asupra moștenirii culturale naționale și a celorlalte elemente constituente ale identității naționale se realizează parțial și gradual, chiar dacă are la dispoziție mecanisme specifice globalizării.

IV.2. Aderarea la Uniunea Europeană[15]

Un element util pentru înțelegerea actualelor direcții îl reprezintă analiza instituțiilor europene „ca mecanisme efective de aplicare și monitorizare a deciziilor privind integrarea europeană" (Mihăilescu, 2002:352).

Analiza acestui subcapitol se bazează pe distincția propusă de Mihăilescu între cele două categorii de instituții europene: „cele care rezultă din reuniunea reprezentanților țărilor membre și birocrațiile permanente" (idem. p. 352). Primele oferă cadrul propice pentru a da glas intereselor naționale dar în vederea armonizării și atingerii unui punct comun agreat de statele membre. „Deși obiectivul principal este integrarea europeană, membrii acestor instituții acționează mai curând ca actori naționali decât ca actori europeni" (Idem:352). Birocrațiile europene la rândul lor sunt mai degrabă transnaționale și pot deveni victimele unor fenomene specifice de patologie instituțională dintre care „pericolul principal (...) este dezvoltarea unor structuri instituționale a-naționale și, în cele din urmă, a-europene, care își fac din propria perpetuare rațiunea de a fi" (idem:352).

Eforturile comunitare comune pe plan social ne fac să „asistăm astăzi la încercarea unei organizații, UE, de a construi o bază socială pentru o Europă unită" (Pescaru, 2002:214), adresată preponderent consumatorului, omului economic european.

Competențele UE în domeniul social se află încă la început și acoperă prioritar ocuparea forței de muncă, discriminarea, egalitatea între bărbați și femei, sănătatea publică și politica socială (Saari și Kvist, 2007:4-5).

Asistăm recent la o relansare a dezbaterii privind relația dintre elementele de politică socială de la nivel național și reglementările adoptate la nivel european. Dezbaterile europene asupra domeniului social au condus la agrearea unor domenii comune de interes și a mecanismului de

[15] Fragmente din acest capitol au fost publicate în Maria Stănescu, S. (2005). Romanian welfare state model between survival, reform and European Union enlargement în Voicu, B. și Rusu, H. *European integration from East to East: civil society and ethnic minorities in a changing world*, Editura Psihomedia, Sibiu:209 – 217; în Stănescu, S. (2006). *Impactul adoptării acquis-ului comunitar în domeniul social de către România* în anuarul universității Petre Andrei din Iași,Tomul I și în Stănescu, S. (2006). *Social policy reform in post-communist Romania facing EU changes*, în Central European University Political Science Journal, nr. 4 / 10.2006.

coordonare a direcțiilor comune decât la elaborarea unor seturi de recomandări de politică socială.

IV.2.1. Extinderea Uniunii Europene: perspectiva statelor membre

Sfârșitul războiului rece, colapsul blocului sovietic și eșecul modelului comunist au avut un puternic impact în orientarea opțiunii politice a țărilor din spațiul Europei de Est spre UE. Parafrazând aforismul lui Wittgenstein, potrivit căruia „nu se poate juca un joc lingvistic de unul singur" (Vattimo, 1995, p 24), România nu poate să fie ancorată în realitatea politică și economică internațională fără relaționarea cu UE.

Există două tipuri de integrare: integrarea axată pe statele-națiuni (specifică Comunității Europene, promovând o concepție comunitară, federalistă) și integrarea bazată pe entități nonstatale, de tipul NATO, regiuni economice care susțin regionalizarea. Ciocnirea celor două concepții în cadrul acelorași întrevederi, generează tensiuni și un efect invers „paradoxul integrării europene". „Datorită bifurcației sistemului integrator, integrarea europeană generează insecuritate și dezintegrare" (Iulian, 1997:133).

Acest context internațional bifurcat va contrapune „diferența dintre o Europă supranațională de entități subnaționale și una comunitară de state națiuni" (Rădoi, 1998:250).

Din punct de vedere administrativ, descentralizarea UE reprezintă un efect al politicii regionale de dezvoltare (Mitroi, 2006:117). Abordarea rolului pe care cultura îl joacă în proiectele de dezvoltare conduce la identificarea contradicției dintre „una dintre axiomele cercetării antropologice – neintervenția în comunitățile studiate" și „practica proiectelor de dezvoltare, și anume, integrarea comunităților locale în structuri politice (statul-națiune) și economice naționale și internaționale (piețe). O soluție intermediară este rolul de *broker* în numele comunității locale și lumea industriei de dezvoltare sau a birocrațiilor statului" (Chelcea, 2006:131).

Procesele integrării si dezintegrării în Europa s-au realizat la nivele variate: național, supranațional și subnațional. Morfologia societăților europene a fost caracterizată de „tensiunea continuă între forțele integrării

(promovarea unei mai mari armonii, cooperări, coeziuni, prosperități, complementarități, interdependență și diviziunea muncii) și forțele dezintegrării (menținerea dezacordului interstatal și intern, războiul, solicitarea protecției din partea țărilor vecine, conflictele etnice și partizane)" (Bideleux și Taylor, 1996, p 5).

Integrarea europeană de după 1945 și poate chiar mai devreme nu s-a bazat exclusiv pe considerente de natură economică lăsând la o parte interesele economice naționale ale statelor-națiune. Motivarea s-a bazat deseori pe crearea unor concerne de securitate în fața unei posibile amenințări externe comune.

Sistemul de cooperare europeană pus la punct în anii 1950 întărește statele membre sau diminuează statul națiune ca instituție? Să trecem în revistă trei răspunsuri posibile.

Succesul statelor membre de a menține încrederea majorității populației s-a realizat prin construcția statelor bunăstării bazate pe sufragiu universal, presupunând integrarea politică în vederea asigurării păcii, ocupării forței de muncă și stabilității prețurilor. Piața supranațională a condus la cooperare interstatală și consolidarea democrațiilor participante. În acest context, există evidențe care să demonstreze subminarea pe termen lung a încrederii populației în guvernele vest europene? (Milward, 1996).

Alți autori consideră că procesul integrării în spațiul comunitar mai degrabă a „slăbit" statele participante. Noua formă de combinare a teritoriilor, funcțiilor și identității a diminuat reprezentanții democrației în țările membre fără a introduce un corespondent responsabil la nivel european.

Statul vest european nu a fost niciodată organizat în concordanță cu principiul conducerii prin ordine transmise unei birocrații loiale. „Guvernarea fără guvern" reprezintă un nou mod de guvernare în care conceptele de loialitate națională și reprezentare democratică își pierd semnificația inițială (Kohler-Koch, 1996,).

În aceeași direcție de opinie, a diminuării importanței reprezentării democratice și a parlamentarismului, se pune problema apariției noilor forme de stabilizare a teritoriilor, funcțiilor și identității. Schmitter supune analizei patru combinații posibile pe două dimensiuni: teritorii fixe sau diferențiate și funcții fixe sau diferențiate. „Sistemul european al statelor

națiune de azi nu va fi succedat de un stat complet federal, sau de o confederație parțială sau de un consorțium pentru funcții fixe, parțiale ci mai degrabă de un condominiu (...) în care competențele UE exercitate atât asupra teritoriilor cât și asupra funcțiilor vor varia" (Schmitter, 1996).

Un al treilea răspuns posibil evită dihotomia propusă anterior asupra statelor membre. Europenizarea presupune combinarea simultană a variabilelor dependente și independente la nivel european, național și regional. Toate trei sunt caracterizate de o pierdere în configurația teritorială, a funcției și a identității ceea ce impune cercetării emergența elementelor de întărire dar și de diminuare a rolului statelor națiune. Eforturile științifice ar trebui îndreptate spre nuanțarea deopotrivă a elementelor pro și contra consolidării statelor membre (Olssen, 1996).

În context internațional europenizarea și globalizarea reprezintă două fenomene complementare care se întrepătrund (Castell, 2000:348; Cace, 2004b:61). Procesul de negociere dintre UE și o țară candidată implică trei elemente esențiale din partea țării candidate: în primul rând îndeplinirea așa numitelor „criterii de la Copenhaga" (stabilite în cadrul Consiliului European din iunie 1993), adoptarea acquis-ului comunitar și, nu în ultimul rând, țara respectivă trebuie să fie europeană prin apartenență geografică, economică și culturală. Așadar, în conformitate cu „criteriilor de la Copenhaga", un stat care urmează să devină membru trebuie să dea dovada că poate asigura următoarele condiții:

- stabilitatea instituțiilor care garantează democrația, statul de drept, drepturile omului, respectul față de minorități și protecția acestora,
- existența unei economii de piață funcțională, precum și a capacității de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței din cadrul UE,
- capacitatea de a-și asuma obligațiile dictate de parteneriat, de calitatea de membru UE incluzând aderența la țintele unificării politice, economice și monetare. (***, 1993:15-17).

Ca o consecință directă a îndeplinirii criteriilor de la Copenhaga, statul candidat aderă la scopurile politice, economice și monetare ale UE. Continuând direcțiile inițiate la Copenhaga, Consiliul European de la Madrid (1995) a adăugat printre atribuțiile de stat membru și reforma structurilor administrative. Nu trebuie uitat faptul că acest Consiliu a

reprezentat un pas important în procesul de pregătire a extinderii UE deoarece a fost solicitată analiza viitorul cadru financiar în perspectiva extinderii și evaluarea impactului asupra politicilor UE (Tudorancea, 2002:13-14).

Cel de al doilea element, *acquis-ul comunitar* este considerat frecvent ca fiind sinonim cu legislația comună la nivelul UE. Acquis-ul include „legislația UE, conținută în Tratatele UE și în legislația secundară adoptată de către instituțiile UE, în jurisprudența Curții de Justiție a Comunității Europene, în declarațiile și rezoluțiile adoptate în cadrul UE, în actele adoptate în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comună (PESC) și a Justiției și Afacerilor Interne (JAI), în acordurile internaționale la care CE este parte, precum și cele încheiate între statele membre ale UE cu referire la activitatea acesteia" (***, (s.a.)b:6).

După căderea cortinei comuniste, elaborarea politicilor sociale în Europa centrală și de est a fost influențată de numeroși actori și finanțatori internaționali (Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, UE, OECD). În contextul intrării relativ târziu în scenă a instituțiilor europene, ideea modelului social european nu a „prins" în zonă (Saari și Kvist, 2007:18-19).

În contextul europenizării intense a politicilor sociale în ultimii ani, design-ul politicilor naționale rămâne o responsabilitate națională (Kvist și Saari, 2007:247).

În procesul complex al consolidării construcției europene pot fi identificați o serie de factori care susțin demersul integrării și unii care se manifestă contrar. În prima categorie putem include: cultura comună iudeo-greco-romană, existența unei piețe continentale, moneda unică, dreptul european, instituțiile europene, mobilitatea educațională și profesională, mijloacele de comunicare în masă și religia. La polul opus, posibilele obstacole în procesul integrării europene cu rădăcini adânci în trecut pot fi considerate: diferențierile în nivelul de dezvoltare economică, problemele nerezolvate în trecut, stereotipuri etnice și culturale, marea diversitate lingvistică a Europei, religia, invazia minorităților și costurile integrării suportate de viitoarele țări membre (Mihăilescu, 2002:351 -359).

Suportul financiar pus la dispoziția statelor candidate la UE de către statele membre a reprezentat un impuls necesar și un sprijin în atingerea punctelor înscrise pe agendele de negociere. Fondurile structurale și-au adus o contribuție substanțială la dezvoltarea regiunilor (Mitroi, 2006:117).

Analizele procesului de negociere subliniază emblematica sintagmă a „compromisului danez". Cele două părți implicate în dialog sunt de comun acord interesate să găsească numitorul comun înțelegând pe deplin faptul că efortul conjugat în acest sens ar reprezenta o eficientizare a resurselor implicate de ambele părți dar și un prim pas împreună. Spre deosebire de acest exercițiu cultivat de-a lungul anilor și încetățenit în cultura daneză, procesul de negociere dintre UE și statele candidate implică mai degrabă o atitudine care oscilează între supunere tacită și eforturi de a se alinia unor standarde impuse.

Analiza psiho-socială a consensului îl plasează între „cele trei instanțe în măsură să tranșeze dezacordurile, să pună capăt disensiunilor dintre noi, printr-o alegere la care să putem adera cu toții": tradiția, știința și consensul (Moscovici, 1997:177).

Analiza schimbărilor din *aquis*-ul comunitar

Constant preocupate de perfecționarea întregului proces de negociere, statele membre au adoptat modificări constante în ceea ce privește aquis-ul comunitar. Astfel, dacă la momentul aderării țării noastre la UE, aquis-ul comunitar era împărțit în 31 de capitole corespunzătoare principalelor direcții de interes comun a statelor membre, aquis-ul comunitar negociat în acest moment cuprinde 35 de capitole.

Prezentăm în continuare principalele diferențe dintre ceea ce am denumit aquis-ul comunitar a valului al celui de al cincilea val de extindere și al valului al șaselea. Am denumit generic „valul cinci" forma acquis-ului comunitar aflat în vigoare la momentul la care țara noastră a început negocierile de aderare. Acest acquis a fost aplicat tuturor țărilor candidate din așa numitul „val cinci" realizat practic într-o formulă cu doua etape: 10 țări au aderat în 2004 și două țări (Bulgaria și România) au finalizat acest proces în 2007. Am denumit generic „valul șase" acquis-ului comunitar negociată sau pe punctul de a fi negociată cu țările (potențial) candidate. Mai multe detalii în Anexa 2 Evoluția procesului de aderare a țărilor candidate și Anexa 3 Privire de ansamblu privind valurile de aderare la UE.

Atragem totuși atenția asupra a două limitări de cercetare. Prima se referă la faptul că dacă în cazul celor 12 țări care au aderat în 2004

respectiv în 2007 putem folosi termenul general de „valul al cincilea", nu putem spune același lucru despre „valul șase". Deși la ora actuală aceste țări sunt în negocieri conform acquis-ului comunitar cu 35 de capitole, situația se poate schimba atât pentru cele actual candidate cât și pentru cele viitoare candidate. Aceste negocieri mai lente sau mai rapide pot determina neîncadrarea lor în categoria de țări din „valul șase". De exemplu viitoarea includere ca stat membru a Turciei sau a Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei depind de efortul național pentru respectarea drepturilor omului în linie cu criteriile de la Copenhaga. Cea de a doua limitare este dictată de momentele diferite ale începerii proceselor de negociere. Dacă în cazul Turciei unele capitole de negociere au fost încheiate în concordanță cu aquis-ul comunitar de la acea vreme, negocierile de aderare cu Macedonia sau cu Republica Moldova (în cazul în care își manifestă interesul) vor adopta aquis-ul cel puțin în formula actuală cu 35 de capitole. În concordanță cu forma actuală a acquis-ului comunitar este foarte posibil ca negocierea privind respectarea drepturilor omului să se realizeze în concordanță cu forma actuală a capitolului 23 Drepturi juridice și fundamentale. Deocamdată, singura țară care va face parte din „valul șase" de extindere este Croația. Negocierile au fost încheiate la sfârșitul lunii iunie 2011 și data de aderare este stabilită pentru 1 iulie 2013. Mai multe detalii în tabelul privind aderarea țărilor candidate la UE.

Revenind la abordarea comparativă a aquis-ului comunitar pentru „valul cinci" și „valul șase", am realizat o analiză de conținut utilizând ca unitate de analiză denumirea capitolelor de negociere. Din perspectiva acquis-ului din „valul cinci", forma actualizată a aquis-ului a preluat peste 60% dintre capitole și a modificat peste o treime din acestea. S-a renunțat formal la un singur capitol de negociere (capitolul 20 Cultura și politica în domeniul audiovizualului) dar conținutul acestuia a fost preluat de alte capitole. Din perspectiva aquis-ului din „valul șase", ușor peste jumătate sunt capitole identice cu cele din „valul cinci", sub o treime sunt capitole ușor modificate și 17% sunt capitole noi.

Printre capitolele nemodificate menționăm capitolul referitor la „politica socială și ocuparea forței de muncă". La o analiză detaliată a capitolelor păstrate identic în „valul șase" constatăm o relansare a interesului statelor membre pentru protejarea uniunii economice în contextul promovării grijii

față de oameni, în special din punct de vedere al calității de participant activ la piața muncii și de consumator al bunurilor produse.

Analiza capitolelor modificate conduce la concluzia unei reconsiderări a acestora din prisma unei abordări adaptate atât nevoilor identificate în rândul populației cât și evoluțiilor tehnologice și de pe piețele internaționale.

Capitolele modificate reprezintă totodată un indicator al preocupării comune statelor membre de a-și perfecționa continuu dialogul cu țările candidate. Mai multe detalii în Anexa 2 Evoluția procesului de aderare a țărilor candidate și în Anexa 4 Comparație între aquis-ul comunitar al „valului cinci" de extindere și aquis-ul comunitar al „valului șase" de extindere.

IV.2.2. Aderarea la Uniunea Europeană: perspectiva ţărilor candidate

De-a lungul timpului, arhitectura geografică a UE s-a modificat în funcție de noile state incluse în valurile de aderare: în anul 1973 Danemarca, Irlanda și Regatul Unit; în anul 1981 Grecia; în anul 1986 Spania și Portugalia și în anul 1995 Austria, Finlanda și Suedia. Intrarea în vigoare a Actului Unic European în anul 1987 a adăugat cooperării politice pe cea economică.

Recenta mărire a UE la 1 iulie 2013 a adus în familia statelor membre a 28 țară: Croația. Extindere UE cu zece state membre la data de 1 mai 2004 a reprezentat primul pas al valului cinci de aderare, proces complex încheiat odată cu aderarea Bulgariei și a României, la 1 ianuarie 2007. Țările care au aderat în 2004 au fost Cipru, Republica Cehă, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Slovacia, Slovenia și Ungaria. Procesul în două etape a fost cea mai amplă extindere a UE atât din punct de vedere al numărului țărilor implicate cât și din cel al complexității resurselor și competențelor puse în joc și a efectelor conjugate la nivel național și comunitar. Procesul de negociere cu țările candidate a fost deschis oficial în anul 2000 în două etape succesive, fiecare cuprinzând câte șase state candidate. Datorită concluziilor rapoartelor naționale de monitorizare, statele membre au adoptat decizia de a amâna aderarea României și Bulgariei planificată inițial pentru anul 2004.

Orientarea statelor post-comuniste spre cele capitaliste corespunde unui vot de încredere acordat statelor bunăstării din aceste țări.

Mai multe detalii în Anexa 2 Evoluția procesului de aderare a țărilor candidate și în Anexa 3 Privire de ansamblu privind valurile de aderare la UE.

Confruntarea est-vest din cadrul războiului rece a determinat ca relațiile economice dintre țările est europene să aibă un cadru legal sub forma Consiliul Mutual de Cooperare Economică (sau Comecom), care a funcționat începând cu 1955 până în 1990. Sloganul său era reprezentat de solidaritatea internaționala proletară. Dezmembrarea acestei organizații a fost determinată de mișcările politice din anul 1989. Țările Europei de Est au fost confruntate cu o „triplă tranziție: de la dictatura comunistă la democrația pluralistă, de la administrația centrală la economia de piață și de la imperialismul sovietic hegemonic la o totală independență națională a statului" (Bideleux și Taylor, 1996, p 225).

Contextul internațional se derulează sub auspiciile a două procese concomitente: accelerarea procesului de integrare a statelor Europei și eforturi nesigure de securizare a unui mod non-adversar de relaționare în cadrul triadei America-Japonia-Europa (Gottlieb, 1993:7).

Eforturile statelor vest europene sunt orientate atât spre rezolvarea propriilor probleme cât și spre vecinii din est. „Statele UE ar trebui să își concentreze puterile și resursele limitate în sprijinirea asigurării unei desfășurări de succes a democrației pluraliste și a economiilor de piață competitive în Europa centrala și de est, în Slovenia, țări cu puternice perspective de succes, urmate de statele baltice, Bulgaria, România și Albania" (Bideleux și Taylor, 1996:294).

Ipoteza regionalizării de la vest la est a fost lansată odată cu sfârșitul războiului rece și este legată de procesul globalizării și integrării europene. Ceea ce până nu demult era doar Europa de Est, azi este Europa centrală, regiunea baltică, Europa de sud-est, Caucaz, Balcani (Sava, 2000:90).

Statele candidate își concentrează eforturile în două direcții: îndeplinirea criteriilor hotărâte în cadrul Consiliului European în iunie 1993, cunoscute și sub denumirea de criteriile de la Copenhaga și negocierea capitolelor cu UE.

Genov descrie situația din țările post-comuniste ca fiind supusă transformărilor. Pe baza comparației dintre Bulgaria și Polonia, se urmărește desprinderea trendurilor comune pentru toate țările post comuniste.

Transformările societății sunt analizate la diferite nivele. La nivel analitic, patru parametri sunt semnificativi: infrastructura productivă, noile structuri ale organizării economice, distribuția și utilizarea puterii politice și schimbările sistemului valoric-normativ. Noi tipuri de actori sunt implicați pe scena socială: antreprenori privați, oficialități din partea statului responsabile în mod democrat și structuri ale societății civile. La nivel cultural și al dezvoltării, transformarea societății este direct relaționată cu controlul social al inovației sociale. Experiența și sustenabilitatea statelor bunăstării din țările vest europene reprezintă principalele elemente cu impact asupra pașilor realizați în țările din zone estică. *Pattern*-urile instituționale pot fi transferate în patru forme ale orientărilor valoric normative și structurale instituționale: configurația instituțională a activismului instrumental, forme moderne de individualism, îmbunătățirea rațională organizațională și universalizarea sistemelor valoric-normative (Genov, 1999:21-31).

Aderarea fostelor satelite URSS la UE a fost considerată deopotrivă o mișcare de orientare a politicilor externe către experiențele vestice dar și o garanție a încetării a îndelungatei perioade de colaborare cu Rusia (Tudorancea, 2002:11).

Pentru a face față în general presiunilor de negociere în intervalul alocat de timp și în special „exigențelor structurale și de exigență, stabilite amănunțit de către o comunitate economică preexistentă aderării" (Mihăilescu, 2002:360) unele state membre au adoptat măsuri nepopulare care au atras după sine pierderea sprijinului opiniei publice sau chiar a alegerilor. S-a creat astfel un cadru favorabil unor curente de opinie anti-europenizare speculate de altfel de clasele politice din mai multe state proaspăt membre (Austria) (Mihăilescu, 2002:360). În cazul țărilor din Europa Centrală și de Est acest efort era de așteptat să fie mai radical comparativ cu statele europene vestice care au solicitat aderarea la UE (idem. p. 360).

Procesul de negociere a țărilor candidate din Europa Centrală și de Est a coincis cu reforme interne și de restructurare economică pe fondul manifestării conjugate a influenței diferiților finanțatori internaționali (în special Banca Mondială) (Lambru, 2002:429, Cace, 2006 :191). Sprijinul tehnic oferit în statele din zonă a vizat domenii sectoriale: protecția copilului aflat în dificultate (UNICEF), protecția minorităților etnice sau protecția persoanelor cu dizabilități.

„Absența unui model în zonă" (Lambru, 2002:429) și slaba capacitate a relativ noilor administrații naționale de a avea o viziune integratoare în domeniul social au expus statele naționale unor acceptări tacite ale influenței organizațiilor internaționale. Datorită condiționalităților furnizării asistenței financiare, țările din Europa Centrală și de Est au adoptat măsuri în dezacord cu liniile caracteristice ale statului bunăstării național. Așa se explică, de exemplu, adoptarea modelului liberal al Băncii Mondiale în reforma sistemului de asistență medicală și a sistemului național de asistență (idem:429). Migrația economică a reprezentat unul dintre primele efecte ale aderării la UE (Preoteasa, 2009:191).

Integrarea în UE a modificat relația guvernelor naționale cu mediul de afaceri prin transferarea unui anumit grad al deciziilor la nivelul comunitar, concomitent cu renunțarea la o parte dintre influențele tradiționale asupra economiei, în același timp cu încurajarea deschiderii piețelor naționale. Scăderea independenței guvernelor s-a produs treptat și în paralel cu creșterea independenței sectorului de afaceri (Schmidt, 1996:223 -224).

IV.3. Impactul aderării României asupra construcției instituționale în domeniul social[16]

România: de la țară candidată la stat membru

Considerăm că analiza procesului de negociere dintre UE și România poate fi interpretată că o extrapolare la nivelul de interelaționare transfrontalieră a logicii autorității deontice. Aceasta „se referă la directive, reguli de comportament" și „este întotdeauna legată de un obiectiv practic: este o acceptare care vizează rezultate practice" (Bochenski, 1992:82).

[16] Fragmente din acest capitol au fost publicate în Stănescu, S. M. (2005). Romanian welfare state model between survival, reform and European Union enlargement în Voicu, B. și Rusu, H. *European integration from East to East: civil society and ethnic minorities in a changing world*, Editura Psihomedia, Sibiu:209 – 217; în Stănescu, S. (2006). *Impactul adoptării acquis-ului comunitar în domeniul social de către România* în anuarul universității Petre Andrei din Iași,Tomul I și în Stănescu, S. (2006). *Social policy reform in post-communist Romania facing EU changes*, în Central European University Political Science Journal, nr. 4/10.2006.

O consecință firească a acestui demers de cercetare este prospectarea motivației pentru care forurile decizionale au optat pentru aderarea la UE.

Plecând de la ipoteza că perioada de pre-aderare a reprezentat intervalul de timp necesar pentru îndeplinirea tuturor criteriilor de eligibilitate și ținând cont că România era relativ pregătită din punct de vedere social (negocierea capitolului a fost de scurtă durată) ne propunem să analizăm care a fost impactul acestei perioade asupra politicii sociale.

Rezultatele cercetării documentelor de politică publică românească din perioada de preaderare evidențiază faptul că dobândirea calității de stat membru a fost un obiectiv politic central (Vonica Raduțiu, 2001, Lambru, 2002:458). Ca derulare în timp, programele de guvernare oglindesc un interes inițial egal pentru SUA și statele vest europene (Guvernul României, 1992:8). A urmat o concentrare a eforturilor în direcția de „recuperarea întârzierilor în domeniul transofrmărilor economico-sociale necesare pregătirii pentru aderarea la UE". (Guvernul României, 1998:2). Mai multe detalii în Anexa 1 Reflectarea politicii sociale în programele de guvernare românești.

Din punct de vedere al legitimității din partea populației, analizele realizate înainte de momentul aderării României la UE au oglindit starea de spirit generală canalizată spre aderarea cât mai rapidă la structurile comunitare (Voicu și alții, 2005:15).

Anticipările cost-beneficiu din perioada de preaderare estimau că „beneficiile pe care România le va înregistra ca membră a UE vor avea o pondere mai mare decât dezavantajele procesului de integrare" (Năstase și Mătieș, 2002:21).

În încercarea de a formula un răspuns acestei întrebări ne propunem să trecem în revistă istoricul negocierilor de aderare a României la UE.

În anii '90 au fost încheiate acorduri de asociere cu zece țări candidate din Europa Centrală și de Est, care au avut ca principale scopuri: liberalizarea schimburilor comerciale, stabilirea cadrului pentru dialog politic și colaborare și prevederi menite a simplifica alinierea legislațiilor naționale la liniile UE. Acestora li se adaugă acordurile de asociere cu Turcia (din 1964), Malta (din 1971) și Cipru (din 1973) care au urmărit în special uniunea vamală cu UE. (Ciupală, 2004:95 – 96). Negocierile de aderare dintre România și UE sunt reglementate de Acordul de Asociere

semnat în februarie 1993 și intrat în vigoare în anul 1995. În scopul monitorizării modului în care se îndeplinesc prevederile, a fost înființat Consiliul de Asociere România – UE, compus din reprezentanți ai României și ai UE. O primă întâlnire a avut loc în aprilie 1995 (Anghel).

România a depus cerere de aderare în 1995. Conform procedurii standard, înainte de a începe negocierile, Comisia Europeană a inițiat un al doilea studiu privind România. Acest studiu a analizat cele 28 de capitole de acquis-comunitar în Bulgaria, Letonia, Lituania, Slovacia și România. Conform raportului prezentat în data de 3 aprilie 1998, România nu a făcut nici un progres față de ultimul raport.

Analiza îndeplinirii criteriilor politice și economice de la Copenhaga la nivelul anului 1998 a concluzionat că România nu îndeplinește aceste criterii (***, 1998a:11). Din punct de vedere al criteriului politic, țara noastră confrunta dificultăți în ceea ce privește drepturile omului și situația minorităților. Raportul menționează continuarea măsurilor guvernului sprijinite de fonduri Phare de a îmbunătăți situația „celor aproape 100.000 de copii abandonați în orfelinatele de stat (...) susținerea re-integrării în familiile lor sau adopție" (***, 1998a:6). În ceea ce privește situația minorităților raportul atrage atenția asupra situației problematice a minorității Roma dar subliniază progresele realizate pentru minoritatea maghiară (idem:6).

O primă recomandare adresată Guvernului român a fost aceea de a grăbi aplicarea reformelor în strânsă colaborare cu organismele internaționale (***, 1998d:25, 31). Eforturi concentrate au fost cerute și în domeniul politicii sociale în ciuda constrângerilor bugetare (***, 1998e:38). S-a evaluat că una dintre principalele probleme rămâne situația copiilor abandonați din orfelinate în ciuda eforturilor susținute financiar prin programe Phare de reintegrare a lor în familiile de origine sau de găsirea a unor familii adoptive.

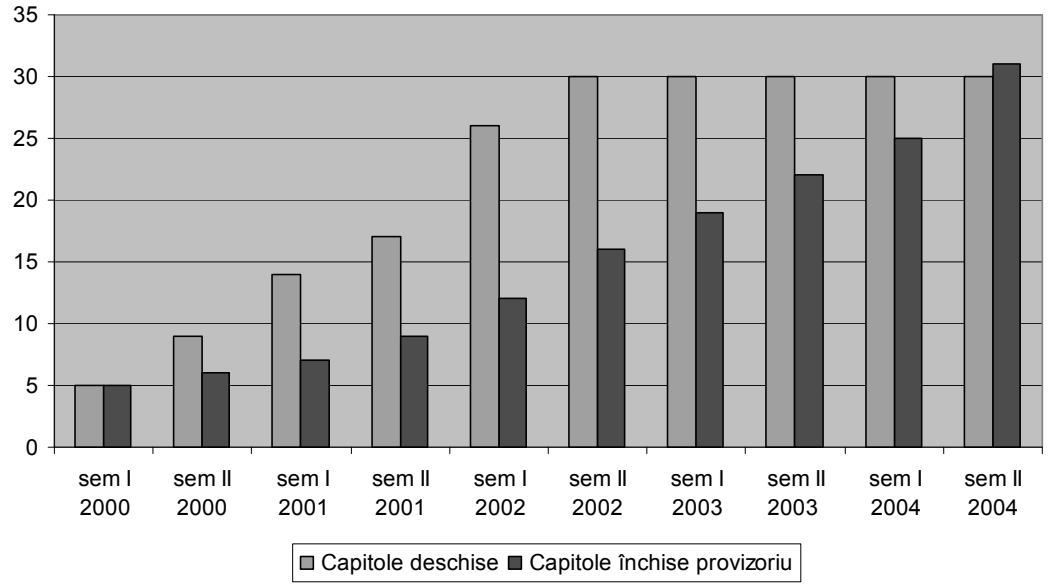
Propunerii Comisiei Europene din data de 13 octombrie 1999 adresată statelor membre de a începe negocierile cu statele candidate i s-a răspuns pozitiv în două etape pe parcursul anului 1999. Cererea României a fost aprobată în luna decembrie în cadrul Summit-ului de la Helsinki 1999. Oficial, România a început negocierile de aderare în luna februarie a anului 2000. Odată cu România, au primit undă verde și Bulgaria, Letonia,

Lituania, Malta și Slovacia. Subliniem faptul că țara noastră a făcut încă de la început parte din al doilea val de aprobării. La momentul respectiv s-a considerat că cele șase țări din valul doi le vor putea ajunge pe cele din primul val, cu condiția îndeplinirii criteriilor de la Copenhaga. Precizăm că cele șase țări care au fost aprobate în primul val al anului 1999 au fost: Republica Cehă, Estonia, Ungaria, Polonia, Slovenia și Cipru.

Summit-ul de la Helsinki a reprezentat pentru țara noastră un pas înainte prin deschiderea spre o nouă etapă, acea a negocierilor de aderare. Momentul a reprezentat simultan și un insucces din cauza criticilor adresate cu privire la stadiul progreselor în ceea ce privește reforma instituțiilor pentru copii și lipsa unei economii de piață. Conform concluziilor raportului Comisiei Europene din 1998, situația României s-a deteriorat din cauza lipsei de angajare a guvernului în reforme structurale (***, 1998d, p.. 8).

Reprezentanții Comisiei Europene au subliniat faptul că problematica îngrijirii copiilor, mai exact a facilităților din instituțiile de ocrotire „aparține domeniului drepturilor umane și că negocierile nu vor fi inițiate până când nu se rezolvă acest aspect" (Lovatt). În acest context, a fost solicitată autorităților române o alocare bugetară corespunzătoare implementării reformei structurale a instituțiilor de îngrijire a copiilor înființate înainte de 1999. Rămâne interesantă decizia aparent contradictorie a Comisiei Europene de a include totuși țara noastră între țările candidate. Această decizie a fost contradictorie cu recomandarea de a discuta despre deschiderea negocierilor abia în 2000 cu țările care îndeplinesc criteriile de la Copenhaga. Procesul de negociere a fost inițiat de țara noastră în februarie 2000 în timpul președinției suedeze a UE. Negocierile de început nu au permis deschiderea și închiderea multor capitole. Pe măsură ce țara noastră a devenit din ce în ce mai pregătită, atât numărul capitolelor deschise cât și numărul capitolelor închise a crescut. Prezentăm mai jos graficul evoluției capitolelor negociate.

Grafic 1. Privire de ansamblu asupra evoluției capitolelor de negociere

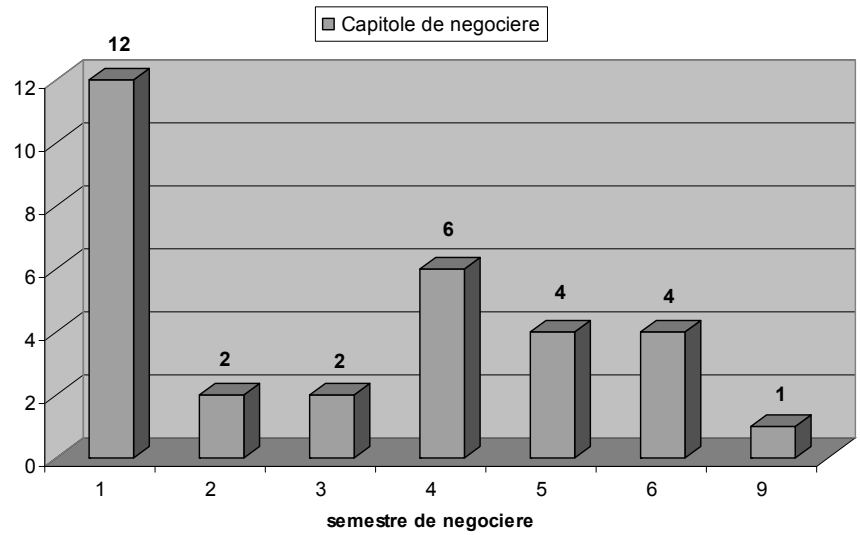

Sursa: calculele autorului pe baza documentelor oficiale privind negocierea României la UE

Deschiderea tuturor capitolelor în primii doi ani de negociere reprezintă un indicator al deschiderii țării noastre pentru recuperarea decalajelor.

Pentru o înțelegere mai detaliată a informației prezentată în graficul de mai sus am analizat capitolele de negociere și din punct de vedere al intervalului de timp necesar. Capitolele de negociere încheiate în intervale reduse de timp sunt un indicator la gradului de compatibilitate al țării noastre față de UE. Faptul că 12 capitole de negociere din totalul de 31 au necesitat doar un semestru de negociere pentru a fi închise este un indicator al pregătirii medie a țării noastre la momentul în care au început negocierile. Capitolul care a necesitat cel mai mare număr de semestre de negociere a fost capitolul 6 Politica în domeniul concurenței. Rezultatele sunt incluse în graficul de mai jos.

Grafic 2. Capitolele de negociere din perspectiva intervalului de timp alocat

Sursa: calculele autorului pe baza documentelor oficiale privind negocierea României la UE

Dificultățile de aderare ale României la UE au dimensiuni „istorice și ideologice culturale, și de asemenea legate de psihologie și structura etică și socială (...) trebuie să adăugăm tendințele clasei politice dominante și a politicii lor. În final, dar nu în ultimul rând, (...) poziția geografică a României nu a fost vreodată un plus" (Marino, 1999:13).

Procesul de negociere nu presupune exclusiv adoptarea acquis-ului comunitar prin adoptarea seriei de măsuri care să dovedească transpunerea acestuia în legislația românească ci și asigurarea capacității administrative și instituționale capabile să asigure implementarea legislației astfel armonizate (Lambru 2002:422).

Transformările administrațiilor publice naționale în conformitate cu regulile adoptate în cadrul sistemului de reguli impus de Comisia Europeană poate fi încadrat în logica „autoritatea cu caracter rațional-legal" conform clasificării lui Max Weber. Totuși nu trebuie confundat „tipul ideal al autorității cu caracter rațional-legal (...) cu realitatea empirică a organizațiilor birocratice" (Lafaye, 1998:16).

Negocierea a implicat atât adoptarea așa numitului *hard aquis* cât și a celui *soft*. O condiție esențială pentru implementarea amândurora pe termen

lung a legislației astfel armonizate este existența unei construcții instituționale și de întărire a capacității administrative (Lambru, 2002:458). Totodată, modelul „instituțional de dezvoltare socială presupune crearea unor organizații formale care își pot asuma resonsabilitatea pentru managerierea efortului de dezvoltare socială" (Precupețu, 2006:67).

Lipsa unor reglementări în această direcție are impact direct asupra performanței administrative și indirect asupra beneficiarilor prin posibilele întârzieri sau deficiențe de funcționare. Un exemplu ilustrativ în acest sens îl constituie faptul că în perioada de preaderare au fost adoptate o serie de acte normative în domeniul social. În ciuda numeroaselor și frecventelor modificări legislative, nu au fost formalizate canalele de informare și comunicare dedicate acoperirii nevoii de cunoaștere și informare din partea funcționarilor publici. S-a reușit totuși organizarea unor sesiuni ocazionale de informare a personalului specializat din structurile județene deconcentrate ale MMFPS. Chiar și atunci când astfel de inițiative au reușit să se materializeze, datorită constrângerilor bugetare și nevoii de a informa un număr mare de persoane a condus la decizia de a invita la astfel de evenimente directorii respectivelor instituții. Dincolo de atingerea obiectivului pe termen scurt (informarea) aceste inițiative au avut mai degrabă efect invers pe termen lung datorită unui complex de factori printre care menționăm fluctuația și numirea politică a personalului din conducere, neimplicarea lor în activitățile de zi cu zi de gestionare a problematicii prestațiilor sociale.

Una dintre principalele surse de tensiuni între noii veniți și *„gazde"* (statele membre fondatoare sau cu tradiție în gestionarea principalelor reglementări europene) o reprezintă invitarea și acceptarea ca noi state membre a unor țări deficitare din punct de vedere al nivelului de dezvoltare (Mihăilescu, 2002:360).

Încheierea procesului de negociere în vederea aderării nu aduce automat statele candidate la nivelul statelor membre. Diferențele continuă să se manifeste. În acest context, un exercițiu util îl reprezintă „îmbrăcarea hainelor de stat membru" din etapa de stat candidat. Implementarea unui astfel de mecanism s-ar desfășura în paralel cu actualul mecanism de negociere.

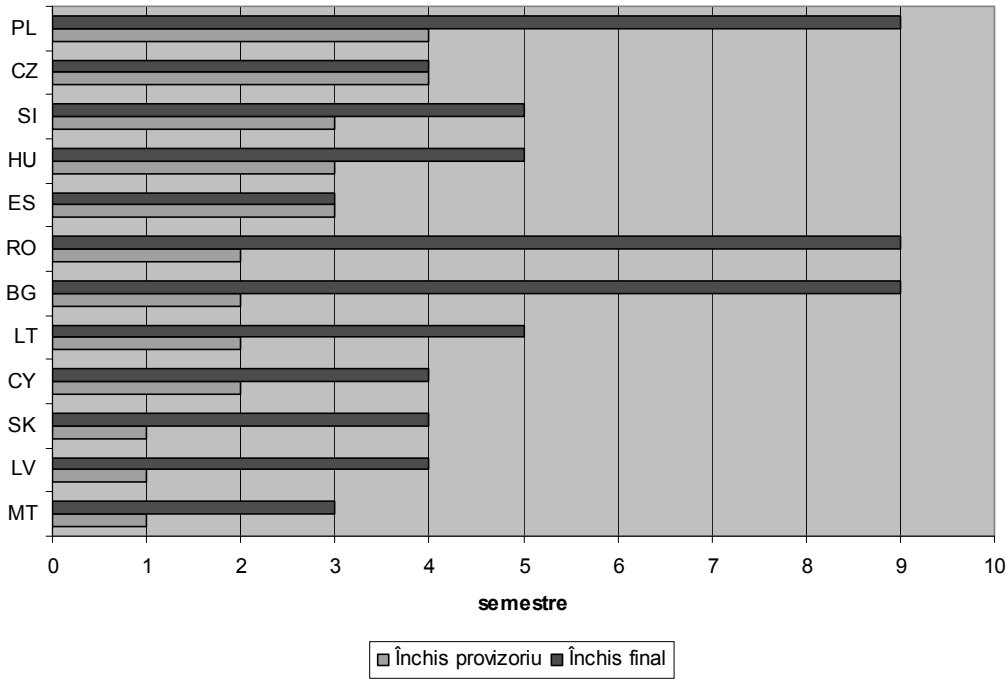
O bună ilustrare a acestui demers este inspirată din antropologie, mai exact ceea ce Mihăilescu a descris ca „pomana de viu (...) un fenomen relativ recent, despre care clasicii etnografiei române nu pomenesc nimic și pe care recenta monografie a lui Ion Ghinoiu despre riturile funerare nu face decât să îl amintească în treacăt. Născută, probabil, din slăbirea comunității rurale și, mai ales, a unității familiale sub impactul diferitelor «modernizări», pomana de viu este o «inovație» rituală ce constă în înlocuirea rudelor datoare să facă «cele cuvenite» pentru morții lor cu «beneficiarul» acestor pomeni, care își face singur, din timpul vieții sale, toate cele rânduite. Individul se desprinde astfel din ciclul îndatoririlor de rudenie, devenind într-un fel propriul său strămoș și urmaș, și gestionându-și singur relațiile sale cu eternitatea" (Mihăilescu, 2000:18-19). Similar mecanismului de îngrijire a celor de „după trecere" din etapa de acum, prospectarea asumării responsabilităților de stat membru trebuie să înceapă cât mai devreme chiar din etapa specifică procesului de aderare la UE.

Procesul de negociere a *aquis*-ului comunitar în domeniul social

Acquis-ul comunitar în domeniul social include diferite standarde minime care fac obiectul capitolelor de negociere. Negocierea de către țara noastră a capitolului 13 „Politici sociale și ocuparea forței de muncă" dedicat domeniului social a fost considerată un succes. Un argument în favoarea acestei idei îl reprezintă perioada relativ scurtă alocată: a fost deschis în timpul președinției belgiene (semestrul II/2001) și închis provizoriu în timpul președinției spaniole (semestrul I /2002). Capitolul a fost închis definitiv în decembrie 2004.

Pentru a înțelege mai bine impactul unei astfel de afirmații, am analizat comparativ intervalul de timp alocat pentru negocierea capitolului 13 în România față de celelalte 11 state candidate din valul de aderare cinci. Rezultatele acestei analize se regăsesc în graficul de mai jos. Unitatea de măsură este un semestru de președenție a UE în concordanță cu stilul de raportare a datelor despre negocieri practicat la nivel comunitar.

Grafic 3. Alocarea de timp necesar negocierii capitolului 13 Politica socială și ocuparea forței de muncă în rândul țărilor candidate din valul cinci de extindere

Sursa: prelucrările autoarei conform informațiilor oficiale

Intervalul de timp alocat de țara noastră pentru negocierea capitolului 13 este similar cu al Bulgariei, Ciprului și Letoniei. Țări precum Malta, Lituania și Slovacia au reușit să încheie negocierea acestui capitol într-un interval mai scurt de timp. În patru țări analizate (Bulgaria, Malta, Polonia și Slovenia) dintre cele 12 candidate s-a decis adoptarea unor aranjamente tranzitorii. Mai multe detalii în Anexa 2: Evoluția procesului de negociere a țărilor candidate și Anexa 5: evoluția negocierilor pentru Capitolul 13 – Politica socială și ocuparea forței de muncă.

Capitolul de negociere 13 „Politica socială și ocuparea forței de muncă" este extrem de complex și include problematica ocupării forței de muncă (incluzând sănătatea și siguranța la locul de muncă, legislația în domeniul muncii, dialogul social) egalitatea între bărbați și femei, migrația și protecția socială. Reglementările incluse în acest capitol prezintă interes major și pentru alte capitole de negociere precum capitolul 2 Libera circulație a

persoanelor, capitolul 7 Agricultura, capitolul 8 Pescuitul, capitolul 15 Politica industrială, capitolul 16 Întreprinderi mici și mijlocii (IMM), capitolul 18 Educație, formare profesională și tineret și capitolul 23 Protecția consumatorilor și a sănătății.

Prin dispozițiile incluse în acest capitol nu se cere viitoarelor statelor membre să adopte o legislație particulară sau să implementeze reguli stricte. Adoptarea de către un stat candidat a acestui capitol din acquis-ul comunitar trebuie considerată mai degrabă ca „o obligație generală importantă pentru coordonarea respectivelor politici pentru a dezvolta un cadru social omogen în direcția principiilor și regulilor Tratatului UE" (***, 2004b:46). Domeniile de interes care sunt menționate în capitol sunt: ocuparea forței de muncă, egalitatea între bărbați și femei, măsuri anti-discriminare, sănătate și siguranță la locul de muncă, protecție socială, dialog social, ocuparea forței de muncă, sănătate publică. Ca răspuns la acest demers, secțiunea dedicată capitolului 13 din documentul de poziție al României din 2001 include capitolele: „Legislația muncii", „Dialog social", „Egalitatea de tratament pentru bărbați și femei", „Lupta împotriva discriminării", „Ocuparea forței de muncă", „Fondul Social European", „Securitatea socială, persoane vârstnice și excludere socială", „Persoane cu handicap", „Fundația de la Dublin", „Sănătate publică" și „Sănătate și securitate în muncă".

Din punct de vedere al construcției instituționale care a fost implicată în procesul de negociere, principalul actor a fost MMFPS. Conform hotărârii guvernamentale 412/2005, MMFPS, ca organ specializat al administrației publice centrale a fost responsabil în domeniile muncii și politicii sociale pentru documentele de poziție elaborate împreună cu alte departamente din Comitetul interministerial pentru integrare europeană, pentru documentele elaborate pentru aplicarea Acordului de asociere România – UE și monitorizează adoptarea și implementarea acquis-ului comunitar în legislația națională armonizată. (HG 412/2005, art. 4 B b, c si d).

În vederea clarificării responsabilității instituționale pentru procesul de negociere, a fost aprobată HG 273 din 22 februarie 2003 privind coordonarea, pregătirea și organizarea negocierilor pentru aderarea României la UE. Conform acesteia delegația sectorială pentru negocierea capitolului 13 „Politica socială și de ocupare a forței de muncă" este

compusă din MMFPS (integrator de capitol), ANOFM, Ministerul Sănătății și Familiei, Ministerul Dezvoltării și Prognozei, Ministerul pentru Întreprinderi Mici și Mijlocii și Cooperație, Consiliul Economic și Social, Consiliul pentru Standarde Ocupaționale, Evaluare și Atestare. Conform restructurărilor ministeriale ce au urmat acelui moment, alte instituții membre ale delegației sectoriale pentru negocierea capitolului 13 sunt: Ministerul Integrării Europene, Ministerul Finanțelor Publice, Ministerul Economiei și Comerțului, Agenția Națională pentru Întreprinderi Mici și Mijlocii și Cooperație, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, Autoritatea Națională pentru Persoanele cu Handicap, Autoritatea Națională de Control și Inspecția Muncii (***, 2004i:44).

Conform procedurii standard, fiecare țară candidată a prezentat Comisiei Europene strategia de adoptare a fiecărui capitol. În pașii următori din procesul de negociere, *acquis-ul comunitar* este încorporat în legislația națională și implementat prin măsuri și planuri de acțiune specifice negociate de fiecare țară candidată (Ciupală, 2004:96).

Într-un interviu acordat în 1998 la Bruxelles, Pierre Moscovici, în calitate de ministru delegat pentru afaceri externe, menționa faptul că efortului țărilor candidate de a își asuma acquis-ul comunitar urmează să i se răspundă prin programe și fonduri adecvate, în special prin programe de înfrățire instituțională în domenii precum administrația, economia, libera circulație a muncitorilor. Moscovici declara că „extinderea comportă riscuri, dar prezintă de asemenea și un formidabil potențial. Cred că nu trebuie să fim presați (...). Trebuie ca extinderea să reușească, (...) costurile acesteia să fie suportabile pentru UE și (...) politicile care există să fie menținute, apărate" (***, 1998c).

Progresele României în negocierile din domeniul social

Un prim pas în adoptarea acquis-ului comunitar a fost realizat prin respectarea și implementarea recomandărilor 92/441/CEE și 92/442/CEE și a rezoluției 89/C1031/CEE privind asigurarea accesului nediscriminatoriu la asistența socială a persoanelor dependente social. Pachetul legislativ corespunzător adoptat de către MMFPS: Legea privind sistemul național de

asistență socială (705/2001), Legea nr. 416/2000 privind VMG și Legea nr. 116/2000 privind combaterea marginalizării sociale (***, 2001b:15). Adoptarea acestor legi s-a realizat în mod progresiv în concordanță cu termenele limită fixate și asumate în documentul de poziție al României privind capitolul 13.

Un alt pas realizat de țara noastră în procesul de negociere l-a reprezentat ratificarea Cartei Sociale Europene revizuită a Consiliului Europei adoptată la Strasbourg în data de 3 mai 1996. În acest sens a fost adoptată Legea nr. 74 din 3 mai 1999 pentru ratificarea Cartei social europene revizuite. În partea a II a legii mai sus menționate, mai mult de jumătate dintre drepturi se referă la asigurarea accesului lucrătorilor la sistemul de securitate socială: dreptul copiilor și al tinerilor la protecție (art. 7), dreptul lucrătoarelor la protecția maternității (art. 8), dreptul la protecția sănătății (art. 11), dreptul la securitate socială (art. 12), dreptul la asistență socială și medicală (art. 13), dreptul de a beneficia de servicii sociale (art. 14), dreptul persoanelor handicapate la autonomie, la integrare socială și la participare în viața comunității (art. 15), dreptul familiei la protecție socială, juridică și economică (art. 16), dreptul copiilor și al adolescenților la protecție socială, juridică și economică (art. 17), dreptul lucrătorilor migranți și al familiilor lor la protecție și asistență (art. 19), dreptul la egalitate de șanse și de tratament în materie de angajare și profesie, fără discriminare în funcție de sex (art. 20), dreptul persoanelor vârstnice la protecție socială (art. 23), dreptul la protecție în caz de concediere (art. 24), dreptul lucrătorilor cu responsabilități familiale la egalitate de șanse și de tratament (art. 27), dreptul la protecție împotriva sărăciei și excluderii sociale (art. 30) și dreptul la locuință (art. 31) (Legea nr. 74/1999 pentru ratificarea Cartei social europene revizuite).

Menționăm efortul depus pentru adoptarea Regulamentului Consiliului (CEE) 1408/71 pentru aplicarea sistemelor de securitate sociala angajaților, lucrătorilor independenți și membrilor lor de familie care se deplasează în Comunitatea Europeană modificat în versiunea nr. 118/1997. Pentru implementarea *acquis-ului comunitar,* instituțiile cheie responsabile sunt MMFPS și Casa Națională de Pensii și alte Drepturi de Asigurări Sociale.

În urma publicării raportului de țara 2001, prioritățile sectoriale în îndeplinirea direcțiilor asumate pentru 2002 – 2003 s-au orientat asupra:

stabilirii unei politici naționale în domeniul ocupării forței de muncă în concordanță cu îndrumările europene în domeniul ocupării forței de muncă, continuarea reformei în domeniul asistenței sociale, în special descentralizarea financiară a instituțiilor implicate, continuarea modificărilor și implementarea legislației în domeniul muncii, egalitatea între bărbați și femei și securitatea și sănătatea la locul de muncă.

În programul economic de pre-aderare al Guvernului României din august 2003, în domeniul asistenței sociale, reforma sistemului a cuprins următoarele subcomponente*:* funcționarea Comisiei interministeriale privind asistența socială, organizarea și funcționarea serviciului public de asistență, dezvoltarea capacității instituționale a MMSSF, comisiile de mediere socială și programele de combatere a excluziunii sociale (***, 2003d:26 – 28).

Conform Raportului pe anul 2003 înaintat Comisiei Europene privind progresele realizate în procesul de negociere de către România, țara continuă să îndeplinească criteriile politice și s-au făcut progrese în adoptarea măsurilor anti-discriminatorii, protecția persoanelor cu dizabilități, combaterea excluziunii sociale, îmbunătățirea dialogului social, protecția copilului și drepturile minorităților. Se impune implementarea strategiei pentru populația de etnie rroma. (***, 2003d:10, 27, 91, 93). Corupția rămâne destul de larg răspândită și afectează din păcate toate aspectele societății. Primii pași au inclus dezvoltarea strategiei și pregătirea cadrului legislativ, urmând ca aceste inițiative să fie implementate efectiv.

Apariția Codului Muncii, în ianuarie 2003, a reprezentat un progres semnificativ în linia adoptării acquis-ului comunitar în domeniul social și al ocupării forței de muncă. După cum se menționează și în raportul privind progresele României în 2003, acest cod și-a propus întărirea capacității administrative și grăbirea implementării legislației secundare. A fost totuși recomandată o mai bună diseminare a noului cod al muncii. Referitor la criteriile economice, S-a considerat că România are o economie de piață funcțională cu condiția continuării progresele obținute (idem. p. 10). Se impune totodată continuarea restructurării și privatizării unor sectoare economice cu rol cheie cum ar fi sectorul energetic, mineritul și transporturile.

În noiembrie 2003, Comisia Europeană a înaintat acest raport periodic Parlamentului European care a informat Comitetul pe probleme de afaceri

externe, drepturile omului și politică comună de securitate și apărare. În ianuarie, acest Comitet a fost autorizat să realizeze un raport propriu.

„Raportul privind progresele României în procesul de aderare la UE", prezentat la data de 24 februarie 2004 Parlamentului European de către raportorul Baroneasa Nicholson de Winterbourne, a inclus avizul Comitetului pentru Ocuparea Forței de Muncă și Afaceri Sociale. Se preciza că progresul realizat în îndeplinirea capitolelor sociale din *acquis-ul comunitar* urmează să fie continuat prin legislația secundară pe domenii specifice. Similar, noul Cod al Muncii impune întărirea capacității administrative și implementarea legislației secundare. Progresele obținute și menționate în raport au fost: legislația muncii, tratamentul egal între bărbați și femei (înființarea Agenției Naționale pentru Protecția Familiei și elaborarea legislației în domeniul prevenirii violenței domestice și a protecției maternale), securitatea și sănătatea la locul de muncă, dialogul social (întărirea rolului Consiliul Economic și Social), sănătatea publică, politica de ocupare a forței de muncă, incluziunea socială, protecția socială și politica anti-discriminatorie (Nicholson, 2004:17-18). România continua să se confrunte cu probleme precum: șomajul (în special șomajul pe termen lung și în rândul tinerilor), pregătirea funcționarilor publici, dialogul social, protecția familiilor cu mai mulți copii, sistemul de pensii, traficul de ființe umane și lipsa de suport pentru inițiativele la nivel local.

Chiar dacă s-a căzut general de acord că România continuă să îndeplinească criteriile politice și în anul 2004, raportul strategic al Comisiei Europene privind progresele în procesul de extindere a lansat spre dezbatere un nou subiect: acela al capacității statelor membre de a face față cu succes cerințelor aderării la UE.

Una dintre principalele priorități ale politicii sociale în România este continuarea cu succes a reformei sistemului de asistență socială. Un prim pas în reforma sistemului a fost făcut în anul 2001 prin adoptarea Legii 705/2001 privind sistemul național de asistență socială. O condiție cheie pentru derularea reformei este instituirea unui nou cadru instituțional modern, flexibil, capabil să evalueze în termeni reali nevoile beneficiarilor. Pe termen lung (2001-2007), obiectivele reformei în domeniul asistenței sociale vizează nu numai dezvoltarea și diversificarea serviciilor sociale dar și „stabilirea unui cadru unic de organizare a sistemului de asistență socială,

a modalităților de finanțare, a tipurilor de prestații, a beneficiarilor și nevoilor concrete ale acestora" (***, 2001b:16). Instituțiile direct responsabilele în acest domeniu sunt: MMFPS și serviciile publice descentralizate, respectiv direcțiile de dialog, solidaritate socială și familie județene.

Conform Addendum-ului la raportul de țară pe anul 2005, în cadrul proiectul Phare „Construcție instituțională a serviciilor sociale în România" s-a realizat o analiză de sistem în care a evidențiat necesitatea restructurării administrative a sistemului. Inițiativa a fost preluată de Guvern prin aprobarea în data de 16 iunie 2005 a Memorandumului privind reforma administrativă din domeniul asistenței sociale care are în vedere „crearea unui sistem instituțional eficient și modern capabil să asigure o coordonare a politicilor și programelor de asistență socială, o mai bună gestionare a prestațiilor sociale, precum și asigurarea unei monitorizări permanente a respectării drepturilor sociale acordate cetățenilor în conformitate cu legislația în vigoare. Astfel, prin acest document se are în vederea constituirea în perioada 2005-2007 a trei noi instituții: Observatorul Social, Inspecția Socială, Agenția Națională pentru Prestații Sociale" (***, 2005c:202). Subliniem și „înființarea Colegiului pentru Coordonarea Politicilor de Asistență Socială la nivelul MMFPS" (Guvernul României, 2005f:4).

Trebuie totodată menționată importanța dezvoltării viitoare, cu sprijinul financiar al Băncii Mondiale, a „unui sistem de informații integrat și unitar la nivel național pentru prestații sociale, numit SAFIR". Implementarea efectivă a SAFIR cu sprijinul unui suport financiar din partea Băncii Mondiale este prevăzută pentru data de 1 ianuarie 2007 (idem). Deși cele trei instituții erau asumate de România în procesul de negociere, numai două dintre ele cu fost implementate, în ambele cazuri înregistrându-se dificultăți: Inspecția Socială a fost puternic restructurată, ceea ce a realocat resursele disponibile cu impact direct asupra capacității de a performa oportun scopurile pentru care a fost creată. O situație similară s-a înregistrat în cazul înființării Agenției Naționale pentru Prestații Sociale. Deși a fost desprinsă din fostele DMPS și rolurile au fost clar separate, restructurarea administrativă a condus la desființarea DMFP și alocarea tuturor responsabilităților separate înapoi la Agențiile de Prestații.

Sistemul prevăzut a se dezvolta la nivel național, urma să joace un rol esențial în asumarea obligațiilor României privind asigurarea libertății de mișcare a persoanelor. Mai exact, România va putea respecta reglementările privind coordonarea schemelor de securitate națională la nivelul UE prevăzute în reglementarea 1408/1971 privind aplicarea schemelor de securitate socială persoanelor angajate și familiilor lor care circulă în cadrul Comunității (publicată în Jurnalul Oficial 149 din 5.7.1971). Acest act a fost actualizat și amendat prin versiunea nr. 118 / 1997. Obiectivul acestei reglementări este coordonarea legislației naționale privind securitatea socială pentru protejarea drepturilor sociale ale persoanelor care circulă în cadrul UE. Din acest motiv, România trebuie să fie capabilă să asigure exportabilitatea beneficiilor sociale atât pentru cetățenii români care urmează să se stabilească într-un stat membru cât și cetățenilor statelor membre care solicită astfel de drepturi în România. Bineînțeles trebuie respectate reglementările privind stabilirea condițiilor de atribuire a dreptului social în funcție de criteriile de eligibilitate prevăzute în reglementare. În acest moment, România a semnat acorduri bilaterale cu diferite state membre dar, deocamdată, nu se poate vorbi despre o funcționare optimă a sistemului. MMSSF a beneficiat de asistență tehnică în acest scop.

Raportul de monitorizare a țării noastre de către Comisia Europeană, prezentat la data de 25.10.2005 a înlocuit rapoartele de țară realizate pe parcursul negocierilor. Conform raportului, România continuă să îndeplinească două dintre criteriile de la Copenhaga: cel politic și cel economic. Dar accentul ar trebui să fie pus mai degrabă asupra impactului pe care îl va avea asupra țării noastre aderarea. Chiar dacă este dificil de cuantificat și definit în termeni exacți și a stârnit deja destule controverse, capacitatea statului candidat de face față calității de stat membru este cea care trebuie analizată.

În ceea ce privește capitolul 13 „Ocuparea forței de muncă și politica socială", au fost înregistrate progrese în domeniile: egalitatea dintre bărbați și femei, sănătatea și securitatea la locul de muncă, politica de ocupare a forței de muncă, politica socială și măsurile anti-discriminatorii. Se impun în continuare eforturi susținute în domeniile: legislația muncii, dialogul social, sănătatea publică, Fondul Social European și incluziunea socială. Punctele

slabe unde se cer urgent îmbunătățiri erau: sănătatea populației și cheltuielile cu sănătatea precum și accesul la serviciile de sănătate, în special pentru populația Rroma (***, 2005c). Raportul nu includea o decizie privind data aderării.

La acel moment se estima că adoptarea legislației prezintă o serie de riscuri, printre care parțiala reglementare. Eforturi susținute au fost depuse prin adoptarea reglementărilor legislative în domeniul social: legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială, legea 47/2006 privind sistemul de asistență socială, legea 416/2001 privind VMG sau legea 116/2002 privind combaterea marginalizării sociale. Ca pași următori se impunea la acel moment armonizarea legislației în domeniul social atât pe axa verticală urmărindu-se armonizarea legislației secundare cu cea principală cât și pe axa orizontală urmărindu-se un mesaj coerent între diferite acte legislative care se referă la protecția copilului, a persoanelor cu dizabilități sau a persoanelor în vârstă. De exemplu, în procesul de acreditare a furnizorilor de servicii sociale existau divergențe între diverse acte normative, situație care crea dificultăți celor obligați să respecte standarde diferite și chiar să parcurgă proceduri de acreditare diferite (cazul licențierii și al acreditării).

O serie de riscuri au fost identificate și în ceea ce privește construcția instituțională. Din punct de vedere al capacității instituționale, existau suprapuneri ale domeniilor de competență și de responsabilitate între nivelul central în condițiile cordonării insuficiente a nivelului administrației publice de la nivel local și central. În același timp, resursele umane și financiare alocate la nivel local nu sunt suficiente în ciuda preocupării constante pentru continuarea procesului descentralizării.

Consultarea beneficiarilor rămâne un domeniu insuficient explorat. Un element cheie îl reprezintă transparența autorităților publice din România față de dezbaterile privind impactul adoptării diverselor măsuri în domeniul social. Factorii decidenți cu responsabilități în elaborarea politicii sociale în România nu reprezintă parteneri de dialog și consultări pentru subiectele sociale lansate în dezbatere publică de către instituțiile europene. În România nu au fost organizate dezbateri publice cu ocazia lansării Strategiei de la Lisabona, a evaluării la mijlocul perioadei sau a strategiei Europa 2020. În paralel, prezența României pe scena dezbaterilor europene pe teme

sociale este mai degrabă rezultatul unor reacții de apărare față de încălcarea anumitor drepturi ale populației (problematica romilor din Spania, a romilor din Italia, restricționări ale lucrătorilor români pe piața muncii din Spania etc.).

Evaluarea sistemului legislativ și a construcției instituționale în domeniul egalității dintre bărbați și femei din perioada anterioară aderării României la UE a evidențiat ineficiența acestora (Munteanu, 2007:202-203). Adoptarea formală a unor noi documente care să reglementeze domeniul (Strategia națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru perioada 2006-2009) nu susține ideea unui caz de „încheiere a unei politici (...) ci (...) abandonarea unei politici, datorată insuficienței organizaționale, incapacității de a proiecta strategic un domeniu pornind de la identificarea nevoilor și intereselor reale ale grupului țintă, absenței instrumentelor de implementare a politicii de tipul «abordare integrată» sau *mainstreaming*-ul de gen și, mai ales, lipsei de voință politică privind implementarea acesteia" (Munteanu, 2007:204).

În procesul de negociere a capitolului 13 privind Politica socială și ocuparea forței de muncă, România a fost criticată pentru slabele măsuri adoptate în domeniul prevenirii violenței domestice. În aceeași perioadă, cercetările au pus în evidență amploarea acestui fenomen ascuns și încetățenit cultural în special în mediul rural. În acest context, România a decis înființarea „Agenției Naționale pentru Protecția Familiei". Din punct de vedere al construcției instituționale nu a fost posibilă decât înființarea unei structuri centrale fără echivalente la nivel local. O formulă de compromis a fost totuși identificată prin alocarea unei persoane responsabile de problematica violenței domestice în fiecare dintre unitățile deconcentrate la MMFPS în teritoriu. În aceeași perioadă a fost decisă înființarea Agenției Naționale pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați.

Deși adoptarea unor măsuri în domeniul combaterii violenței domestice a fost binevenită remarcăm totuși că decizia nu s-a bazat pe o prioritizare a grupurilor vulnerabile și a problemelor specifice cu care acestea se confruntă. Un posibil motiv al acestei situații o reprezintă lipsa cercetărilor științifice care să fundamenteze adoptarea unor astfel de măsuri.

Totodată, nu au fost realizate demersuri similare pentru alte categorii vulnerabile aflate în situație de excluziune socială precum vârstnicii.

Restricțiile financiare în contextul reformei administrației publice și a crizei economice internaționale au condus la desființarea acestor structuri începând cu ianuarie 2011. În aceste condiții, considerăm că efectul pe termen lung al realizărilor obținute de cele două agenții vor fi estompate datorită faptului că decizia inițială de înființare a unei astfel de structuri nu s-a sprijinit pe o analiză instituțională capabilă să evidențieze impactul și mecanismele necesare unei dezvoltări sustenabile.

Analiza eșecurilor proiectelor de dezvoltare recentă specifice perioadei ultramoderniste „poate fi citită ca o pledoarie împotriva imperialismului ordinii sociale planificate a ultramodernismului" (Scott, 2007:22). Printre regulile empirice a căror aplicare „ar putea reduce riscul ca planificarea dezvoltării să ducă la dezastru" (idem:414) menționăm: „înaintați cu pași mici" ceea ce face posibilă prospectarea impactului, „favorizați reversibilitatea (...), planificați ținând cont de posibilele surprize (...) și [n.a.] de inventivitatea umană" (idem:415).

Sustenabilitatea măsurilor de politică socială adoptate de România pentru a deveni stat membru este dependentă de calitatea acesteia de a trece de la „autoritatea deontică de sancționare" la „autoritatea deontică de solidaritate" (Bochenski, 1992:103). Cea din urmă la rândul ei se realizează „atunci și numai atunci când (1) obiectivele transcendente ale purtătorului și ale subiectului sunt identice și când (2) corelația dintre acțiunea subiectului și obiectivul său transcendent este independentă de voința purtătorului" (idem:107). Delimităm, totuși, influența deontică a UE asupra domeniilor clar delimitate prin criteriile de la Copenhaga deoarece „un subiect este liber din punct de vedere politic într-un anume domeniu atunci și numai atunci când în acel domeniu nu există pentru el o autoritate deontică" (idem.:111).

Asistăm la un deficit de cunoaștere datorat lipsei canalelor de comunicare, lipsei exercițiului național de dezbatere publică și apetitului jurnaliștilor sociali mai degrabă pentru macabru și spectaculos decât pentru subiectele europene extrem de tehnice care „nu vând" (Crețu, 2009:32-33, Gligor, 2009:73).

Mijloacele de comunicare în masă sunt acuzate că „fabrică consensul prin artificii retorice care dau multă greutate argumentelor unor anumite grupuri și falsifică opțiunile" și promovează „prejudecățile indivizilor, în loc

să pună în contact interesele și ideile lor. Acordați înainte de a se fi pus de acord, aceștia înclină, fără a-și da seama către o soluție gata pregătită; și astfel ei se conformează unui consens, în loc să-l formeze" (Moscovici, 1997:177). Similar, comunicarea din perioada de pre-aderare a României la UE a promovat mai degrabă avantajele obținerii statutului de stat membru decât costurile și implicațiile unui astfel de demers. Un argument în favoarea acestei afirmații este faptul că, paradoxal, deși românii se numărau printre cei mai entuziaști susținători ai UE ei cunosc cel mai puțin reglementările implicate și impactul lor.

Asistăm la o aplicare în contextul modernității a contagiunii „mentale (...) fenomen psihologic al cărui rezultat este acceptarea involuntară a anumitor opinii și credințe" (le Bon, 1995:137). Le Bon a formulat „o lege filosofică importantă: departe de a prezenta o origine intelectuală comună, concepțiile noastre au surse mentale foarte distincte și sunt guvernate de forme de logică diferite " (idem, p, 219).

În domeniul resurselor umane creșterea competențelor personalului implicat în domeniul social, atât din structurile publice cât și din cele private poate fi dublată de elaborarea unei strategii de comunicare pe subiecte europene.

Capitolul V

CONCLUZII

Lucrarea a analizat statul bunăstării românesc din perspectiva complexului de factori extrogeni contemporani, în special trendurile dinamicii internaționale declanșate de procesul globalizării și cadrul comunitar de armonizare a reglementărilor naționale în domeniul social.

Primul capitol a conturat cadrul teoretic și metodologic al cercetării statului bunăstării. Capitolul a inclus trecerea în revistă a statului bunăstării și tipologiile acestuia. Atât perspectivele economice cât și cele sociologice de analiză a statului bunăstării au evidențiat rolul acestuia în contextul economic actual și impactul asupra configurației pieței muncii în condițiile co-existenție unor surse paralele de bunăstare individuală dar și a accentuării responsabilității individuale pentru accesarea și valorificarea lor.

Capitolul dedicat contextului actual al statului bunăstării a analizat crizele cu care se confruntă statul bunăstării și cadrul general al reglementărilor internaționale, comunitare și naționale cu incidență asupra funcționării sale. Rezultatele analizei reformelor statelor bunăstării din Europa Centrală și de Est au evidențiat faptul că țara noastră se înscrie într-un trend comun de adaptare a moștenirii comuniste la nevoile sociale ale populației în condițiile prospectării elementelor transferabile din partea modelelor vestice europene. Elementele definitorii pentru România conturează o serie de decizii de politică socială mai degrabă reactive decât parte a unei viziuni strategice adoptate în primii ani de după revoluție.

Analiza impactului procesului de ngociere în vederea aderării României la UE s-a bazat pe trecerea în revistă a politicii sociale românești atât din perioada comunistă cât și din cea a tranziției către democrație. Printre elementele cheie necesare construirii unui sistem eficient de politică socială în România, menționăm: existența unui cadru legislativ coerent, o construcție instituțională durabilă în contextul reformei administrative,

promovarea performanței în domeniul administrativ și adoptarea unei viziuni strategice clare fundamentată științific și bazată pe rezultatele proceselor de evaluare și monitorizare pe baza unor indicatori măsurabili. Seturile de propuneri pentru dezvoltarea sistemului național de asistență socială implică domeniul resurselor umane, al construcției instituționale, revizuirea legislativă în vederea simplificării și corelării în condițiile evitării suprareglementării, identificarea și implicarea tuturor actorilor relevanți cu responsabilități în domeniu, precum și o serie de recomandări specifice procesului de acordare a beneficiilor sociale sau sistemului de furnizare a serviciilor sociale.

Analiza programelor de guvernare din România adoptate în primii ani ai tranziției subliniază o viziune mai degrabă neconturată asupra politicii sociale încadrabile într-o perspectivă neo-liberală prin accentuarea măsurilor contributorii decât a celor non-contributorii. Finanțatorii internaționali, în special Banca Mondială și UE, au contribuit la procesul de conturare a direcțiilor de politică socială și la identificarea priorităților.

Principala concluzie a cercetării este aceea că actuala configurație a politicii sociale din România este influențată de un complex de factori printre care: eșecul adoptării unor reforme în domeniul politicii sociale la începutul anilor '90, elementele specifice datorate dinamicii internaționale a procesului globalizării și adoptarea *acquis*-ului comunitar din perioada de negociere în vederea aderării României la UE. La rândul ei, aderarea a implicat o serie de alți factori printre care: implementarea *acquis*-ului comunitar negociat, armonizare legislativă, consolidarea construcției instituționale și, nu în ultimul rând, identificarea soluțiilor de politică socială care să răspundă eficient și efectiv problemelor specifice tranziției de la economia planificată la economia de piață.

Obținerea calității de stat membru de către România la data de 1 mai 2007, odată cu aderarea Bulgariei a reprezentat încununarea cu succes a unui complex demers instituțional și legislativ. Această schimbare a atras după sine repoziționarea finanțatorilor internaționali precum Banca Mondială, PNUD sau D*fl*D. Asistența tehnică și financiară oferită României în perioada de preaderare în calitate de stat în curs de dezvoltare s-a reconfigurat astfel încât unele fonduri internaționale nu au mai fost disponibile datorită incompatibilității cu calitatea de stat membru al UE. Din

aceste considerente, misiunile anumitor finanțatori internaționali și-au îndreptat atenția către alte țări aflate în nevoie.

Obiectivele pe termen scurt ale aderării au fost atinse odată cu închiderea fiecărui capitol de negociere. Implementarea măsurilor referitoare la construcția instituțională și la reglementările legislative au scos în evidență importanța unei structuri administrative moderne și modernizabile. Îndeplinirea obiectivelor pe termen lung depinde de capacitatea țării noastre de a răspunde pe de o parte problemelor identificate la nivel național și pe de altă capacitatea de a face față obligațiilor de stat membru.

Implementarea cu succes a reformei sistemului național de asistență socială depinde de îndeplinirea unei serii de condiții, printre care: revizuirea și coordonarea legislației sociale, monitorizarea implementării *acquis*-ului comunitar negociat, îmbunătățirea coordonării interministeriale, eficientizarea comunicării (inter)instituționale dar și cu cetățenii în calitate de beneficiari, o mai bună consultare a tuturor partenerilor publici și privați cu responsabilități specifice implicați în diferite etape complementare, continuarea descentralizării și reformei administrative, concesionarea serviciilor sociale și - nu în ultimul rând - utilizarea optimă a resurselor umane implicate în sistem.

La nivelul statelor membre, deficitul de dezvoltare dintre vechile state membre și noile state intrate reprezintă o sursă de tensiuni continue. Răspunsul comunitar adresat acestei realități este metoda deschisă de coordonare. Punctul de plecare în identificarea mecansimelor eficiente de continuare a acestei călătorii cu mai multe viteze este analiza impactului proceselor de aderare în plan național în general cu o atenție particulară pentru analiza disfuncționalităților sau chiar a cazurilor de eșec.

Un prim mecanism în acest sens este transformarea procesului de negociere într-un exercițiu de adoptare a unor măsuri europene în locul adaptării și renegocierii acestora în funcție de constrângerile și specificul național. Lipsa unor studii de evaluare a impactului implementării *acquis*-ul comunitar asupra configurației de politici naționale susține această idee. Caracterul de recomandare al *acquis*-ului comunitar implică demararea unor măsuri naționale specifice cu potențial de dezvoltare pe termen lung. Interpretarea acestui aspect ca obligativitate a condus la adoptarea formală a

respectivelor măsuri. În acest caz, identificăm două situații distincte: fie nu au fost suficient potențate mecanismele instituționale și financiare necesare susținerii pe termen lung (exemplul înființării cu întârziere a Agenției Naționale pentru Prestații Sociale și reorganizării ei, exemplul neînființării Observatorului Social sau funcționarea Colegiului pentru Coordonarea Politicilor de Asistență Socială), fie acestea au fost înființate contextual (Agenția pentru Protecția Familiei, Agenția de Egalitate între Bărbați și Femei). Un astfel de mecanism a condus aleator la construcții instituționale ce pot fi parțial încadrabile în categoria formelor fără fond. Includerea lor în lista de priorități a permis accesarea mecanismelor standard de sprijin (asigurarea asistenței tehnice nerambursabile). Totodată, raportarea realizării din punct de vedere al armonizării construcției instituționale față de specificul *acquis*-ului comunitar lor a contribuit la „grăbirea" procesului de încheiere a unor capitole de negociere cu impact direct asupra accelerării demersurilor de integrare în UE.

Un al doilea mecanism este mai degrabă un efect colateral al concentrării efortului național asupra finalizării cu succes a procedurilor standard de negociere. Fără a generaliza, este foarte probabil ca presiunile de timp să conducă la tratarea prioritară a conținutului etapei de pre-aderare în detrimentul analizei profunde în special din perpectiva impactului pe termen lung a întregului ansamblu. Cu alte cuvinte prospectarea din etapa de aderare nu doar a ceea ce implică etapa de aderare propriu zisă ci în special cea de postaderare în special din perspectiva mecansimelor de susținere pe termen lung a elementelor armonizate (construcție instituțională și cadru legislativ). Finalul etapei de negociere nu încheie un ciclu în sine cum a fost adeseori perceput sub presiunea timpului[17] ci deschide efectiv etapa asumării calității de stat membru cu drepturi depline. În primii ani după aderare, exercițiul acesta de adaptare la noul statut declanșează foarte probabil pentru proaspetele state membre, mecansimele rodate în perioada de negociere de abordare a diferitelor domenii din perspectiva cerințelor de îndeplinit conform *acquis*-ului comunitar. Dincolo de îndeplinirea responsabilităților formale specifice calității de stat membru, adevărata provocare a noilor veniți o reprezintă corelarea pe termen lung a viziunii

[17] Presiune de timp accentuată prin separarea celor două momente ale valului cinci de aderare. țările care au aderat în data de 1 ianuarie 2004 și în data de 1 mai 2007

naționale cu dinamica trendurilor comunitare în asumarea responsabilităților de stat membru. Conștiente de aceste aspecte, statele membre depun eforturi astfel încât mecanismul complex de negociere să fie continuu perfecționat în vederea identificării modalității oportune de interacțiune dintre statele membre și cele candidate. Totodată, nu se poate nega faptul că statele candidate depun la rândul lor eforturi de ajustare și armonizare a politicilor naționale în vederea îndeplinirii criteriilor de la Copenhaga.

Elementul pe care îl supunem atenției este asemănător ca mecanism dar totuși de altă natură, elementul de specificitate fiind similar mecansimului de asumare a responsabilității individuale în cazul furnizării bunăstării. Accentul este mai degrabă proactiv decât reactiv diferit față de tonul general caracteristic întregului proces de negociere experimentat de țările candidate. Inexistența unor mecansime de simulare a experienței de stat membru încă din etapa de negociere este dublată de presiunea de a finaliza procesul de adoptare a *acquis*-ului comunitar în detrimentul coparticipării la mecansimele decizionale ale UE. Pe de altă parte, și în cazul identificării unui mecansim care să evidențieze capacitatea de a răspunde provocărilor de a fi stat membru, acesta trebuie să țină cont de experiența națională. Astfel state europene interesate la un moment dat de aderarea la UE (Elveția, Finlanda sau Norvegia) cu șanse mari de integrare probabil vor avea o altă viteză în a răspunde anumitor solicitări față de state precum Albania sau Muntenegru. Acesta reprezintă probabil unul dintre punctele slabe ale formatului actual în cadrul cărora se desfășoară negocierile de aderare. Acompanierea statelor candidate de către statele membre în această inovație rituală ar înlesni asumarea calității de stat membru în etapa post aderare. Al doilea mecanism nu este validat prin rezultatele actualei cercetări dar reprezintă o direcție de studiu pentru cercetările viitoare.

Întrebarea firească adresată retoric calității României de stat membru cu drepturi depline este: și acum ce urmează?

Bibliografie

Albrow, M. (1997). *The Global Age State and Society behind Modernity,* Stanford University Press, Stanford, California.

Alcock, P., Glennerster, H., Oakley, A. și Sinfield, A, (2001). *Welfare and wellbeing – Richard Titmuss's contribution to social policy*, Policy Press, Bristol, Regatul Unit al Marii Britanii.

Alhadeff, G. și Hugendubel, K. (2005). What future for a social Europe? în Buhigas Schubert, C. și Hans Martens, H. (coordonatori), *The Nordic model: A recipe for European success?,* EPC Working Paper nr.. 20, septembrie 2005.

Aggestam, L. (1995). *Sovereignty and integration in the European Union,* Universitetsbiblioteket, Universitatea din Lund, Suedia.

Amelina, M. , Chiribucă, D. și Knack S. (2003). Incluși sau excluși? Românii săraci în rețelele inter-menajere și comunitare în Banca Mondială, *România: raport de evaluare a sărăciei (în două volume) Volumul II. Studii de fundamentare*, Unitatea Sectorului de Dezvoltare Umană, Unitatea de Dezvoltare Socială și de Mediu Durabilă, Regiunea Europa și Asia Centrală, raport nr. 26169 – RO, octombrie 2003.

Amond, G. A. și Verba, S. (1996). *Cultura civică – atitudini politice și democrație în cinci națiuni,* Editura Du Style, București.

Anghel:(n.a.) Instituții europene și tehnici de negociere în procesul integrării, Ideea europeană,
http://www.unibuc.ro/eBooks/StiintePOL/anghel/2.htm

An-Naim, A. (1992). Toward a cross-cultural approach to defining international standards of human rights în *Human rights in cross-cultural perspective-a quest for consensus,* University of Pennsylvania Press.

Arpinte, D. și Cace, S. (2005). *Social work system in Romania*, Jurnalul Practicilor Pozitive Comunitare, Asociația pentru Dezvoltare și Promovare socio-economică Catalactica, anul V, nr. 1-2 / 2005, București:50 – 63.

Arpinte, D. (2006a). Perspective ale dezvoltării sistemului de servicii de asistență socială, în Zamfir, C. și Stoica, L. (coordonatori), *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Editura Polirom, seria Collegium. Sociologie. Antropologie, Iași:217 – 229.

Arpinte, D. (2006b). Profesionalizarea serviciilor de asistență socială, Calitatea Vieții, Revistă de politici sociale, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Editura Academiei Române, Anul XVII, nr. 3-4, București:343 – 362.

Baxi, U. (1998). Voices of suffering and the future of human rights, în *Transnational Law and Contemporary Problems,* A journal of the University of Iowa, college of Law, vol 8, no. 2, 1998.

Bădescu, I. (2002). Geopolitica – teorii, concepte, specific, în Bădescu, I., Mihăilescu, I. și Zamfir, E. (coordonatori), *Geopolitica integrării europene,* Centrul de geopolitică și antropologie vizuală Universitarea din București, Editura Universității din București:3-24.

Bârliba, M. C. (1987). *Paradigmele comunicării*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

Beaud, M. și Dostaler, G. (2000). *Gândirea economică de după Keynes*, carte editată cu sprijinul Ministerului Francez al Afacerilor Externe și al Ambasadei Franței în România, Editura Eurosong & Book, București.

Beaud, M. (2001). *Istoria capitalismului de la 1500 până la 2000.* Editura Cartier, Chișinău.

Bertrand, B. și Birnbaum:(1982). *Sociologie de l'Etat,* Grasset, Paris.

Bertrand, B. și Smouts, M-C. (1992). *Le retournement du monde,* Sociologie de la scene internationale, Presses de la Foundation Nationale des sciences politiques, Paris.

Beveridge, W. Sir. (1942). *Social Insurance and allied services.* His Majesty's Stationery Office. Londra.

Bideleux, R. și Taylor, R. (1996). *European integration and disintegration,* Editura Routledge, Regatul Unit al Marii Britanii.

Bochenski, (1992). *Ce este autoritatea? Introducere în logica autorității*, Editura Humanitas, București.

Boia, L. (1997). *Istorie și mit în conștiința românească,* Editura Humanitas, București.

le Bon, G. (1995). *Opiniile și credințele,* Editura Științifică, București.

Bondar, F. (2007). Reforma formulării politicilor publice între schimbarea pemiselor și schimbarea presupozițiilor în Bondar, F.

(coordonator), *Politici publice și administrație publică,* Editura Polirom, seria Collegium. Politici publice și integrare europeană, Iași:101 – 128.

Borjeson, M. (2002), Chapter 9. Concluding discussion, în International Journal of Social Welfare, iulie 2002, volumul 11, supliment S101-S107.

Blackstone, T. (1983). Planning Social Priorities – nationally în Howard, G. (coordonator), *The future of the welfare state: remaking social policy*, Heinemann, Londra, pp. 200-211.

Buzducea, D. (2007). Globalizare în Zamfir, C. și Stănescu, S. (coordonatori) *Enciclopedia dezvoltării sociale*, Editura Polirom, seria Iași:281-286.

Buzducea, D. (2010). O lume în transformare grupuri de risc, pierderi, traume și suferințe în Buzducea, D. (coordonator), *Asistența socială a grupurilor de risc*, Editura Polirom, seria Collegium, asistență socială:37 – 52.

Buzărnescu, Ș. (2004). *Practica managerială în învățământul superior,* Univers Enciclopedia, secția Analize strategice.

Cace, C. (2004a) *Asigurările sociale – management, evoluții și tendințe*, Editura Expert, București.

Cace, S. (2004b). *Statul bunăstării evoluții și tendințe*, Editura Expert, București.

Cace, C. (2006). *Politici de ocupare în Europa Centrală și de Est*, Academia Română, Centrul Român de Economie Comparată și Consens, Editura Expert, București.

Castell, M. (2000). *End of millennium,* a doua ediție, Blackwell Publishers.

Castels, F. (2004) The *future of the welfare state – crisis myths and crisis realities,* Oxford University Press

Chantal, M-D. (1997). *Statul subsidiar, Ingerența și neingerența statului: principiul subsidiarității în fundamentele istoriei europene,* Editura colecția Idei și instituții europene, Cluj-Napoca.

Chelcea, S. (1998). Memorie și identitate, constructe sociale, în Septimiu Chelcea (coordonator) *Memorie socială și identitate națională,* Editura Institutului Român de Informații, București.

Chelcea, L. (2006). Cultură și dezvoltare: perspectiva antropologiei culturale, în Cătălin Zamfir și Laura Stoica (coordonatori), *O nouă*

provocare: dezvoltarea socială, Editura Polirom, seria Collegium. Sociologie. Antropologie, Iași:123 – 132.

Chelcea, S. (2005). *Cum să redactăm o lucrare de licență, o teză de doctorat, un articol științific în domeniul științelor socio-umane*, Editura Comunicare.ro 2005, București.

Chereji, C. R. (2000). The Concept of Central Europe in the 90s în Vasile Pușcaș (coordonator) *Central Europe since 1989*, Editura Dacia, Cluj Napoca:11-23.

Cerami, A. și Stănescu S. (2009), Welfare State Transformations in Bulgaria and Romania, în Cerami, A. și Vanhuysse:(coordonatori) (2009). *Post-Communist Welfare Pathways: theoreizing social policy transformations in Central and Eastern Europe*, Palgrave MacMillan:112 - 126

Ciobanu-Dordea, A. (2001). Unele considerații privind libera circulație a persoanelor în UE și implicațiile acesteia pentru România, în Exigențe europene și realități românești, Institutul European din România, București.

Ciupală, D. (2004). *An overview of Political and Economic aspects of the European Union Enlargement*, Universitatea București, Centrul de Studii Euro-atlantice, nr. 7.

Crețu, C. (2009). Ce spunem, cine ne ascultă?, în Dan Luca *Dilemele comunicării UE.* Editura Qual Media, Cluj Napoca:32 – 36.

Dăianu, D. (2002). Cuvânt înainte în Soroș, G. *Despre globalizare*, Editura Polirom, colecția Economie și societate, Iași:7 -12.

Daly, M. (2003). Governance and Social Policy, *Journal of Social Policy*, Cambridge University Press, vol. 32, 1:113-128

Deacon, B. (1993). Developments in East European social policy în Jones, C. (coordonator) *New Perspectives on the Welfare State in Europe*. London and New York: Routledge:177 – 197

Deacon, B. (1997) *Global Social Policy: International Organizations and the Future of Welfare*, Sage Publication, London

Deacon B. și Michelle H. (1997), The making of Post-communist Social Policy: The Role of International Agecies, în *Journal of Social Policy*, nr. 26, Cambridge University Press:43-62

Deacon, B. (2000). Eastern European welfare states: the impact of the politics of globalization, în *Journal of European Social Policy*, Sage Publications, London, Thousand Oaks and New Delhi vol 10 (2):146-161

Deacon, B. (2001). Editorial în *Global Social Policy,*

Dediu, M. (2007). Rolul instituțiilor internaționale în reformarea politicilor publice pentru romii din România în Bondar, F. (coordonator), *Politici publice și administrație publică*. Polirom, seria Collegium. Politici publice și integrare europeană, Iași:167-199.

Diamantopoulou, A. (2003a). Discurs (SPEECH/03/419) în calitate de comisar european responsabil pentru ocuparea forței de muncă și politică socială în cadrul seminarului *Future Perspectives for the European Social Model,* Bologna, Italia, 17 septembrie 2003, disponibil la www.europa.eu.int consultat în data de 19.12.2005.

Diamantopoulou, A. (2003b). Discurs în calitate de comisar european responsabil pentru ocuparea forței de muncă și politică socială în cadrul seminarului *The European Social Model – myth or reality?* , Bournemouth, Marea Britanie, 29 septembrie 2003.

Etherington, D. (1998). From welfare to work in Denmark. An alternative to Free market policies. Policy and Politics 26, în *** (2001) *The Øresund Summer University, The Scandinavian Studies Track* , Universitatea Roskilde, Danemarca.

Esping Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Polity Press, Cambridge.

Esping Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford University Press,

Esping Andersen, G. (2003). Discurs final prima ediție a ESPAnet, Copenhaga, Universitatea din Copenhaga.

Fraiser, N. (1994), After the Family Wage: Gender Equity and the Welfare State, în *Political Theory*, vol 22, nr. 4, Sage Publication:591-618

Freud, S. (1995). *Psihologia colectivă și analiza eului*, Editura Mediarex.

Frunzaru, V. (2002) *De la statul bunăstării național la politicile sociale europene,* revista Calitatea vieții, XIII, nr. 1-4

Gamble, A. (2001). *Politică și destin: sfârșitul istoriei sfârșitul politicii, sfârșitul statului*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, Prahova.

Gâlea, I. (coordonator), Băluț, A., Dumitrașcu, A. și Cristina Morariu, C. (2004) *Tratatul instituind o Constituție pentru Europa* (text comentat și adnotat) disponibil la www.mae.ro

Genov, N. (1999). *Managing Transformations in Eastern Europe,* UNESCO-MOST, Paris, Regional and Global Development, Sofia.

Ghebrea G. (2003). *Regim social-politic și viața privată (familia și politica familială în România)* disponibil la http://ebooks.unibuc.ro/StiintePOL/ralu/3-2-2.htm

Giddens, A. (2001). *A treia cale – renașterea social –democrației*, Editura Polirom, Iași, colecția Opus științe politice.

Gligor, I. (2009). Comunicarea instituțională (experiența de comunicare cu presa românească), în Dan Luca *Dilemele comunicării UE*, Editura Qual Media, Cluj Napoca:32 – 36.

Green-Pedersen, C. (2000). *How Politics Still Matters - Retrenchment of old-age pensions,* teză de doctorat în sociologie nepublicată, Centre for Comparative Welfare Studies, Universitatea din Aalborg, Danemarca

Grigorie, I. (1997). *Geopolitica și sociologia integrării europene: teorii și doctrine,* în Euxin, Revista de sociologie, geopolitică și istorie, București, numărul 1-2.

Gottlieb, G. (1993). *Nation against state - a new approach to ethnic conflicts and the decline of sovereignty,* Council on foreign relations press, New York,

Guilot:(1998). *Introduction à la sociologie politique,* Arman Colin, Paris,

Haibach, J. Rusu, B., Samzelius, T., Szabo B. și Vonica Răduțiu, S. M. (Stănescu) (2001). *Globalisation and the Future of Welfare States - Germany, Romania and Sweden,* sub-cursul trei al cursului european de master Transformation in a Comparative European Perspective – A Masters Course on the Internet http://www.soc.lu.se/soc/distans/socrates/mastercourse/

Halvorsen , K. (1999). *Unemployment in disguise: The case of Norway,* Centre for Comparative Welfare State Studies, Department of Economics, Politics and Public Administration, Aalborg University, Danemarca.

Handler, J. (2005). The impact of workfare on the Worker / Client Relationship în Social Work & Society, volume 3, issue 2, http://www.sowork.net/Handler2005.pdf

Hantrais, L. (1995). *Social Policy in the European Union*,

Hardin, G. (1968). *The tragedy of the commons* în Science, volum 162, 13 decembrie 1968:1243-1248.

Hinsley, F. H. (1986). *Sovereignty,* Cambridge University Press, Marea Britanie.

Holmström, L. și Karlbrink, L. (2001). United Nations Human Rights Fact Sheets, Institutul de Drepturi Umane Raoul Wallenberg, ediția a VII-a, Universitatea din Lund, Suedia.

Hornemann Møller, I. (2000). Trends in the Danish social mode of regulation, the 2000 bargaining round. Collective Bargaining, Denmark 2000 în (2001) *The Øresund Summer University, The Scandinavian Studies Track*, Universitatea Roskilde, Danemarca.

Howard, G. (1983). The need for a Reappraisal în Glennerster Howard (coordonator), *The future of the welfare state: remaking social policy,* Heinemann, Londra:1-9.

Ioannou, D., Ferdinandusse, M., Lo Duca, M. și Coussesns, W. (2008). Benchmarking the Lisbon Strategy, occasional paper series, nr. 85 / iunie 2008, Banca Centrală Europeană, Eurosystem disponibilă la www.ecb.int/pub/pdf/scpops/ecbocp85

Ionescu, C. (2000). Prefață în Beaud, M. și Dostaler, G. (2000), Gândirea economică de după Keynes, carte editată cu sprijinul Ministerului Francez al Afacerilor Externe și al Ambasadei Franței în România, Editura Eurosong & Book, București:11-13.

Ilie, S. și Vonica Răduțiu, S. M. (2004). *Romanian Minimum Income Provision as a Mechanism to Promote Social Inclusion*, în NISPAcee, the Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe, Ocassional paper în public administration and public policy, volume V, no.r 1, winter 2004:3-14.

Jinga, L. M. (2008). Femei în Courtois, S. (coordonator), *Dicționarul comunismului*, Editura Polirom, Iași, pp. 704 – 706.

Jordan, B. (2006). Public services and the service economy: individualism and the choice agenda, în *Journal of Social Policy*, nr. 35 (1), Cambridge University Press:143-162

Jorens, Y. (2004). *Enlargement: a common european social model?,* prezentată în cadrul conferinței Social Europe after Enlargement, organizată de Universitatea din Ghent, Belgia, 13-14 mai 2004.

Jorens, Y. (2005). *Reglementările UE și ajutoarele și alocațiile pentru familie,* sesiune de pregătire privind reglementarea 1408/1971, MMFPS, proiectul Phare Construcție instituțională a serviciilor sociale.

Klaus, N. (1996). Eastern Europe Systems in Comparative Perspective în Greve, B. (coordonator). *Comparative welfare systems - the Scandinavian model in a period of change*, Macmillan Press Ltd:185 – 213.

Koch, M. (2006). Roads to Post-Fordism Labour Markets and Social Structures in Europe, Editura Ashgate,

Kohler-Koch, B. (1996). The Strength of weakness: the transformation of governance in the EU în Sverker, G. și Leif, L. *The future of the nation-state-essays on cultural pluralism and political integration*, Graphic Systems, Angarad.

Korpi, W. și Palme, J. (1998). *The paradox of redistribution and strategic equality: welfare state institutions, inequality, and poverty in western counties* American sociological review, 63, Februarie 1998 în Swedish Social Policy: Literature Compendium", Lund 2000:661 – 687,http://www.lis.ceps.lu/wps/174.pdf accesată 20.04.2000.

Korpi, W. (2000). *Faces of Inequality: Gender, Class and Patterns of Inequalities in Different Types of Welfare States*. Luxemburg Income Study working paper nr. 224, disponibilă online la: http://www.lis.ceps.lu/wps/224.pdf

Kvist, J. și Saari, J. (2007). The Europenisation of social protection: domestic impacts and national responses în Jon Kvist și Juho Saari (coordonatori), *The Europenisation of social protection*, Policy Press:229- 248.

Lafaye, C. (1998). Sociologia organizațiilor, Editura Polirom, Collegium, seria Sociologie, Iași.

Lambru, M. (2002). Dimensiunea socială a procesului de integrare europeană. Studiu de caz: reforma sistemului de pensii în România în Bădescu, I., Mihăilescu, I. și Zamfir, E. (coordonatori) *Geopolitica integrării europene,* Centrul de geopolitică și antropologie vizuală Universitarea din București, Editura Universității din București:422-464

Lambru, M. (coordonator). (2006). *Există participare publică în România?*, Centrul de Resurse pentru participare publică, CeRe, București,

Lambru, M. (2007). Politici publice, în Zamfir, C. și Stănescu, S. (coordonatori) *Enciclopedia dezvoltării sociale*, Editura Polirom, seria Iași:444 - 446

Lambru, M. și Vameșu, A. (coordonatori) (2010) *România 2010 – sectorul neguvernamental – profil, tendințe, provocări*, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, București,

Lazăr, F. (2010). *Introducere în politici sociale comparate – analiza sistemelor de asistență socială*, Editura Polirom, seria Collegium, Asistență socială

Larionescu, M. (2004). Controverse teoretice asupra dezvoltării sociale: puncte de vedere în sociologia românească, *Sociologia românească*, volumul II, nr. 3, 2004:129 – 144

Leibfried, S. (1993) Towards a European Welfare State? On Integraion Poverty Regimes into the European Community, în Jones, C. (cordonator) *New Perspectives on the Welfare State in Europe*. London and New York: Routledge:133 - 156

Lepădatu, D. (1993). *Politologie* partea a II a, Fundația Universitară Hyperion, Universitatea Hyperion, Facultatea de Psohologie – sociologie, Editura Hyperion XXI, București.

Lonhart, T. (2000). The multiple citizenship and the problem of ethnic minorities in Central Europe: the Hungarian minority of Romania and the problem of „double citizenship" at the end of the 90s în Pușcaș, V. (coordonator) *Central Europe since 1989 – concepts and developments*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000.

Lorentzen, A. (1999). Technological Change in Hungarian Industry after 1998, în Lorentzen, A., Widmaier, B. și Mihaly, L. (coordonatori), *Institutional change and industrial develoment in Central and Eastern Europe*, Ashgate publishing Ltd, UK:7 – 35.

Lotreanu, N. (1993). Stat în Zamfir, C. Și Vlăsceanu, L. (coordonatori) *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București:601 – 603.

Lovatt, C. (n.a.), *Romania's Road to Reform* http://www.ce-review.org/00/18/lovatt18.html

Luca, D. (2003). *România văzută de la Bruxelles: 6 ani de corespondențe europene pentru presa clujană*, Editura Dacia, Cluj Napoca.

Marga, A. (1998) *Relativismul și consecințele sale*. Editura EFES, Editura Fundației Studiilor Europene, colecția Idei și instituții europene nr. 5, Cluj Napoca,

Marino, A. (1999). The Difficulties of the European Integration în Pecican, O. (coordonator). *Romania and the European Integration* Editura EFES, Editura Fundației Studiilor Europene, colecția European Other Euroopes nr. 4, Cluj Napoca:13-23.

Măgureanu, V. (1997). *Studii de sociologie politică,* Editura Albatros, București.

Mărginean, I. (1993). Politică socială în Zamfir, C. și Vlăsceanu, L. (coordonatori) *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București:437-440

Mărginean, I. (1994). *Politica socială și economia de piață*, Centrul de Informare și Documentare Economică, Academia Română, Analele Institutului Național de Cercetări Economice, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, București

Mărginean, I. (coordonator) (2001). *Analiza comparativă a finanțării politicilor sociale: România - țări în tranziție - țările UE*, studiu elaborat pentru Comisia Antisărăcie și Promovarea Incluziunii Sociale, București.

Mărginean, I. Precupețu, I. și Precupețu, M. (2004). Surse ale suportului politic pentru democrație în țările postcomuniste, *Sociologie românească*, volumul II, nr. 1, București, pp. 41 – 59.

Micklethwait, B. (1985). *The Collapse of the Welfare State*, Economic Notes No. 3, An occasional publication of the Libertarian Alliance, 25 Chapter Chambers, Esterbrooke Street, London SW1P 4NN, Libertarian Alliance;

Mihăilescu, I. (2002). Universitățile și integrarea europeană în Bădescu, I., Mihăilescu, I. și Zamfir, E. (coordonatori)*, Geopolitica integrării europene,* Centrul de geopolitică și antropologie vizuală Universitarea din București, Editura Universității din București:341 – 362.

Mihăilescu, V. (2000). *Socio Hai-Hui: o altă sociologie a tranziției*, Editura Paideia, colecția științe sociale, București.

Milward, A. (1996). The Frontier of National Sovereignty în Gustavsson, Sverker și Lewin, Leif, *The future of the nation-sate-essays on cultural pluralism and political integration*, Graphic Systems, Angarad.

Mishra, R. (1977). *Society and social policy: Theories and practise of welfare*, Editura MCMillan Press, Londra.

Mishra, R. (1999). *Globalization and the Welfare State*. Cheltenham, UK & Northampton, MA, USA: Edward Elgar.

Mitroi, V. (2006). Politica de dezvoltare regională între necsitate și proiect: ce fel de regionalizare? în Zamfir, C. și Stoica, L. (coordonatori), *O nouă provocare: dezvoltarea socială.*, Editura Polirom seria Collegium. Sociologie. Antropologie, Iași:105 -119.

Mocanu, O. și Voicu, A. (2001). *Analiză comparativă a stadiului negocierilor în vederea aderării la UE a statelor candidate din Europa Centrală și de Est",* Idu, N. (coordonator), Institutul European din România, București

Serge Moscovici, (1997). *Psihologia socială sau mașina de fabricat zei.* Editura Polirom, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași seria Collegium. Psihologie. Științele educației, Iași

Munteanu, M. (2007). Dinamica formulării politicilor publice de gen în contextul integrării europene" în Bondar, F. (coordonator), *Politici publice și administrație publică"*. Editura Polirom, seria Collegium. Politici publice și integrare europeană, Iași:201-238.

Murie, A. (2002). The dynamics of social exclusion and neighborhood decline: housing, welfare regimes and the underclass. Eurex, European Online Seminar On Urban Transformations, Poverty, Spatial Segregation And Social Exclusion, University of Urbino, Istitute of Sociology, Lectură comună 12, 2002

Naumescu, V. (1999). The Welfare State in Poswar Europe The Golden Years. The Crises. New Trends, în Gyémánt, L. (coordonaator), *European Tradition and Experiences.* Editura EFES, Editura Fundației Studiilor Europene, colecția European ideas & institutions nr. 2, Cluj Napoca:76 - 91

Năstase, D. și Mătieș, M. (2002). Viitorul suveranității naționale a României în perspectiva integrării europene. în *** Suveranitate națională și integrare europeană. Editura Polirom, Iași:21 – 80

Olsen, J. (1996). *Europenization and Nation-State Dynamics* în Sverker, G. și Leif, L. The future of the nation-sate-essays on cultural pluralism and political integration, Graphic Systems, Angarad

Ostrom, E. (2007). *Guvernarea bunurilor comune – evoluția instituțiilor pentru acțiunea colectivă.* Editura Polirom, seria Collegiu, Politici publice și integrare europeană, Iași,

Palier, B. (2004). *The Europeanisation of Welfare Reforms.* lucrare prezentată în cadrul conferinței RC19 Annual Conference, Welfare state restructuring: Processes and social outcomes. Paris, 2-4 September 2004.

Pasti, V. (2006). Mărirea și decăderea capitaliștilor români în Zamfir, C. și Stoica, L. (coordonatori), *O nouă provocare: dezvoltarea socială.* Editura Polirom, seria Collegium. Sociologie. Antropologie, Iași:71-89.

Pasti, V. (2011). Oportunitatea crizei, în Inovație socială, revistă on-line, nr. 2 iulie – decembrie 2011, http://www.inovatiasociala.ro

Păun, N. și Păun, A.C. (2000). *Istoria construcției europene de la Tratatul de la Roma la Tratatul de la Nisa.* volumul I, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca.

Pescaru, D. (2002). Identitatea europeană – între euro-optimism și euro-scepticism" în Bădescu, I., Mihăilescu I. și Zamfir, E. (coordonatori), *Geopolitica integrării europene.* Centrul de geopolitică și antropologie vizuală Universitarea din București, Editura Universității din București, 2002:202 – 215.

Pierson:(coordonator), (2001). *The new politics of the welfare state*. Oxford University Press

Pierson, C. (1996). Continuity and discontinuity in the emergence of the post-Fordist welfare state" în Burrows, R. și Loader, B. *Towards a post-fordist welfare state*, Editura Routledge, ediția a doua:95-115.

Pop, L. M. (2002). Structura instituțională și a finanțării protecției sociale în România în tranziție, în Pop, L. M. (coordonator), *Dicționar de politici sociale*, Editura Expert:9-79.

Pop, L. M. (2005). *Politici sociale Elemente de teorie, analiză și evaluare a politicilor sociale*, Editura Economică, colecția Biblioteca de Sociologie, București.

Pop, L. M. (2007). Politici sociale în Zamfir, C. și Stănescu, S. (coordonatori) *Enciclopedia dezvoltării sociale*, Editura Polirom, seria Iași: 447 – 452.

Popper, K. R. (1993). *Societatea deschisă și dușmanii ei volumul I Vraja lui Platon*, Editura Humanitas, București.

Precupețu, I. (2006). *Strategii de dezvoltare comunitară*, Editura Expert Projects, Iași.

Preda, M. (2000). *The results of social policy in post-communist Romania: An increasing underclass and extensive social exclusion*, lucrare prezentată la conferința Social Security Social security in the global village, Helsinki, 25-27 September 2000.

Preda, M. (2002). *Politica scială românească între sărăcie și globalizare*, Editura Polirom, Iași. seria Sociologie, Antropologie.

Preda, M. (2003). *Politica socială,,* Institutul European din România, disponibilă la www.ier.ro

Preoteasa, A. M. (2009). *Cercetarea politicilor sociale – aspecte metodologice*, Editura Lumen, Iași

Pripstein Posusney, M. (2003). Globalization and Labour Protection in Oil-Poor Arab Coountries, Racing to the Botton?, în *Global Social Policy*, Sage Publications, volum 3, număr 3:267 – 297.

Prodi, R. (2001). *O viziune asupra Europei,* Editura Polirom, Iași.

Radoi, M-C. (1998). Identitatea națională într-o Europă unită în Chelcea, S. (coordonator). *Memorie socială și identitate națională*, Editura Institutului Român de Informații, București.

Nyrup Rasmussen:(2005). Learning from the North – let's focus on best practice in all of Europe 50 în Buhigas Schubert, C. și Martens, H. (coordonatori). *The Nordic model: A recipe for European success?,* EPC Working Paper nr..20, septembrie 2005.

Reisman, D. (2001). *Richard Titmuss – welfare and society*, a doua ediție, Editura Palgrave.

Riviere, C. (1996). Etnie, în Boudon, R., Besnard, P., Cherkaoui, M., Lecuyer, B.-P. (coordonatori) *Dicționar de sociologie*, Editura Univers Enciclopedic

Robin, C. și Kennedy:(2000). *Global Sociology,* MacMillan Press Ltd, Marea Britanie.

Rouvier, C. (1996). *Sociologie politique,* ediția a doua, Litec,

Rys, V. (1998). From the Communist welfare state to social benefits of market economy: the determinants of the transition process in Central Europe. in Henry, C. (coordonator), Challenges to the welfare state: internal and external dynamics for change, Edward Elgar, 1998.

Saari, J. și Kvist, J. (2007). European Union developments and national social protection în Saari, J. și Kvist, J. (coordonatori), *The Europenisation of social protection.* Policy Press, Iași:1- 20.

Saari, J. și Valimaki, K. (2007b). Seeking a new balance în Saari, J. și Kvist, J. (coordonatori). *The Europenisation of social protection*, Policy Press:249-266.

Samuelson:A. și Nordhaus, W. D. (1985). Economics, ediția a XII-a, Editura York Graphic Services, SUA

Sava, I. N. (2000). Globalization and Regionalization in Europe. Central Europe and the Carpathian Basin at the Dawn of the 21 Century în Pușcaș, V. (coordonator) *Central Europe since 1989 – concepts and developments.* Editura Dacia, Cluj Napoca:89-125.

Schmitter:C. (1996). If the Nation-State were to Wither Away in Europe, What Might Replace It?" în Gustavsson, S. și Lewin, L. (coordonatori), *The future of the nation-state-essays on cultural pluralism and political integration.* Graphic Systems, Angarad,

Schnapper, D. în colaborare cu Bachelier, C. (2000). *Ce este cetățenia?* Polirom, Iași, programul Idee europeană.

Schmidt, A. V. (1996). Loosening the Ties that Bind: the Impact of European Integration on French Government and its Relationship to Business. în *Journal of Common Market Studies*, Blackwell Publisher, Oxford, UK & Cambridge, USA, volum 34, nr. 2.

Schram, Sanford F. (2000). *„After Welfare" – the Culture of Post-industrial Social Policy"* New York University Press, SUA

Buhigas Schubert C. și Martens, H. (2005). Concluzii în Buhigas Schubert C. și Martens, H. (coordonatori), *The Nordic model: A recipe for European success?* EPC Working paper nr. 20, septembrie 2005.

Scott, J. C. (2007). *În numele statului: modele eșuate de îmbunătățire a condiției umane.* Editura Polirom, seria Științe politice. Opus, Iași.

Scutaru, C. (2007). Responsabilitatea socială a corporațiilor" în Zamfir, C. și Stănescu, S. (coordonatori) *Enciclopedia dezvoltării sociale.* Editura Polirom, seria Iași,

Sigmund, A-M. (2005). discursul de încheiere în calitate de președinte al Comitetului European Economic și Social cu ocazia *Joint conference of the Luxembourg ESC and the EESC for a competitive, social and sustainable*

Europe – making the Lisbon Strategy a success through a pact with organized civil society. Luxemburg, 26 - 27 ianuarie 2005 disponibil la http://www.esc.eu.int

Sinfield, A. (1983). The Necessity for Full Employment" în Howard, G. (editor), *The future of the welfare state: remaking social policy.* Heinemann, Londra:61-73.

Smith, A. (n.a.). The Wealth of Nations. London J.M. Dent & Sons LTD New York E.P. Dutton & CO INC disponibil http://books.google.ro/books?hl=en

Soare, F. S. (2008). Politica natalistă" în Stéphane Courtois (coordonator), *Dicționarul comunismului.* Editura Polirom, Iași:706 – 708.

Sorescu, A. și Răduț, C. (2006). *Reglementarea participării publice în România și Uniunea Europeană*, Centrul de Resurse pentru participare publică, CeRe, București,

Soroș, G. (2002). *Despre globalizare*, Editura Polirom, colecția Economie și societate, Iași.

Spulber, N. (1997). *Redefining the state – privatisation and welfare reform in Industrial and Transitional Economies*, Cambridge University Press,

de Sousa Santos, B. (1995). *Toward a new multicultural conception of human rights.* Editura Routledge,

Stahl:H. și Stahl, H. H. (2004). Probleme actuale ale sociologiei românești, *Sociologie românească*, volumul II, nr. 1, București:5-15.

Stan, M. (2008). Alimentație rațională în Courtois, S. (coordonator), *Dicționarul comunismului.* Editura Polirom, Iași:708 – 710.

Stanciu, M. (2005). Politici ale unor instituții financiare internaționale ce au dus la adâncirea sărăciei națiunilor, *Calitatea vieții*, Revistă de politici sociale, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Editura Academiei Române, anul XVI, nr. 3-4, București:387 – 402.

Stanciu, M. (2007). Politici sociale și globalizare în țările europene în *Calitatea vieții*, Revistă de politici sociale, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Editura Academiei Române, anul XVIII, nr. 1-2, București:137 – 148.

Stavenhagen, R. (1996). *Ethnic Conflicts and the Nation-State,* UNRSD, MacMillan Press Ltd, London.

State, M. (2007). Politicile publice europene. Actorii și puterea lor de decizie în Florin Bondar (coordonator), *Politici publice și administrație*

publică. Editura Polirom, seria Collegium. Politici publice și integrare europeană, Iași:75 – 99.

Stănescu, S. M. (2005). Romanian welfare state model between survival, reform and European Union enlargement în Voicu, B. și Rusu, H. (coordonatori) *European integration from East to East: civil society and ethnic minorities in a changing world*, Editura Psihomedia, Sibiu:209 – 217

Stănescu, S. M. (2006a). Modelul social european în Zamfir, C. și Stoica, L. (coordonatori), *O nouă provocare: dezvoltarea socială.* Editura Polirom, seria Collegium. Sociologie. Antropologie, Iași:90-104.

Stănescu, S. M. (2006b). *Impactul adoptării acquis-ului comunitar în domeniul social de către România* în anuarul universității Petre Andrei din Iași,Tomul I pp. 276 – 290

Stănescu, S. M. (2006c). Social policy reform in post-communist Romania: facing the EU changes, CEU Political Science Journal. The Graduate Student Review, volum I, nr. 4, October 2006: http://www.personal.ceu.hu/PolSciJournal/issues.html

Stănescu, S. M. (2009). *Abordarea conceptuală a inovației în contextul relansării strategiei de la Lisabona,* Revista Calitatea Vieții, nr. 1-2, 2009:19 – 27

Stănescu, S. M. (2010). Direcții comune statelor membre în domeniul politicii sociale în volumul Zamfir, C., Stănescu S. M. și Briciu C. (coordonatori) *Politici de incluziune socială în perioada de criză economică,* Editura Expert, București:35-53

Stubbs:(n.a.), International Non-State Actors and Social Development Policy în *Global Social Policy.* Sage Publications, volum 3, număr 3, :319 – 348.

Taylor-Gooby:(n.a.). *When is an Innovation? Recent Pension Reform in France, Germany, Italy and the UK*, disponibil la http://www.socsci.aau.dk/ccws/

Tomita, M., (2012), *Working with offenders. Methods and techniques*, Editura Pro Universitaria, Bucuresti

Tomita, M.,(2012b), *Probation as a field of study. Institution and profession*, Universul Juridic, Bucuresti

Trandafira, A. (2007). Politicile publice – între stat, acțiune colectivă și piață în Florin Bondar (coordonator), *Politici publice și administrație publică.* Editura Polirom, seria Collegium. Politici publice și integrare europeană, Iași:19 – 47.

Trandafiroiu, R. (1999). Integration and Nationalism – a Symbolic Reconfiguration of Europe, în Ovidiu Pecican (coordonator), *Romania and the European Integration* Editura EFES, Editura Fundației Studiilor Europene, colecția European Other Euroopes nr. 4, Cluj Napoca, pp.136 – 145.

Tismăneanu, V. (1997). *Mizeria utopiei Criza ideologiei marxiste în Europa Răsăriteană*, Editura Polirom, seria Collegium. Sociologie. Științe politice, Iași.

Tismăneanu, V. (2005). *Stalinism pentru eternitate O istorie politică a comunismului românesc*, Editura Polirom, Iași.

Toffler, A. (1995). *Puterea în mișcare,* Editura Antet.

Tomlinson, J. (1999). *Globalisation and Culture* Oxford: Polity.

Torfing, J.(1999). *Workfare with welfare: Recent reforms of the Danish welfare state. Journal of European Policy,* în (2001) *The Øresund Summer University, The Scandinavian Studies Track*, Universitatea Roskilde, Danemarca.

Țuțea:(1995). *Filosofia nuanțelor.* Editura Timpul, Iași.

Vattimo, G. (1995). *Societatea transparentă,* Tipografia Universității Ovidiu, Constanța, Pontica.

Vaughan-Whitehead, D. C. (2003). *EU enlargement versus social Europe? – The uncertain future of the European Social Model*, Edward Elgar,

Vladu, V. (coordonator) (2010). *Planul de servicii sociale pentru vârstnici – ghid de lucru,* Fundația de Îngrijiri Comunitare, București.

Cristian Vlădescu, Silviu Rădulescu și Sorin Cace, (2005). *The Romanian Healthcare System: between Bismark and Semashko,* http://lgi.osi.hu/publications/2005/274/9Health_Romania.pdf

Vlăsceanu, L. (2010). Modernități mutiple. Premise pentru o nouă abordare, *Sociologie românească*, volumul VIII, nr. 1, București:17-26.

Voicu, B. (2004). *Resurse, valori, strategii de viata. Spații sociale de alegere în tranziție* lucrare de doctorat, Universitatea din București.

Voicu, B. (2010a). *Capital social în România începutului de Mileniu: Drumeț în țara celor fără de prieteni?*, Editura Lumen, Iași

Voicu, M. (2004). *Legitimitate și suport social pentru politicile sociale: România după 1989* lucrare de doctorat, Universitatea din București.

Voicu, M., Precupețu, I., Voicu, B. și Popescu, R. (2005). *Romanian Farms and Farmers facing the EU regulations,* Editura Expert Projects, București.

Voicu, M. (2006). Dezvoltarea socială și legitimitatea politicilor sociale, în Cătălin Zamfir și Laura Stoica (coordonatori). *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Editura Polirom, seria Collegium. Sociologie. Antropologie, Iași:133 – 148.

Voicu, M. (2010b). Dinamica suportului pentru democrație în Europa între 1995 și 2005: schimbarea generațională și efecte contextuale, în Voicu, M., Voicu, B. și Constantin, A. *Valori sociale ale tranziției post-comuniste*, Editura Lumen, Iași:15 – 33.

Voicu, M. (2010c). Eficiența economică sau orientare ideologică? Suportul social pentru democrație în Europa Centrală și de Est, în Voicu, M., Voicu, B. și Constantin, A. *Valori sociale ale tranziției post-comuniste*, Editura Lumen, Iași:35 – 52.

Vonica Răduțiu, S. M. (2002). Suveranitate națională și integrare europeană: o perspectivă tripartită – stat-națiune, cooperare interstatală și suveranitate națională în (2002) *Suveranitate națională și integrare europeană* Editura Polirom, Iași:373-403

Vonica Răduțiu, S. M. (2003). Redefining social welfare under the impact of globalization în Voicu, B. și Horațiu Rusu, H. (coordonatori) *Globalization, European integration, and social development în European postcommunist societies*, Psihomedia Publishing House, Sibiu:173 -178

Vonica Răduțiu, S. M. (coordonator) (2004). *Aderarea României la Uniunea Europeană: impactul asupra statului bunăstării românesc*. Editura Centrul de Informare și Documentare Economică, Academia Română, Institutul Național de Cercetări Economice, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, colecția Biblioteca Economică, seria probleme economice, Academia Română, București, nr. 122-123.

Vonica Răduțiu, S. M. (2005). Romanian welfare state model between survival, reform and European Union enlargement în Voicu, B. și Rusu, H. (coordonatori). *European integration from East to East: civil society and ethnic minorities in a changing world*, Editura Sibiu:209 – 217

Vonica Răduțiu, S. M. (2006). Social policy reform in post-communist Romania: facing the EU changes, CEU Political Science Journal. The Graduate Student Review, volum I, nr. 4, October 2006 http://www.personal.ceu.hu/PolSciJournal/issues.html

Zamfir, C. (1997b). Direcții ale reformei statului bunăstării, în Zamfir, C. și Zamfir, E. (coordonatori), *Politici sociale în România în context european,* Editura Alternative, București:244-249

Zamfir, C. (2006a). Dezvoltarea socială: câteva elemente teoretice, în Zamfir C. și Stoica L. (coordonatori) *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Editura Polirom, 2006

Zamfir, C. (2009). *Inovația socială: context și tematică*, revista on-line Inovația socială nr. 1, http://www.inovatiasociala.ro

Zamfir, C., Stănculescu, M. și Stoica, L. (coordonatori) (2007). *Proiectarea dezvoltării sociale ghid metodologic,* Editura MHO Marketing Highest Option.

Zamfir, C., Stănescu, S., Ilie, S., Mihalache, F. și Filipescu, I. (2010). Șapte faze de istorie socială turbulentă a sociologiei românești, *Sociologie românească*, volumul VIII, nr. 1:3 – 16.

Zamfir, C. și Zamfir, E. (1993) *Țiganii între ignorare și îngrijorare*, Editura Alternative

Zamfir, E. (1993). Protecție socială în Zamfir, C. și Vlăsceanu, L. (coordonatori). *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București:465 – 467.

Zamfir, E. (1997a). Statul bunăstării în Zamfir C. și Zamfir, E. (coordonatori) *Politici sociale: România în context european*, București, Editura Alternative:12-19

Zamfir, E. (1997b). Direcții ale reformei statului bunăstării, în Zamfir, C. și Zamfir, E. (coordonatori), *Politici sociale în România în context european,* Editura Alternative, București,

Zamfir, E. (1997). Modele ale statului bunăstării, în Zamfir, E. și Zamfir, C. (coordonatori). *Politici sociale România în context european*, ediția a doua, Editura Alternative, Iași.

Zamfir, E. (2002). Asistența socială românească: proiecte academice și politici sociale – o sinteză a celor 12 ani de tranziție în Bădescu, I., Mihăilescu, I. și Zamfir, E. (coordonatori). *Geopolitica integrării europene,* Centrul de geopolitică și antropologie vizuală Universitarea din București, Editura Universității din București:363 – 383.

Zamfir, E. (2006b). Dezvoltarea sistemului de asistență socială: un proces istoric dificil în Zamfir, C. și Stoica, L. (coordonatori). *O nouă*

provocare: dezvoltarea socială, Editura Polirom, seria Collegium. Sociologie. Antropologie, Iași:197 – 216.

Zub, A. (2001) Le Discours Européen entre Euphorie et Scepticisme, în Pecican, O. (coordonator), *Romania and the European Integration* Editura EFES, Editura Fundației Studiilor Europene, colecția European Other Euroopes nr. 4, Cluj Napoca, pp.24-30.

Wickham J. (2002). *The End of the European Social Model: Before It Began,* Briefing paper for Infowork - Accompanying Measure, Employment Research Centre, Department of Sociology, Trinity College Dublin, Dublin 2, Ireland, http://www.tcd.ie/erc/ .

Williamson, J. B. și Jeanne J. Fleming, (1977). Convergence Theory and the Social Welfare Sector, *International Journal of Comparative Sociology*, XVIII, 3-4:242 - 253, disponibil la https://www2.bc.edu/~jbw/documents/WilliamsonFleming1977.pdf

Wind, M. (2001). *Sovereignty and European Integration,* Palgrave, Danemarca (2005c), ADDENDUM (iulie – septembrie 2005) la RAPORTUL 2005 asupra progreselor înregistrate în pregătirea pentru aderarea la UE,

Banca Mondială, (2003). *România: raport de evaluare a sărăciei (în două volume) Volumul I. Raportul principal*, Unitatea Sectorului de Dezvoltare Umană, Unitatea de Dezvoltare Socială și de Mediu Durabilă, Regiunea Europa și Asia Centrală, raport nr. 26169 – RO.

Comité économique et social européen,(2004a). *L'avenir de la politique de cohésion – contributions du CESE au débat.*

Commission europeenne, (1997). Quelles sont les relations de l'Union Europeenne avec le reste du monde?', Direction generale Information, communication, culture, audiovisuel, Bruxelles.

European Commision, (2005a). *Implementing the Community Lisbon Programme: More Research and Innovation – Investing for Growth and Employment: a common approach*, commnication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions,

Comisia Europeană (2004d). *Conferința reprezentanților guvernelor statelor membre referitor la Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa*, Bruxel, 29 octombrie www.mae.ro

Comisia Europeană, (2010i). *Document de evaluare a Strategiei de la Lisabona*, document de lucru al serviciilor comisiei, Bruxel,

European Commision, (1996). *How is the European Union meeting social and regional needs?* Directorate General for Information, Communication, Culture and Audiovisual Publications Unit, June 1996, Brussels,

European Commission (2010h). *Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, Bruxel.

Comisia Europeană, Ocuparea Forței de Muncă, Afaceri Sociale și Incluziune, (2011a). *Drepturile dumneavoastră de securitate socială în România,* Europa socială,

http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Romania_ro.pdf

European Commision, (1998a). *Composite paper – reports on progress towards accession by each of the candidate countries*,

(2007). *Declaration on the occcasion of the 50th anniversaary of the signature of the Treaty of Roma,* eveniment organizat la data de 25.03.2007 în Berlin sub auspiciile Președinției germane a UE, http://www.dw-world.de/dw/article/0,,2418126,00.html consultat 20.08.2011.

(1948). Declarația Universală a Drepturilor Omului în Goran Melander și Gudmundur Alfredsson (coordonatori). *The Raoul Wallenberg Compilation of Human Rights Instruments* (1997). Biblioteca Institutului de Drepturi Umane Raoul Wallenberg, Editura Martinus Nijhoff Publishers, 1997:27 – 32.

*** Décision du Conseil du 1er Janvier 2007 portant fixation de l'ordre d'exercise4 de la presidence du Conseil, Journal officile de l'Union européenne http://www.assemblee-nationale.fr/europe/pr%C3%A9sidencesUE.pdf

(2001b). Documentul de poziție al României – capitolul 13 – Politica socială și de ocupare a forței de muncă, www.mie.ro

(2008). *European innovation scoreboard 2007 comparative analysis of innovation performance*, PRO INNO Europe paper, nr. 6.

European Commission (2004b) *Enlargement of the European Union - Guide to the Negotiations Chapter by Chapter,*Directorate-General Enlargement, Information & Interinstitutional Relations

http://europa.eu.int/comm/enlargement/negotiations/chapters/negotiationsguide.pdf

European Commission (2000). *European employment and social policy: a policy for people,* colecția: Europe on the move, Directorate-General for Education and Culture, Bruxel.

European Commission (2005a). *Opinion of the European Economic and Social Committee on Employment policy: the role of the EESC following the enlargement of the EU and from the point of view of the Lisbon Process,* http://www.europa.eu.int

Extinderea Uniunii Europene – întrebări frecvente http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_25.pdf

Guvernul României, (n.a.) Ministerul Educației și Cercetării, Autoritatea Națională pentru Cercetare Științifică, Planul Național de Cercetare, Dezvoltare și Inovare 2007-2013

Guvernul României, (s.a.)b *România și Uniunea Europeană,* www.mie.ro accesată în data de 05.04.2004

Guvernul României (2003d) *Matricea angajamentelor de politici economice,* Programul economic de preaderare al Guvernului României

Guvernul României cu sprijinul sistemului Organizației Națiunilor Unite în România (2003g). *Raport asupra Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului*, București disponibil
http://www.onuinfo.ro/download/mdg_ro.pdf

Guvernul României, Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei (2005f), *Memorandumului Național privind Reforma instituțională în domeniul asistenței sociale*

Guvernul României, (1992). Program de Guvernare pentru perioada 1992 – 1996 publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 11 din 19 noiembrie 1992 privind acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 296 din 23 noiembrie 1992

Guvernul României (1998). Program de Guvernare 1998 – 2000, publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 6 din 15 aprilie 1998 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 152 din 16 aprilie 1998

Guvernul României (2000). Program de Guvernare pe perioada 2001 – 2004, București, 22 decembrie 2000

Guvernul României (2005) Program de Guvernare 2005 – 2008,

Guvernul României (2009) Program de Guvernare 2009 – 2012, din 23 decembrie 2009 publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 907 din 23 decembrie 2009

Guvernul României (2012) Programul de Guvernare 2013-2016 http://www.gov.ro/programul-de-guvernare-2013-2016__l1a117322.html

Hotărârea Guvernului 273 din 22 februarie 2003 privind coordonarea, pregătirea și organizarea negocierilor pentru aderarea României la UE, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 120, din 9 martie 2001 disponibilă www.mie.ro

Hotărârea Guvernului 1251/2006 pentru aprobarea normelor metodologice de aplicare a Legii 122/2006 privind azilul în România

(2000). *Human rights, legal cultures and globalisation, selected international human rights legal documents,* Law Sociology, Lund University, Suedia.

(n.a.) Innovation through the European Social Fund, 2004,

(1999). *Instituțiile UE,* Delegația Comisiei Europene, București.

Legea nr. 74 din 3 mai 1999, pentru ratificarea Cartei sociale europene revizuite, adoptată la strasbourg la 3 mai 1996 emitent: Parlamentul publicată în: Monitorul oficial nr. 193 din 4 mai 1999 disponibilă la www.mmssf.ro

Legea nr. 203/2002 pentru modificarea și completarea Legii nr. 61/1991 privind brevetele de invenție

Legea numărul 47 din 8 martie 2006 privind sistemul național de asistență socială

Legea 122 / 2006 privind azilul în România

Legea 292/ 2011 a asistenței sociale publicată în Monitorul Oficial, partea I nr. 905 din 20 decembrie 2011

Metro Media Transilvania (2007). *Barometrul integrării europene – resurse sociale ale integrării europene*, studiu realizat pentru Agenția de Strategii Guvernamentale, http://www.publicinfo.ro/pagini/sondaje-de-opinie.php

Ministerul Afacerilor Interne, (2004) Prezentare capitole de acquis, www.mie.ro

Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (2003b). *Regulamentul cadru de funcționare pentru direcțiile de dialog, familie și solidaritate socială*, Septembrie www.mmuncii.ro

Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, (2009a). *Percepția asupra incluziunii sociale în rândul profesioniștilor din domeniul social*, raport de cercetare realizat în cadrul proiectului Phare 2006 Asistență tehnică pentru promovarea campaniei naționale de conștientizare în domeniul incluziunii sociale, disponibil http://www.mmuncii.ro/ro/articole/2010-01-25/phare-ro-2006-018-14704020302-asistenta-tehnica-pentru-promovarea-campaniei-nationale-de-constientizare-in-domeniul-incluziunii-sociale-1511-articol.html

Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, (2009b). *Raport de cercetare privind evaluarea conferințelor regionale*, realizat în cadrul proiectului Phare 2006 Asistență tehnică pentru promovarea campaniei naționale de conștientizare în domeniul incluziunii sociale, august 2009, disponibil http://www.mmuncii.ro/ro/articole/2010-01-25/phare-ro-2006-018-14704020302-asistenta-tehnica-pentru-promovarea-campaniei-nationale-de-constientizare-in-domeniul-incluziunii-sociale-1511-articol.html

Mutual Information System on Social Protection, (2011b). Social Protection in the Member States of the European Union, of the European Economic Area and in Switzerland Organisation of social protection Charts and description, 1 ianuarie 2011, Comisia Europeană, Directoratul General pentru Ocupare, Afaceri Sociale și Incluziune, disponbil la http://ec.europa.eu/social/search.jsp?langId=en&menuType=basic

(s.a.)a Protocoalele și anexele I și II la tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa", www.mae.ro eur-lex.europa.eu/

(1998b) Reports on progress towards accession by each of the candidate countries www.infoeuropa.ro

(1998e) Regular Report from the Commission on Romania's Progress Towards Accession

(2005d) *Romania 2005 Comprehensive Monitoring Report",* Brussels, 25 October 2005, SEC (2005) 1354 www.infoeuropa.ro

(1998c), *Un entretien accordé à Radio France Internationale (RFI), le Français Pierre Moscovici, ministre délégué chargé des Affaires*

européennes, commente l'ouverture prochaine des négociations d'adhésion à l'Union européenne avec six premiers pays candidats., 30.03.1998, http://www.ena.lu/mce.cfm

(n.a.) (2010). Sectorul neguvernamental și sfera publică în Mihaela Lambru și Ancuța Vameșu (coordonatori). *România 2010 – sectorul neguvernamental – profil, tendințe, provocări*, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile :95 – 129.

(n.a.) Standardul de viață în Elena Zamfir și Cătălin Zamfir (coordonatori) (1993). *Țiganii între ignorare și îngrijorare*, Editura Alternative:115 – 130.

(n.a.) Strategia națională în domeniul proprietății intelectuale (2003-2007)

(n.a.) Strategia națională din 28 februarie 2007 în domeniul cercetării, dezvoltării și inovării pentru perioada 2007 – 2013

(1999a). *The European Social Fund- Europe investing in people,* colecția*:* Employment and Social Fund, Luxembourg Office for Official Publications of the European Communities.

(1999b). *The European Employment Strategy, Investing in more and better jobs,* Employment and Social Affairs, Belgia.

United Nations (2010g). *The Millennium Development Goals Report 2010*, New York, disponibil la

http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG%20Report%202010%20En%20r15%20-low%20res%2020100615%20-.pdf

United Nations (2000g). *United Nations Millennium Declaration,* rezoluție adoptată în Adunarea Generală din 8 septembrie 2000, a opta întâlnire plenară disponibilă la
http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm

(n.a.) (1948). Universal Declaration of Human Rights în Göran Melander și Gudmundur Alfredsson (coordonatori) (1997) *The Raoul Wallenberg Compilation of Human Rights Instruments*, The Raoul Wallenberg Institute Human Rights Library, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague / London / Boston.

http://www.osim.ro/strategia.htm

http://create2009.europa.eu/

http://www.esc.eu.int
http://ec.europa.eu/eit
http://www.europa.eu.int
http://www.infoeuropa.ro
www.mae.ro
www.mie.ro
www.mmssf.ro
http:/www.osim.ro
http://www.proinno-europe.eu
http://www.socsci.aau.dk/ccws/

Anexe

Anexa 1. Obiectivele sociale reflectate în programele de guvernare din România

Tabel 7. Perspective privind obiectivele sociale reflectate în programele de guvernare din România

Nr.	Program de guvernare	Precizări
1.	1992 – 1996	„Opțiunea fundamentală a poporului nostru pentru schimbarea radicală a configurației societății românești, pentru așezarea pe baze cu totul noi a structurilor economice și sociale, pentru democrație, introducerea și generalizarea mecanismelor economiei de piață (Guvernul României, 1992:2)
2.		„Guvernului îi revine obligația de a promova un program pentru o etapă nouă a tranziției, în care reforma, mecanismele economice, legile și instituțiile noilor structuri să funcționeze coerent, în mod sincronizat, astfel încât să conducă realmente la rezultate benefice pentru populație. (***, 1992:2)
3.		„În perioada imediat următoare, Guvernul va acorda întreaga atenție impactului social al propagării efectelor devalorizării leului și eliminării unei părți a subvențiilor. (***, 1992:4)
4.		„trecerea la economia de piață în condițiile menținerii la un nivel rațional a costurilor sociale inevitabile tranziției. (***, 1992:5)
5.		„Una din componentele esențiale ale Programului de guvernare o constituie menținerea în limite suportabile a costului social pe care îl impune perioada de tranziție (***, 1992:7)
6.	1998 - 2000	Dezvoltarea regională și locală și creșterea coeziunii sociale. Atenuarea consecințelor defavorabile în plan social ale reformelor economice. Relansarea dialogului social, a celui interetnic și interconfesional, la nivel central și local, precum și sprijinirea structurării societății civile și a participării cetățeanului și a comunităților la conducerea și controlul treburilor publice. (***, 1998, secțiunea Obiectivele Guvernului)
7.		**3.** Actul de guvernare va urmări atingerea unui nivel decent al calității vieții. **8.** Distribuirea echitabilă a costurilor tranziției în spiritul solidarității sociale. (***, 1998, secțiunea Principii fundamentale ale coaliției politice de guvernământ)

Nr.	Program de guvernare	Precizări
8.	2001 - 2004	combaterea sărăciei și a șomajului; (***, 2000:8)
9.	2005 – 2008	„Creșterea bunăstării cetățenilor" (***, 2004:3)
10.		„coeziunea economică și socială, reducerea sărăciei și a marginalizării sociale"
11.	2009 - 2012	*Programul de guvernare pe care îl supunem aprobării Parlamentului are în vedere 3 etape:* • Pe termen scurt, prioritatea Guvernului va fi legată de relansarea economică și asigurarea sustenabilității politicilor publice. (...) Strategia de redresare macroeconomică trebuie să se bazeze pe tripleta care se compune din reducerea datoriei și a deficitului, creșterea ratei de ocupare a forței de muncă și reforma sistemului de protecție socială, componente indispensabile pentru majoritatea programelor de relansare economică din țările UE. • Pe termen mediu, (...) Guvernul își propune, de asemenea, să inițieze elaborarea unui document în baza căruia să se desfășoare o largă dezbatere privind perspectivele, obiectivele și modelele de dezvoltare pe termen lung. (***, 2009)
12.	2013-2016	Obiectivul central constă în realizarea unui echilibru corect între consolidarea fiscală sustenabilă și relansarea economică, între economic și social, între nevoia unui stat puternic și reducerea risipei din banul public. În acest sens, vom promova un set coerent de politici macroeconomice menite să susțină mediul de afaceri, să refacă atractivitatea investițional a României, să conducă la crearea de noi locuri de muncă și să ofere o evoluție favorabilă nivelului de trai al populației. Programul de guvernare reflectă și în același timp armonizează o serie de principii ce fundamentează guvernarea europeană: prudența macro-economică și responsabilitatea fiscal-bugetară, respectarea dreptului fiecăruia la muncă decentă, bine plătită, la oportunități egale și protecție împotriva nedreptății și discriminării, combaterea sărăciei prin crearea locurilor de muncă și șanse egale pentru cei din mediul rural; principiul flexicurității, ce asigură convergența între legislația muncii, politicile active de ocupare și bunăstarea socială a unei forțe de muncă flexibile; principiul reducerii decalajelor ce despart România de țările avansate din Uniunea Europeană, inclusiv prin preluarea soluțiilor europene; principiul protejării și încurajării familiei, ceea ce înseamnă acces la locuințe decente, la educație și sănătate de calitate, la infrastructuri și comunicații moderne, la mediu sănătos, la timp liber. (***, 2012:2-3)

Surse: Guvernul României, (1992). Program de Guvernare pentru perioada 1992 – 1996 publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 11 din 19 noiembrie 1992 privind acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 296 din 23 noiembrie 1992

Guvernul României (1998). Program de Guvernare 1998 – 2000, publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 6 din 15 aprilie 1998 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 152 din 16 aprilie 1998

Guvernul României (2000). Program de Guvernare pe perioada 2001 – 2004, București, 22 decembrie 2000

Guvernul României (2005) Program de Guvernare 2005 – 2008,

Guvernul României (2009) Program de Guvernare 2009 – 2012, din 23 decembrie 2009 publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 907 din 23 decembrie 2009

Guvernul României (2012) Programul de Guvernare 2013-2016, Hotărâre nr. 45 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I, anul XXIV, nr. 877 din 21 decembrie 2012 http://www.dsclex.ro/legislatie/2012/decembrie2012/mo2012_877.htm

Anexa 2. Politica socială reflectată în programele de guvernare din România

Tabel 8. Perspective privind politica socială reflectate în programele de guvernare din România

Nr.	Program de guvernare	Precizări
1.	1992 – 1996	„În industrie se va proceda la o ajustare de urgență a sectoarelor mari consumatoare de resurse energetice și de materii prime, pentru înlăturarea dezechilibrului grav existent între consum și resursele disponibile. Această ajustare nu va trebui să afecteze funcționarea normală a economiei în ansamblul său și este necesar să fie însoțită de programe speciale de protecție socială. (***, 1992:5)
2.		„continuarea acțiunii de protecție socială. Totodată, prin proiecția bugetului de stat pentru anul 1993 se are în vedere să nu se accentueze gradul de fiscalitate, măsură menită să stimuleze activitatea agenților economici, precum și protecția socială a populației care suportă majoritatea impozitelor și taxelor care se încasează la buget.”. (***, 1992:6)
3.		„Potrivit programului stabilit, începând de la 1 mai 1993, se vor elimina ultimele subvenții la produsele și serviciile destinate consumului populației, cu asigurarea măsurilor de protecție socială corespunzătoare” (***, 1992:6)
4.		„Repunerea În parametri normali de eficiență a corelațiilor dintre producție și productivitatea muncii, concomitent cu redimensionarea unor activitati ca urmare a procesului de ajustare structurala, mai ales industriala, va determina inevitabil o diminuare a cererii de forta de munca. In paralel, in baza programului de investitii publice, a masurilor de stimulare a investitiilor particulare, inclusiv prin utilizarea disponibilitatilor la fondul de somaj, mai ales in agricultura, industria alimentara, turism, servicii si productia bunurilor de consum, vor fi create noi locuri de munca, de natura sa absoarba un numar cit mai mare de persoane din rindul somerilor sau prin trecerea directa in aceste sectoare a celor eliberati din industrie. Pentru a asigura o mai mare mobilitate profesionala a fortei de muncă, in concordanta cu exigentele ce se vor manifesta pe piata muncii, vom trece cit mai curind posibil, impreuna cu toti partenerii sociali, la reorganizarea de fond si intensificarea activitatii de calificare, recalificare a somerilor, precum si la elaborarea programelor de reconversie profesionala ca urmare a restructurarii activitatii in anumite ramuri sau zone ale tarii. (***, 1992:7)
5.		„adoptarea masurilor de protectie pentru a evita inrautatirea situatiei veniturilor reale ale populatiei.(***, 1992:7)
6.		„Guvernul considera prioritara gestionarea corespunzatoare a sistemului de asigurari sociale si pensii de stat si pentru agricultori (***, 1992:7)

Nr.	Program de guvernare	Precizări
7.		„Ca parte componenta a strategiei de tranzitie, Guvernul va stimula consolidarea institutiilor de invatamint, cercetare, culturale, sanatate si ordine publica in societate, dezvoltarea dialogului social, sistemului institutiilor neguvernamentale si a societatii civile. (***, 1992:7)
8.		(***, 1998, capitolul II Politici de restructurare a economiei, în secțiunea 1)
9.		Capitolul III Politica socială
10.	1998 - 2000	Masurile in acest domeniu au in vedere reforma cadrului juridic al relatiilor de munca si al pietei fortei de munca si a sistemului de asigurari sociale. Promovarea acestor masuri are in vedere clarificarea rolului sindicatelor, solutionarea eficienta a conflictelor de munca, reducerea ponderii muncii la negru, reglementarea pregatirii profesionale, reechilibrarea financiara a sistemelor de asigurari sociale etc. Guvernul isi asuma o politica de salarizare a personalului bugetar prudenta, care sa nu induca socuri pe partea cererii agregate. In ceea ce priveste pensiile, acestea vor fi indexate cu o rata lunara usor superioara ratei de indexare a salariilor, care va duce la o acoperire a inflatiei anticipate de aproximativ 70% din aceasta. In cadrul procesului de intarire a disciplinei financiare, un rol crucial il are politica de salarizare aprobata de Guvern pentru regiile autonome si pentru societatile de interes national. Astfel, fondurile de salarii ale regiilor autonome si ale societatilor de interes national vor fi limitate conform celor prevazute in legea bugetului. In vederea reconversiei profesionale in Valea Jiului, Ministerul Muncii si Protectiei Sociale va intreprinde urmatoarele masuri: infiintarea unui centru de calificare si recalificare la Petrosani (pentru care s-au cheltuit 600 milioane lei in 1997 si se vor cheltui inca 500 milioane lei in anul 1998); asigurarea serviciilor de orientare profesionala la Petrosani, Lupeni si Petrila; crearea de 500 noi locuri de munca prin alocarea de la bugetul fondului pentru plata ajutorului de somaj a circa 5 miliarde lei pentru acordarea de credite avantajoase intreprinderilor mici si mijlocii. Cadrul legislativ care reglementeaza raporturile de munca va fi perfectionat. Ministerul Muncii si Protectiei Sociale va elabora noi acte normative precum Legea privind solutionarea conflictelor de munca, sau va aduce amendamente Codului muncii, Legii sindicatelor etc. In cursul anului 1998 se va declansa procesul de reforma a sistemului de asigurari sociale si pensii, urmand ca pe langa sistemul de pensii de stat sa figureze si un sistem complementar de pensii private. De asemenea, va fi promulgata Legea privind asistenta sociala a persoanelor varstnice, precum si Legea-cadru a asistentei sociale. Pensionarii vor beneficia de 250.000 de locuri la tratamentul balnear (pentru care s-au alocat 300 miliarde lei), de un număr de 6 călătorii pe calea ferată cu reducere la jumătate a tarifului, precum și de un program de sprijin finanțat din fonduri PHARE, aplicat in 21 de judete etc. In acelasi timp, cuantumul alocatiei de stat pentru copii va creste in anul 1998 cu 30%, de la 50.000 lei la 65.000 lei.

Nr.	Program de guvernare	Precizări
11.	2001 - 2004	Politica socială a Guvernului pornește de la nevoia unei schimbări radicale de abordare. În vederea creării condițiilor minime pentru ca cetățenii să poată participa efectiv la viața socială este necesară asigurarea garanțiilor colective, legislative sau de altă natură, în paralel cu creșterea continuă a gradului de responsabilitate individuală. Modelul social promovat de Guvern se bazează pe echilibrul dintre competiție, colaborare și solidaritate. Acest echilibru poate fi realizat, pe de o parte, prin salarizarea diferențiată după criteriul eficienței și, pe de altă parte, printr-o repartiție echilibrată și transparentă a veniturilor realizate în societate. Pentru a ieși din criza economică în care se află, România are nevoie de mai multe locuri de muncă, dar și de solidaritate socială. (***, 2000:83) Capitolul IV Combaterea sărăciei și a șomajului și capitolul V Îmbunătățirea stării de sănătate a populației. Protecția copilului
12.	2005 – 2008	Capitolul 7 Politica de protecție socială În vederea îmbunătățirii actualului sistem de protecție socială din România, măsurile Guvernului României au în vedere atingerea următoarelor ținte strategice: • reducerea sărăciei și a marginalizării sociale; • îmbunătățirea standardului de viață pentru persoanele vârstnice; • asigurarea accesului la sistemul de asigurări sociale proporțional cu nivelul contribuțiilor la sistem; • reducerea progresivă a numărului persoanelor asistate și încurajarea acestora pentru identificarea de surse alternative de securitate socială; • asigurarea de condiții pentru egalitatea de șanse și participarea socială a persoanelor cu handicap și a celor provenite din medii defavorizate. (***, 2004:23)
13.		Guvernul va continua și accelera procesul de reforme în concordanță cu nevoile actuale ale cetățeanului și ale societății românești. (***, 2004:28)
14.	2009 - 2012	Strategia de redresare macroeconomică trebuie sa se bazeze pe tripleta care se compune din reducerea datoriei și a deficitului, creșterea ratei de ocupare a forței de muncă și reforma sistemului de protecție socială, componente indispensabile pentru majoritatea programelor de relansare economică din țările UE. (***, 2009)
15.	2013-2016	Se are în vedere asigurarea unui cadru legislativ flexibil pentru creșterea ratei de ocupare a forței de muncă, promovarea principiului flexicurității, dar și creșterea calificării și prin aceasta, a productivității muncii, în paralel cu degajarea presiunii asupra angajatorului prin reducerea barierelor administrative și diminuarea contribuțiilor sociale. (***, 2012., 95)

Surse: Guvernul României, (1992). Program de Guvernare pentru perioada 1992 – 1996 publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 11 din 19 noiembrie 1992 privind acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 296 din 23 noiembrie 1992

Guvernul României (1998). Program de Guvernare 1998 – 2000, publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 6 din 15 aprilie 1998 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 152 din 16 aprilie 1998

Guvernul României (2000). Program de Guvernare pe perioada 2001 – 2004, București, 22 decembrie 2000

Guvernul României (2005) Program de Guvernare 2005 – 2008,

Guvernul României (2009) Program de Guvernare 2009 – 2012, din 23 decembrie 2009 publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 907 din 23 decembrie 2009

Guvernul României (2012) Programul de Guvernare 2013-2016 http://www.dsclex.ro/legislatie/2012/decembrie2012/mo2012_877.htm

Anexa 3. Sistemul de asistență socială reflectat în programele de guvernare din România

Tabel 9. Perspective privind sistemul de asistență social[18]ă reflectate în programele de guvernare din România

Nr.	Program de guvernare	Asistență socială
1.	1992 -1996	Guvernul își propune să realizeze revizuirea sistemului de asistență socială. (***, 1992:7)
2.	1998 - 2000	Cap. III Politici sociale **2.7.** Asistență socială Se vor introduce modele de servicii sociale care sa asigure creșterea gradului de adresabilitate in vederea protejării mai eficiente a segmentelor de populatei vulnerabila și evitării excluderii sociale a acestora. Se va asigura un cadru legal, instituțional si financiar, in vederea eficientizării prestării de servicii de asistenta sociala prin: - adoptarea unor standarde ocupaționale de evaluare si acreditare specifice domeniului; - participarea organizațiilor societății civile și de cult la punerea in aplicare a masurilor de asistenta sociala; - sprijinirea vârstnicilor singuri, fără posibilități materiale sau fără susținători legali, prin promovarea proiectului Legii privind asistenta sociala a persoanelor vârstnice; - elaborarea in cursul anului 1998 a proiectului de Lege privind voluntariatul in activități de asistență socială; - creșterea cuantumului alocației de stat pentru copii.
3.		Reforma sistemului de asistență socială (...) Promovarea legii privind persoanele cu handicap Elaborarea și promovarea Legii privind regimul protecției drepturilor copilului Semnarea și pregătirea ratificării Convenției Europene cu privire la exercițiul drepturilor copilului (Strasbourg 1996).
4.	2001 - 2004	În privința asistenței sociale acordată categoriilor celor mai defavorizate, Guvernul va promova o Lege privind combaterea marginalizării sociale, având ca obiectiv facilitarea accesului la un loc de muncă și la o locuință, precum și asigurarea accesului la serviciile de sănătate și educație. (***, 2000:89)

[18] Am selectat referirile la sistemul național de asistență socială în general, următoarele anexe analizând detaliat referirile la cele două componente: sistemul serviciilor sociale și al beneficiilor sociale

Nr.	Program de guvernare	Asistență socială
5.		Reformarea sistemului de protecție a copilului Guvernul României va aplica o strategie de reformare a sistemului de protecție a copilului și va acționa în vederea promovării și protejării drepturilor tuturor copiilor, indiferent de sex, apartenență etnică și socială, religie, opinie politică sau de alta natură, naționalitate, rasă, limbă, infirmitate, naștere sau situația copilului ori a părinților sau tutorilor săi. (***, 2004:31)
6.	2005 - 2008	VI. Protecția socială a persoanelor cu dizabilități În ceea ce privește persoanele cu dizabilități, Guvernul României va urmări îmbunatățirea situației acestora, în principal, prin următoarele măsuri: – revizuirea Strategiei naționale privind protecția specială și încadrarea în muncă a persoanelor cu handicap ținându-se cont de Regulile Standard ale ONU; – abordarea sistematică a accesibilizării mediului social, instituțional, de muncă, astfel încât să poată fi utilizată în mod eficient resursa umană reprezentată de persoanele cu dizabilități; – centrarea protecției speciale pe oferirea de locuri de muncă și micșorarea ponderii asistenței pasive, bazate pe alocații; – simplificarea modalității de determinare și atestare a dizabilității (inclusiv criteriile exclusiv medicale), precum și a procedurilor de obținere a sprijinului specific (și de recunoaștere a drepturilor); – restructurarea instituțională, prin (re)evaluarea personalului implicat în sprijinul specializat, dar și prin clarificarea rolului pe care îl joacă diversele autorități ale statului; – reanalizarea statutului instituțiilor de asistență socială pentru persoanele cu handicap și a căminelor de îngrijire a persoanelor vârstnice; – urmărirea aplicării prevederilor legale cu privire la accesibilizările pentru persoanele cu handicap motor. (***, 2004:33)
7.		**1.** Adoptarea bugetului pe anul 2010 (...) **-** o mai buna directionare a programelor de asistenta sociala si consolidarea celor peste 200 de ajutoare sociale existente; (...) **8.** O mai buna directionare a programelor de asistenta sociala si restructurarea celor peste 200 de ajutoare sociale existente, astfel incat acestea sa capete caracter complementar si sa nu constituie unica sursa de venit pentru cei care au capacitate de munca
8.		**-** incadrarea cheltuielilor cu asistenta sociala in limitele sustenabile ale sistemului de pensii;
9.	2009 - 2012	CAPITOLUL 9 Familia, protectia copilului si egalitatea de sanse Obiective de guvernare **1.** Asigurarea conditiilor institutionale si financiare pentru sustinerea familiilor tinere, reducerea abandonului copiilor, combaterea violentei in familie **2.** Cresterea calitatii vietii copilului in mediile defavorizate si respectarea standardelor minime de calitate in toate serviciile speciale acordate copilului in dificultate **3.** Asigurarea echilibrului socioeconomic al familiilor din mediul urban si rural, al familiei si persoanelor de varsta a treia, al persoanelor cu dizabilitati si al familiilor apartinatoare

Nr.	Program de guvernare	Asistență socială
		4. Promovarea participarii active a femeii la luarea deciziei si in structurile de reprezentare publica; diminuarea discriminarilor de orice natura **5.** Revizuirea conceptiei programelor de asistenta sociala prin orientarea acestora in functie de nivelul veniturilor realizate pe familie si restructurarea celor peste 200 de prestatii sociale existente atat la nivel national, cat si local, astfel incat acestea sa reprezinte o forma complementara de protectie sociala si nu sa constituie unica sursa de venit pentru cei care au capacitate de munca Directii de actiune **1.** Familie • Rationalizarea diferitelor tipuri de asistenta sociala acordate atat la nivelul familiilor, cat si la nivel individual • Politici privind reconcilierea vietii de familie cu cea profesionala • Finalizarea descentralizarii serviciilor sociale in domeniul violentei in familie in vederea responsabilizarii autoritatilor locale privind aceasta problematica, precum si a asigurarii resurselor financiare necesare • Dezvoltarea retelei de servicii suport pentru integrarea familiei rome in societate • Înființarea de noi adăposturi pentru victimele violenței în familie și de centre de asistenta destinate agresorilor familiali • Îmbunătățirea criteriilor și formelor de acordare a venitului minim garantat **2.** Protectia copilului • Acordarea de gratuitati in vederea accesului la educatia primara a copiilor din familiile sarace, mai ales din mediul rural (uniforma, rechizite, transport) si din cadrul etniei rome • Cresterea calitatii vietii copilului in mediile defavorizate si respectarea standardelor minime de calitate in toate serviciile speciale acordate copilului in dificultate; cresterea alocatiei de stat pentru copii, in perioada 2010-2013, si acordarea acesteia in functie de veniturile familiei • Cresterea numarului de crese si includerea acestora in nomenclatorul serviciilor sociale, precum si incurajarea infiintarii de crese de catre structurile societatii civile • Sprijinirea dezvoltarii retelei de servicii profesionalizate de ingrijire a copiilor la domiciliu • Stimularea structurilor societatii civile pentru dezvoltarea activitatii de prestare a serviciilor sociale din domeniul protectiei drepturilor copilului • Reducerea numarului de copii plasati in institutii publice sau private prin reintegrarea lor in familia naturala si sprijinirea familiei extinse ca alternativa **3.** Egalitatea de sanse - Eliminarea conditiei discriminatorii a femeii pe piata muncii, in viata social-economica, culturala si politica, prin consolidarea reprezentarii femeilor in Parlament si in primele doua linii ierarhice ale Guvernului

Nr.	Program de guvernare	Asistență socială
		- Diminuarea discriminarilor etnice - Creșterea capacitatii institutionale pentru implementarea politicilor de gen, crearea sistemului national de sprijinire si promovare a politicilor privind egalitatea de sanse pe piata muncii bazate pe fondurile structurale - Dezvoltarea sistemului de consiliere juridica gratuita, precum si a serviciilor de ingrijire a persoanelor varstnice - Transformarea unitatilor medico-sociale in centre pentru ingrijirea de lunga durata a persoanelor varstnice dependente - Creșterea continua a calitatii vietii persoanelor cu handicap si sprijinirea familiilor apartinatoare - Sporirea numarului de locuri de munca adecvate pentru activarea persoanelor cu dizabilitati cu potential lucrativ in vederea incadrarii lor in munca - Dezvoltarea centrelor de tip rezidential si a centrelor alternative pentru persoanele cu handicap mintal, cu psihopatologii si afectiuni multiple, prin programe specifice - Asigurarea accesului persoanelor cu dizabilitati la suportul fizic, informational si la transportul public, respectiv la intrarea in imobile - Creșterea eficientei structurilor institutionale si a personalului dedicat problematicii minoritatii rome, respectiv actualizarea strategiei in materie a Guvernului - Sustinerea participarii active a societatii civile la furnizarea serviciilor sociale si stimularea voluntariatului (***, 2009)
10.	2013-2016	Asistență socială - Reforma sistemului de asistență socială prin transformarea acestuia dintr-un sistem pasiv în unul proactiv. Schimbarea accentului de pe asistența acordată individului pe construirea măsurilor de protecție socială în jurul protecției familiei, prin creșterea gradului de securitate socială dar și al responsabilității individuale printr-o politică socială centrată pe copil și familie, care să încurajeze o îmbătrânire demnă și bazată pe un sistem integrat de servicii și prestații sociale pentru grupurile vulnerabile; - Îmbunătățirea calității vieții prin creșterea calității serviciilor oferite familiei, cum ar fi dezvoltarea serviciilor educaționale și de supraveghere din învățământul preșcolar sau de îngrijire prin programe *after-school*, servicii pentru persoane cu handicap, servicii pentru vârstnici și pentru persoane aflate în stare de dependență față de terți din motive medicale, simultan cu stimularea angajatorilor pentru dezvoltarea acestor servicii folosite de proprii salariați; - Reducerea sărăciei pentru 580.000 persoane până în anul 2020. - Combaterea sărăciei și promovarea incluziunii și protecției sociale prin asigurarea unui sistem de asistență socială bazat pe un mecanism instituțional de identificare, evaluare și intervenție pentru toate cazurile de risc social.

Nr.	Program de guvernare	Asistență socială
		- Dezvoltarea serviciilor sociale în paralel cu reducerea volumului prestațiilor financiare directe, acordate beneficiarilor, precum și dezvoltarea sistemului de utilizare a tichetelor sociale. - Stimularea investițiilor publice și private într-un sistem integrat de asistență socială performant, pentru protecția persoanelor în vârstă, cu handicap, fără locuință și fără venituri și a altor persoane aflate în situații de risc social și care au nevoie permanent sau temporar de protecție. - Protejarea consumatorului vulnerabil prin acordarea unui ajutor suplimentar pentru plata facturii la energie. - Dezvoltarea serviciilor sociale pentru îngrijirea copiilor și a persoanelor dependente de familie și sprijinirea recunoașterii muncii la domiciliu a îngrijitorilor. Protecția familiei și copilului - Promovarea unor mecanisme de sprijin a părinților și de asigurare a unui echilibru între viața de familie și cea profesională, prin standardizarea calității în domeniul îngrijirii pe timp de zi a copiilor, în sistem integrat de îngrijire și educare, în creșe, servicii de zi și bone acreditate și calificate și a sistemului de monitorizare pentru asigurarea calității acestor servicii. - Asigurarea accesului la o bună îngrijire și educație preșcolară prin consolidarea și dezvoltarea rețelei de creșe, grădinițe și a programelor de tip "after-school" precum și crearea de deductibilități pentru angajatorii care amenajează creșe sau grădinițe inclusiv în sediile proprii pentru copiii angajaților; - Actualizarea strategiei pentru persoanele vârstnice pornind de la nevoile multiple ale persoanei vârsnice și a principiului acordării priorității prevenției și a susținerii serviciilor la domiciliu. - Realizarea unui cadru legal și instituțional special privind dependența și adicțiile, cu servicii specializate pentru dependența funcțională datorată vârstei, handicapului, adicțiilor și pentru bolnavii în stare terminală (…) - Creșterea capacității de detectare a riscurilor de eroare, fraudă, corupție asupra bugetului alocat prestațiilor sociale prin mărirea sancțiunilor, întărirea cadrului legal al inspectorului social, creșterea interoperativității pentru controlul încrucișat din birou, având costuri administrative reduse; - Elaborarea legislației secundare privind violența în familie și realizarea în fiecare județ a unui serviciu de tip rezidențial pentru victimele violenței în familie. - Includerea principiilor coeziunii sociale și a egalității de gen în toate politicile publice și întărirea capacității de monitorizare a aplicării acestora. (***, 2012:97-98)

Surse: Guvernul României, (1992). Program de Guvernare pentru perioada 1992 – 1996 publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 11 din

19 noiembrie 1992 privind acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 296 din 23 noiembrie 1992

Guvernul României (1998). Program de Guvernare 1998 – 2000, publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 6 din 15 aprilie 1998 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 152 din 16 aprilie 1998

Guvernul României (2000). Program de Guvernare pe perioada 2001 – 2004, București, 22 decembrie 2000

Guvernul României (2005) Program de Guvernare 2005 – 2008,

Guvernul României (2009) Program de Guvernare 2009 – 2012, din 23 decembrie 2009 publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 907 din 23 decembrie 2009

Guvernul României (2012) Programul de Guvernare 2013-2016, Hotărâre nr. 45 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I, anul XXIV, nr. 877 din 21 decembrie 2012 http://www.dsclex.ro/legislatie/2012/decembrie2012/mo2012_877.htm

Anexa 4. Prestațiile sociale socială reflectate în programele de guvernare din România

Tabel 10. Perspective privind prestațiile sociale socială reflectate în programele de guvernare din România

Nr.	Program de guvernare	Prestații sociale
	1992 -1996	Au fost prezentate Parlamentului propuneri privind reglementarea acordării alocației pentru copii în acord cu prevederile Constituției. Guvernul va lua măsurile necesare pentru aplicarea măsurilor ce vor fi adoptate în acest domeniu și pentru asigurarea resurselor financiare necesare. (***, 1992:7)
	1998 -2000	- creșterea cuantumului alocației de stat pentru copii.
	2001 - 2004	Guvernul consideră că familia trebuie pusă în centrul preocupărilor de natură socială și va subordona acestui obiectiv toate programele de asistență socială. În această viziune, familia va beneficia de 2 tipuri de prestații sociale: - alocații pentru subzistență; - alocații pentru dezvoltare familială. (***, 2000:88)
	2005 – 2008	Venitul minim garantat, care se adresează celor mai sărace segmente sociale, se va acorda astfel încât acestea să depășească nivelul de sărăcie în care trăiesc, însă, fără a descuraja atitudinea față de muncă. Venitul se va acorda în funcție de necesitățile reale, însă procedurile de selecție vor fi simplificate și perfecționate. Guvernul va urmări să nu mai existe întârzieri în acordarea acestui ajutor. (***, 2004:28)
		Programul de măsuri pentru creșterea venitului familial și a calității vieții de familie - corelarea nivelului venitului minim garantat cu salariul minim pe economie; - majorarea alocației de stat pentru copii până la circa 10 euro; (***, 2004:29)
		Programul pentru susținerea familiei tinere - acordarea unui sprijin financiar în sumă de 200 de euro la constituirea familiei la prima căsătorie a fiecăruia dintre soți; (***, 2004:29)
		Reducerea abandonului de copii și sporirea natalității – acordarea unei indemnizații lunare pentru creșterea copiilor până la 2(3) ani femeilor neasigurate în sistemul asigurărilor sociale pentru fiecare din primii trei copii; – acordarea unei indemnizații lunare pentru creșterea copilului până la 2(3) ani, persoanelor asigurate care își reiau activitatea în acest interval de timp. (***, 2004:30)

Nr.	Program de guvernare	Prestații sociale
		Continuarea descentralizării serviciilor și alocațiilor
		VI. Protecția socială a persoanelor cu dizabilități În ceea ce privește persoanele cu dizabilități, Guvernul României va urmări îmbunatățirea situației acestora, în principal, prin următoarele măsuri: (...) – centrarea protecției speciale pe oferirea de locuri de muncă și micșorarea ponderii asistenței pasive, bazate pe alocații; – simplificarea modalității de determinare și atestare a dizabilității (inclusiv criteriile exclusiv medicale), precum și a procedurilor de obținere a sprijinului specific (și de recunoaștere a drepturilor); (***, 2004:33)
	2009 - 2012	CAPITOLUL 9 Familia, protectia copilului si egalitatea de sanse Obiective de guvernare **1.** Asigurarea conditiilor institutionale si financiare pentru sustinerea familiilor tinere, reducerea abandonului copiilor, combaterea violentei in familie (...) **3.** Asigurarea echilibrului socioeconomic al familiilor din mediul urban si rural, al familiei si persoanelor de varsta a treia, al persoanelor cu dizabilitati si al familiilor apartinatoare (...) **5.** Revizuirea conceptiei programelor de asistenta sociala prin orientarea acestora in functie de nivelul veniturilor realizate pe familie si restructurarea celor peste 200 de prestatii sociale existente atat la nivel national, cat si local, astfel incat acestea sa reprezinte o forma complementara de protectie sociala si nu sa constituie unica sursa de venit pentru cei care au capacitate de munca Directii de actiune **1.** Familie • Rationalizarea diferitelor tipuri de asistenta sociala acordate atat la nivelul familiilor, cat si la nivel individual (...) • Imbunatatirea criteriilor si formelor de acordare a venitului minim garantat **2.** Protectia copilului • Acordarea de gratuitati in vederea accesului la educatia primara a copiilor din familiile sarace, mai ales din mediul rural (uniforma, rechizite, transport) si din cadrul etniei rome • Creșterea calitatii vietii copilului in mediile defavorizate si respectarea standardelor minime de calitate in toate serviciile speciale acordate copilului in dificultate; creșterea alocatiei de stat pentru copii, in perioada 2010-2013, si acordarea acesteia in functie de veniturile familiei (...) • Reducerea numarului de copii plasati in institutii publice sau private prin reintegrarea lor in familia naturala si sprijinirea familiei extinse ca alternativa (...)
	2013-2016	Asistență socială - Reforma sistemului de asistență socială prin transformarea acestuia dintr-un sistem pasiv în unul proactiv. Schimbarea accentului de pe asistența acordată individului pe construirea măsurilor de protecție socială

Nr.	Program de guvernare	Prestații sociale
		în jurul protecției familiei, prin creșterea gradului de securitate socială dar și al responsabilității individuale printr-o politică socială centrată pe copil și familie, care să încurajeze o îmbătrânire demnă și bazată pe un sistem integrat de servicii și prestații sociale pentru grupurile vulnerabile; (…) - Dezvoltarea serviciilor sociale în paralel cu reducerea volumului prestațiilor financiare directe, acordate beneficiarilor, precum și dezvoltarea sistemului de utilizare a tichetelor sociale. - Protejarea consumatorului vulnerabil prin acordarea unui ajutor suplimentar pentru plata facturii la energie. Protecția familiei și copilului (…) - În vederea asigurării unei corecte utilizări a fondurilor exclusiv în scopul pentru care au fost colectate, va fi realizată o nouă arhitectură a sistemului de protecție socială, prin direcționarea clară a fondurilor provenite din contribuții și taxe speciale. (…) - Creșterea capacității de detectare a riscurilor de eroare, fraudă, corupție asupra bugetului alocat prestațiilor sociale prin mărirea sancțiunilor, întărirea cadrului legal al inspectorului social, creșterea interoperativității pentru controlul încrucișat din birou, având costuri administrative reduse; (***, 2012:97-98)

Surse: Guvernul României, (1992). Program de Guvernare pentru perioada 1992 – 1996 publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 11 din 19 noiembrie 1992 privind acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 296 din 23 noiembrie 1992

Guvernul României (1998). Program de Guvernare 1998 – 2000, publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 6 din 15 aprilie 1998 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 152 din 16 aprilie 1998

Guvernul României (2000). Program de Guvernare pe perioada 2001 – 2004, București, 22 decembrie 2000

Guvernul României (2005) Program de Guvernare 2005 – 2008,

Guvernul României (2009) Program de Guvernare 2009 – 2012, din 23 decembrie 2009 publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 907 din 23 decembrie 2009

Guvernul României (2012) Programul de Guvernare 2013-2016, Hotărâre nr. 45 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I, anul XXIV, nr. 877 din 21 decembrie 2012 http://www.dsclex.ro/legislatie/2012/decembrie2012/mo2012_877.htm

Anexa 5. Serviciile sociale socială reflectate în programele de guvernare din România

Tabel 11. Perspective privind serviciile sociale socială reflectate în programele de guvernare din România

Nr.	Program de guvernare	Servicii sociale
	1992 – 1996	Guvernul își propune completarea legislației referitoare la organizațiile neguvernamentale și crearea unui sistem de politici destinate stimulării cu prioritate a organizațiilor cu activitate în domeniul social, educativ, cultural și alte domenii din care statul se retrage în mod treptat. (***, 1992:8)
	1998 - 2000	**2.7.** Asistenta sociala Se vor introduce modele de servicii sociale care sa asigure cresterea gradului de adresabilitate in vederea protejarii mai eficiente a segmentelor de populatie vulnerabila si evitarii excluderii sociale a acestora. Se va asigura un cadru legal, institutional si financiar, in vederea eficientizarii prestarii de servicii de asistenta sociala prin: **-** adoptarea unor standarde ocupationale de evaluare si acreditare specifice domeniului; **-** participarea organizatiilor societatii civile si de cult la punerea in aplicare a masurilor de asistenta sociala; **-** sprijinirea varstnicilor singuri, fara posibilitati materiale sau fara sustinatori legali, prin promovarea proiectului Legii privind asistenta sociala a persoanelor varstnice; **-** elaborarea in cursul anului 1998 a proiectului de Lege privind voluntariatul in activitati de asistenta sociala;
		adresabilitatea serviciilor standarde ocupationale pentru serviciul de asistenta; eligibilitatea ONG pentru oferirea de servicii sociale finantate public;
	2001 - 2004	-
	2005 – 2008	Programul de măsuri pentru concilierea vieții de familie cu cea profesională - reorganizarea serviciilor de creștere, îngrijire și educație a copiilor în afara familiilor . lărgirea rețelei în mediul rural. (***, 2004:30)
		Integrarea familiei în viața comunitară/combaterea formelor de discriminare în cadrul familiei (violența în familie) La nivelul comunităților locale: - organizarea centrelor de consiliere pentru viața de familie; - organizarea adăposturilor pentru victimele violenței în familie (campania de informare a prevederilor legii pentru prevenirea și combaterea violenței în familie); (***, 2004:31)

Nr.	Program de guvernare	Servicii sociale
		Continuarea descentralizării serviciilor și alocațiilor Vor fi implementate servicii sociale pentru protecția drepturilor copilului la nivelul fiecărei unități administrativ-teritoriale, până la nivelul comunelor. Activitatea de asistență socială se va desfășura cât mai aproape de mediul în care se dezvoltă fiecare copil, în cadrul familiei sale și al comunității de origine. Astfel, în funcție de problemele sociale cu care se confruntă, consiliile locale vor fi sprijinite pentru înființarea diferitelor servicii alternative cum ar fi: centre de zi, (inclusiv pentru copiii cu dizabilități), servicii de asistență maternală, servicii de consiliere (inclusiv a părinților), servicii de prevenire a abandonului și de menținere a copilului în propria familie etc. Aplicarea acestor măsuri vor conduce la înființarea de servicii sociale la nivelul fiecărei unități administrative (conform Legii nr. 705/2001 a asistenței sociale) precum și la dezvoltarea unor servicii de tip .centru de zi, consiliere și sprijin financiar., care vor reduce numărul de copii ce vor intra în sistemul rezidențial de protecție și a celor care abandonează școala. (***, 2004:31)
		Concesionarea serviciilor și colaborarea cu organizațiile nonprofit și instituționalizarea practicilor novatoare într-un sistem global, coerent și diversificat de protecție a copilului: – elaborarea unui nomenclator al serviciilor și instituțiilor rezidențiale care vor fi concesionate; – înființarea unor centre de consultanță regională; (***, 2004:32)
		Protecția persoanelor vârstnice Pe lângă eliminarea nedreptăților existente în sistemul public de pensii, Guvernul României va promova programe speciale pentru creșterea calității vieții persoanelor vârstnice cu implicarea mai accentuată a autorităților publice locale și a organizațiilor civice în acordarea servicilor socio-medicale și de îngrijire. În acest sens, vor fi promovate următoarele măsuri: – construcția de noi camine precum și modernizărea celor existente pentru crearea unor condiții decente de trai acestor persoane; – realizarea unor servicii integrate socio-medicale la domiciliu; – sprijinirea instruirii și formării personalului care furnizează servicii de îngrijire la domiciliu; – elaborarea de standarde de calitate în domeniul serviciilor de îngrijire la domiciliu; – dezvoltarea cadrului instituțional și organizatoric care să permită implementarea serviciilor de îngrijiri la domiciliu (rețea de centre comunitare integrate cu unitățile de asistență medicală și socială); – modificarea legii privind acordarea unui ajutor lunar pentru soțul supraviețuitor în sensul urgentării datei de aplicare; – programe speciale pentru prevenirea situației de dependență și creșterea implicării persoanelor vârstnice în viața socială; – stabilirea de parteneriate cu autoritățile administrației publice locale pentru dezvoltarea serviciilor sociale comunitare;

Nr.	Program de guvernare	Servicii sociale
		– sprijinirea organizațiilor civile și a cultelor religioase furnizoare de servicii de asistență socială destinată persoanelor vârstnice fără familie (***, 2004:32-33)
	2005 – 2008	VI. Protecția socială a persoanelor cu dizabilități În ceea ce privește persoanele cu dizabilități, Guvernul României va urmări îmbunătățirea situației acestora, în principal, prin următoarele măsuri: (...) – restructurarea instituțională, prin (re)evaluarea personalului implicat în sprijinul specializat, dar și prin clarificarea rolului pe care îl joacă diversele autorități ale statului; – reanalizarea statutului instituțiilor de asistență socială pentru persoanele cu handicap și a căminelor de îngrijire a persoanelor vârstnice; (***, 2004:33)
	2009 - 2012	CAPITOLUL 9 Familia, protectia copilului si egalitatea de sanse (...) **2.** Cresterea calitatii vietii copilului in mediile defavorizate si respectarea standardelor minime de calitate in toate serviciile speciale acordate copilului in dificultate (...) **1.** Familie (...) • Finalizarea descentralizarii serviciilor sociale in domeniul violentei in familie in vederea responsabilizarii autoritatilor locale privind aceasta problematica, precum si a asigurarii resurselor financiare necesare • Dezvoltarea retelei de servicii suport pentru integrarea familiei rome in societate • Infiintarea de noi adaposturi pentru victimele violentei in familie si de centre de asistenta destinate agresorilor familiali (...) **2.** Protectia copilului (...) • Cresterea calitatii vietii copilului in mediile defavorizate si respectarea standardelor minime de calitate in toate serviciile speciale acordate copilului in dificultate; cresterea alocatiei de stat pentru copii, in perioada 2010-2013, si acordarea acesteia in functie de veniturile familiei • Cresterea numarului de crese si includerea acestora in nomenclatorul serviciilor sociale, precum si incurajarea infiintarii de crese de catre structurile societatii civile • Sprijinirea dezvoltarii retelei de servicii profesionalizate de ingrijire a copiilor la domiciliu • Stimularea structurilor societatii civile pentru dezvoltarea activitatii de prestare a serviciilor sociale din domeniul protectiei drepturilor copilului • Reducerea numarului de copii plasati in institutii publice sau private prin reintegrarea lor in familia naturala si sprijinirea familiei extinse ca alternativa **3.** Egalitatea de sanse (...) • Dezvoltarea sistemului de consiliere juridica gratuita, precum si a serviciilor de ingrijire a persoanelor varstnice • Transformarea unitatilor medico-sociale in centre pentru ingrijirea de lunga durata a persoanelor varstnice dependente (...)

Nr.	Program de guvernare	Servicii sociale
		• Dezvoltarea centrelor de tip rezidential si a centrelor alternative pentru persoanele cu handicap mintal, cu psihopatologii si afectiuni multiple, prin programe specifice (...) • Sustinerea participarii active a societatii civile la furnizarea serviciilor sociale si stimularea voluntariatului
	2013-2016	Asistență socială - Reforma sistemului de asistență socială prin transformarea acestuia dintr-un sistem pasiv în unul proactiv. Schimbarea accentului de pe asistența acordată individului pe construirea măsurilor de protecție socială în jurul protecției familiei, prin creșterea gradului de securitate socială dar și al responsabilității individuale printr-o politică socială centrată pe copil și familie, care să încurajeze o îmbătrânire demnă și bazată pe un sistem integrat de servicii și prestații sociale pentru grupurile vulnerabile; - Îmbunătățirea calității vieții prin creșterea calității serviciilor oferite familiei, cum ar fi dezvoltarea serviciilor educaționale și de supraveghere din învățământul preșcolar sau de îngrijire prin programe *after-school*, servicii pentru persoane cu handicap, servicii pentru vârstnici și pentru persoane aflate în stare de dependență față de terți din motive medicale, simultan cu stimularea angajatorilor pentru dezvoltarea acestor servicii folosite de proprii salariați; (…) - Dezvoltarea serviciilor sociale în paralel cu reducerea volumului prestațiilor financiare directe, acordate beneficiarilor, precum și dezvoltarea sistemului de utilizare a tichetelor sociale. (…) - Dezvoltarea serviciilor sociale pentru îngrijirea copiilor și a persoanelor dependente de familie și sprijinirea recunoașterii muncii la domiciliu a îngrijitorilor. Protecția familiei și copilului - Promovarea unor mecanisme de sprijin a părinților și de asigurare a unui echilibru între viața de familie și cea profesională, prin standardizarea calității în domeniul îngrijirii pe timp de zi a copiilor, în sistem integrat de îngrijire și educare, în creșe, servicii de zi și bone acreditate și calificate și a sistemului de monitorizare pentru asigurarea calității acestor servicii. - Asigurarea accesului la o bună îngrijire și educație preșcolară prin consolidarea și dezvoltarea rețelei de creșe, grădinițe și a programelor de tip "*after-school*" precum și crearea de deductibilități pentru angajatorii care amenajează creșe sau grădinițe inclusiv în sediile proprii pentru copiii angajaților; - Actualizarea strategiei pentru persoanele vârstnice pornind de la nevoile multiple ale persoanei vârsnice și a principiului acordării priorității prevenției și a susținerii serviciilor la domiciliu. - Realizarea unui cadru legal și instituțional special privind dependența și adicțiile, cu servicii specializate pentru dependența funcțională datorată vârstei, handicapului, adicțiilor și pentru bolnavii în stare terminală.(…) - Elaborarea legislației secundare privind violența în familie și realizarea în fiecare județ a unui serviciu de tip rezidențial pentru victimele violenței în familie. (***, 2012:97-98)

Surse: Guvernul României, (1992). Program de Guvernare pentru perioada 1992 – 1996 publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 11 din 19 noiembrie 1992 privind acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 296 din 23 noiembrie 1992

Guvernul României (1998). Program de Guvernare 1998 – 2000, publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 6 din 15 aprilie 1998 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 152 din 16 aprilie 1998

Guvernul României (2000). Program de Guvernare pe perioada 2001 – 2004, București, 22 decembrie 2000

Guvernul României (2005) Program de Guvernare 2005 – 2008,

Guvernul României (2009) Program de Guvernare 2009 – 2012, din 23 decembrie 2009 publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 907 din 23 decembrie 2009

Guvernul României (2012) Programul de Guvernare 2013-2016, Hotărâre nr. 45 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I, anul XXIV, nr. 877 din 21 decembrie 2012 http://www.dsclex.ro/legislatie/2012/decembrie2012/mo2012_877.htm

Anexa 6. Grupurile vulnerabile reflectate în programele de guvernare din România și alte acte normative

Tabel 12. Perpective privind grupurile vulnerabile reflectate în programele de guvernare și alte acte normative

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
1.	Agricultorii	HG 11/ 1992 Programul de guvernare 1992-1996	Guvernul considera prioritara gestionarea corespunzatoare a sistemului de asigurari sociale si pensii de stat si pentru agricultori.
2.		Programul de guvernare 2013-2016	Creșterea responsabilității pentru veniturile de bătrânețe a persoanelor care lucrează în activități ocazionale și sezoniere, în special în agricultură, prin crearea unui sistem de pensii și alte drepturi de asigurări sociale ale agricultorilor, având în vedere specificul acestor activități.
3.	Aparținătorii beneficiarilor	Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități, persoanelor vârstnice, victimelor violenței în familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc., victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.
4.	Bolnavii cronici	Art. 36 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) Beneficiarii serviciilor de îngrijire personală sunt persoanele vârstnice, persoanele cu dizabilități și bolnavii cronici.

[19] Ordonate alfabetic

[20] Analiza s-a realizat pe baza celor trei legi ale sistemului național de asistență socială (705/ 2001, 47/ 2006 și 282/ 2011) și proiectul de lege a economiei sociale lansat în consultare publică în septembrie 2012, Programele de Guvernare 1992-1996, 1998-2000, 2005-2008, 2009-2012

[21] Ordonate în funcție de menționarea (în cazul Programelor de Guvernare și a proiectului de lege a ES) sau adoptarea cronologică (în cazul legilor privind sistemul național de asistență socială)

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
5.	Bolnavi în stare terminală	Programul de guvernare 2013-2016	Realizarea unui cadru legal și instituțional special privind dependența și adicțiile, cu servicii specializate pentru dependența funcțională datorată vârstei, handicapului, adicțiilor și pentru bolnavii în stare terminală.
6.	Categorii dezavantajate	Programul de guvernare 2013-2016	- Formarea de competențe digitale de bază pentru cetățenii României, cu accent pe categoriile dezavantajate (persoanelor de vârsta a 3-a, persoane cu dizabilități etc.)
7.	Categorii sociale marginalizate	Programul de guvernare 2013-2016	- Îmbunătățirea sistemului de asistență judiciară din oficiu/gratuită, în paralel cu derularea unor ample campanii de informare a publicului larg cu privire la acest drept, mai ales în zonele defavorizate (rurale, depopulate) și pentru categorii sociale marginalizate (persoane vârstnice, cu venituri mici etc.)
8.	Cei care au părăsit timpuriu școala.	Programul de guvernare 2013-2016	Susținerea programelor „Șansa a două prin educație", în vederea eliminării analfabetismului și integrării pe piața muncii, prin: (...) - programe-suport pentru cei care au părăsit timpuriu școala.
9.	Comunitățile	Art. 2 din Legea 47/ 2006 privind sistemul național de asistență socială	ART. 2 (1) Sistemul național de asistență socială reprezintă ansamblul de instituții și măsuri prin care statul, prin autoritățile administrației publice centrale și locale, colectivitatea locală și societatea civilă intervin pentru prevenirea, limitarea sau înlăturarea efectelor temporare ori permanente ale unor situații care pot genera marginalizarea sau excluziunea socială a persoanei, familiei, grupurilor ori comunităților.
10.		Art. 35 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) Grupurile și comunitățile aflate în situații de dificultate beneficiază de servicii sociale, în cadrul programelor de acțiune comunitară destinate prevenirii și combaterii riscului de marginalizare și excluziune socială, aprobate prin hotărâri ale consiliilor județene/locale.
11.	Consumator vulnerabil	Programul de guvernare 2013-2016	Vom aplica o politică transparentă și clară privind subvenționarea consumatorilor vulnerabili, finanțată prin impunerea unei taxe pe veniturile excepționale ale companiilor din energie.
12.			Este imperios necesar că România să recâștige încrederea investitorilor prin: (...) - liberalizarea treptată a piețelor de energie electrică și gaz, concomitent cu adoptarea și implementarea măsurilor legislative de protecție a consumatorului vulnerabil;

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
13.			Asistență socială (...) - Protejarea consumatorului vulnerabil prin acordarea unui ajutor suplimentar pentru plata facturii la energie
14.	Copilul	HG 11/ 1992 Programul de guvernare 1992-1996	Guvernul isi propune sa realizeze revizuirea sistemului de asistenta sociala. De asemenea, pe baza unei largi consultari, vom elabora si propune Parlamentului principiile generale si, apoi, proiectele durate legi privind sistemul de asigurari sociale si pensii. Au fost prezentate Parlamentului propuneri privind reglementarea acordarii alocatiei pentru copii in acord cu prevederile Constitutiei.
15.		Art. 34 (1), Legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială	Art. 34. - (1) În cadrul administrației publice centrale Ministerul Muncii și Solidarității Sociale este autoritatea care elaborează politica de asistență socială, stabilește strategia națională de dezvoltare în domeniu și promovează drepturile familiei, copilului, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap și ale oricăror alte persoane aflate în nevoie.
16.		Art. 40 (1) Legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială	Art. 40. - (1) Consiliile județene și Consiliul General al Municipiului București organizează, ca serviciu public, un compartiment de asistență socială care asigură la nivel teritorial aplicarea politicilor de asistență socială în domeniul protecției copilului, familiei, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap, precum și a oricărei persoane aflate în nevoie.
17.		Art. 24 (1) din Legea 47/ 2006 privind sistemul național de asistență socială	(1) Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei este autoritatea publică centrală care elaborează politica de asistență socială și promovează drepturile familiei, copilului, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap și ale oricăror alte persoane aflate în nevoie.
18.		Programul de guvernare 2009-2012	1. Asigurarea conditiilor institutionale si financiare pentru sustinerea familiilor tinere, reducerea abandonului copiilor, combaterea violentei in familie
19.		Art. 22, (7) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(7) Prin termenul copil se înțelege persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani și nu a dobândit capacitatea deplină de exercițiu, în condițiile legii.
20.		Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități, persoanelor vârstnice, victimelor violenței în

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc., victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.
21.		Programul de guvernare 2013-2016	Reforma sistemului de asistență socială prin transformarea acestuia dintr-un sistem pasiv în unul proactiv. Schimbarea accentului de pe asistența acordată individului pe construirea măsurilor de protecție socială în jurul protecției familiei, prin creșterea gradului de securitate socială dar și al responsabilității individuale printr-o politică socială centrată pe copil și familie, care să încurajeze o îmbătrânire demnă și bazată pe un sistem integrat de servicii și prestații sociale pentru grupurile vulnerabile;
22.			Dezvoltarea serviciilor sociale pentru îngrijirea copiilor și a persoanelor dependente de familie și sprijinirea recunoașterii muncii la domiciliu a îngrijitorilor.
23.			Promovarea unor mecanisme de sprijin a părinților și de asigurare a unui echilibru între viața de familie și cea profesională, prin standardizarea calității în domeniul îngrijirii pe timp de zi a copiilor, în sistem integrat de îngrijire și educare, în creșe, servicii de zi și bone acreditate și calificate și a sistemului de monitorizare pentru asigurarea calității acestor servicii. Asigurarea accesului la o bună îngrijire și educație preșcolară prin consolidarea și dezvoltarea rețelei de creșe, grădinițe și a programelor de tip "after-school" precum și crearea de deductibilități pentru angajatorii care amenajează creșe sau grădinițe inclusiv în sediile proprii pentru copiii angajaților;
24.			Promovarea unei legislații în favoarea tinerilor prin care să fie asigurate tranzitul coerent de la sistemul educațional către piața forței de muncă precum și echilibrul între viața profesională

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			și cea personală prin creșterea accesului la servicii sociale pentru îngrijirea copiilor și a persoanelor în situație de dependență;
25.	Copii care se confruntă cu probleme de percepție în procesul de învățământ (dislexici, disgrafici, discalculiali, cu deficiență de concentrare	Programul de guvernare 2005-2008	Integrarea socială a copiilor și tinerilor instituționalizați Guvernul României va promova măsuri de integrare socială a copiilor care se confruntă cu probleme de percepție în procesul de învățământ (dislexici, disgrafici, discalculiali, cu deficiență de concentrare), precum și a copiilor infectați cu HIV/SIDA. Autoritățile vor sprijini tinerii instituționalizați în vârstă de peste 18 ani în vederea integrării acestora în viața socială.
26.	Copilul în medii defavorizate	Programul de guvernare 2009-2012	2. Cresterea calitatii vietii copilului in mediile defavorizate si respectarea standardelor minime de calitate in toate serviciile speciale acordate copilului in dificultate
27.	Familia	Art. 34 (1), Legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială	Art. 34. - (1) În cadrul administrației publice centrale Ministerul Muncii și Solidarității Sociale este autoritatea care elaborează politica de asistență socială, stabilește strategia națională de dezvoltare în domeniu și promovează drepturile familiei, copilului, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap și ale oricăror alte persoane aflate în nevoie.
28.		Art. 40 (1) Legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială	Art. 40. - (1) Consiliile județene și Consiliul General al Municipiului București organizează, ca serviciu public, un compartiment de asistență socială care asigură la nivel teritorial aplicarea politicilor de asistență socială în domeniul protecției copilului, familiei, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap, precum și a oricărei persoane aflate în nevoie.
29.		Art. 2 din Legea 47/ 2006 privind sistemul național de asistență socială	ART. 2 (1) Sistemul național de asistență socială reprezintă ansamblul de instituții și măsuri prin care statul, prin autoritățile administrației publice centrale și locale, colectivitatea locală și societatea civilă intervin pentru prevenirea, limitarea sau înlăturarea efectelor temporare ori permanente ale unor situații care pot genera marginalizarea sau excluziunea socială a persoanei, familiei, grupurilor ori comunităților.

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
30.		Art. 17 (3) Legea 47/ 2006 privind sistemul național de asistență socială	(3) Ajutoarele sociale se acordă persoanelor sau familiilor aflate în dificultate și ale căror venituri sunt insuficiente pentru acoperirea nevoilor minime de viață, evaluate prin anchetă socială, precum și prin alte instrumente specifice.
31.		Art. 24 (1), Legea 47/ 2006 privind sistemul național de asistență socială	(1) Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei este autoritatea publică centrală care elaborează politica de asistență socială și promovează drepturile familiei, copilului, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap și ale oricăror alte persoane aflate în nevoie.
32.		Art. 22, (1) (2) (3) (4) (5) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(1) Prin familie se înțelege soțul și soția sau soțul, soția și copiii lor necăsătoriți, care au domiciliul ori reședința comună înscrisă în actele de identitate și care gospodăresc împreună. (2) Se consideră familie și frații fără copii, care gospodăresc împreună și au domiciliul sau reședința comună, separat de domiciliul ori reședința părinților. (3) Se asimilează termenului familie, bărbatul și femeia necăsătoriți, cu copiii lor și ai fiecăruia dintre ei, care locuiesc și gospodăresc împreună, dacă aceasta se consemnează în ancheta socială. (4) Familia extinsă desemnează copilul, părinții și rudele acestuia până la gradul IV inclusiv. (5) Termenul familie monoparentală desemnează familia formată din persoana singură și copilul/copiii aflați în întreținere și care locuiesc împreună cu aceasta.
33.		Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități, persoanelor vârstnice, victimelor violenței în familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc., victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
34.			Programul de guvernare reflectă și în același timp armonizează o serie de principii ce fundamentează guvernarea europeană: prudența macroeconomică și responsabilitatea fiscal-bugetară, respectarea dreptului fiecăruia la muncă decentă, bine plătită, la oportunități egale și protecție împotriva nedreptății și discriminării, combaterea sărăciei prin crearea locurilor de muncă și șanse egale pentru cei din mediul rural; principiul flexicurității, ce asigură convergența între legislația muncii, politicile active de ocupare și bunăstarea socială a unei forțe de muncă flexibile; principiul reducerii decalajelor ce despart România de țările avansate din Uniunea Europeană, inclusiv prin preluarea soluțiilor europene; principiul protejării și încurajării familiei, ceea ce înseamnă acces la locuințe decente, la educație și sănătate de calitate, la infrastructuri și comunicații moderne, la mediu sănătos, la timp liber.
35.			Adoptarea de soluții programatice pentru reîntregirea familiilor în care părinții lucrează în străinătate
36.		Programul de guvernare 2013-2016	Asistență socială - Reforma sistemului de asistență socială prin transformarea acestuia dintr-un sistem pasiv în unul proactiv. Schimbarea accentului de pe asistența acordată individului pe construirea măsurilor de protecție socială în jurul protecției familiei, prin creșterea gradului de securitate socială, dar și al responsabilității individuale printr-o politică socială centrată pe copil și familie, care să încurajeze o îmbătrânire demnă și bazată pe un sistem integrat de servicii și prestații sociale pentru grupurile vulnerabile - Îmbunătățirea calității vieții prin creșterea calității serviciilor oferite familiei, cum ar fi dezvoltarea serviciilor educaționale și de supraveghere din învățământul preșcolar sau de îngrijire prin programe after-school, servicii pentru persoane cu handicap, servicii pentru vârstnici și pentru persoane aflate în stare de dependență față de terți din motive medicale, simultan cu stimularea angajatorilor pentru dezvoltarea acestor servicii folosite de proprii salariați (...) - Dezvoltarea serviciilor sociale pentru îngrijirea copiilor și a persoanelor dependente de

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			familie și sprijinirea recunoașterii muncii la domiciliu a îngrijitorilor
37.			Protecția familiei și copilului - Promovarea unor mecanisme de sprijin al părinților și de asigurare a unui echilibru între viața de familie și cea profesională, prin standardizarea calității în domeniul îngrijirii pe timp de zi ale copiilor, în sistem integrat de îngrijire și educare, în creșe, servicii de zi și bone acreditate și calificate, și a sistemului de monitorizare pentru asigurarea calității acestor servicii
38.	Familii aparținătoare	Programul de guvernare 2009-2012	3. Asigurarea echilibrului socioeconomic al familiilor din mediul urban si rural, al familiei si persoanelor de varsta a treia, al persoanelor cu dizabilitati si al familiilor apartinatoare
39.	Familie în dificultate	Art. 35 (1) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(1) Beneficiază de servicii sociale persoanele și familiile aflate în situații de dificultate, cu respectarea condițiilor prevăzute la art. 4.
40.		Art. 54, Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(1) Persoanele singure și familiile care nu dispun de resursele necesare pentru satisfacerea unui nivel de trai minimal au dreptul la beneficii de asistență socială și servicii sociale, acordate în funcție de nevoile identificate ale fiecărei persoane sau familii.
41.	Familii tinere	Programul de guvernare 2009-2012	1. Asigurarea conditiilor institutionale si financiare pentru sustinerea familiilor tinere, reducerea abandonului copiilor, combaterea violentei in familie
42.	Femeia	Programul de guvernare 2009-2012	4. Promovarea participarii active a femeii la luarea deciziei si in structurile de reprezentare publica; diminuarea discriminarilor de orice natura
43.		Programul de guvernare 2013-2016	Ocuparea forței de muncă - Creșterea ratei de ocupare a forței de muncă, cu focalizare pe următoarele grupuri-țintă: tineri cu vârste între 15 și 25 de ani; lucrători cu vârsta între 50 și 64 de ani; femei; lucrători necalificați; persoane cu handicap; persoane cu responsabilități familiale complexe; minorități etnice, inclusiv minoritatea romă
44.			- Susținem egalitatea de șanse, inclusiv privind eliminarea diferențelor salariale între femei și bărbați pe piața muncii
45.	Grupurile	Art. 2 din Legea 47/ 2006 privind sistemul național de asistență socială	ART. 2 (1) Sistemul național de asistență socială reprezintă ansamblul de instituții și măsuri prin care statul, prin autoritățile administrației publice centrale și locale, colectivitatea locală și societatea civilă intervin pentru prevenirea,

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			limitarea sau înlăturarea efectelor temporare ori permanente ale unor situații care pot genera marginalizarea sau excluziunea socială a persoanei, familiei, grupurilor ori comunităților.
46.		Art. 35 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) Grupurile și comunitățile aflate în situații de dificultate beneficiază de servicii sociale, în cadrul programelor de acțiune comunitară destinate prevenirii și combaterii riscului de marginalizare și excluziune socială, aprobate prin hotărâri ale consiliilor județene/locale.
47.	Grup vulnerabil	Art. 6, lit p din Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	p) grupul vulnerabil desemnează persoane sau familii care sunt în risc de a-și pierde capacitatea de satisfacere a nevoilor zilnice de trai din cauza unor situații de boală, dizabilitate, sărăcie, dependență de droguri sau de alcool ori a altor situații care conduc la vulnerabilitate economică și socială;
48.		Programul de guvernare 2013-2016	Susținerea programelor „Șansa a doua prin educație", în vederea eliminării analfabetismului și integrării pe piața muncii, prin: - garantarea egalității de șanse și eliminarea oricăror forme de discriminare; - facilități, politici și programe adecvate grupurilor vulnerabile;
49.			- Susținerea celui de al treilea sector, economia socială și a întreprinderilor sociale, având drept scop creșterea coeziunii și inserției sociale a persoanelor provenind din grupuri vulnerabile prin înființarea, în interes local, de noi locuri de muncă și/sau servicii sociale
50.			Asistență socială - Reforma sistemului de asistență socială prin transformarea acestuia dintr-un sistem pasiv în unul proactiv. Schimbarea accentului de pe asistența acordată individului pe construirea măsurilor de protecție socială în jurul protecției familiei, prin creșterea gradului de securitate socială, dar și al responsabilității individuale printr-o politică socială centrată pe copil și familie, care să încurajeze o îmbătrânire demnă și bazată pe un sistem integrat de servicii și prestații sociale pentru grupurile vulnerabile
51.	Grupurile dezavantajate	Programul de guvernare 2013-2016	Învățământul și educația pentru minoritățile naționale și pentru grupurile dezavantajate
52.	Imigranți, refugiați	Programul de guvernare 2013-2016	- valorificarea unor zone de nișă de expertiză românească, cum ar fi cele rezultate din

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			participarea României la misiunile civile și militare ale UE în cadrul politicii comune de securitate și apărare a UE, participarea activă la crearea și aplicarea politicii europene a azilului, prin valorificarea expertizei românești dobândite prin crearea și funcționarea Centrului de Tranzit în Regim de Urgență pentru Refugiați de la Timișoara - primul din lume de acest tip;
53.		Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
54.	Oricare alte persoane aflate în nevoie	Art. 34 (1), Legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială	Art. 34. - (1) În cadrul administrației publice centrale Ministerul Muncii și Solidarității Sociale este autoritatea care elaborează politica de asistență socială, stabilește strategia națională de dezvoltare în domeniu și promovează drepturile familiei, copilului, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap și ale oricăror alte persoane aflate în nevoie.
55.		Art. 40 (1) Legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială	Art. 40. - (1) Consiliile județene și Consiliul General al Municipiului București organizează, ca serviciu public, un compartiment de asistență socială care asigură la nivel teritorial aplicarea politicilor de asistență socială în domeniul protecției copilului, familiei, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap, precum și a oricărei persoane aflate în nevoie.
56.		Art. 24 (1) din Legea 47/ 2006 privind sistemul național de asistență socială	(1) Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei este autoritatea publică centrală care elaborează politica de asistență socială și promovează drepturile familiei, copilului, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap și ale oricăror alte persoane aflate în nevoie.
57.	Minoritatea romă	Programul de guvernare 2013-2016	Ocuparea forței de muncă - Creșterea ratei de ocupare a forței de muncă, cu focalizare pe următoarele grupuri-țintă: tineri cu vârste între 15 și 25 de ani; lucrători cu vârsta între 50 și 64 de ani; femei; lucrători necalificați; persoane cu handicap; persoane cu responsabilități familiale complexe; minorități etnice, inclusiv minoritatea romă
58.	Persoana	Art. 2 din Legea 47/ 2006 privind sistemul național de asistență socială	ART. 2 (1) Sistemul național de asistență socială reprezintă ansamblul de instituții și măsuri prin care statul, prin autoritățile administrației publice centrale și locale, colectivitatea locală și societatea civilă intervin pentru prevenirea, limitarea sau înlăturarea efectelor temporare ori permanente ale unor situații care pot genera marginalizarea sau excluziunea socială a persoanei, familiei, grupurilor ori comunităților.
59.		Art. 35 (1) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(1) Beneficiază de servicii sociale persoanele și familiile aflate în situații de dificultate, cu respectarea condițiilor prevăzute la art. 4.
60.	Persoane afectate de boli	Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
	ocupaționale		și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
61.	Persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială	Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională;

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
62.	Persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare	Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
63.	Lucrători cu vârsta între 50 și 64 de ani	Programul de guvernare 2013-2016	Ocuparea forței de muncă - Creșterea ratei de ocupare a forței de muncă, cu focalizare pe următoarele grupuri-țintă: tineri cu vârste între 15 și 25 de ani; lucrători cu vârsta între 50 și 64 de ani; femei; lucrători necalificați; persoane cu handicap; persoane cu responsabilități familiale complexe; minorități etnice, inclusiv minoritatea romă
64.	Persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările	Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială;

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
	și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială		g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
65.	Persoane cu afecțiuni psihice	Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități, persoanelor vârstnice, victimelor violenței în familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc., victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.
66.	Persone cu diferite adicții	Programul de guvernare 2013-2016	- Realizarea unui cadru legal și instituțional special privind dependența și adicțiile, cu servicii specializate pentru dependența funcțională datorată vârstei, handicapului, adicțiilor și pentru bolnavii în stare terminală

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
67.		Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități, persoanelor vârstnice, victimelor violenței în familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc., victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.
68.	Persoana cu dzabilități	Programul de guvernare 2009-2012	3. Asigurarea echilibrului socioeconomic al familiilor din mediul urban si rural, al familiei si persoanelor de varsta a treia, al persoanelor cu dizabilitati si al familiilor apartinatoare
69.		Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități, persoanelor vârstnice, victimelor violenței în familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc., victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.
70.		Art. 36 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) Beneficiarii serviciilor de îngrijire personală sunt persoanele vârstnice, persoanele cu dizabilități și bolnavii cronici.
71.		Art. 58 Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) Pentru copiii străzii, pentru persoanele vârstnice singure sau fără copii și persoanele cu dizabilități care trăiesc în stradă, autoritățile administrației publice locale au obligația de a înființa pe raza lor teritorială servicii sociale adecvate și adaptate nevoilor acestora.
72.		Programul de guvernare 2013-2016	- Formarea de competențe digitale de bază pentru cetățenii României, cu accent pe categoriile

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			dezavantajate (persoanelor de vârsta a 3-a, persoane cu dizabilități etc.)
73.		Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
74.	Persoanele cu handicap	Art. 34 (1), Legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială	Art. 34. - (1) În cadrul administrației publice centrale Ministerul Muncii și Solidarității Sociale este autoritatea care elaborează politica de asistență socială, stabilește strategia națională de dezvoltare în domeniu și promovează drepturile

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			familiei, copilului, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap și ale oricăror alte persoane aflate în nevoie.
75.		Art. 40 (1) Legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială	Art. 40. - (1) Consiliile județene și Consiliul General al Municipiului București organizează, ca serviciu public, un compartiment de asistență socială care asigură la nivel teritorial aplicarea politicilor de asistență socială în domeniul protecției copilului, familiei, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap, precum și a oricărei persoane aflate în nevoie.
76.		Art. 24 (1) din Legea 47/ 2006 privind sistemul național de asistență socială	(1) Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei este autoritatea publică centrală care elaborează politica de asistență socială și promovează drepturile familiei, copilului, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap și ale oricăror alte persoane aflate în nevoie.
77.		Programul de guvernare 2013-2016	Ocuparea forței de muncă - Creșterea ratei de ocupare a forței de muncă, cu focalizare pe următoarele grupuri-țintă: tineri cu vârste între 15 și 25 de ani; lucrători cu vârsta între 50 și 64 de ani; femei; lucrători necalificați; persoane cu handicap; persoane cu responsabilități familiale complexe; minorități etnice, inclusiv minoritatea romă (...) - Stimularea dezvoltării unei rețele de specialiști pentru consiliere și informare privind locurile de muncă pentru persoanele cu handicap
78.			- Stimularea și extinderea măsurilor de încurajare a angajării tinerilor pe piața muncii, în special a celor proveniți din centrele de plasament și a persoanelor cu handicap
79.			Asistență socială - Îmbunătățirea calității vieții prin creșterea calității serviciilor oferite familiei, cum ar fi dezvoltarea serviciilor educaționale și de supraveghere din învățământul preșcolar sau de îngrijire prin programe after-school, servicii pentru persoane cu handicap, servicii pentru vârstnici și pentru persoane aflate în stare de dependență față de terți din motive medicale, simultan cu stimularea angajatorilor pentru dezvoltarea acestor servicii folosite de proprii salariați (...) - Stimularea investițiilor publice și private într-un sistem integrat de asistență socială

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			performant, pentru protecția persoanelor în vârstă, cu handicap, fără locuință și fără venituri și a altor persoane aflate în situații de risc social și care au nevoie permanent său temporar de protecție
80.			Protecția familiei și copilului (...) - Realizarea unui cadru legal și instituțional special privind dependența și adicțiile, cu servicii specializate pentru dependența funcțională datorată vârstei, handicapului, adicțiilor și pentru bolnavii în stare terminală
81.	Persoane de etnie romă	HG 11/ 1992 Programul de guvernare 1992-1996	Actualitatea si importanta raporturilor intre etnii impune abordarea problematicii minoritatilor, din perspectiva diversitatii comunitatilor etnice, la nivelul standardelor internationale.
82.		Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane;

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
83.	Persoană dependentă	Art. 36 (1) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(1) Orice persoană dependentă are dreptul la servicii de îngrijire personală, acordate în funcție de nevoile individuale de ajutor, situația familială, socioeconomică și mediul personal de viață.
84.	Persoane în situație de dependență	Programul de guvenrare 2013-2016	Ocuparea forței de muncă (...) - Promovarea unei legislații în favoarea tinerilor prin care să fie asigurate tranzitul coerent de la sistemul educațional către piața forței de muncă, precum și echilibrul între viața profesională și cea personală prin creșterea accesului la servicii sociale pentru îngrijirea copiilor și a persoanelor în situație de dependență
85.			Asistență socială (...) - Îmbunătățirea calității vieții prin creșterea calității serviciilor oferite familiei, cum ar fi dezvoltarea serviciilor educaționale și de supraveghere din învățământul preșcolar sau de îngrijire prin programe after-school, servicii pentru persoane cu handicap, servicii pentru vârstnici și pentru persoane aflate în stare de dependență față de terți din motive medicale, simultan cu stimularea angajatorilor pentru dezvoltarea acestor servicii folosite de proprii salariați (...) - Dezvoltarea serviciilor sociale pentru îngrijirea copiilor și a persoanelor dependente de familie și sprijinirea recunoașterii muncii la domiciliu a îngrijitorilor
86.			Protecția familiei și copilului (...) - Realizarea unui cadru legal și instituțional special privind dependența și adicțiile, cu servicii specializate pentru dependența funcțională datorată vârstei, handicapului, adicțiilor și pentru bolnavii în stare terminală
87.	Persoane din comunități izolate	Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități, persoanelor vârstnice, victimelor violenței în

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc., victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.
88.	Persoane care trăiesc în comunități izolate	Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție;

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
89.	Persoane cu responsabilități familiale complexe	Programul de guvernare 2013-2016	Ocuparea forței de muncă - Creșterea ratei de ocupare a forței de muncă, cu focalizare pe următoarele grupuri-țintă: tineri cu vârste între 15 și 25 de ani; lucrători cu vârsta între 50 și 64 de ani; femei; lucrători necalificați; persoane cu handicap; persoane cu responsabilități familiale complexe; minorități etnice, inclusiv minoritatea romă
90.	Persoane de vârsta a treia	Programul de guvernare 2013-2016	- Formarea de competențe digitale de bază pentru cetățenii României, cu accent pe categoriile dezavantajate (persoanelor de vârsta a 3-a, persoane cu dizabilități etc.)
91.	Persoane eliberate din detenție	Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială;

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
92.	Persoanele care și-au ispășit pedeapsa conform legii	Programul de guvernare 2013-2016	Adaptarea și implementarea unui program național pentru stoparea criminalității bazat pe 3 piloni: prevenirea infracțiunilor, aplicarea sancțiunilor și reinserția socială a persoanelor care și-au ispășit pedeapsa conform legii
93.	Persoane fără adăpost	Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități, persoanelor vârstnice, victimelor violenței în familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc., victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.
94.		Art. 58 Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(1) Autoritățile administrației publice locale au responsabilitatea înființării, organizării și administrării serviciilor sociale pentru persoanele fără adăpost. (2) Pentru copiii străzii, pentru persoanele vârstnice singure sau fără copii și persoanele cu dizabilități care trăiesc în stradă, autoritățile administrației publice locale au obligația de a înființa pe raza lor teritorială servicii sociale adecvate și adaptate nevoilor acestora. (3) Pentru persoanele care trăiesc în stradă, autoritățile administrației publice locale au obligația de a organiza adăposturi de urgență pe timp de iarnă.

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
95.		Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
96.	Persoane fără locuință	Program de guvernare 2013-2016	Asistență socială (...) - Stimularea investițiilor publice și private într-un sistem integrat de asistență socială performant, pentru protecția persoanelor în vârstă, cu handicap, fără locuință și fără venituri și a altor persoane aflate în situații de risc social și care au nevoie permanent său temporar de protecție

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
97.	Persoane fără educație sau pregătire profesională	Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
98.	Persoane private de libertate	Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități, persoanelor vârstnice, victimelor violenței în familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc.,

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.
99.	Persoane provenind din familii numeroase sau mono-parentale	Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost;

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
100.	Persoane sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune	Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități, persoanelor vârstnice, victimelor violenței în familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc., victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.
101.	Persoanele singure	Art. 34 (1), Legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială	Art. 34. - (1) În cadrul administrației publice centrale Ministerul Muncii și Solidarității Sociale este autoritatea care elaborează politica de asistență socială, stabilește strategia națională de dezvoltare în domeniu și promovează drepturile familiei, copilului, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap și ale oricăror alte persoane aflate în nevoie.
102.		Art. 40 (1) Legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială	Art. 40. - (1) Consiliile județene și Consiliul General al Municipiului București organizează, ca serviciu public, un compartiment de asistență socială care asigură la nivel teritorial aplicarea politicilor de asistență socială în domeniul protecției copilului, familiei, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap, precum și a oricărei persoane aflate în nevoie.
103.		Art. 22, (6) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(6) Prin persoană singură, se înțelege persoana care se află în una dintre următoarele situații: a) este necăsătorită; b) este văduvă; c) este divorțată; d) al cărei soț/soție este declarat/declarată dispărut/dispărută prin hotărâre judecătorească; e) al cărei soț/soție este arestat/arestată preventiv pe o perioadă mai mare de 30 de zile sau execută o pedeapsă privativă de libertate și nu participă la întreținerea copiilor;

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			f) nu a împlinit vârsta de 18 ani și se află în una dintre situațiile prevăzute la lit. a) - e); g) a fost numită tutore sau i s-au încredințat ori dat în plasament unul sau mai mulți copii și se află în una dintre situațiile prevăzute la lit. a) - e).
104.		Art. 54, Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(1) Persoanele singure și familiile care nu dispun de resursele necesare pentru satisfacerea unui nivel de trai minimal au dreptul la beneficii de asistență socială și servicii sociale, acordate în funcție de nevoile identificate ale fiecărei persoane sau familii.
105.	Persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare	Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului;

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
106.	Persoane de vârsta a treia	Programul de guvernare 2009-2012	3. Asigurarea echilibrului socioeconomic al familiilor din mediul urban si rural, al familiei si persoanelor de varsta a treia, al persoanelor cu dizabilitati si al familiilor apartinatoare
107.	Persoanele vârstnice	Programul de Guvernare 1998-2000	2.7. Asistenta sociala Se vor introduce modele de servicii sociale care sa asigure cresterea gradului de adresabilitate in vederea protejarii mai eficiente a segmentelor de populatie vulnerabila si evitarii excluderii sociale a acestora. Se va asigura un cadru legal, institutional si financiar, in vederea eficientizarii prestarii de servicii de asistenta sociala prin: - adoptarea unor standarde ocupationale de evaluare si acreditare specifice domeniului; - participarea organizatiilor societatii civile si de cult la punerea in aplicare a masurilor de asistenta sociala; - sprijinirea varstnicilor singuri, fara posibilitati materiale sau fara sustinatori legali, prin promovarea proiectului Legii privind asistenta sociala a persoanelor varstnice;
108.		Art. 34 (1), Legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială	Art. 34. - (1) În cadrul administrației publice centrale Ministerul Muncii și Solidarității Sociale este autoritatea care elaborează politica de asistență socială, stabilește strategia națională de dezvoltare în domeniu și promovează drepturile familiei, copilului, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap și ale oricăror alte persoane aflate în nevoie.
109.		Art. 40 (1) Legea 705/2001 privind sistemul național de asistență socială	Art. 40. - (1) Consiliile județene și Consiliul General al Municipiului București organizează, ca serviciu public, un compartiment de asistență socială care asigură la nivel teritorial aplicarea politicilor de asistență socială în domeniul protecției copilului, familiei, persoanelor singure, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap, precum și a oricărei persoane aflate în nevoie.
110.		Art. 24 (1) din Legea 47/ 2006 privind	(1) Ministerul Muncii, Solidarității Sociale și Familiei este autoritatea publică centrală care

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
		sistemul național de asistență socială	elaborează politica de asistență socială și promovează drepturile familiei, copilului, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap și ale oricăror alte persoane aflate în nevoie.
111.		Art. 92 (1) din Legea 292/2011 Legea asistenței sociale	(1) Persoanele vârstnice reprezintă o categorie de populație vulnerabilă cu nevoi particulare, datorită limitărilor fiziologice și fragilității caracteristice fenomenului de îmbătrânire.
112.		Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități, persoanelor vârstnice, victimelor violenței în familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc., victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.
113.		Art. 36 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) Beneficiarii serviciilor de îngrijire personală sunt persoanele vârstnice, persoanele cu dizabilități și bolnavii cronici.
114.		Programul de guvernare 2009-2012	TIC în slujba educației, sănătății și culturii - Formarea de competențe digitale de bază pentru cetățenii României, cu accent pe categoriile dezavantajate (persoanelor de vârsta a 3-a, persoane cu dizabilități etc.)
115.			Asistență socială (...) - Îmbunătățirea calității vieții prin creșterea calității serviciilor oferite familiei, cum ar fi dezvoltarea serviciilor educaționale și de supraveghere din învățământul preșcolar sau de îngrijire prin programe after-school, servicii pentru persoane cu handicap, servicii pentru vârstnici și pentru persoane aflate în stare de dependență față de terți din motive medicale, simultan cu stimularea angajatorilor pentru dezvoltarea acestor servicii folosite de proprii salariați (...) - Stimularea investițiilor publice și private într-un sistem integrat de asistență socială performant, pentru protecția persoanelor în vârstă,

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			cu handicap, fără locuință și fără venituri și a altor persoane aflate în situații de risc social și care au nevoie permanent său temporar de protecți
116.			Protecția familiei și copilului (...) - Actualizarea strategiei pentru persoanele vârstnice pornind de la nevoile multiple ale persoanei vârstnice și a principiului acordării priorității prevenției și a susținerii serviciilor la domiciliu - Realizarea unui cadru legal și instituțional special privind dependența și adicțiile, cu servicii specializate pentru dependența funcțională datorată vârstei, handicapului, adicțiilor și pentru bolnavii în stare terminal
117.		Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale;

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
118.	Populație vulnerabilă	Programul de Guvernare 1998-2000	2.7. Asistenta sociala Se vor introduce modele de servicii sociale care sa asigure cresterea gradului de adresabilitate in vederea protejarii mai eficiente a segmentelor de populatie vulnerabila si evitarii excluderii sociale a acestora.
119.	Romi	Programul de Guvernare 2013-2016	Ocuparea forței de muncă (...) - Promovarea de programe integrate pentru incluziunea socială a romilor, pornind de la creșterea ratei de ocuparea a acestora și consolidarea relației dintre autoritățile guvernamentale cu organizațiile nonguvernamentale, pentru a identifica nevoile acestora
120.			IMM și mediu de afaceri Facilități fiscale pentru crearea de locuri de muncă - Program de încurajare a tinerilor romi să intre pe piața albă de muncă, care prevede un stagiu plătit de stat, cursuri de specializare și pregătire și la final consiliere pentru plasamentul pe piața muncii
121.			MINORITĂȚI Principiul de bază în relațiile interetnice trebuie să fie egalitatea deplină de drepturi și șanse de afirmare a identității. Politica față de minorități vizează păstrarea, afirmarea și dezvoltarea identității etnice, culturale, religioase și lingvistice prin politici afirmative; combaterea discriminării și promovarea toleranței; promovarea valorilor diversității culturale; încurajarea dialogului interetnic; eliminarea oricărei forme de extremism, șovinism, antisemitism; îmbunătățirea situației romilor și continuarea politicilor de reducere a decalajelor dintre populația romă și societate în ansamblu.
122.	Șomeri de lungă durată	Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități,

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			persoanelor vârstnice, victimelor violenței în familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc., victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.
123.		Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului;

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
124.	Tinerii care părăsesc sistemul de protecție a copilului	Art. 59 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) În scopul prevenirii și combaterii riscului ca tinerii care părăsesc sistemul de protecție a copilului să devină persoane fără adăpost, precum și pentru promovarea integrării sociale a acestora, autoritățile locale pot înființa centre multifuncționale care asigură condiții de locuit și de gospodărire pe perioadă determinată
125.	Tinerii instituționa-lizați	Programul de guvernare 2005-2008	Integrarea socială a copiilor și tinerilor instituționalizați Guvernul României va promova măsuri de integrare socială a copiilor care se confruntă cu probleme de percepție în procesul de învățământ (dislexici, disgrafici, discalculiali, cu deficiență de concentrare), precum și a copiilor infectați cu HIV/SIDA. Autoritățile vor sprijini tinerii instituționalizați în vârstă de peste 18 ani în vederea integrării acestora în viața socială.
126.	Tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționa-lizat de protecție a copilului	Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale; c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011;

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
127.	Tineri	Programul de guvernare 2013-2016	EDUCAȚIE Strategia de guvernare în educație vizează îndeplinirea mai multor obiective: (...) - integrarea tinerilor pe piața muncii prin dezvoltarea de politici care să asigure un nivel ridicat de creștere și de ocupare durabilă a forței de muncă, bazate pe cunoaștere;
128.	Tineri cu vârste între 15 și 25 de ani	Programul de guvernare 2013-2016	Ocuparea forței de muncă - Creșterea ratei de ocupare a forței de muncă, cu focalizare pe următoarele grupuri-țintă: tineri cu vârste între 15 și 25 de ani; lucrători cu vârsta între 50 și 64 de ani; femei; lucrători necalificați; persoane cu handicap; persoane cu responsabilități familiale complexe; minorități etnice, inclusiv minoritatea romă (...) - Promovarea unei legislații în favoarea tinerilor prin care să fie asigurate tranzitul coerent de la sistemul educațional către piața forței de muncă, precum și echilibrul între viața profesională și cea personală prin creșterea accesului la servicii sociale pentru îngrijirea copiilor și a persoanelor în situație de dependență - Stimularea și extinderea măsurilor de încurajare a angajării tinerilor pe piața muncii, în special a celor proveniți din centrele de plasament și a persoanelor cu handicap
129.	Victimele traficului de persoane	Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități,

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			persoanelor vârstnice, victimelor violenței în familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc., victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.
130.	Victimele violenței în familie	Programul de guvernare 2009-2012	1. Asigurarea conditiilor institutionale si financiare pentru sustinerea familiilor tinere, reducerea abandonului copiilor, combaterea violentei in familie
131.		Art. 30 (2) Legea 292/ 2011 Legea asistenței sociale	(2) După categoriile de beneficiari, serviciile sociale pot fi clasificate în servicii sociale destinate copilului și/sau familiei, persoanelor cu dizabilități, persoanelor vârstnice, victimelor violenței în familie, persoanelor fără adăpost, persoanelor cu diferite adicții, respectiv consum de alcool, droguri, alte substanțe toxice, internet, jocuri de noroc etc., victimelor traficului de persoane, persoanelor private de libertate, persoanelor sancționate cu măsură educativă sau pedeapsă neprivativă de libertate aflate în supravegherea serviciilor de probațiune, persoanelor cu afecțiuni psihice, persoanelor din comunități izolate, șomerilor de lungă durată, precum și servicii sociale de suport pentru aparținătorii beneficiarilor.
132.		Programul de guvernare 2013-2016	Protecția familiei și copilului (...) - Elaborarea legislației secundare privind violența în familie și realizarea în fiecare județ a unui serviciu de tip rezidențial pentru victimele violenței în familie
133.		Propunere de lege a economiei sociale septembrie 2012	(2) În sensul prezentei legi, fac parte din *grupul vulnerabil* următoarele categorii de persoane aflate în situație de dificultate economică și socială și/sau în risc de excluziune socială: a) persoane cu dizabilități fizice și/sau mentale; b) persoane provenind din familii numeroase sau monoparentale;

Nr.	Grup vulnerabil[19]	Document de politică socială[20]	Textul reglementării[21]
			c) persoane fără educație sau pregătire profesională; d) persoane toxico-dependente, după efectuarea tratamentului de dezintoxicare; e) victime ale violenței în familie; f) persoane afectate de boli care le influențează viața profesională și socială; g) imigranți, refugiați; h) persoanele beneficiare de ajutor social potrivit prevederilor Legii nr.416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare; i) persoane vârstnice definite în conformitate cu prevederile art.6, lit.bb) din Legea asistenței sociale nr.292/2011; j) persoane care au depășit vârsta de 50 de ani și nu beneficiază de prevederile Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat, cu modificările și completările ulterioare, dar nici a altei legi de protecție socială; k) persoane care trăiesc în comunități izolate; l) persoane de etnie romă; m) victime ale traficului de persoane; n) persoane afectate de boli ocupaționale; o) tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului; p) persoane eliberate din detenție; q) persoane fără adăpost; r) șomeri de lungă durată, înregistrați la agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.
134.	Zone defavorizate	Programul de guvernare 2013 – 2016	- Îmbunătățirea sistemului de asistență judiciară din oficiu/gratuită, în paralel cu derularea unor ample campanii de informare a publicului larg cu privire la acest drept, mai ales în zonele defavorizate (rurale, depopulate) și pentru categorii sociale marginalizate (persoane vârstnice, cu venituri mici etc.)

Surse: Guvernul României, (1992). Program de Guvernare pentru perioada 1992 – 1996 publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 11 din 19 noiembrie 1992 privind acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 296 din 23 noiembrie 1992

Guvernul României (1998). Program de Guvernare 1998 – 2000, publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 6 din 15 aprilie 1998 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 152 din 16 aprilie 1998

Guvernul României (2000). Program de Guvernare pe perioada 2001 – 2004, București, 22 decembrie 2000

Guvernul României (2005) Program de Guvernare 2005 – 2008,

Guvernul României (2009) Program de Guvernare 2009 – 2012, din 23 decembrie 2009 publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 907 din 23 decembrie 2009

Guvernul României (2012) Programul de Guvernare 2013-2016, Hotărâre nr. 45 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I, anul XXIV, nr. 877 din 21 decembrie 2012 http://www.dsclex.ro/legislatie/2012/decembrie2012/mo2012_877.htm

Legea 292/ 2011 a asistenței sociale publicată în Monitorul Oficial, partea I nr. 905 din 20 decembrie 2011

Anexa 7. Integrarea europeană reflectată în programele de guvernare din România

Tabel 13. Perspective privind integrarea europeană reflectate în programele de guvernare din România

Nr.	Program de guvernare	Precizări	Indicatori
1.	1992 – 1996	Guvernul urmărește dezvoltarea prioritară a relațiilor cu Statele Unite ale Americii și statele vest-europene, precum și consolidarea legăturilor deja stabilite cu structurile europene – Organizația Atlanticului de Nord, Uniunea Europei Occidentale, Comunitatea Europeană, Consiliul Europei. În vederea realizării obiectivului pe termen lung de integrare a României în Comunitățile Europene, Guvernul propune crearea unui organism specializat; având ca funcții mobilizarea de resurse și acțiuni pentru participarea României în cadrul instituțiilor europene, elaborarea unei gândiri de integrare și redescoperirea vocației europene a societății românești. (***, 1992:8)	
2.	1998 - 2000	Recuperarea intarzierilor in domeniul transformarilor economico-sociale necesare pregatirii pentru aderarea la Uniunea Europeana. (***, 1998:2)	
3.		3. Politica de dezvoltare regionala si locala; intreprinderile mici si mijlocii 3.1. Politici de dezvoltare regionala si locala **C.** Intarirea capacitatii Romaniei de a-si asuma responsabilitatile unui viitor stat membru al Uniunii Europene.	
4.		1.1.1. Uniunea Europeană Integrarea Romaniei in Uniunea Europeana reprezinta un obiectiv fundamental al politicii Guvernului Romaniei. In urma deschiderii procesului de aderare cu toate tarile candidate, actiunile Guvernului pe linia integrarii Romaniei in Uniunea Europeana vor trebui intensificate prin: - includerea permanenta a problematicii specifice a integrarii pe agenda contactelor politice bilaterale si multilaterale; - pregatirea temeinica a fiecarei etape de negociere; formarea unui corp de negociatori competenti;	

Nr.	Program de guvernare	Precizări	Indicatori
		- consolidarea coordonarii de catre Departamentul pentru Integrare Europeana a procesului, alaturi de alte institutii cu responsabilitati in domeniu, prin alocarea unor resurse suplimentare (umane si materiale) capabile sa gestioneze in mod adecvat acest proces; - utilizarea cu eficienta maxima a programelor comunitare de asistenta si colaborare; - obtinerea unui acces mai larg, in conditii echitabile, la sursele de finantare si investitii; - ameliorarea regimului de libera circulatie in spatiul comunitar a cetatenilor romani.	
5.	2001 - 2004	continuarea și accelerarea procesului de integrare în Uniunea Europeană și în NATO. (***, 2000:8)	
6.	2005 – 2008	Integrarea europeană constituie, de aproape cincisprezece ani, principalul obiectiv politic al tuturor partidelor aflate la guvernare. (***, 2004:6)	
7.	2009 - 2012	Integrarea tarii in NATO si aderarea la Uniunea Europeana confirma incheierea cu succes a etapei de transformare sistemica. (***, 2009)	
8.		Dincolo de prioritatile pe termen scurt, de relansare economica, si de cele pe termen mediu, legate de continuarea integrarii in UE, este timpul sa fie declansata o dezbatere la nivel national cu privire la obiectivele si proiectele pe termen lung. (***, 2009)	
9.		Pe termen mediu, Guvernul se va concentra pe continuarea procesului de integrare europeana, acordand o atentie speciala pregatirii pentru adoptarea euro. (***, 2009)	
10.	2013 – 2016	Politica macroeconomica interna nu poate fi disociata de guvernanta economica in Uniunea Europeana. Romania va participa la mecanismele de coordonare a politicilor economice europene. Romania isi mentine obiectivul de aderare la zona euro fiind preocupata de convergenta reala ca o conditie necesara atingerii acestei tinte (***, 2012:11)	

Surse: Guvernul României, (1992). Program de Guvernare pentru perioada 1992 – 1996 publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 11 din 19 noiembrie 1992 privind acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 296 din 23 noiembrie 1992

Guvernul României (1998). Program de Guvernare 1998 – 2000, publicat ca Anexa 2 a Hotărârii nr. 6 din 15 aprilie 1998 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 152 din 16 aprilie 1998

Guvernul României (2000). Program de Guvernare pe perioada 2001 – 2004, București, 22 decembrie 2000

Guvernul României (2005) Program de Guvernare 2005 – 2008,

Guvernul României (2009) Program de Guvernare 2009 – 2012, din 23 decembrie 2009 publicat în Monitorul Oficial, partea I nr. 907 din 23 decembrie 2009

Guvernul României (2012) Programul de Guvernare 2013-2016, Hotărâre nr. 45 pentru acordarea încrederii Guvernului publicat în Monitorul Oficial, partea I, anul XXIV, nr. 877 din 21 decembrie 2012 http://www.dsclex.ro/legislatie/2012/decembrie2012/mo2012_877.htm http://media.hotnews.ro/media_server1/document-2012-12-20-13852506-0-programul-guvernare-usl-2013-2016.pdf

Anexa 8. Evoluția procesului de aderare a țărilor candidate

Tabel 14. Evoluția procesului de aderare a țărilor candidate

Nr.	Țară candidată	Depunere cerere	Aprobare cerere	Începerea negocierilor	Suspendarea negocierilor	Închiderea negocierilor	Aderare	Estimarea încheierii	Estimarea aderării
1.	Albania	28 aprilie 2009							
2.	Austria[22]	17 iulie 1989	1 august 1991	1 februarie 1993			1 ianuarie 1995		
3.	Bulgaria[23]	14 decembrie 1995	decembrie 1999	15 februarie 2000			1 ianuarie 2007		
4.	Cipru[24]	3 iulie 1990	30 iunie 1993	30 martie 1998			1 mai 2004		
5.	Croația	21 februarie 2003	Decembrie 2004	17 martie 2005 3 octombrie 2005	16 martie 2005	30 iunie 2011	1 iulie 2013	1 iulie 2013	1 iulie 2013
6.	Danemarca	10 august 1961 11 mai 1967		22 ianuarie 1972			1 ianuarie 1973		
7.	Estonia[25]	24 noiembrie 1995	15 iulie 1997	30 martie 1998		decembrie 2002	1 mai 2004		
8.	Elveția	25 mai 1992			referendum				
9.	Finlanda[26]	18 martie 1992	4 noiembrie 1992	1 februarie 1993			1 ianuarie 1995		
10.	Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei	22 martie 2004	16 decembrie 2005						
11.	Grecia[27]	12 iunie 1975	Ianuarie 1976				1 ianuarie 1981		
12.	Irlanda	31 iulie 1961 11 mai 1967		22 Ianuarie 1972			1 ianuarie 1973		

[22] *** Comisia Europeană (1991), *Commission opinion on Austria's application for membership*, Bruxel disponibil http://aei.pitt.edu/1574/1/Austria_opinion.pdf

[23] *** Comisia Europeană (1997), *Commission Opinion on Bulgaria's Application for Membership of the European Union*, Bruxel, disponibil http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/bulgaria/bu-op_en.pdf

[24] *** Commission of the European Communities, (1993), *Commission opinion on the application by the Republic of Cyprus for membership*, Brussels, disponibil http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/cyprus/com93-313_en.pdf

[25] *** Comisia Europeană, (1997), *Agenda 2000 – Commission Opinion on Estonia's Application for Membership of the European Union*, Bruxel, disponibil la http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/estonia/es-op_en.pdf

[26] *** Comisia Europeană, (1992), *The challenge of enlargement Commission opinion on Finland's application for membership*, disponibil la http://aei.pitt.edu/1568/1/finland_opinion.pdf

[27] *** Comisia Europeană, (1976) *Commission opinion on the greek request for membership*, Brussels, disponibil la http://aei.pitt.edu/30408/1/P_10_76.pdf

Nr.	Țară candidată	Depunere cerere	Aprobare cerere	Începerea negocierilor	Suspendarea negocierilor	Închiderea negocierilor	Aderare	Estimarea încheierii	Estimarea aderării
13.	Islanda	16 iulie 2009	17 iunie 2010	17 iunie 2010					
14.	Letonia[28]	13 octombrie 1995	decembrie 1999	15 februarie 2000			1 mai 2004		
15.	Lituania[29]	8 decembrie 1995	decembrie 1999	15 februarie 2000			1 mai 2004		
16.	Malta[30]	16 iulie 1990 Septembrie 1998	decembrie 1999	15 februarie 2000			1 mai 2004		
17.	Maroc	1987							
18.	Muntenegru	15 decembrie 2008	17 decembrie 2010						
19.	Norvegia[31]	martie 1993 25 noiembrie 1992	12 aprilie 1994	22 Ianuarie 1972 1 aprilie 1993	Referendum național (1973, 1995)				1 ianuarie 1995
20.	Polonia[32]	5 aprilie 1994	15 iulie 1997	30 martie 1998			1 mai 2004		
21.	Portugalia	28 martie 1977					1 ianuarie 1986		
22.	Regatul Unit al Marii Britanii	10 august 1961 10 mai 1967		22 Ianuarie 1972			1 ianuarie 1973		
23.	Republica Cehă[33]	17 ianuarie 1996	15 iulie 1997	30 martie 1998			1 mai 2004		
24.	România[34]	22 iunie 1995	decembrie 1999	15 februarie 2000		17 decembrie 2004	1 ianuarie 2007		

[28] *** Comisia Europeană (1997), *Agenda 2000 – Commission Opinion on Latvia's Application for Membership of the European Union*, Bruxel, disponibil la http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/latvia/la-op_en.pdf

[29] *** Comisia Europeană (1997), *Agenda 2000 – Commission Opinion on Lithuania's Application for Membership of the European Union*, Bruxel, disponibil la http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/latvia/la-op_en.pdf

[30] *** Comisia Europeană (1999), *Report updating the Commission opinion on Malta's application for membership*, Bruxel, disponibil la http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/enlargement_process/past_enlargements/eu10/op_malta_en.pdf

[31] *** Comisia Europeană (1994), *Norway Negotiations for accession to the European Union – an overview of the results*, Bruxel, disponibil la http://aei.pitt.edu/1559/1/4th_enlarge_Norway_summary_results.pdf

[32] *** Comisia Europeană (1997), *Agenda 2000 – Commission Opinion on Poland's Application for Membership of the European Union*, Bruxel, disponibil la http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/poland/po-op_en.pdf

[33] *** Comisia Europeană (1997), *Agenda 2000 – Commission Opinion on the Czech Republic's Application for Membership of the European Union*, Bruxel, disponibil la http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/czech/cz-op_en.pdf

[34] *** Comisia Europeană (1997), *Agenda 2000 – Commission Opinion on Romania's Application for Membership of the European Union*, Bruxel, disponibil la http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/romania/ro-op_en.pdf

Nr.	Țară candidată	Depunere cerere	Aprobare cerere	Începerea negocierilor	Suspendarea negocierilor	Închiderea negocierilor	Aderare	Estimarea încheierii	Estimarea aderării
25.	Serbia	22 decembrie 2009							
26.	Slovacia[35]	27 iunie 1995	decembrie 1999	15 februarie 2000			1 mai 2004		
27.	Slovenia[36]	10 iunie 1996		30 martie 1998			1 mai 2004		
28.	Spania	28 iunie 1977					1 ianuarie 1986		
29.	Suedia[37] [38]	1 iulie 1991	31 iulie 1992	1 februarie 1993		1 martie 1994	1 ianuarie 1995		
30.	Turcia	Septembrie 1959 (membru al Comunității Economice Europene) 14 aprilie 1987	decembrie 1999	3 octombrie 2005					
31.	Ungaria[39]	31 martie 1994	15 iulie 1997	30 martie 1998			1 mai 2004		

Surse: http://europa.eu/abc/12lessons/key_dates/index_en.htm
http://ec.europa.eu/enlargement/index_en.htm
http://ec.europa.eu/romania/eu_romania/index_ro.htm
http://europa.eu/abc/12lessons/key_dates/index_en.htm
http://europa.eu/abc/12lessons/key_dates/index_en.htm

*** Helsinki European Council 10 and 11 december 1999, Presidency conclusions, http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm#a

http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/europe/european-union/austria-in-the-eu.html

http://ec.europa.eu/enlargement/press_corner/key-documents/index_archive_en.htm

[35] *** Comisia Europeană (1997), *Agenda 2000 – Commission Opinion on Slovakia's Application for Membership of the European Union*, Bruxel, disponibil la http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/slovakia/sk-op_en.pdf

[36] *** Comisia Europeană (1997), *Agenda 2000 – Commission Opinion on Slovenia's Application for Membership of the European Union*, Bruxel, disponibil la http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/slovenia/sn-op_en.pdf

[37] *** Comisia Europeană, (1992). *The challnge of enlargement Commission opinion on Sweden's application for membership*, Bruxel, disponibil la http://aei.pitt.edu/1566/1/sweden_opinion.pdf

[38] *** Comisia Europeană, (1994). *Sweden Enlargement Negotiations – summary result*, Bruxel disponibil la http://aei.pitt.edu/1579/1/4th_enlarge_Sweden_summary_results.pdf

[39] *** Comisia Europeană (1997). *Commission Opinion on Hungary's Application for Membership of the European Union*, disponibil la http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/hungary/hu-op_en.pdf

Anexa 9. Valurile de aderare la Uniuniea Europeană

Tabel 15. Valurile de aderare la Uniunea Europeană

Nr.	Data	Valurile de aderarea a noi state membre la Uniunea Europeană	Președenția Uniunii Europene
1.	1 ianuarie 1973	Danemarca, Irlanda și Regatul Unit al Marii Britanii	Belgia
2.	1 ianuarie 1981	Grecia	Olanda
3.	1 ianuarie 1986	Portugalia și Spania	Olanda
4.	1 ianuarie 1995	Austria, Finlanda și Suedia	Franța
5.	1 mai 2004	Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Republica Cehă, Slovacia, Slovenia, Ungaria	Irlanda
	1 ianuarie 2007	Bulgaria și România	Germania
6.	1 iulie 2013	Croația	Lituania

Surse: http://europa.eu/abc/12lessons/key_dates/index_en.htm
http://ec.europa.eu/enlargement/index_en.htm
http://ec.europa.eu/romania/eu_romania/index_ro.htm
http://europa.eu/abc/12lessons/key_dates/index_en.htm
http://europa.eu/abc/12lessons/key_dates/index_en.htm

*** Helsinki European Council 10 and 11 december 1999, Presidency conclusions, http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm#a

http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/europe/european-union/austria-in-the-eu.html

http://ec.europa.eu/enlargement/press_corner/key-documents/index_archive_en.htm

*** Extinderea Uniunii Europene – întrebări frecvente http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_25.pdf

*** Décision du Conseil du 1er Janvier 2007 portant fixation de l'ordre d'exercise4 de la presidence du Conseil, Journal officile de l'Union européenne
http://www.assemblee-nationale.fr/europe/pr%C3%A9sidencesUE.pdf

Anexa 10. Analiză comparativă a *aquis*-ului comunitar negociat de țările din al cincilea val de aderare la Uniunea Europeană: 2004[40] și 2007[41]

Tabel 16. Analiză comparativă a *acquis*-ului comunitar negociat de țările din al cincilea val de aderare la Uniunea Europeană: 2004 și 2007

Nr.	Capitol identic			Capitol modificat			Capitol nou		
		2004	2007		2004	2007		2004	2007
1.				X	Cap 1- Libera circulație a mărfurilor	Cap 1 - Libera circulație a bunurilorr			
2.				X	Cap 2 - Libera circulație a persoanelor	Cap 2 - Libera circulație a lucrătorilor			
3.				X	Cap 3 - Libera circulație a serviciilor	Cap 3 – Dreptul la stabilire și libertarea de furnizare a serviciilor			
4.	X	Cap 4 - Libera circulație a capitalului	Cap 4 - Libera circulație a capitalului						
5.							X		Cap 5 – Achiziții publice
6.				X	Cap 5 - Dreptul societăților comerciale	Cap 6 – Dreptul companiilor			
7.							X		Cap 7 – Dreptul de proprieta-te intelectu-ală

[40] Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Republica Cehă, Slovacia, Slovenia, Ungaria

[41] Bulgaria și România

Nr.	Capitol identic			Capitol modificat			Capitol nou		
		2004	2007		2004	2007		2004	2007
8.	X	Cap 6 - Politica în domeniul concurenței	Cap 8 – Politica în domeniul concurenței						
9.							X		Cap 9 – Servicii financiare
10.							X		Cap 10 – Societatea informați-onală și mass-media
11.				X	Cap 7 – Agricultura	Cap 11 – Agricultura și dezvoltarea rurală			
12.							X		Cap 12 – Siguranța alimentară, politca veterinară și fitosanitară
13.	X	Cap 8 – Pescuitul	Cap 13 – Pescuitul						
14.	X	Cap 9 - Politica în domeniul transporturi lor	Cap 14 - Politica în domeniul transporturil or						
15.	X	Cap 10 – Impozitare	Cap 16 – Impozitare						
16.	X	Cap 11 - Uniunea economică și monetară	Cap 17 - Uniunea economică și monetară						
17.	X	Cap 12 - Statistica	Cap 18 - Statistica						
18.	X	Cap 13 - Politica socială și ocuparea forței de muncă	Cap 19 - Politica socială și ocuparea forței de muncă						
19.	X	Cap 14 - Energie	Cap 14 – Energie						

Nr.	Capitol identic			Capitol modificat			Capitol nou		
		2004	2007		2004	2007		2004	2007
20.				X	Cap 15 - Politica industrială	Cap 20 – Întreprinderea și politica industrială			
21.				X	Cap 16 - Întreprinderile mici și mijlocii				
22.	X	Cap 17 - Știința și cercetarea	Cap 25 - Știința și cercetarea						
23.				X	Cap 18 - Educație, formare profesională și tineret	Cap 26 - Educație și cultură			
24.				X	Cap 19 - Telecomunicații și tehnologia informației	Cap 21 – Rețele trans-euuropene			
25.							X	Cap 20 - Cultura și politica în domeniul audiovizualului	
26.	X	Cap 21 - Politica regională și coordonarea instrumentelor structurale	Cap 22 - Politica regională și coordonarea instrumentelor structurale						
27.							X		Cap 23 – Drepturi juridice și fndamentale
28.	X	Cap 22 - Protecția mediului înconjurător	Cap 27 – Mediul înconjurător						
29.	X	Cap 23 - Protecția consumatorilor și a	Cap 28 - Protecția consumatorilor și a						

Nr.	Capitol identic			Capitol modificat			Capitol nou		
		2004	2007		2004	2007		2004	2007
		sănătății	sănătății						
30.				X	Cap 24 - Justiția și afacerile interne	Cap 24 – Justiție, libertate și securitate			
31.	X	Cap 25 - Uniunea vamală	Cap 29 - Uniunea vamală						
32.	X	Cap 26 - Relații externe	Cap 30 - Relații externe						
33.				X	Cap 27 - Politica externă și de securitate comună	Cap 31 - Politica externă, de securitate și de apărare			
34.	X	Cap 28 - Controlul financiar	Cap 32 - Controlul financiar						
35.	X	Cap 29 - Dispoziții financiare și bugetare	Cap 33 - Dispoziții financiare și bugetare						
36.	X	Cap 30 - Instituții	Cap 34 - Instituții						
37.	X	Cap 31 - Altele	Cap 35 - Altele						
	19 capitole				11 capitole	10 capitole		1 capitol	6 capitole

Sursa: *** (2007). *Aderarea României la Uniunea Europeană: capitolele de negociere*. Infoeuropa, aprilie 2007

http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_20.pdf

http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/how_does_a_country_join_the_eu/negotiations_croatia_turkey/index_en.htm#5

Anexa 11. Evoluția negocerilor pentru Capitolul 13 - Politica socială și ocuparea forței de muncă pentru țările din al cincilea val de aderare la Uniunea Europeană: 2004[42] și 2007[43]

Tabel 17. Evoluția negocierilor pentru Capitolul 13 Politica socială și ocuparea forței de muncă negociat de țările care au aderat la Uniunea Europeană în 2004 și în 2007

Nr.	Țară	Capitol deschis	Închidere provizorie	Capitol închis	Aranjamente tranzitorii
1.	Bulgaria	octombrie 2001	aprilie 2002	decembrie 2004	Conținutul maxim de gudron în țigări (până în 2010)
2.	Cipru	septembrie 1999	martie 2000	decembrie 2002	-
3.	Estonia	septembrie 1999	octombrie 2000	decembrie 2002	-
4.	Letonia	februarie 2001	iunie 2001	decembrie 2002	-
5.	Lituania	noiembrie 2000	martie 2001	decembrie 2002	-
6.	Malta	noiembrie 2001	noiembrie 2001	decembrie 2002	Timpul de lucru (până în 2004) Echipamentul de lucru (până în 2005)
7.	Polonia	septembrie 1999	martie 2001	decembrie 2002	Echipamentul de lucru (până în 2005)
8.	Republica Cehă	septembrie 1999	mai 2001	decembrie 2002	-
9.	România	octombrie 2001	aprilie 2002	decembrie 2004	-
10.	Slovacia	februarie 2001	mai 2001	decembrie 2002	-
11.	Slovenia	septembrie 1999	noiembrie 2000	decembrie 2002	Agenții biologici (până în 2005) Zgomotul la locul de muncă (până în 2005) Agenții chimici, psihici și biologici la locul de muncă (până în 2005)
12.	Ungaria	septembrie 1999	noiembrie 2000	decembrie 2002	-

[42] Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Republica Cehă, Slovacia, Slovenia, Ungaria

[43] Bulgaria și România